

चालू घडामोडी मासिक

मे २०१९/अंक ४१/वर्ष ४

मूल्य
२० रुपये

MPSC | PSI | STI | ADO तसेच इतर अनेक स्पर्धापरीक्षांसाठी उपयुक्त

LOK SABHA ELECTION 2019

लेखन आणि संकलन

विशाल दत्तात्रय वझरकर

MPSC TOPPERS

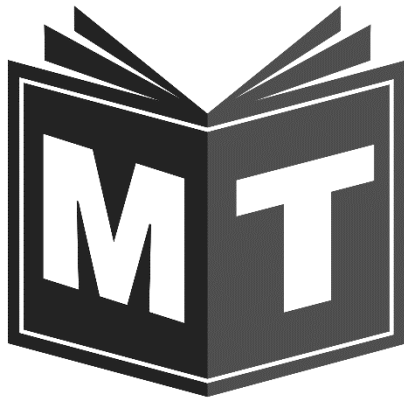
चालू घडामोडी मासिक

एप्रिल २०१९

लेखन आणि संकलन

विशाल द. वझरकर

अॅडमिन

MPSC TOPPERS

अनुक्रमणिका		
क्र.	चालू घडामोडी घटक	पृष्ठ क्र.
१.	विशेष लेख	०४
२.	राष्ट्रीय	१७
३.	आंतरराष्ट्रीय	२४
४.	प्रादेशिक	३१
५.	आर्थिक	३३
६.	योजना व विधीविषयक	३६
७.	क्रीडा	३८
८.	संरक्षण व विज्ञान-तंत्रज्ञान	४२
९.	परिषदा व युद्धसराव	५०
१०.	अहवाल व निर्देशांक	५३
११.	नवीन नियुक्त्या व राजीनामे	५५
१२.	पुरस्कार व सन्मान	६१
१३.	निधनवार्ता	६५
१४.	दिनविशेष	६७

MPSC TOPPERS

MPSC | PSI | STI | ADO अशा सर्व परीक्षांच्या
तयारीसाठी उत्कृष्ट मोबाईल ॲप

4.7 ★★★★★

विशेष लेख

१७वी लोकसभा निवडणूक : संक्षिप्त आढावा

- १७व्या लोकसभेसाठी मतदान झालेल्या सर्व ५४२ जागांचे अधिकृत निकाल २४ मे रोजी ३५ तासांच्या मॅरथॉन मतमोजणीनंतर जाहीर करण्यात आले.
- तामिळनाडूतील वेल्लोर मतदारसंघातील निवडणूक रद्द करण्यात आल्यामुळे लोकसभेच्या ५४३ पैकी केवळ ५४२ जागांसाठी ११ एप्रिल ते १९ मे २०१९ दरम्यान ७ टप्प्यांत मतदान झाले होते.
- यात राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीने (एनडीए) सुमारे ३५० जागा जिंकल्या असून, आघाडीतील प्रमुख पक्ष भाजपाने ३०३ जागा जिंकत स्वबळावर स्पष्ट बहुमत मिळवण्याचा चमत्कार सलग दुसऱ्यांदा केला.
- नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखाली भाजपला मिळालेले हे आतापर्यंतचे सर्वात मोठे यश असून काँग्रेसनंतर ३०० जागांचा टप्पा पार करणारा भाजप हा देशातील दुसरा राष्ट्रीय पक्ष ठरला आहे. इंदिरा गांधी यांच्या नेतृत्वाखाली १९७९च्या निवडणुकीत काँग्रेसने ३५२ जागा जिंकल्या होत्या.
- या निवडणुकांबरोबरच सिक्कीम, ओडिशा, आंध्रप्रदेश व अरुणाचल प्रदेश या राज्यांच्या विधानसभांच्या निवडणुकाही पार पडल्या होत्या.

आघाडी व बलाबल

- राष्ट्रीय लोकशाही आघाडी (एनडीए) : ३५१
- संयुक्त पुरोगामी आघाडी (यूपीए) : ८८
- सपा-बसपा : १५
- अन्य पक्ष : ८८

कोणत्या पक्षाला किती जागा?

पक्ष	२०१९	२०१४	बदल
भारतीय जनता पक्ष	३०३	२८२	+२१
काँग्रेस	५२	४३	+९
द्रविड मुन्नेत्र कळघम	२३	०	+२३
तृणमूल काँग्रेस	२२	३४	-१२
वाय.एस.आर. काँग्रेस पक्ष	२२	८	+१४
शिवसेना	१८	१८	०
संयुक्त जनता दल	१६	२	+१४
बीजू जनता दल	१२	०	+१२
बहुजन समाज पक्ष	१०	०	+१०
तेलंगणा राष्ट्र समिती	९	११	-२
लोक जनता पक्ष	६	६	०
राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष	५	६	-१

१७ राज्यांमध्ये काँग्रेसला एकही जागा नाही

- भाजपाप्रणित राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीने (एनडीए) ३५१ जागांवर विजय मिळवला. तर काँग्रेसप्रणित संयुक्त पुरोगामी आघाडीला (यूपीए) फक्त ८८ जागा मिळाल्या आहेत.
- विशेष म्हणजे काँग्रेसला यंदाच्या निवडणुकीत १७ राज्यांमध्ये एकही जागा जिंकता आली नाही. गेल्या निवडणुकीत काँग्रेसने ४४ जागा जिंकल्या होत्या. यंदा काँग्रेसला ५२ जागांवर विजय मिळाला असून त्यांची स्थिती किंचित सुधारली आहे.
- आंध्रप्रदेश, अरुणाचल प्रदेश, दिल्ली, गुजरात, हरयाणा, हिमाचल प्रदेश, जम्मू-काश्मीर, मणिपूर, मिझोराम, ओडिशा, राजस्थान, सिक्कीम, त्रिपुरा, उत्तराखंड, अंदमान आणि निकोबार, चंदीगड, दादरा नगर हवेली, दमण दिव आणि लक्षद्वीप या ठिकाणी काँग्रेसला एकही जागा जिंकता आलेली नाही.
- भाजपाला केरळ, आंध्रप्रदेश, तामिळनाडू आणि पुद्दुचेरीत एकही जागा जिंकता आली नाही.

परंतु उर्वरित देशभरात भाजपाने विजयी चौडदंड कायम ठेवली आहे.

१७व्या लोकसभेतील महिला राज

- यंदाच्या निवडणुकीत इतिहासात पहिल्यांदाच सर्वाधिक महिला खासदार निवडून आल्या आहेत. सर्व पक्षांच्या मिळून एकूण ७८ महिला खासदार यावेळी निवडून आल्या आहेत.
- यापूर्वीच्या १६व्या लोकसभेत ६१ महिला खासदार निवडून आल्या होत्या, तर त्यापूर्वीच्या १५व्या लोकसभेत ५८ महिला खासदार निवडून आल्या होत्या.
- देशभरातून एकूण ७२४ महिला उमेदवारांनी लोकसभेची निवडणूक लढवली. त्यापैकी भाजपासह विविध पक्षांच्या ७८ महिला जिंकल्या.
- दिग्विजय सिंह यांना पराभूत करून जिंकणाऱ्या प्रज्ञासिंह ठाकूर आणि अमेठी मतदारसंघातून राहुल गांधींना पराभूत करणाऱ्या स्मृती इराणी यंदाच्या निवडणुकीत लक्षवेधी ठरल्या.
- महाराष्ट्रातील ४८ विजयी उमेदवारांमध्ये ५ भाजपा, १ राष्ट्रवादी काँग्रेस, १ शिवसेना आणि १ अपक्ष अशा ८ महिलांचा समावेश आहे.
- महाराष्ट्रातील महिला खासदार: सुप्रिया सुळे (राष्ट्रवादी काँग्रेस), पूनम महाजन (भाजपा), डॉ. प्रीतम मुंडे (भाजपा), डॉ. हिना गावित (भाजपा), रक्षा खडसे (भाजपा), भारती पवार (भाजपा), भावना गवळी (शिवसेना), नवनीत कौर राणा (अपक्ष).
- ओडिशा मध्ये एकूण २१ खासदार आहेत. यात ७ महिला खासदार आहेत. ही संख्या राज्याच्या एकूण खासदारांच्या ३३ टक्के आहे. त्यामुळे कायदा नसतानाही महिलांना संसदेत ३३ टक्के संधी देणारे ओडिशा पहिले राज्य ठरले आहे.

महाराष्ट्रातील स्थिती

- महाराष्ट्र राज्यातील ४८ लोकसभा मतदारसंघांमध्ये मुख्य लढत भाजपा-सेना युती विरुद्ध काँग्रेस-राष्ट्रवादी आघाडी अशी झाली. यात भाजपा-शिवसेनेला मोठे यश मिळाले.
- राज्यातील ४८ जागांपैकी २३ जागांवर भाजपा, १८ जागांवर शिवसेना, ५ जागांवर राष्ट्रवादी काँग्रेसने विजय मिळवला असून काँग्रेस आणि एमआयएमचा प्रत्येकी १ उमेदवार विजयी झाला आहे.

देशातील सर्वात तरुण खासदार

- १७व्या लोकसभा निवडणुकीत ओडिशाच्या २५ वर्षीय चांदरानी मुर्मू या देशातील सर्वात कमी वयाच्या महिला खासदार ठरल्या आहेत.
- बीजू जनता दलाने इंजिनियर असलेल्या चांदरानी मुर्मू यांना क्योझर लोकसभा मतदारसंघातून उमेदवारी दिली होती. हा मतदारसंघ अनुसूचित जमातींसाठी आरक्षित आहे.
- त्यांनी ६७ हजार ८२२ मतांच्या फरकाने आपला विजय नोंदवला. चांदरानी यांनी भारतीय जनता पक्षाचे दोनवेळा खासदार राहिलेल्या अनंत नायक यांचा पराभव केला.

चर्चित व्यक्ती : नरेंद्र मोदी

- लोकसभा निवडणुकीत प्रचंड बहुमत मिळाल्यानंतर नरेंद्र मोदी यांनी राष्ट्रपती भवनात ३० मे रोजी सलग दुसऱ्यांदा पद आणि गोपनीयतेची शपथ घेऊन देशाचे पंतप्रधानपद स्वीकारले. राष्ट्रपती रामनाथ कोविंद यांनी त्यांना शपथ दिली.
- जवाहरलाल नेहरू आणि इंदिरा गांधी यांच्यानंतर पूर्ण बहुमतासह सलग दुसऱ्यांदा पंतप्रधानपदी निवड होणारे नरेंद्र मोदी हे तिसरे पंतप्रधान आहेत.
- नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखाली भाजपला मिळालेले हे आतापर्यंतचे सर्वात मोठे यश असून काँग्रेसनंतर ३०० जागांचा टप्पा पार करणारा भाजप हा देशातील दुसरा राष्ट्रीय पक्ष ठरला आहे. इंदिरा गांधी यांच्या नेतृत्वाखाली १९७९च्या निवडणुकीत काँग्रेसने ३५२ जागा जिंकल्या होत्या.
- या शपथविधी सोहळ्याला मॉरिशस, किरगिस्तान आणि बिमस्टेक (अर्थात बांगलादेश, म्यानमार, श्रीलंका, थायलंड, नेपाळ आणि भूटान) या देशांचे प्रमुख उपस्थित होते.
- विविध क्षेत्रातील मान्यवरांनाही या कार्यक्रमाचे आमंत्रण देण्यात आले होते, त्यामुळे या सोहळ्यासाठी राज्यातील राज्यपाल, मुख्यमंत्री आणि विरोधी पक्षातील नेते आणि बॉलिवूड सेलिब्रिटी असे जवळपास ८ हजार लोक उपस्थित होते.
- यंदाच्या लोकसभा निवडणुकीत भारतीय जनता पक्षाने ५४२ पैकी ३०३ जागांवर विजय मिळवत एकहाती विजय संपादन केला होता.

- १७व्या लोकसभेमध्ये भाजपा नेतृत्वाखालील राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीकडे (एनडीए) एकूण ३५३ जागा आहेत. तर काँग्रेसप्रणित संयुक्त पुरोगामी आघाडीकडे (युपीए) केवळ ९० जागा आहेत.
- २६ मे २०१४ रोजी नरेंद्र मोदींनी पहिल्यांदा पंतप्रधानपदाची शपथ घेतली होती. देश-परदेशातून ४ हजार पाहुणे मोदींच्या शपथविधी कार्यक्रमाला उपस्थित होते. या शपथविधीसाठी सार्क देशांच्या प्रमुखांना आमंत्रित करण्यात आले होते.

नरेंद्र मोदींबद्दल

- नरेंद्र दामोदरदास मोदी हे भारतीय जनता पक्षाचे (भाजपचे) नेते आणि २६ मे २०१४ पासून स्वतंत्र भारताचे १५ वे पंतप्रधान आहेत. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर जन्मलेले ते भारताचे पहिले पंतप्रधान आहेत.
- नरेंद्र मोदी यांचा जन्म १७ सप्टेंबर १९५० रोजी गुजरातच्या वडनगर येथे झाला. मोदी हे हिंदुत्ववादी विचारसरणीचे नेते आहेत व राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे (आरएसएस) ते सदस्य आहेत.
- मोदींनी आपल्या तरुणपणी कुटुंबास मदत करण्यासाठी चहाचे दुकान चालविले. सुरुवातीच्या काळातच ते आरएसएसशी जोडले गेले. १९६८मध्ये त्यांनी जसोदाबेन यांच्याशी विवाह केला.
- १९९१ मध्ये कन्याकुमारी-श्रीनगर एकता यात्रेपासून त्यांचा राजकारणात प्रवेश झाला. त्यानंतर ते गुजरातला परतले आणि १९७१ मध्ये आरएसएसचे पूर्णवेळ सदस्य बनले.
- १९७५ मध्ये आणीबाणीच्या काळात त्यांनी खूप सक्रिय कार्य केले. १९८५ मध्ये आरएसएसने नरेंद्र मोदी यांना भारतीय जनता पक्षात काम करण्यासाठी तैनात केले.
- ते ७ ऑक्टोबर २००१ पासून २२ मे २०१४ पर्यंत गुजरात राज्याचे मुख्यमंत्री होते. भाजपच्या गुजरात विधानसभेच्या २००२ ते २०१२च्या तसेच त्यापूर्वीच्या १९९५ व १९९८च्या निवडणूक विजयांमध्ये मोदींचे मोठे योगदान होते.
- ते २००१ च्या ऑक्टोबर मध्ये गुजरातचे मुख्यमंत्री झाले व त्यानंतर सरळ ४ विधानसभाजिकत मोदींनी मुख्यमंत्रिपदाचा कार्यभार पाहिला. मोदी हे गुजरात राज्याच्या विकासासाठी ओळखले जातात. त्यांच्या अर्थकारणाची प्रशंसा सर्वत्र केली जाते.
- २००१ मध्ये भूज येथे आलेल्या भूकंपात मोठ्या प्रमाणात जीवित व वित्तहानी झाली होती. या दरम्यान मोदींनी उत्कृष्ट कार्य केले.
- २००२ मध्ये गुजरातमध्ये झालेल्या दंगलीत त्यांच्या भूमिकेबद्दल आक्षेप घेतले गेले. परंतु सर्वोच्च न्यायालयाने स्थपन केलेल्या चौकशी समितीने त्यांना या प्रकरणात क्लीन चीट दिली आहे.
- २०१४च्या लोकसभा निवडणुकीत भारतीय जनता पक्षाचे नेतृत्व नरेंद्र मोदी यांनी केले होते. त्यांच्या नेतृत्वाखाली भाजपाने २८२ जागांवर विजय मिळवत पूर्ण बहुमत असलेले सरकार स्थापन केले होते.
- आपातकाल में गुजरात, एक भारत श्रेष्ठ भारत (नरेंद्र मोदींच्या भाषणांचे संकलन-संपादक प्रदीप पंडित), ज्योतिपुंज (आत्मकथा), सामाजिक समरसता (नरेंद्र मोदींच्या लेखांचे संकलन) ही नरेंद्र मोदी यांनी लिहिलेली पुस्तके आहेत.
- नरेंद्र मोदी यांना सेऊल शांतता पुरस्कार, चॅम्पिअन्स ऑफ द अर्थ अवॉर्ड, फिलीप कॉटलर प्रेसिडेंशियल पुरस्कार, संयुक्त अरब अमिराती व रशिया या देशांचे सर्वोच्च नागरी पुरस्कार असे अनेक पुरस्कार प्राप्त झाले आहेत.

केंद्रीय मंत्रिमंडळ २०१९

- ३० मे २०१९ रोजी भारतीय जनता पक्षाच्या नेतृत्वाखालील नवनिर्वाचित राष्ट्रीय लोकशाही आघाडी सरकारच्या मंत्र्यांचा शपथविधी सोहळा पार पडला. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखाली या केंद्रीय मंत्रिमंडळात ५८ सदस्य असतील.
- भारतीय राज्यघटनेनुसार केंद्रीय मंत्रिमंडळातील एकूण मंत्र्यांची कमाल संख्या लोकसभेच्या एकूण सदस्यांच्या (सद्यास्थितीत ५४२) १५ टक्क्यांपेक्षा (८१) अधिक असू शकत नाही.
- या नव्या केंद्रीय मंत्रिमंडळात अनेक जुने चेहरेच समाविष्ट आहेत, तर काही नवीन नेत्यांनाही संधी देण्यात आली आहे. या मंत्रिमंडळाची रचना पुढीलप्रमाणे:

केंद्रीय मंत्री

क्र.	मंत्री	खाते
१.	नरेंद्र मोदी	पंतप्रधान; कार्मिक, सार्वजनिक तक्रार व निवृत्ती वेतन मंत्रालय, अणुउर्जा विभाग, अंतराळ विभाग व इतर सर्व मंत्रालये जी कोणालाही देण्यात आलेली नाहीत.
२.	अमित शाह	गृह मंत्रालय
३.	राजनाथ सिंग	संरक्षण मंत्रालय
४.	नितिन गडकरी	रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग मंत्रालय; सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग मंत्रालय
५.	डी. व्ही. सदानंद गौडा	रसायन आणि खते मंत्रालय
६.	निर्मला सीतारामन	अर्थ मंत्रालय, कंपनी व्यवहार मंत्रालय
७.	रामविलास पासवान	ग्राहक व्यवहार, अन्न आणि सार्वजनिक पुरवठा मंत्रालय
८.	नरेंद्र सिंग तोमर	कृषी व शेतकरी कल्याण मंत्रालय, ग्रामविकास मंत्रालय, पंचायती राज मंत्रालय
९.	रवि शंकर प्रसाद	कायदा व न्याय मंत्रालय, दूरसंचार मंत्रालय, इलेक्ट्रॉनिक्स व माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालय
१०.	हरसिमरत कौर बादल	अन्न प्रक्रिया उद्योग मंत्रालय
११.	थावर चंद गेहलोत	सामाजिक न्याय आणि सबलीकरण मंत्रालय
१२.	डॉ. सुब्रमण्यम जयशंकर	परराष्ट्र मंत्रालय
१३.	रमेश पोखरियाल निशंक	मनुष्यबळ विकास मंत्रालय
१४.	अर्जुन मुंडा	आदिवासी विकास मंत्रालय
१५.	स्मृति इरानी	महिला व बाल विकास मंत्रालय, वस्त्रोद्योग मंत्रालय
१६.	डॉ. हर्षवर्धन	आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान मंत्रालय, भूविज्ञान मंत्रालय
१७.	प्रकाश जावडेकर	पर्यावरण, वन व जलवायु परिवर्तन मंत्रालय, माहिती व प्रसारण मंत्रालय
१८.	पियूष गोयल	रेल्वे मंत्रालय, वाणिज्य व उद्योग मंत्रालय
१९.	धर्मेन्द्र प्रधान	पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, पोलाद मंत्रालय
२०.	मुख्तार अब्बास नकवी	अल्पसंख्यांक मंत्रालय
२१.	प्रल्हाद जोशी	संसदीय कामकाज मंत्रालय, खाणकाम मंत्रालय, कोळसा मंत्रालय
२२.	डॉ. महेंद्र नाथ पांडे	कौशल्य विकास आणि उद्यमशीलता मंत्रालय
२३.	अरविंद सावंत	अवजड उद्योग व सार्वजनिक उपक्रम मंत्रालय
२४.	गिरिराज सिंह	पशु संवर्धन, दुग्ध व मत्स्य मंत्रालय
२५.	गजेंद्र सिंग शेखावत	जलशक्ती मंत्रालय
राज्य मंत्री (स्वतंत्र प्रभार)		
१.	संतोष कुमार गंगवार	श्रम व रोजगार मंत्रालय
२.	राव इंंदरजीत सिंह	योजना मंत्रालय, सांख्यिकी व कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालय
३.	श्रीपाद नाइक	आयुष मंत्रालय, राज्य संरक्षण मंत्रालय
४.	डॉ. जितेंद्र सिंह	ईशान्य क्षेत्र विकास मंत्रालय, कार्मिक, सार्वजनिक तक्रार व निवृत्ती वेतन मंत्रालय, अणुउर्जा विभाग,

		अंतराळ विभाग
५.	किरण रिजीजू	युवक कल्याण आणि क्रीडा मंत्रालय, अल्पसंख्यांक मंत्रालय
६.	प्रल्हादसिंह पटेल	सांस्कृतिक मंत्रालय, पर्यटन मंत्रालय
७.	राज कुमार सिंग	उर्जा मंत्रालय, नवीन व नवीकरणीय उर्जा मंत्रालय, कौशल्य विकास व उद्यमशीलता मंत्रालय
८.	हरदीप सिंह पुरी	गृह व शहरी व्यवहार मंत्रालय, नागरी उड्डाण मंत्रालय, वाणिज्य व उद्योग मंत्रालय
९.	मनसुख मंडाविया	नौवहन मंत्रालय, रसायन व खते मंत्रालय
राज्य मंत्री		
१.	फगुनसिंह कुलस्ते	पोलाद मंत्रालय
२.	अश्विनीकुमार चौबे	आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय
३.	अर्जुनराम मेघवाल	संसदीय कामकाज मंत्रालय, अवजड उद्योग व सार्वजनिक उपक्रम मंत्रालय
४.	जनरल व्ही. के. सिंह	रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग मंत्रालय
५.	कृष्ण पाल	सामाजिक न्याय आणि सबलीकरण मंत्रालय
६.	रावसाहेब दानवे	ग्राहक व्यवहार, अन्न आणि सार्वजनिक पुरवठा मंत्रालय
७.	जी. किशन रेड्डी	गृह मंत्रालय
८.	पुरुषोत्तम रुपाला	कृषि व शेतकरी कल्याण मंत्रालय
९.	रामदास आठवले	सामाजिक न्याय आणि सबलीकरण मंत्रालय
१०.	साध्वी निरंजन ज्योती	ग्रामविकास मंत्रालय
११.	बाबुल सुप्रियो	पर्यावरण, वन व जलवायु परिवर्तन मंत्रालय
१२.	संजीव बालियान	पशु संवर्धन, दुग्ध व मत्स्य मंत्रालय
१३.	संजय धोत्रे	मनुष्यबळ विकास मंत्रालय, दूरसंचार मंत्रालय, इलेक्ट्रॉनिक्स व माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालय
१४.	अनुराग ठाकूर	अर्थ मंत्रालय, कंपनी व्यवहार मंत्रालय
१५.	सुरेश बसप्पा आंगडी	रेल्वे मंत्रालय
१६.	नित्यानंद राय	गृह मंत्रालय
१७.	रतनलाल कटारिया	जलशक्ती मंत्रालय, सामाजिक न्याय व सबलीकरण मंत्रालय
१८.	व्ही. मुरलीधरन	परराष्ट्र मंत्रालय, संसदीय कामकाज मंत्रालय
१९.	रेणुका सिंह	आदिवासी विकास मंत्रालय
२०.	सोमप्रकाश	वाणिज्य व उद्योग मंत्रालय
२१.	रामेश्वर तेली	अन्न प्रक्रिया उद्योग मंत्रालय
२२.	प्रताप सारंगी	सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग मंत्रालय; पशु संवर्धन, दुग्ध व मत्स्य मंत्रालय
२३.	कैलाश चौधरी	कृषि व शेतकरी कल्याण मंत्रालय
२४.	देवश्री चौधरी	महिला व बाल विकास मंत्रालय

१३ सदस्य राज्यसभेचे

- या मंत्रिमंडळात राज्यसभेचे निर्मला सीतारामन, रामविलास पासवान, थावरचंद गहलोत, सुब्रमण्यम जयशंकर, प्रकाश जावडेकर, पीयूष गोयल, धर्मेन्द्र प्रधान, मुख्तार अब्बास नकवी, हरदीपसिंह पुरी, मनसुख मंडाविया, पुरुषोत्तम रुपाला, रामदास आठवले, व्ही.मुरलीधरन या १३ सदस्यांचा समावेश करण्यात आला आहे.

- या १३ सदस्यांपैकी रामविलास पासवान आणि सुब्रमण्यम जयशंकर यांना राज्यसभेवर निवडून आणावे लागणार आहे.

मंत्रिमंडळ आणि महाराष्ट्र

- या ५८ सदस्यीय केंद्रीय मंत्रिमंडळात महाराष्ट्रातील ७ खासदारांना स्थान मिळाले आहे. यात ४ केंद्रीय (कॅबिनेट) मंत्रिपदे आणि ३ राज्यमंत्रिपदे महाराष्ट्राच्या वाट्याला आली आहेत.
- शिवसेनेचे दक्षिण मुंबई मतदारसंघातील खासदार अरविंद सावंत आणि भाजपचे अकोल्याचे खासदार संजय धोत्रे हे महाराष्ट्रातून केंद्रीय मंत्रिमंडळात वर्षी लागलेले नवे चेहरे आहेत.
- सुरेश प्रभू, सुभाष भामरे, हंसराज अहिर या गेल्या मंत्रिमंडळातील चेहऱ्यांना पुन्हा संधी देण्यात आलेली नाही.
- नितीन गडकरी, प्रकाश जावडेकर, पीयूष गोयल आणि अरविंद सावंत यांची कॅबिनेट मंत्री तर रामदास आठवले, रावसाहेब दानवे आणि संजय धोत्रे यांची राज्यमंत्री पदांवर वर्षी लागली आहे.
- या ७ पैकी पीयूष गोयल, प्रकाश जावडेकर आणि रिपाईचे रामदास आठवले हे राज्यसभा सदस्य आहेत.

निर्मला सीतारामन : देशाच्या पहिल्या पूर्णवेळ केंद्रीय महिला अर्थमंत्री

- मागील मंत्रिमंडळात देशाच्या पहिल्या पूर्णवेळ महिला संरक्षण मंत्री होण्याचा मान मिळविलेल्या निर्मला सीतारामन यांना यंदाच्या मंत्रिमंडळात देशाच्या पहिल्या पूर्णवेळ केंद्रीय महिला अर्थमंत्री होण्याचा मान मिळाला आहे.
- मागील सरकारमध्ये संरक्षणमंत्रीपदाची जबाबदारी समर्थपणे सांभाळणाऱ्या सीतारामन यांना नव्या मंत्रिमंडळात अर्थ खात्यासोबतच कंपनी व्यवहार मंत्रालयाचीही सूत्रे देण्यात आली आहेत.
- यापूर्वी १९७०-७१ मध्ये इंदिरा गांधी यांनी पंतप्रधान असताना अर्थ खाते त्यांच्याकडे ठेवले होते. त्यामुळे सीतारामन यांना पहिल्या महिला अर्थमंत्री नाही तर पहिल्या पूर्णवेळ महिला अर्थमंत्री होण्याचा मान मिळाला आहे.

विधानसभा निवडणुका २०१९

- १७व्या लोकसभेसाठीच्या निवडणुकांबरोबरच सिक्कीम, ओडिशा, आंध्रप्रदेश व अरुणाचल प्रदेश या राज्यांच्या विधानसभांच्या निवडणुकाही पार पडल्या होत्या. त्याचा संक्षिप्त आढावा खालीलप्रमाणे:

आंध्रप्रदेश : चंद्राबाबू नायडू यांना धक्का

- आंध्रप्रदेशचे विभाजन झाल्यानंतर पहिल्यांदा झालेल्या विधानसभा निवडणुकीत १७५ जागांपैकी जगनमोहन रेड्डी यांच्या नेतृत्वाखालील वायएसआर काँग्रेसने १५१ जागा मिळविल्या.
- विद्यमान मुख्यमंत्री चंद्राबाबू नायडू यांच्या तेलुगू देसम पक्षाला २३ तर पवन कल्याण यांच्या जनसेना पक्षाला १ जागा मिळाली. विशेष म्हणजे काँग्रेस, भाजपला आंध्रप्रदेशमध्ये एकही जागा मिळाली नाही.
- आंध्रप्रदेशला जगनमोहन रेड्डी यांच्या रुपात नवा मुख्यमंत्री लाभणार असून, ते आंध्रप्रदेशचे सर्वात लोकप्रिय मुख्यमंत्र्यांपैकी एक वायएस राजशेखर रेड्डी यांचे पुत्र आहेत.

अरुणाचल प्रदेश : भाजप पुन्हा एकदा सत्ताधीश

- लोकसभा निवडणुकीत पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाची जादू चाललेली असतानाच अरुणाचल प्रदेशाच्या विधानसभा निवडणुकीतही सत्ताधारी भाजपने सत्ता कायम ठेवली आहे.
- भाजपच्या ३ उमेदवारांविरुद्धात कोणीच उभे न राहिल्यामुळे ते बिनविरोध निवडून आले होते. त्यामुळे प्रत्यक्षात ५७ जागांसाठीच निवडणूक घेण्यात आली.
- एकूण ६० जागांपैकी ४१ जागा भाजपने जिंकल्या असून, येथे प्रथमच निवडणूक लढवत असलेल्या जनता दल (युनायटेड)ने ७ जागा मिळविल्या आहेत.
- नॅशनल पीपल्स पार्टीने येथे ५ जागा जिंकल्या आहेत, तर काँग्रेसला फक्त ३ जागा जिंकता आल्या. उर्वरित १ जागा पीपल्स पार्टी ऑफ अरुणाचलने तर २ जागा अपक्ष उमेदवारांनी जिंकल्या.
- भाजपाच्या विजयामध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका निभावणारे विद्यमान मुख्यमंत्री पेमा खांडू हेच पुन्हा एकदा अरुणाचल प्रदेश मुख्यमंत्री म्हणून शपथ घेणार आहेत.
- अरुणाचल प्रदेश विधानसभा निवडणुकांत फक्त ३ महिला उमेदवार (गुम तायेग, दासांग्लू पूल, जुम्मू इते देवरी) विजयी झाल्या आहेत. यंदा राज्यात विविध पक्षांनी एकूण ११ महिला

उमेदवारांना तिकीट दिले होते.

ओडिशा : पटनाईक सलग ५ व्यांदा मुख्यमंत्री

- ओडिशामध्ये विद्यमान मुख्यमंत्री नवीन पटनाईक यांनी राज्यातील आपली सत्ता कायम राखण्यात यश मिळविले आहे.
- बिजू जनता दलाचे (बिजद) प्रमुख नवीन पटनाईक हे सलग पाचव्यांदा ओडिशाचे मुख्यमंत्री बनणार आहेत. ते गेल्या १९ वर्षांपासून ओडिशाचे मुख्यमंत्री आहेत.
- १४६ सदस्य असलेल्या ओडिशा विधानसभेच्या निवडणुकांत बिजदने ११२ जागा जिंकल्या आहेत. तर भाजपाने २३ जागा जिंकत राज्यातील प्रमुख विरोधी पक्षाची भूमिका पटकावली आहे.
- ओडिशा २००० पासून काँग्रेस प्रमुख विरोधी पक्ष होता. मावळत्या सभागृहात काँग्रेसच्या १६ जागा होत्या, तर भाजपाच्या १० जागा होत्या. यंदा मात्र काँग्रेसला केवळ ९ जागांवर समाधान मानावे लागले.
- उर्वरित २ जागांपैकी १ जागा मार्क्सवादी कम्युनिस्ट पार्टीने तर १ जागा अपक्ष उमेदवारांनी जिंकली आहे.

सिक्किम : चामलिंग यांचे २४ वर्षांचे साम्राज्य संपुष्टात

- ३२ जागा असलेल्या सिक्कीम विधानसभेच्या निवडणुकीत सिक्किम क्रांती मोर्चा (एसकेएम) १७ जागा जिंकत, सत्ताधारी सिक्किम डेमोक्रेटिक फ्रंटचे (एसडीएफ) २४ वर्षांचे साम्राज्य संपुष्टात आणले.
- पवनकुमार चामलिंग यांच्या नेतृत्वाखालील सिक्किम डेमोक्रेटिक फ्रंटला १५ जागांवर यश मिळाले. गेल्या २४ वर्षांपासून सिक्कीममध्ये एसडीएफची सत्ता होती.
- सिक्किमचे नवे मुख्यमंत्री म्हणून प्रेमसिंग तमांग उर्फ पी. एस. गोलाय हे शपथ घेणार आहेत. ते सिक्किमचे सहावे मुख्यमंत्री आहेत.
- गोलाय पूर्वी एसडीएफ पक्षातच होते. परंतु २००९ साली त्यांना मंत्रीपद नाकारल्याने त्यांनी बंडखोरी केली. ५ वर्षांपूर्वी त्यांनी स्वतःचा सिक्किम क्रांती मोर्चा (एसकेएम) हा पक्ष स्थापन केला होता.
- गोलाय २६ वर्षांचे असताना पहिल्यांदा एसडीएफचे उमेदवार म्हणून विधानसभेवर निवडून आले होते. विविध खात्यांचे मंत्री म्हणून त्यांनी काम केले आहे.
- गोलाय यांना भ्रष्टाचाराच्या खटल्यात शिक्षा झाली. ऑगस्ट २०१८ मध्ये त्यांची सुटका झाली. शिक्षा झाल्याने आपला अर्ज बाद ठरेल या शक्यतेतून त्यांनी यंदा निवडणूक लढविली नव्हती.

इस्रोद्वारे रिसॅट-२बी उपग्रहाचे यशस्वी प्रक्षेपण

- इस्रोने कोणत्याही हवामानात यशस्वीरित्या काम करू शकणाऱ्या रडार इमेज मॉनिटरिंग उपग्रह रिसॅट-२बीचे (RISAT-2B) २२ मे रोजी पहाटे यशस्वीरित्या प्रक्षेपण केले.
- टेहळणी, कृषी, वन आणि आपत्ती व्यवस्थापनाच्या क्षेत्रामध्ये या उपग्रहाचा अधिक प्रभावीतेने वापर केला जाऊ शकतो.
- जवळपास ७ वर्षांनंतर भारताने अशा प्रकारच्या मॉनिटरिंग उपग्रहाचे प्रक्षेपण केले आहे. या उपग्रहाद्वारे खराब हवामान असतानाही भारताला देशाच्या सीमेवर लक्ष ठेवता येणार आहे.
- तसेच देशाच्या सुरक्षेच्या दृष्टीनेही हा उपग्रह महत्वाचा मानला जात असून बालाकोटमध्ये करण्यात आलेल्या एअर स्ट्राईकसारख्या कारवायांचे फोटोही घेणेही आता शक्य होणार आहे.
- पीएसएलवी-सी४६च्या ४८व्या मोहिमेअंतर्गत श्रीहरिकोटा येथील सतीश धवन अंतराळ केंद्रातून रिसॅट-२बी या उपग्रहाचे प्रक्षेपण करण्यात आले. हे पीएसएलवीची पुनर्वापर करता येणारी आवृत्ती आहे.
- २००८ साली मुंबईत झालेल्या दहशतवादी हल्ल्यानंतर रिसॅट-२बी या उपग्रहाच्या प्रक्षेपणाला प्राधान्य देण्याचा निर्णय घेण्यात आला होता.
- रिसॅट-२बीच्या यशस्वी प्रक्षेपणानंतर इस्रो यावर्षी रिसॅट-२बी आर१, रिसॅट-२बी आर२, रिसॅट-१ए, रिसॅट-१बी, रिसॅट-२ए असे ४ ते ५ मॉनिटरिंग उपग्रह अवकाशात सोडणार आहे.

रिसॅट-२बीची वैशिष्ट्ये

- हा उपग्रह ६१५ किलो वजनाचा आहे. हा उपग्रह पृथ्वीच्या निम्न कक्षेत (लो अर्थ ऑर्बिट) सोडण्यात आला असून, याद्वारे भारताच्या शेजारी देशांवरही लक्ष ठेवता येणे शक्य होणार आहे.

- कोणत्याही वातावरणात या उपग्रहाद्वारे विशिष्ट ठिकाणचे फोटो घेता येणार आहेत. तसेच या उपग्रहात ॲक्टिव्ह सेंसरसंदखील लावण्यात आले आहेत. पुढील ५ वर्षांसाठी हा उपग्रह काम करू शकेल.
- यामध्ये असलेली ३०० किलो वजनाची सिंथेटिक एपर्चर रडार ढगाळ वातावरणात दिवसा आणि रात्रीही अतिशय अचूक काम करू शकते. इस्रायलने या सिंथेटिक एपर्चर रडारची निर्मिती केली आहे.
- या मोहिमेत भारतातील सेमी कंडक्टर लॅबने तयार केलेला विक्रम प्रोसेसर वापरण्यात आला आहे. हा प्रोसेसर कमी खर्चिक असून भविष्यातील सर्व मोहिमांमध्ये विक्रम प्रोसेसरचाच वापर करण्यात येणार आहे.
- तसेच यामध्ये लष्करासाठी आवश्यक बाबींचाही समावेश करण्यात आला असून, जमिनीवरील छुप्या वस्तूंचीही ओळख या उपग्रहाच्या सहाय्याने पटवता येणार आहे.
- बालाकोटसारख्या एअर स्ट्राईकमध्येही या उपग्रहांची मोठी मदत भारताला होणार आहे. याव्यतिरिक्त सीमेवर उभारण्यात आलेले बंकर व सैन्याच्या चौक्याही ओळखण्याचे काम या उपग्रहाच्या सहाय्याने करता येणार आहे.
- पूर आणि वादळ यांसारख्या आपात्कालिन परिस्थितीतही या उपग्रहाची मदत होणार असून, अशा प्रकारचे तंत्रज्ञान फार कमी देशांकडे आहे.
- रिसॅट-२बी च्या मदतीने पिकांच्या उत्पादनाचा अंदाज घेणे सोपे होणार आहे. मे-सप्टेंबर या कालावधीत भारतात खरीपाची पिके घेतली जातात. या उपग्रहाच्या मदतीने आता त्या पिकांनाही मदत मिळणार आहे.
- रिसॅट-२बी हा उपग्रह अंतराळातून जमिनीवरील ३ फुट आकारापर्यंतच्या कोणत्याही वस्तूचे फोटो घेण्यास सक्षम आहे.

रिसॅट मालिका

- २० एप्रिल २००९ रोजी रिसॅट मालिकेतील रिसॅट-२ या उपग्रहाचे प्रक्षेपण करण्यात आले होते. रिसॅट-१ या उपग्रहाची सी-बॅंड सिनेथिक अपर्चर रडारची (SAR) तयार नसल्यामुळे रिसॅट-२चे प्रक्षेपण रिसॅट-१च्या आधी करण्यात आले.
- रिसॅट-२मध्ये इस्रायली बनावटीचे एक्स-बॅंड सिनेथिक अपर्चर रडार (SAR) बसविण्यात आले होते. या उपग्रहामुळे भारताला सर्व ऋतूंमध्ये २४ तास पृथ्वीची छायाचित्रे काढणे शक्य झाले.
- रिसॅट-१ हा भारताचा इस्रोने बनवलेला १८५८ किलोग्रॅम वजनाचा पहिला पूर्णपणे स्वदेशी हवामानाचा अंदाज घेणारा उपग्रह आहे.
- हा उपग्रह २६ एप्रिल २०१२ रोजी सतीश धवन स्पेस सेंटर श्रीहरिकोटा येथून ५ वर्षांसाठी प्रक्षेपित करण्यात आला.
- ढगाळ वातावरण असताना भारताचे पूर्वीचे रिमोट सेंसिंग उपग्रह जमिनीवरील छायाचित्रे घेऊ शकत नाहीत. रिसॅट-१द्वारे ढगाळ वातावरणातही जमिनीवरील स्पष्ट छायाचित्रे घेता येतात.
- पावसाचा अचूक अंदाज वर्तवण्याच्या क्षमतेमुळे शेतीसाठी तसेच पूर, वादळ अशा नैसर्गिक आपत्तींच्या व्यवस्थापनासाठी या उपग्रहाचा मुख्यत्वे वापर केला जातो.
- तज्ञांच्या मते रडार इमेजिंग उपग्रहाला असेंबल करणे अतिशय कठिण काम असून त्याद्वारे मिळणाऱ्या फोटोंचे विश्लेषण करणे अधिक कठिण आहे.
- यापूर्वी रिसॅट-१ कडून मिळणाऱ्या माहितीचेही आकलन होण्यासाठी मोठा कालावधी लागला होता. रडार इमेजिंग उपग्रह अन्य उपग्रहांच्या तुलनेत अधिक हेवी डेटा पाठवत असतात.

आकाश-१एस क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी

- संरक्षण संशोधन आणि विकास संघटना (डीआरडीओ)ने २७ मे २०१९ रोजी ओडिशातील चंडीपूर येथील अवकाश तळावरून आकाश-१एस क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी केली.
- आकाश-१एस ही सध्या असलेल्या आकाश क्षेपणास्त्राची प्रगत आवृत्ती आहे. हे क्षेपणास्त्र पूर्णपणे स्वदेशी बनावटीचे आहे.

आकाश क्षेपणास्त्र

- आकाश हे मध्यम पल्ल्याचे एकाच वेळी एकापेक्षा जास्त लक्ष्यांचा भेद घेण्याची क्षमता असलेले क्षेपणास्त्र आहे.
- एकात्मिक मार्गदर्शक क्षेपणास्त्र विकास कार्यक्रमांतर्गत हे क्षेपणास्त्र विकसित करण्यात आले

आहे. नाग, अग्नी, त्रिशूल आणि पृथ्वी ही क्षेपणास्त्रेही याच कार्यक्रमांतर्गत विकसित करण्यात आली आहेत.

- डीआरडीओने हे क्षेपणास्त्र तयार केले आहे. त्यासाठी १९९० पासून संशोधन कार्य सुरू होते आणि सरतेशेवटी १९९७मध्ये याची चाचणी यशस्वी झाली.
- मे २०१५ मध्ये हे क्षेपणास्त्र सर्वप्रथम भारतीय लष्कराच्या ताप्यात समाविष्ट करण्यात आले. जुलै २०१५ मध्ये ते हवाईदलात सामील केले गेले.

वैशिष्ट्ये

- भारताच्या संरक्षण सामग्रीत असलेले आकाश हे सुपरसॉनिक क्षेपणास्त्र जमिनीवरून हवेत मारा करण्यास सक्षम आहे.
- हे क्षेपणास्त्र भारतीय बनावटीचे असून याचा पल्ला २५ ते ६० किमीपर्यंत आहे व ते हवेत १८,००० मीटर उंचीपर्यंत जाऊ शकते. हे ५५ किलो स्फोटके वाहून नेऊ शकते.
- आकाशचे वजन ७२० किलो असून त्याची लांबी ५.२ मीटर आहे. या क्षेपणास्त्रात अण्वस्त्रे वाहून नेण्याची क्षमता आहे.
- ध्वनीच्या ३.५ पट वेगाने हे क्षेपणास्त्र प्रवास करते. त्याला वेळ पडल्यास जागा बदलणाऱ्या मोबाईल लॉचरवरून डागण्याची क्षमता भारताने विकसित केली आहे.
- जमिनीवरून हवेत मारा करण्याची क्षमता असलेले हे क्षेपणास्त्र आपल्या लक्ष्याचा अचूक भेद करू शकते.
- आकाश एमके-१एस ही जुन्या आकाश क्षेपणास्त्राची प्रगत आवृत्ती असून, यात लक्ष्याचा मागोवा घेणारे उपकरण (सीकर) बसविण्यात आले आहे.
- या नव्या आकाश क्षेपणास्त्रावरील शस्त्रप्रणालीत कमांड संचालन आणि सक्रिय टर्मिनल संचालन अशी दोन्ही आयुधे आहेत.
- हे क्षेपणास्त्र प्रतिकूल वातावरणातही शत्रूची जेट विमाने, हेलिकॉप्टर, कूड क्षेपणास्त्रे, हवेतून जमिनीवर मारा करणारी क्षेपणास्त्रे आणि मानवरहित विमानांना पाडण्यास सक्षम आहे.
- आकाशच्या इतर आवृत्त्या आकाश एमके-१ व आकाश एमके-२ या सध्या डीआरडीओद्वारे विकसित केल्या जात आहेत. ही क्षेपणास्त्रे अधिक अचूक व अधिक मारक क्षमता असलेली असतील.
- एकात्मिक मार्गदर्शक क्षेपणास्त्र विकास कार्यक्रम: Integrated Guided Missile Development Programme (IGMDP).

वादंग

- जुलै २०१७ मध्ये भारत व चीन यांच्यातील तणाव व युद्धसदृश परिस्थितीनंतर संरक्षणाच्यादृष्टीने युद्धसामग्रीची तपासणी करण्यात आली होती.
- त्यानंतर भारताच्या महालेखापालांनी (कॅंग) स्वदेशी बनावटीच्या आकाश क्षेपणास्त्रामध्ये त्रुटी असल्याचा ठपका ठेवला होता.
- कॅंगने सादर केलेल्या अहवालात म्हटले होते की, नमुना चाचणीमध्येच आकाशचा अपयशाचा दर ३० टक्के असल्यामुळे त्याच्या विश्वासाहतेवर प्रश्नचिन्ह निर्माण झाले आहे.
- कॅंगच्या अहवालानुसार, संबंधित क्षेपणास्त्रासाठी आवश्यक स्टोरेज सुविधा उपलब्ध नसल्यामुळे ७० क्षेपणास्त्रांचे वयोमान ३ वर्षांनी घटले होते.

डीआरडीओ सतत करत आहे चाचण्या

- डीआरडीओने यापूर्वी १३ मे रोजी ओडिशा येथील चाचणी केंद्रात 'अभ्यास' या हायस्पीड एक्सपेडिबल एरियल टारगेट (हीट)ची यशस्वीरित्या चाचणी केली होती. या चाचणीमध्ये विविध रडार आणि इलेक्ट्रो-ऑप्टिक प्रणालींचा वापर करण्यात आला होता.
- तसेच, १७ मेला भारतीय नौदल आणि डीआरडीओ यांनी संयुक्तरीत्या मॅन पोर्टेबल अँटी टँक गाइडेड क्षेपणास्त्राचीही यशस्वी चाचणी केली होती.
- तसेच २४ मे रोजी डीआरडीओने राजस्थानच्या पोखरणमध्ये सुखोई विमानाच्या मतदीने स्वयंचलित बॉम्बची (इनर्शिय गाइडेड बॉम्ब) यशस्वी चाचणी केली होती. पूर्णपणे स्वदेशी तंत्रज्ञान असलेल्या ५०० किलोग्रॅम बॉम्बने ३० किलोमीटर अंतरावरील लक्ष्यभेद केला होता.

करमबीर सिंह यांची नौदल प्रमुखपदी नियुक्ती

- नौदलाचे व्हाइस अॅडमिरल करमबीर सिंह यांना नौदलाचे नवीन प्रमुख म्हणून कार्यभार हाती

घेण्यास लष्करी लवादाने परवानगी दिली आहे.

- नौदल प्रमुखपदी करमबीर सिंह यांच्या नेमणुकीस आवाहन देणारी याचिका दाखल झालेली असून, त्यावरची सुनावणी ७ आठवड्यांनी लांबणीवर टाकण्यात आली आहे.
- दरम्यानच्या काळात त्यांनी नौदल प्रमुख पदाची सूत्रे हाती घ्यायची की नाही असा मुद्दा उपस्थित झाला होता, लवादाच्या निकालाने करमबीर सिंह यांना नौदल प्रमुख पदाची सूत्रे स्वीकारण्याचा मार्ग मोकळा झाला.
- करमबीर सिंह यांच्या नियुक्तीबाबतची कागदपत्रे सादर करण्यास आणखी वेळ द्यावा अशी मागणी सरकारने केल्यामुळे, लष्करी लवादाने या प्रकरणाची सुनावणी १७ जुलैपर्यंत लांबणीवर टाकली आहे.
- त्यामुळे करमबीर सिंह यांनी ३१ मे रोजी त्यांनी सध्याचे नौदल प्रमुख सुनील लांबा यांच्याकडून या पदाची सूत्रे स्वीकारली आहेत. परंतु त्यांचे या पदावर राहणे हे लवादाच्या अंतिम निकालावर अवलंबून राहणार आहे.

पार्श्वभूमी

- अॅडमिरल सुनील लांबा हे ३० मे रोजी निवृत्त होत असल्यामुळे एप्रिल २०१९ मध्ये व्हाइस अॅडमिरल करमबीर सिंह यांची भारतीय नौदलाचे नवे प्रमुख म्हणून नियुक्ती केल्याचे संरक्षण मंत्रालयाने जाहीर केले होते.
- ही नियुक्ती करताना पारंपरिक सेवाज्येष्ठतेचा निकष न लावता सद्य परिस्थितीत आवश्यक असलेल्या गुणवत्तेच्या आधारे ही निवड केल्याचे सरकारी सूत्रांनी सांगितले.
- अंदमान व निकोबार कमांडचे कमांडर इन चिफ असलेले व्हाइस अॅडमिरल बिमल वर्मा यांनी करमबीर सिंह यांच्या नियुक्तीला सेवाज्येष्ठतेच्या मुद्द्यावर आवाहन दिले आहे. सेवाज्येष्ठतेनुसार नौदल प्रमुखपदी आपलीच निवड करावी, असे त्यांनी म्हटले होते.
- या महिन्यात संरक्षण मंत्रालयाने वर्मा यांची याचिका फेटाळून लावली होती. त्यानंतर वर्मा यांनी लष्करी लवादाकडे आवाहन याचिका दाखल केली.
- यापूर्वी २०१६ मध्येही लष्करप्रमुखांची निवड करतानाही सेवाज्येष्ठतेचा निकष लावण्यात आला नव्हता.

करमबीर सिंह

- व्हाइस अॅडमिरल करमबीर सिंह हे सध्या विशाखापट्टणम येथे नौदलाच्या पूर्व विभागाचे प्रमुख (फ्लॅग ऑफिसर कमांडिंग इन चीफ) आहेत.
- करमबीर हे पुण्यातील राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधीनीचे (एनडीए) माजी विद्यार्थी आहेत. ते जुलै १९८० मध्ये नौदलात दाखल झाले होते. मुंबईतील वेलिंग्टन नौदल महाविद्यालयातून त्यांनी संरक्षण सेवेची पदवी घेतली आहे.
- नौदलातील आपल्या ३९ वर्षांच्या प्रदीर्घ कारकिर्दीत त्यांनी पूर्व नौदल कमांडचे प्रमुख, तसेच अंदमान-निकोबार येथे तिन्ही दलांच्या कमांडचे प्रमुख अशा महत्वाच्या पदांवर फ्लॅग ऑफिसर म्हणून कार्य केले आहे.
- त्यांनी तटरक्षक दलाची नौका चांदबीबी, आयएनएस विजयदुर्ग, क्षेपणास्त्र विनाशिका आयएनएस राणा आणि आयएनएस दिल्ली या नौकांचे नेतृत्व केले आहे.
- त्याशिवाय, मुंबईच्या नौदल कार्यालयासह आणखी काही कार्यालयांचे प्रमुख म्हणून त्यांनी जबाबदारी सांभाळली आहे.
- १९८२ मध्ये नौदलात हेलिकॉप्टर पायलट म्हणून जबाबदारी सांभाळताना त्यांनी चेतक आणि कामोव्ह हेलिकॉप्टरमधून अनेक उड्डाणे केली आहेत.
- नौदलाचे नेतृत्व करणारे ते पहिलेच हेलिकॉप्टर पायलट ठरतील. त्यांना उत्कृष्ट सेवेसाठी परमविशिष्ट सेवा पदक व अतिविशिष्ट सेवा पदक प्राप्त झाले आहे.

चर्चित गीत: हवा आने दे

- केंद्रीय पर्यावरण, वन व हवामान बदल मंत्रालयाने वायू प्रदूषणाबाबत जागरूकता निर्माण करण्यासाठी 'हवा आने दे' हे गीत सादर केले आहे.
- जागतिक पर्यावरण दिनानिमित्त हे गीत तयार करण्यात आले असून, पर्यावरण मंत्रालयाचे सचिव सी.के.मिश्रा यांनी या गाण्याशी संबंधित कलाकारांच्या उपस्थितीत नवी दिल्ली येथे हे गीत सादर केले.

- या गीताद्वारे लोकांना गंभीर पर्यावरणीय समस्यांचा एकत्रितपणे सामना करण्याचे आव्हान करण्यात आले आहे. आपल्या पर्यावरणीय प्रश्नांवर तोडगा काढण्याचा संदेश हे गीत देत आहे.
- झाडे लावण्याबरोबरच रहदारी आणि त्याने वाढणाऱ्या प्रदूषणावर यामध्ये फोकस केला गेला आहे. हे गाणे खूप आकर्षक आहे. यामध्ये महत्वपूर्ण संदेश अगदी चांगल्या पद्धतीने पोहोचवला गेला आहे.
- आरोग्य, पुनर्वसन, महिला सशक्तीकरण आणि पर्यावरण जागरूकतेसाठी काम करणाऱ्या मुंबई स्थित खाजगी संघटना भामला फाउंडेशन व पर्यावरण मंत्रालयाने मिळून हे गाणे बनवले आहे.
- स्वानंद किरकिरे यांनी या गाण्याची रचना केली असून, हे गाणे सुनिधी चौहान, शंकर महादेवन, शांतनू मुखर्जी आणि कपिल शर्मा यांनी गायले आहे.
- रोमांचक अरोरा यांनी या गाण्याचे चित्रीकरण केले आहे. वायु प्रदूषणाबाबतचा संदेश सर्वांपर्यंत पोहोचावा, यासाठी या गाण्यामध्ये अनेक सेलिब्रिटी कलाकारांचा समावेश करण्यात आला आहे.

पार्श्वभूमी

- प्रतिवर्षी ५ जून रोजी जागतिक पर्यावरण दिन साजरा केला जातो. या दिनासाठी संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रमाद्वारे जाहीर केलेल्या संकल्पनेनुसार भारतातही हा दिन साजरा केला जात असतो.
- यंदा 'वायू प्रदूषण' ही पर्यावरण दिनाची मुख्य संकल्पना असून, चीनकडे यजमानपद आहे. गेल्या वर्षी यजमानपद भारताकडे होते आणि 'प्लास्टिक प्रदूषणाशी सामना' ही मुख्य संकल्पना होती.
- हवेत जेव्हा अनावश्यक विषारी वायू, प्रदूषकांचे लहान कण, धूर, धुके आणि काही जैविक कण साचून रहातात तेव्हा वायू प्रदूषण होते. यामुळे माणसांचे, तसेच पशुपक्षांचे आरोग्य बिघडते, शेती उत्पादने बाधित होतात आणि पर्यावरणाचा हास होतो.
- यंदा वायू प्रदूषण हा विषय निवडण्याचे मुख्य कारण म्हणजे दुर्मिळ होत चाललेली स्वच्छ व शुद्ध हवा. आज जगात ९२ टक्के लोकसंख्या स्वच्छ व प्रदूषणविरहित हवेपासून वंचित आहे.
- वायू प्रदूषणामुळे सर्व देशांचा याबाबतच्या कल्याणकारी योजनांवर कोट्यवधींचा खर्च होत आहे. भूपृष्ठसमीप होणाऱ्या ओझोन प्रदूषणामुळे मुख्य पिकांच्या उत्पादनात २०३० पर्यंत २६ टक्के घट होऊ शकते. याची गांभीर्याने दखल घेऊन यंदाचा विषय निवडण्यात आला.
- यामुळे नेहमीप्रमाणे यंदाही जागतिक पर्यावरण दिनाचा मुख्य कार्यक्रम विज्ञान भवन (नवी दिल्ली) येथे साजरा केंद्रीय पर्यावरण मंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित केला जाणार आहे. याशिवाय राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्येही हा दिन साजरा केला जाईल.

राष्ट्रीय स्वच्छ हवा कार्यक्रम

- NCAP: National Clean Air Policy
- देशातल्या वाढत्या वायू प्रदूषणाची समस्या हाताळण्यासाठी राष्ट्रीय स्तरावर समावेशक कालबद्ध धोरण राबविण्यासाठी केंद्र सरकारने एनसीएपी अर्थात राष्ट्रीय स्वच्छ हवा कार्यक्रम सुरू केला आहे.
- वायू प्रदूषण रोखणे, त्यावर नियंत्रण आणण्यासाठी समावेशक कृती आणि देशातल्या हवा गुणवत्ता सुधार नेटवर्कमध्ये वृद्धी करणे हे या कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट आहे.
- हा पंचवार्षिक कार्यक्रम आहे. याद्वारे पीएम १० आणि पीएम २.५ प्रदूषकांमध्ये २०२४ पर्यंत २०-३० टक्के घट केली जाईल. यासाठी २०१७ हे आधारभूत वर्ष असेल.
- या कार्यक्रमात, २३ राज्ये आणि केंद्र शासित प्रदेशांच्या १०२ नॉन-अटेनमेंट शहरांचा समावेश करण्यात आला आहे.
- या शहरांची निवड २०११ ते २०१५ दरम्यानच्या वायू गुणवत्ता आधारावर केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने केली आहे.
- नॉन-अटेनमेंट शहरे: ही अशी शहरे आहेत जेथे राष्ट्रीय मानकांनुसार वायू गुणवत्ता कायम खराब आहे. यामध्ये दिल्ली, वाराणसी, भोपाळ, कोलकाता, नोएडा, मुझफ्फरपूर, मुंबई अशा मोठ्या शहरांचा समावेश आहे.
- केंद्र सरकारने राष्ट्रीय स्वच्छ हवा कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी समितीची स्थापना केली आहे. या समितीचे अध्यक्ष केंद्रीय पर्यावरण मंत्रालयाचे सचिव असतील.
- उर्जा (औष्णिक) मंत्रालयाचे सहसचिव, टेरीचे (TERI) महासंचालक आणि आयआयटी

कानपूरचे प्राध्यापक सचिदानंद त्रिपाठी या समितीमध्ये सदस्य असतील.

जागतिक स्पर्धात्मकता मानांकन २०१९

- आंतरराष्ट्रीय व्यवस्थापन विकास संस्थेने (IMD) अलीकडेच प्रसिद्ध केलेल्या जागतिक स्पर्धात्मकता मानांकन २०१९ मध्ये भारत ४३ व्या क्रमांकावर पोहचला आहे.
- गेल्या वर्षी (२०१८ मध्ये) या यादीत भारत ४४ व्या स्थानी होता. तर २०१७ व २०१६ मध्ये भारत अनुक्रमे ४५ व्या व ४९ व्या क्रमांकावर होता.
- जोमदार आर्थिक वाढ, प्रचंड मनुष्यबळ आणि बाजारपेठेचा मोठा आकार या ३ घटकांच्या आधारे भारताने जगातील स्पर्धात्मक अर्थव्यवस्थांच्या यादीत यंदा एका स्थानाची प्रगती केली आहे.
- सिंगापूरने अमेरिकेचा या यादीतील पहिला क्रमांक हिसकावला आहे. गेल्या ९ वर्षांत सिंगापूर पहिल्यांदाच या यादीत प्रथम स्थानावर पोहोचला आहे. गेल्यावर्षी सिंगापूर तिसऱ्या स्थानी होता.
- सिंगापूरनंतर हॉंगकॉंग गेल्यावर्षी प्रमाणे या वर्षीही या यादीत दुसऱ्या स्थानी आहे व अमेरिका तिसऱ्या क्रमांकावर आहे. उद्योग वित्त पुरवठा, उद्योग धोरणातील खुलेपणा, करसुधारणा यामुळे हे देश या यादीत आघाडीवर आहेत.
- आशिया पॅसिफिक भागात स्पर्धात्मक अर्थव्यवस्थेत तुलनेने चांगली कामगिरी झाली आहे. कारण त्या भागातील १४ पैकी ११ देशांच्या अर्थव्यवस्थांमध्ये या घटकांच्या आधारे विचार करता सुधारणा झाल्या आहेत.
- यादीतील पहिल्या ५ देशांत स्वित्झर्लंड पाचव्यावरून चौथ्या क्रमांकावर आला आहे. तर संयुक्त अरब अमिरात (युएई) ५ व्या स्थानी आहे. या यादीत युएईने प्रथमच पहिल्या पाचमध्ये स्थान मिळविले आहे.
- या क्रमवारीत सौदी अरेबियाने सर्वाधिक १३ स्थानांची प्रगती करत २६ वा क्रमांक मिळविला आहे. तर कतारने (१० वे स्थान) प्रथमच पहिल्या दहात स्थान मिळविले आहे.
- वाढती महागाई व चलनवाढ, कर्जाची अनुपलब्धता आणि कमकुवत अर्थव्यवस्था यामुळे व्हेनेझुएला हा देश या यादीत तळाशी आहे.

भारतापुढील आर्थिक आव्हाने

- आयएमडीच्या मते, भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोर चांगली आर्थिक वाढ राखणे, रोजगार निर्मिती, डिजिटल साक्षरता व ग्रामीण भागात इंटरनेट सेवा सुधारणे, वित्तीय तूट कमी करणे, वस्तू व सेवा कराबाबतच्या समस्या दूर करणे पायाभूत विकासासाठी साधने उपलब्ध करणे हे प्रमुख मुद्दे आहेत.
- २०१९ मध्ये भारताला एक अंकाने वरचे स्थान मिळण्यात काही आर्थिक घटक कारणीभूत असून त्यात कर धोरणांचा समावेश आहे.
- पण सार्वजनिक वित्त, सामाजिक यंत्रणा, शिक्षण पायाभूत सुविधा, आरोग्य व पर्यावरण यात भारत मागे पडला आहे.

आयएमडी जागतिक स्पर्धात्मकता मानांकन

- IMD: International Institute for Management Development
- आयएमडी ही व्यावसायिक शिक्षण देणारी संस्था लोझान (स्वित्झर्लंड) येथे स्थित आहे. ही संस्था कोणत्याही विद्यापीठाचा भाग नसून, येथे केवळ एमबीएचे शिक्षण प्रदान केले जाते.
- आयएमडीच्या जागतिक स्पर्धात्मकता मानांकनाची सुरुवात १९८९ मध्ये झाली. त्यात २३५ घटकांचा विचार केला जातो.
- एकूण ६३ देशातील उद्योग वातावरण, शाश्वत वाढ, रोजगार क्षमता, जनकल्याण या घटकांची तपासणी यात केली जाते.
- बेरोजगारी, एकूण राष्ट्रीय उत्पन्न, जनमत चाचण्यांतील जागतिकीकरण, भ्रष्टाचार, सरकारचा आरोग्य व शिक्षणावरचा खर्च, सामाजिक एकोपा यावरील माहितीचा विचार यात केला जातो.
- या यादीतील समाविष्ट देशांच्या अर्थव्यवस्थांची पुढील ४ निकषांवर चाचणी केली जाते: आर्थिक कामगिरी, पायाभूत सुविधा, सरकारी कार्यक्षमता, व्यवसाय कार्यक्षमता.
- कुठल्याही देशाच्या दीर्घकालीन निकोप आर्थिक वाढीसाठी स्पर्धात्मकता हा घटक खूप महत्वाचा मानला जातो. त्यातून शाश्वत विकास, रोजगार निर्मिती व नागरिकांचे कल्याण या सर्व घटकांत मोठा फरक पडत असतो.

ऑपरेशन सफेद सागरच्या शहिदांना आदरांजली अर्पण

- हवाईदल प्रमुख बी. एस. धनोआ यांनी २७ मे रोजी उत्तर प्रदेशातील भिंसीआना हवाईतळावरून मिग-२९ विमानांच्या फ्लाय पास्टद्वारे कारगिल युद्धात 'ऑपरेशन सफेद सागर' दरम्यान शहीद झालेल्या जवानांना आदरांजली वाहिली.
- धनोआ यांच्या नेतृत्वातील विमानांच्या ताफ्याने 'मिसिंग मॅन' रचनेद्वारे कारगिल युद्धातील ऑपरेशन सफेद सागरमधील हुतात्मा वायूसैनिक व वैमानिकांना आदरांजली वाहली.
- स्वतः धनोआ यांनी विमान उडवले. त्यांच्यासह कारगिल युद्धातील हिरो व सध्या पश्चिम कमांडचे प्रमुख असलेले एअर मार्शल रघुनाथ नांबियार यांनीही उड्डाणात सहभाग घेतला.
- त्यानंतर हवाईदल प्रमुख धनोआ यांनी २८ मे रोजी सरसावा हवाईतळाला भेट देऊन, तेथे एमआय-१७ व्ही५ हेलिकॉप्टरमधून उड्डाण करत 'मिसिंग मॅन' रचनेद्वारे कारगिल युद्धातील हुतात्म्यांना आदरांजली वाहिली.
- कारगिल युद्धादरम्यान पाकिस्तानने भारतीय वायू सेनेचे स्ववाइन लीडर अजय आहुजा यांचे विमान पाडले होते. पॅराशूटच्या सहायाने उतरलेल्या आहुजा यांची पाकिस्तानच्या सैनिकांनी निर्घूणपणे हत्या केली होती.

पार्श्वभूमी

- कारगिल युद्धात हवाईदलाने २७ मे १९९९ रोजी उडी घेतली होती. या दिवशी हवाईदलाने 'ऑपरेशन सफेद सागर' हवाईदलाने लॉंच केले होते.
- त्या दरम्यान स्वचोडून लीडर अजय आहुजा यांच्याकडे भारतीय हद्दीत लपलेल्या पाकिस्तानी सैनिकांची ठिकाणे शोधण्याचे काम सोपवण्यात आले होते.
- मात्र या मोहिमेदरम्यान २७ मे रोजी त्यांचे विमान शत्रूच्या हल्ल्यात सापडून कोसळले. यावेळी विमानातून पॅराशूटच्या मदतीने बाहेर पडलेले आहुजा पाकिस्तानी सैन्याच्या तावडीत सापडले.
- मात्र आहुजा यांना युद्धकैद्यासारखी वर्तणूक न देता पाकिस्ताननी सैनिकांनी त्यांच्यावर गोळ्या झाडून त्यांची हत्या केली होती. त्यांचा मृत्यू विमानातून पडून झाल्याचा दावा पाकिस्तानने केला होता. पण आहुजा यांची हत्या झाल्याचे शवविच्छेदनात उघड झाले होते.
- स्ववाइन लीडर अजय आहुजा यांना १५ ऑगस्ट १९९९ रोजी मरणोत्तर वीर चक्र प्रदान करून सन्मानित करण्यात आले होते.

ऑपरेशन सफेद सागर (Operation White Sea)

- १९९९च्या कारगिल युद्धात भारतीय लष्करासोबत मिळून भारतीय हवाई दलाने करावयाच्या कारवाईला ऑपरेशन सफेद सागर हे सांकेतिक नाव दिले होते.
- कारगिल क्षेत्रातील भारतीय हद्दीत घुसलेल्या व लपून बसलेल्या पाकिस्तानी सैनिकांना शोधून काढणे, हा ऑपरेशन सफेद सागरचा मुख्य उद्देश होता.
- १९७६च्या भारत-पाकिस्तान जम्मू-काश्मीर क्षेत्रात इतक्या मोठ्या प्रमाणात हवाई ताकदीचा वापर केली जाण्याची ही पहिलीच वेळ होती.

मिसिंग मॅन फॉर्मेशन

- विमानांच्या अथवा हेलिकॉप्टरच्या दलाद्वारे आकाशात बनविले जाणारे मिसिंग मॅन फॉर्मेशन हे दिवंगत सैन्य अधिकाऱ्यांच्या सन्मानार्थ बनविण्यात येते.
- यामध्ये साधारणतः विमानांच्या समूहाद्वारे बाणाचा आकार बनविला जातो व असा आकार बनविताना एका विमानाची जागा रिकामी ठेवली जाते.
- ही रिकामी जागा दिवंगत सैन्य अधिकाऱ्यांप्रति आदर व्यक्त करण्यासाठी सोडली जाते आणि हे हुतात्मा कायम देशवासीयांच्या आठवणीत जिवंत राहतील, अशी भावना त्यातून व्यक्त होते.

एएन-३२ विमानाला जेट जैवइंधनाचा वापर करण्यास मंजुरी

- भारतीय वायुसेनेच्या एएन-३२ विमानाला मिश्रित जेट जैवइंधनाचा (बायो-फ्युएल) वापर करण्यासाठी अधिकृतितरित्या प्रमाणित करण्यात आले आहे.
- एएन-३२ हे मालवाहू परिवहन विमान असून, याची निर्मिती रशियाने केली आहे. एएन-३२मध्ये जैवइंधनाचा वापर करण्याची परवानगी CEMILACने दिली आहे.
- CEMILAC अर्थात द सेंटर फॉर मिलिटरी एअरवर्दीनेस ॲण्ड सर्व्हिफिकेशन ही लष्करी विमाने आणि हवाई उपकरणांना प्रमाणित करणारी डीआरडीओची अधिकृत प्रयोगशाळा आहे.

- या मंजुरीमुळे भारतीय वायुसेनेच्या या विमानात आता १० टक्के स्वदेशी बायो-जेट इंधन व ९० टक्के पारंपारिक इंधन वापरता येणे शक्य होणार आहे.
- यापूर्वी १७ डिसेंबर २०१८ रोजी एएन-३२ विमानात मिश्रित जेट जैवइंधनाचा वापर करण्यात आला होता. हे एक परीक्षण उड्डाण होते.

पार्श्वभूमी

- २०१३ मध्ये डेहराडूनमधील सीएसआयआर-आयआयपी प्रयोगशाळेमध्ये सर्वप्रथम बायो-जेट इंधनाची निर्मिती करण्यात आली होती. परंतु परीक्षण सुविधांच्या अभावामुळे याची व्यावसायिक चाचणी घेता आली नाही.
- जुलै २०१९ मध्ये वायुसेनेचे मुख्य बी. एस. धनोआ यांनी स्वदेशी इंधनाच्या चाचणी व प्रमाणीकरणाची घोषणा केली. यानंतर, आयएएफ अभियंता आणि विमान परीक्षण दलानी आंतरराष्ट्रीय मानकांच्या आधारावर या स्वदेशी इंधनाच्या विविध चाचण्या केल्या होत्या.

जैवइंधनावरचे भारतातील पहिले उड्डाण

- २७ ऑगस्ट २०१८ रोजी भारताच्या पहिल्या जैवइंधनावर (बायो-फ्युएल) चालणाऱ्या विमानाचे चाचणी उड्डाण यशस्वी झाले होते.
- स्पाईस जेट या भारताच्या विमान सेवा देणाऱ्या कंपनीने बम्बार्डियर क्यू ४०० या विमानाची जैविक इंधनावर यशस्वी चाचणी घेतली होती.
- डेहराडून येथून उड्डाण केल्यानंतर हे विमान दिल्लीच्या इंदिरा गांधी आंतरराष्ट्रीय विमानतळावर सुरक्षितरित्या उतरले.
- या विमानात ७५ टक्के एव्हिएशन टर्बाइन फ्युएल तर २५ टक्के बायो-फ्युएल (जैव इंधन) वापरण्यात आले होते.
- डेहराडूनस्थित इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ पेट्रोलियम या संस्थेने जेट्रोफा वनस्पतींच्या बियांपासून या विमानात वापरण्यात आलेल्या जैवइंधनाची निर्मिती केली होती.
- नागरी हवाई वाहतूक संचलनालय (डीजीसीए) व स्पाइसजेटच्या अधिकाऱ्यांसह एकूण २० जणांनी या विमानातून प्रवास केला. सुमारे २५ मिनिटे हे विमान आकाशात होते.
- यामुळे जैवइंधनावर विमान उड्डाण करणारा भारत हा पहिला विकसनशील देश ठरला होता.
- या परीक्षण उड्डाणाचा विमानात जैवइंधन वापरण्याची तांत्रिक क्षमता सुनिश्चित करणे हा होते.
- आंतरराष्ट्रीय अभ्यासानुसार विमानात एव्हिएशन टर्बाइन फ्युएल सोबत ५० टक्के जैवइंधनाचा वापर शक्य आहे. यामुळे इंधनाच्या खर्चात १५-२० टक्के घट करता येऊ शकते.

जेट्रोफा (वनएरंडी)

- जेट्रोफा कारकास हे दक्षिण अमेरिका व पश्चिम आशियामध्ये आढळणारे एक बारमाही झुडूप असून त्यापासून अखाद्य प्रकारचे बहुपयोगी तेल मिळते. यास सामान्यतः पायसिक नट अथवा पर्जिंग नट नावाने ओळखतात.
- जेट्रोफा कारकासाचा समावेश युफोर्बियाकी फॅमिलीमध्ये होतो. यापासून रबरासारखा (लॅटेक्स) पदार्थ स्वतंत्र असल्याने प्राणी यास तोंड लावत नाहीत.
- अर्धदुष्काळी वातावरणातदेखील हे तग धरून राहात असल्याने याचे पीक स्रोतांची उपलब्धता कमी असलेल्या भागांतदेखील ३० वर्षांपर्यंत फायदेशीर रीतीने घेता येते.
- याची वाढ अतिशय वेगाने होते. तसेच ही वनस्पती ५० वर्षांपर्यंत बिया उत्पन्न करू शकते. या बियांमध्ये ३७ टक्के तेल असते.
- या तेलाला उच्च गुणवत्ता असलेल्या डीझेलमध्ये परिवर्तीत करता येऊ शकते. या इंधनाचे ज्वलन धूररहित होते. त्यामुळे हे पर्यावरणाला फार कमी प्रमाणात हानिकारक आहे.
- जेट्रोफा ही अखाद्य वनस्पती असल्यामुळे तिचा वापर मुख्यत्वे इंधननिर्मितीसाठी केला जाऊ शकतो.
- सुरुवातीला याचा वापर डीझेल रेल्वे इंजिनमध्ये (दिल्ली-अमृतसर दरम्यान) करण्यात आला होता. याव्यतिरिक्त जेट्रोफाचा वापर किटकनाशक आणि औषधी म्हणूनही केला जातो.

जैवइंधन व त्याचे फायदे

- जैवइंधन हे भाज्यांचे तेल, रिसायकल केलेले ग्रीस आणि जनावरांच्या चरबीपासून तयार होते. तसेच पारंपारिक खनिज तेलाच्या जागी त्याचा वापर करता येणे शक्य आहे.
- जैवइंधन हे पर्यावरण स्नेही असून त्याच्या वापरामुळे कार्बनचे उत्सर्जन कमी होते. शिवाय, सध्याच्या इंधनाच्या (एटीएफ) तुलनेत ते कमी लागते.

- २५ टक्के जैवइंधनाच्या वापरामुळे कार्बन उत्सर्जन १५ टक्क्यांनी कमी होऊ शकते तर, १०० टक्के जैव इंधन वापरल्यास कार्बन उत्सर्जन ६० ते ८० टक्क्यांनी कमी केले जाऊ शकते.
- भारतातील विमानासाठीच्या इंधनाचे (एटीएफ) दर जगात सर्वाधिक आहेत. तसेच एटीएफवर मोठ्या प्रमाणात सरकारी कर आणि उपकर लावण्यात येतात. जैवइंधनाच्या वापरामुळे या खर्चात बचत होऊ शकते.

राष्ट्रीय जैवइंधन धोरण

- भारत खनिज तेलासाठी आयातीवर अवलंबून आहे. देशाच्या एकूण इंधनवापराच्या ८० टक्के इंधन आयात केले जाते.
- त्यामुळे भविष्यात जैव इंधनाचा वापर वाढवून पारंपरिक इंधनाच्या आयातीवर होणारा खर्च कमी करण्याचे उद्दिष्ट निर्धारित करण्यात आले आहे.
- या संदर्भात पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी नुकतेच 'राष्ट्रीय जैवइंधन धोरण २०१८'ची घोषणा केली होती.
- त्याअंतर्गत येत्या ४ वर्षांमध्ये इथेनॉलचे उत्पादन तिप्पट वाढविण्याचे उद्दिष्ट निर्धारित करण्यात आले आहे. जर, असे झाले तर तेलाच्या आयातीवर होणाऱ्या खर्चात १२,००० कोटी रुपयांची बचत होण्याची शक्यता आहे.

सीएसओ व एनएसएसओचे राष्ट्रीय सांख्यिकी कार्यालयात विलीनीकरण

- सांख्यिकी आणि कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालयाने राष्ट्रीय नमुना सर्वेक्षण कार्यालय (NSSO) आणि केंद्रीय सांख्यिकी कार्यालय (CSO) यांचे विलीनीकरण करून राष्ट्रीय सांख्यिकी कार्यालय (NSO) स्थापन करण्याचा निर्णय घेतला आहे.
- भारताच्या अधिकृत सांख्यिकी प्रणालीशी संबंधित सांख्यिकी व कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालयाचे कामकाज सुव्यवस्थित व मजबूत करण्यासाठी तसेच मंत्रालयातील प्रशासकीय कार्यांना एकीकृत करून समन्वय वाढविण्यासाठी हा निर्णय घेण्यात आला आहे.

ठळक मुद्दे

- नवीन व्यवस्थेतर्गत सांख्यिकी शाखा मुख्य मंत्रालयाचा अविभाज्य भाग असेल.
- या सांख्यिकी शाखेमध्ये एनएसएसओ सह सीएसओ आणि एनएसएसओ घटक म्हणून समाविष्ट असतील.
- सांख्यिकी आणि कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालयाचे सचिव एनएसओचे अध्यक्ष असतील. याचे विविध विभाग महानिदेशकांमार्फत सचिवांना माहिती देतील.
- नवीन संस्थेमध्ये एनएसएसओच्या डेटा प्रोसेसिंग विभागाचे (DPD) नामकरण डेटा क्वालिटी अँड्युरन्स विभाग (DQAD) असे करण्यात येईल.
- या विभागावर सर्वेक्षण व गैर-सर्वेक्षणाच्या आकड्यांची गुणवत्ता सुधारण्याची जबाबदारी असेल. गैर-सर्वेक्षण माहितीमध्ये आर्थिक गणना आणि प्रशासकीय आकडेवारी सारख्या गोष्टींचा समावेश आहे.
- याबरोबरच एनएसएसओचा फील्ड ऑपरेशन विभाग (FOD) सांख्यिकी व कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालयाच्या अंतर्गत स्वतंत्र कार्यालय असेल.
- सीएसओ आणि एनएसएसओचे इतर सर्व विभाग आणि प्रशासकीय शाखा सांख्यिकी व कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालयाचे विविध विभाग म्हणून कार्य करतील.

आदेशामध्ये राष्ट्रीय सांख्यिकी आयोग (एनएससी)चा उल्लेख नाही

- या आदेशामध्ये राष्ट्रीय सांख्यिकी आयोग (एनएससी)चा कोणताही उल्लेख करण्यात आलेला नाही. हा आयोग देशातील सांख्यिकी कार्यावर देखरेख ठेवण्याचे कार्य करतो.
- सांख्यिकी यंत्रणेचे पुनरवलोकन करण्यासाठी नेमलेल्या रंगराजन समितीच्या शिफारशीनुसार सरकारने एका ठरावाद्वारे १ जून २००५ रोजी राष्ट्रीय सांख्यिकी आयोगाची स्थापना केली होती.
- २३ जुलै २००६ रोजी राष्ट्रीय सांख्यिकी आयोगाला सांख्यिकीविषयक बाबींमध्ये धोरणे आणि मानके विकसित करण्यासाठी घटनात्मक दर्जा देण्यात आला.
- या आयोगाचे मुख्यालय नवी दिल्ली येथे स्थित आहे. या आयोगामध्ये १ अध्यक्ष व ४ सदस्यांचा समावेश असतो.

केंद्रीय सांख्यिकी कार्यालय

- CSO: Central Statistics Office

- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- केंद्रीय सांख्यिकी कार्यालय (सीएसओ) स्थूल (मॅक्रो) अर्थशास्त्रीय माहिती उदा. आर्थिक जीडीपी वाढ, औद्योगिक उत्पादन आणि चलनवाढ इत्यादींचे संकलन करते.

राष्ट्रीय नमुना सर्वेक्षण कार्यालय

- NSSO: National Sample Survey Office
- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- राष्ट्रीय नमुना सर्वेक्षण कार्यालय मोठ्या प्रमाणावरील सर्वेक्षण आयोजित करते आणि आरोग्य, शिक्षण, घरगुती खर्च आणि इतर सामाजिक व आर्थिक निर्देशांकांवर अहवाल तयार करते.

चर्चित व्यक्ती : गोपाल श्रेष्ठ

- नेपाळचे रहिवासी असलेले गोपाल श्रेष्ठ २२ मे २०१९ रोजी जगातील सर्वोच्च शिखर माउंट एव्हरेस्ट सर करणारे जगातील पहिले एचआयव्ही संक्रमित व्यक्ती ठरले आहेत.
- नेपाळच्या राष्ट्रीय फुटबॉल संघाचे खेळाडू असलेले गोपाल श्रेष्ठ यांनी ही कामगिरी आपल्या दुसऱ्या प्रयत्नात केली आहे.
- गोपाल श्रेष्ठ यांना २५ वर्षांपूर्वी संक्रमित इंजेक्शन लागल्यामुळे एचआयव्हीची बाधा झाली होती. २२ मे रोजी सकाळी ८.१५ वाजता गोपाल यांनी ८८४८ मीटर उंच एव्हरेस्ट सर केले.
- एव्हरेस्ट सर करण्याचा हा गोपाल यांचा दुसरा प्रयत्न होता. यापूर्वी २०१५ मध्ये भूकंप आल्यामुळे त्यांना एव्हरेस्ट बेस कॅम्पमधून परत यावे लागले होते.
- गोपाल यांचा हा दुसरा प्रयत्न त्यांच्या 'स्टेप अप अभियान : एव्हरेस्ट मोहिमे'च्या दुसऱ्या टप्प्याचा भाग होता. याअंतर्गत ते समाज आणि देशातील एचआयव्ही बाधित मुलांना चांगले शिक्षण देण्यासाठी जागरूकता पसरवितात.
- त्यांनी आपल्या या कामगिरीने हे सिद्ध केले की, एचआयव्ही बाधित व्यक्ती कोणत्याही आव्हानांचा सामना करू शकतात.

एचआयव्ही

- हुमन इम्युनो डेफिशियन्सी व्हायरस किंवा एचआयव्ही हा विषाणूचा प्रकार असून, हे विषाणू एड्स (अक्वायर्ड इम्यूनो डिफिशियेंसी सिंड्रोम) या रोगास कारणीभूत असतात.
- एचआयव्ही विषाणू पहिल्यांदा आफ्रिकेतील खास प्रजातीच्या माकडात सापडला आणि तेथूनच सगळ्या जगात पसरला असे मानले जाते.
- एचआयव्ही रक्तातील रोगप्रतिकारक पेशी लिम्फोसाईट्सवर आक्रमण करतात. त्यामुळे माणसाची नैसर्गिक रोगप्रतिकारक शक्ती निकामी बनते.
- एड्स हा रोग नाही पण एक शारीरिक स्थिती आहे. एड्स झालेल्या माणसाला इतर संसर्गजन्य रोगांची सहज लागण होऊ शकते
- एड्स पीडितांच्या शरीरातील रोगप्रतिकारक क्षमता हळूहळू कमी होत गेल्याने सर्दी, खोकल्यासारखे साधे तसेच क्षयासारखे भयंकर रोग होणे शक्य असते. त्यांवर इलाज करणेही अवघड होते.
- एचआयव्ही आणि एड्स वर्तमानकाळातील सर्वात मोठ्या स्वास्थ्य समस्यांपैकी एक आहे. अजूनही यावर इलाज सापडलेला नसल्याने जगभरातील संशोधक त्यावर काम करत आहेत.

माउंट एव्हरेस्ट

- माउंट एव्हरेस्ट जगातील सर्वात उंच पर्वतशिखर आहे. हिमालय पर्वतातील या शिखराची उंची ८,८४८ मीटर (२९,०२९ फूट) इतकी आहे.
- हे शिखर नेपाळ व तिबेट (चीन) या देशांच्या सीमेजवळ आहे. नेपाळमध्ये याला सागरमाथा म्हणून ओळखतात तर तिबेटमध्ये चोमो लुंग्मा म्हणतात. पूर्वी हे शिखर पीक XV ह्या नावानेही ओळखले जात होते.
- या शिखरावर सर्वात पहिली यशस्वी चढाई १९५३ मध्ये ब्रिटिश मोहिमेतील न्यूझीलंडचे एडमंड हिलरी व भारतीय-नेपाळी नागरिक शेरपा तेनसिंग नोर्गे यांनी केली होती.
- माउंट एव्हरेस्ट हा जगातील सर्वात उंच पर्वत असल्याने जगातील सर्वच गिर्यारोहकांचे याला सर करण्याचे स्वप्न असते.
- माउंट एव्हरेस्ट हे अतिउंच शिखर असले तरी के२ अथवा कांचनगंगा ह्या इतर शिखरांच्या तुलनेत कमी अवघड आहे.

ब्रेक्झिट आणि थेरेसा मे

- ब्रिटनच्या पंतप्रधान थेरेसा मे यांनी २४ मे रोजी पंतप्रधानपदाचा राजीनामा देण्याची घोषणा केली. ७ जून रोजी पंतप्रधानपदाचा आणि कॅन्झर्वेटिव्ह पक्षाच्या नेतेपदाचाही राजीनामा देणार आहेत. नवीन पंतप्रधान नियुक्त होईपर्यंत त्या काळजीवाहू पंतप्रधान असतील.
- युरोपियन महासंघातून ब्रिटन बाहेर पडण्याच्या ब्रेक्झिट कराराच्या मुद्यावर खासदारांचा पाठिंबा मिळवण्यात अपयशी ठरल्यामुळे त्यांना हा निर्णय घ्यावा लागला आहे. ब्रेक्झिट करारावर ब्रिटीश संसदेची मंजूरी मिळवण्यात त्या तीनवेळा अपयशी ठरल्या.
- ब्रिटनमध्ये कॅन्झर्वेटिव्ह पक्षाचे सरकार आहे. थेरेसा मे यांच्या निर्णयामुळे ब्रिटनमध्ये नवीन पंतप्रधान निवडण्याची प्रक्रिया सुरु होणार आहे.
- ब्रेक्झिटच्या कोंडीमुळे पंतप्रधानपदाचा राजीनामा देण्याची घटना ब्रिटनमध्ये दुसऱ्यांदा घडणार आहे. याआधी डेव्हिड कॅमेरून याच कारणामुळे राजीनामा दिला आहे.
- ब्रेक्झिटचा कौल सार्वमतातून आला असला, तरी त्यावरून ब्रिटनमध्ये मोठ्या प्रमाणावर मतभिन्नता आहे. दुसरीकडे युरोपियन महासंघानेही अटी आणि शर्ती लादल्या असून, युरोपीय महासंघातून बाहेर पडण्यासाठी ब्रिटनला ३१ ऑक्टोबरची मुदत दिली आहे.
- स्वदेशातील मतभिन्नता व युरोपियन महासंघाच्या वाटाघाटी यांतून मध्यममार्ग काढण्याचे जिकीरीचे काम मे आणि त्यांच्या सरकारवर होते. मात्र, त्यात त्यांना अपयश आले आहे.

पार्श्वभूमी

- युरोपीय महासंघातून ब्रिटनने बाहेर पडावे की नाही?, या प्रश्नावर २०१५मध्ये ब्रिटनमध्ये मतदान घेण्यात आले होते. ५२ टक्के ब्रिटीश जनतेने युरोपियन युनियनमधून बाहेर पडण्याच्या बाजूने कौल दिला होता.
- ब्रेक्झिटच्या विषयावर घेण्यात आलेल्या जनमत चाचणीनंतर डेव्हिड कॅमेरून यांनी जुलै २०१६ मध्ये पंतप्रधानपदाचा राजीनामा दिला. त्यानंतर त्यांच्या जागी थेरेसा मे यांची पंतप्रधानपदी निवड करण्यात आली.
- ब्रेक्झिटसाठी नागरिकांची मंजूरी होती; पण संसदेचीही मंजूरी आवश्यक होती. त्यामुळे मे यांनी पंतप्रधान झाल्यावर लगेचच युरोपातून बाहेर पडण्याच्या दृष्टीने प्रक्रिया सुरू केली.
- एकीकडे युरोपीय महासंघाशी वाटाघाटी आणि दुसरीकडे कराराला संसदेत मंजूरी मिळण्यासाठी प्रयत्न अशी दुहेरी कसरत मे करत होत्या.
- ब्रेक्झिट करार मंजूर करण्यासाठी ३ वेळा संसदेत सादर करण्यात आला; परंतु तिन्ही वेळा मे यांना अपयश आले. त्यांची पंतप्रधानपदावर निवड झाल्यावर जनमत त्यांना अनुकूल होते; परंतु ब्रेक्झिट कराराच्या अपयशामुळे ते बदलू लागले.
- स्वतः मे यांनी २०१६मध्ये ब्रेक्झिटच्या विरोधात मत नोंदविले होते. ब्रिटन युरोपीय महासंघात सुरक्षित राहू शकतो, अशी त्यांची भूमिका होती. मात्र नंतर त्यांनी भूमिका बदलली.

थेरेसा मे

- थेरेसा मे यांचा जन्म १ ऑक्टोबर १९५६ रोजी झाला. ऑक्सफर्ड विद्यापीठामधून शिक्षण पूर्ण केल्यानंतर मे यांनी १९७७ ते १९८३ तसेच १९८५ ते १९९७ दरम्यान बँक ऑफ इंग्लंडमध्ये काम केले.
- १९९७ साली त्या बर्कशायर काउंटीमधील मेडनहेड मतदारसंघामधून पहिल्यांदा हाऊस ऑफ कॉमन्सवर निवडून आल्या. त्यानंतर मे यांनी ब्रिटिश सरकारमध्ये अनेक पदे भूषवली.
- २०१० साली स्थापन झालेल्या डेव्हिड कॅमेरून यांच्या नेतृत्वाखालील सरकारमध्ये त्या गृहसचिव या महत्त्वाच्या पदावर होत्या.
- १९९९पासून त्यांच्या राजकीय कारकिर्दीचा आलेख चढता राहिला. शॅंडो कॅबिनेटमध्ये त्यांनी भूमिका निभावली. कॅन्झर्वेटिव्ह पक्षाच्या अध्यक्ष, गृहसचिव, महिला खात्याचे मंत्रिपद सांभाळले.
- या काळात त्यांनी शिक्षण, गुन्हेगारी, अमली पदार्थ, स्थलांतर, पर्यावरण, परराष्ट्र धोरण आदी विषय हाताळले. त्यांनी अनेक सुधारणावादी धोरणे आणली, प्रस्ताव आणले.
- त्यांचेच फळ म्हणून जेव्हा तत्कालीन पंतप्रधान डेव्हिड कॅमेरून यांना ब्रेक्झिटच्या मुद्द्यावरून पायउतार व्हावे लागले, तेव्हा पंतप्रधानपदावर मे यांची निवड करण्यात आली.
- ब्रेक्झिटच्या विरोधकांना नेस्तनाबूत करून ब्रेक्झिटची बाजू बळकट करण्यासाठी त्यांनी २०१७ मध्ये मुदतपूर्व निवडणुकीची घोषणा केली.

- परंतु त्यांची ही खेळी अपयशी ठरली. या निवडणुकीत त्यांच्या कॅन्झर्वेटिव्ह पक्षाच्या जागा तर कमी झाल्याच; पण बहुमतही गेले आणि अल्पमतातील सरकार चालविण्याची वेळ त्यांच्यावर आली.
- ब्रिटनच्या पंतप्रधानपदी विराजमान झालेल्या थेरेसा मे या दुसऱ्या महिला आहेत. त्यांच्याआधी मार्गरेट थॅचर या पंतप्रधान झाल्या होत्या. त्यांची प्रतिमा ही आयर्न लेडी अशी होती.

५६वे राज्य मराठी चित्रपट पुरस्कार २०१९

- महाराष्ट्र राज्य शासनाच्यावतीने दिल्या जाणाऱ्या चित्रपती व्ही. शांताराम आणि राज कपूर पुरस्कारांची घोषणा राज्याचे सांस्कृतिक कार्य मंत्री विनोद तावडे यांनी केली.
- मराठी आणि हिंदी चित्रपट क्षेत्राच्या उत्कर्षाकरिता ज्यांनी दीर्घकाळ आपले आयुष्य व्यतित केले आहे तसेच चित्रपट सृष्टीत अभिनय, संगीत, निर्मिती, दिग्दर्शन गुणांनी त्या क्षेत्रात उत्कृष्ट कामगिरी केली आहे, अशा ज्येष्ठ व्यक्तीला हे पुरस्कार प्रदान करण्यात येतात.
- चित्रपती व्ही.शांताराम जीवनगौरव व चित्रपती व्ही. शांताराम विशेष योगदान पुरस्कार आणि राज कपूर जीवनगौरव व राज कपूर विशेष योगदान पुरस्कार असे हे पुरस्कार असून, जीवनगौरव पुरस्कार ५ लाख रुपयांचा तर विशेष योगदान पुरस्कार ३ लाख रुपयांचा आहे.

पुरस्कार विजेते

- चित्रपती व्ही.शांताराम जीवनगौरव पुरस्कार: ज्येष्ठ अभिनेत्री, निर्माती, दिग्दर्शिका सुषमा शिरोमणी
- चित्रपती व्ही.शांताराम विशेष योगदान पुरस्कार: अभिनेते भरत जाधव
- राज कपूर जीवनगौरव पुरस्कार: ज्येष्ठ चित्रपट संकलक वामन भोसले
- राज कपूर विशेष योगदान पुरस्कार: अभिनेते परेश रावल

सुषमा शिरोमणी

- सुषमा शिरोमणी यांनी १९८५ साली बालकलाकार म्हणून सोने की चिडीया, लाजवंती या चित्रपटातून अभिनय क्षेत्रात पाऊल टाकले.
- १९६९ साली 'सतीचे वाण' या चित्रपटात सहनायिका म्हणून तसेच 'दाम करी काम' या चित्रपटात मुख्य नायिका साकारली.
- अभिनयाच्या जोडीने चित्रपट, पटकथाकार, निर्मिती, दिग्दर्शन आणि वितरण अशा विविध भागात आपल्या कर्तृत्वाचा विलक्षण ठसा त्यांनी उमटवला आहे. १९७७ मध्ये 'भिंगरी' या चित्रपटाची निर्मिती त्यांनी केली.

भरत जाधव

- भरत जाधव यांनी आपल्या कारकिर्दीची सुरुवात १९८५ मध्ये शाहीर साबळे यांच्या मार्गदर्शनाखाली शाहीर साबळे यांच्या 'महाराष्ट्राची लोकधारा' मधून केली.
- भरत जाधव यांनी सही रे सही, श्रीमंत दामोदर पंत, ऑल द बेस्ट आणि आमच्यासारखे आम्हीच या नाटकांतून तसेच गलगले निघाले, साडे माडे तीन, मुंबईचा डबेवाला, पछाडलेला, जत्रा, खबरदार या सारख्या चित्रपटांतून आपल्या अभिनयाने रसिक प्रेक्षकांची मने जिंकली. याचबरोबर १९९९ मध्ये 'वास्तव-द रियालिटी' या हिंदी चित्रपटात भूमिका केली आहे.
- भरत जाधव यांचे 'सही रे सही' या नाटकाचे एका वर्षात ५६५ प्रयोग झाले होते व त्यासाठी त्याची नोंद गिनीज बुकमध्ये झाली होती. या नाटकाचे हिंदी आणि गुजरातीमध्येही भाषांतर झाले होते.

वामन भोसले

- वामन भोसले यांचे बालपण गोव्यातील पामबुरपा या छोट्या गावात गेले व तेथे शिक्षण घेऊन १९५२ मध्ये ते मुंबईमध्ये आले.
- बॉम्बे टॉकीज या त्या काळातील एका प्रतिष्ठित चित्रपट निर्मिती संस्थेत संकलक डी.एन.पै यांच्याकडे त्यांनी उमेदवारी सुरु केली.
- १९६९ मध्ये दिग्दर्शक राज खोसला यांनी राजेश खन्ना व मुमताज यांची भूमिका असलेल्या 'दो रास्ते' या चित्रपटाच्या संकलनाची जबाबदारी सोपवली व त्यांनी या चित्रपटाला उत्तम न्याय दिला.
- भोसले यांना १९७८ साली 'इन्कार' या चित्रपटासाठी राष्ट्रीय पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले आहे. तसेच बिमल रॉय ट्रॉफी, मामी चित्रपट महोत्सवामध्ये त्यांना सन्मानित करण्यात

आले आहे.

परेश रावल

- परेश रावल यांचे बालपण विलेपार्ले येथील आहे. ते १० वर्षांचे असताना कुतूहल म्हणून नवीनभाई ठक्कर ओपन थिएटर मध्ये जाऊ लागले, तेथूनच त्यांना गुजराती नाटकाची आवड लागली.
- रावल यांनी चित्रपट, रंगभूमी व दूरदर्शन या तीनही माध्यमातून अनेक भूमिका साकारल्या आहेत. हेरा फेरी, हंगामा, अंदाज अपना अपना, चाची ४२०, फिर हेरा फेरी या चित्रपटातून त्यांनी विनोदी व्यक्तिरेखा साकारली आहे.
- २०१४ साली त्यांना भारत सरकारच्या वतीने पद्म पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.

आरबीआयचे ई-पेमेंटसाठी व्हिजन दस्तावेज

- रिझर्व बँक ऑफ इंडियाने (RBI) अधिक सोयीस्कर, परवडणारी, जलद, सुरक्षित आणि विश्वासाहर् ई-पेमेंट प्रणाली सुनिश्चित करण्यासाठी व्हिजन दस्तावेज (Vision Document) प्रसिद्ध केले आहे.
- आरबीआयच्या या व्हिजन दस्तावेजाचे शीर्षक 'पेमेंट अँड सेटलमेंट सिस्टम्स इन इंडिया: व्हिजन २०१९-२०२०' असे आहे.
- या व्हिजन डॉक्युमेंटची मुख्य थीम : Empowering Exceptional E-payment Experience. (विलक्षण ई-पेमेंट अनुभवाचे सशक्तीकरण)
- या व्हिजन डॉक्युमेंटचे मुख्य उद्दिष्ट: 'अत्याधिक डिजिटल आणि रोखता-रहित समाज' (a highly digital and cash-lite society). हे ध्येय साध्य करण्यासाठी आरबीआय खालील ४Cवर हर देत आहे.
 - ❖ Convenience: सुलभता.
 - ❖ Confidence: आत्मविश्वास.
 - ❖ Competition: स्पर्धात्मकता.
 - ❖ Cost-Effectiveness: किंमत-प्रभावीपणा.
- अंमलबजावणी कालावधी: २०१९-२०२० दरम्यान या व्हिजन डॉक्युमेंटमध्ये दर्शविलेल्या दृष्टिकोनास आरबीआय लागू करेल. यानुसार आरबीआय डिजिटल व्यवहारांसाठी लागणारे शुल्क कमीत-कमी ठेवण्याचा प्रयत्न करेल, जेणेकरून ग्राहकांना अधिक कार्यक्षम आणि परवडणारी सेवा उपलब्ध करून देता येईल.

हा दस्तावेज प्रसिद्ध करण्याचे कारणे

- आरबीआयच्या अंदाजानुसार देशातील डिजिटल व्यवहारांची संख्या डिसेंबर २०२१ पर्यंत ४ पटीने वाढून ८७०७ कोटी इतकी होणार आहे.
- तसेच, यूपीआय (UPI) आणि आयएमपीएस (IMPS) यांसारख्या डिजिटल पेमेंट यंत्रणा वर्षाला १०० टक्क्यापेक्षा अधिक वृद्धी करणार आहेत.
- तर २०१९ ते २०२१ दरम्यान एनईएफटी (NEFT) च्या व्यवहारांमध्ये ४० टक्के वाढ होणार आहे.

या दस्तावेजातील ठळक मुद्दे

- यामध्ये ग्राहकांमध्ये जागरूकता निर्माण करण्याचा, या क्षेत्रासाठी एक स्वयं-नियामक संस्था स्थापन करण्याचा आणि ग्राहक व सेवा प्रदात्यांसाठी २४x७ हेल्पलाइन सुरू करण्याचा उल्लेख आहे.
- डिजिटल व्यवहार यंत्रणांच्या सुरक्षितता आणि विश्वासाहता याबाबत जराही तडजोड न करण्याचा ठाम निर्धार यात व्यक्त करण्यात आला आहे.
- सध्याच्या रोख पैशांच्या प्रवाहात घट करण्यासाठी कोणतेही विशिष्ट लक्ष्य यात निर्धारित केलेले नाही.

चर्चित व्यक्ती : कामी रीटा शेरपा

- नेपाळमधील ४९ वर्षीय गिर्यारोहक कामी रीटा शेरपा यांनी २४ व्यांदा ८,८४८ मीटर उंचीचे जगातील सर्वोच्च शिखर अर्थात माउंट एव्हरेस्ट सर करत, स्वतःचाच विश्वविक्रम मोडला आहे.
- विशेष म्हणजे ७ दिवसांच्या आत २ वेळा त्यांनी एव्हरेस्टवर यशस्वी चढाई केली आहे. कामीने या वर्षी १५ मे रोजी कामीने २३ व्यांदा एव्हरेस्ट सर केले होते. यानंतर २१ मे रोजी पुन्हा त्याने

एव्हरेस्टवर यशस्वी चढाई केली.

- १५ मे रोजी भारताच्या ११ गिर्यारोहकांच्या संघाला घेऊन त्यांनी एव्हरेस्ट सर केले होते. यानंतर त्यांनी पुन्हा २१ मे रोजी भारताच्या पोलिस दलातील काही सदस्यांना घेऊन एव्हरेस्ट सर केले.

कामी रीटा शेरपा

- कामी रीटा शेरपा नेपाळच्या खुंबू भागातील सोलुखुंबू जिल्ह्यातील थामे गावचे रहिवासी आहेत. थामे हे शिखर चढाई करणाऱ्या शेरपांचे गाव म्हणून ओळखले जाते.
- १९५३ मध्ये सर एडमंड हिलरी यांच्यासोबत पहिल्यांदा एव्हरेस्ट सर करणारे शेरपा तेनसिंग नोर्गे आणि २१ वेळा एव्हरेस्टवर चढाई केलेले आपा शेरपा हेसुद्धा थामे गावचेच रहिवासी होते.
- कामी रीटा यांनी १९९४ मध्ये पहिल्यांदा माउंट एव्हरेस्टवर चढाई सुरू केली. १९९५ मध्ये सोबतचा गिर्यारोहक आजारी पडल्याने शेरपांना शिखर गाठता आले नाही.
- २०१७ मध्ये २१ वेळा एव्हरेस्ट सर करणारे ते तिसरे गिर्यारोहक ठरले. यापूर्वी अपा शेरपा आणि फुरबा ताशी शेरपा यांनी हा विक्रम केला होता.
- २०१८ मध्ये कामी यांनी हा विक्रम मोडून सर्वाधिक २२ वेळा एव्हरेस्ट सर करण्याचा विक्रम केला. आता त्यांनी स्वतःचाच विश्वविक्रम मोडत २४ व्यांदा माउंट एव्हरेस्ट सर केले.
- कामीने यापूर्वी के-२, चो-यू, ल्होत्से आणि अन्नपूर्णा या अष्टहजारी शिखरांवर यशस्वी चढाई केली आहे.

शेरपा

- शेरपा हिमालय आणि नेपाळच्या अतिडोंगराळ भागात राहणारा एक गट आहे.
- शेरपा हा शब्द 'शर' (पूर्व) आणि 'वा' (लोक) या शब्दांपासून तयार झाला असून, त्याचा अर्थ 'पूर्वेकडील लोक' असा होतो.
- यापूर्वी शेरपा (शेखा) हा शब्द पूर्व तिबेटमधून नेपाळमध्ये स्थलांतरित झालेल्या लोकांसाठी वापरला जात असे.

आरोही पंडितने अटलांटिक महासागर पार करत रचला विश्वविक्रम

- मुंबईची आरोही पंडित ही लाईट स्पोर्ट्स एअरक्राफ्टमधून एकट्याने अटलांटिक महासागर पार करणारी जगातली पहिली महिला आणि सर्वात तरुण पायलट ठरली आहे.
- विमेन एम्पावरमेंट एक्सपीडिशन अर्थात 'WE' (वुई) नावाच्या या मोहिमेअंतर्गत कॅप्टन आरोहीने हा पराक्रम गाजवला. 'WE' मोहिमेला भारत सरकारच्या महिला आणि बालकल्याण मंत्रालयाच्या 'बेटी पढाओ, बेटी बचाओ' मोहिमेचीही साथ लाभली आहे.
- या मोहिमेत संपूर्णपणे महिलांची टीम पहिल्यांदाच लाईट स्पोर्ट्स एअरक्राफ्टमधून जग प्रदक्षिणा करत आहे. २३ वर्षांची आरोही आणि तिची २२ वर्षीय मैत्रिण तसेच सहकारी किथियर मिस्किटा या दोघी भारतीय महिला पायलट्स त्यात सहभागी झाल्या आहेत.
- आरोहीने युनायटेड किंग्डमपासून कॅनडापर्यंतचे अंतर एकटीने कापले. पाच टप्प्यांमध्ये तिने हा प्रवास पूर्ण केला. वाटेत आईसलॅंड आणि ग्रीनलॅंडमध्ये आरोहीने मुक्काम केला.
- १३ मे रोजी (भारतीय प्रमाणवेळेनुसार १३ आणि १४ मे दरम्यान मध्यरात्री) आरोही कॅनडाच्या इकालुईट एअरपोर्टवर पोहोचली आणि तिने हा विश्वविक्रम नोंदवला.
- आरोही आणि किथियर लाइट स्पोर्ट्स एअरक्राफ्ट चालवणाऱ्या पहिल्या भारतीय महिला पायलट्स आहेत. दोघींनी मुंबईच्या फ्लाईंग क्लबमधून एव्हिएशनमध्ये पदवी घेतली आहे.

एअरक्राफ्ट माही

- आरोही आणि किथियरने आपल्या विमानाचे 'माही' असे नामकरण केले आहे. या शब्दाचा संस्कृतमध्ये अर्थ पृथ्वी असा आहे. एअरक्राफ्ट 'माही' हे भारताचे पहिले रजिस्टर्ड लाइट स्पोर्ट्स एअरक्राफ्ट आहे.
- लाइट स्पोर्ट्स एअरक्राफ्ट 'माही'च्या कॉकपिटमध्ये २ लोकांना बसता येईल एवढीच जागा आहे. माहीचं 'सायनस ९१२' इंजिन ताशी २१५ किलोमीटर वेगाने आकाशात उड्डाण करू शकते.
- पण या विमानात एका वेळेस ६० लीटर इंधनच राहू शकते. त्यामुळे, एका वेळी हे विमान चार-साडेचार तासांचाच प्रवास करू शकते.
- या विमानाचे वजन सुमारे ४०० किलो असून, याचा निर्मिती स्लोवेनियामध्ये पिप्स्रेलद्वारे करण्यात आली आहे.

आरोहीचा प्रवास

- पंजाबच्या पटियाला एअर बेसपासून आरोही आणि किथियरचा प्रवास सुरू झाला.
- त्यानंतर राजस्थान, गुजरातमधून पुढे पाकिस्तानातील कराचीमार्गे इराण, अझरबैजान, तुर्कस्तान, युरोपातील सर्बिया, स्लोवेनिया, जर्मनी, फ्रान्स, युनायटेड किंग्डम, आईसलंड, ग्रीनलँडमार्गे त्या कॅनडामध्ये दाखल झाल्या.
- यातला युनायटेड किंग्डम ते कॅनडा हा टप्पा आरोहीने एकटीने पूर्ण केला.
- मोहिमेच्या पुढच्या टप्प्यात अमेरिका, रशिया, जपान, दक्षिण पूर्व आशियातून त्या प्रवास करणार आहेत. लहान विमान असल्याने सलग प्रवास न करता टप्प्या-टप्प्याने त्यांचे मार्गक्रमण सुरू आहे.
- ३० जुलै २०१९ रोजी भारतात त्यांचा हा प्रवास संपेल. या पूर्ण प्रवासादरम्यान त्या सुमारे ३७,००० किलोमीटरचे अंतर पार करतील.
- त्या जिथे मुक्कामासाठी थांबतात, तेथे त्यांच्या राहण्याची, विमानाच्या पार्किंगची व्यवस्था करण्यासाठी आणि पुढचा मार्ग निश्चित करण्यासाठी त्यांच्या मदतीला ग्राऊंड स्टाफही आहे. विशेष म्हणजे या ग्राऊंड स्टाफमध्येही केवळ महिलांचाच समावेश आहे.

अणू करारामधून इराणचीही अंशतः माघार

- अमेरिकेसह अन्य ५ देशांबरोबर २०१५ साली केलेल्या 'जेसीपीओए' (जॉइन्ट कॉम्प्रिहेन्सिव्ह प्लॅन ऑफ ॲक्शन) या अणू करारामधून इराणने अंशतः माघार घेत असल्याचे जाहीर केले आहे.
- नव्या निर्बंधाने कोडीत सापडलेल्या इराणचे अध्यक्ष हसन रुहानी यांनी २०१५च्या करारात नमूद करण्यात आलेली समृद्ध युरेनियम साठ्याची व जडजलाची निर्यात यापुढे थांबविण्याचा इशारा दिला आहे.
- जीसीपीओएच्या चौकटीत राहून त्यांनी युरोपीय देशांना ६० दिवसांची मुदत दिली आहे. या काळात करारावर स्वाक्ष्या केलेल्या इतर भागीदार देशांनी इराणच्या तेल व बँक क्षेत्रास निर्बंधापासून सुरक्षित केले नाही तर युरेनियम व जडजल समृद्धी कार्यक्रम पूर्ववत सुरू करू असा इशारा दिला आहे.
- युरोपीय देशांनी त्वरित काही मदत सुरू केली, तर हा कार्यक्रम आपण त्वरित थांबवू, असे आश्वासनही त्यांनी दिले आहे.

या निर्णयामागची कारणे

- अमेरिकेने या करारातून यापूर्वीच माघार घेत, इराणवर नवीन निर्बंध लागू केले होते.
- अमेरिकेने नव्याने लादलेल्या निर्बंधांमधून युरोपीय देश (फ्रान्स, ब्रिटन व जर्मनी) आपल्याला बाहेर काढू शकतील, अशी इराणला आशा होती. परंतु तसे घडले नाही.
- अमेरिकेने ८ मे रोजी इराणविरोधातील लष्करी कारवाईसाठी आपली युद्धसामुग्री, लढाऊ विमाने, विमानवाहू तोफा मध्यपूर्वेच्या दिशेने रवाना केल्या. अमेरिकेच्या या हालचाली संभाव्य युद्धाची लक्षणे दाखवत असल्याने इराणने या अणुकराराच्या अंमलबजावणीचे बंधन झुगारून दिले आहे.

या निर्णयाचे परिणाम

- २०१५च्या अणुकरारानुसार अतिरिक्त समृद्ध युरेनियमचा साठा न करता ते इतरत्र विकणे इराणसाठी अनिवार्य आहे.
- कारण अशा विक्रीमुळे इराण नागरी कारणासाठीची अणू शक्ती तर बनवतच राहील, परंतु अण्वस्त्रांसाठी जे अधिक समृद्ध युरेनियम लागते त्यावर प्रमाणबद्ध विक्रीमुळे आपोआपच नियंत्रण येईल आणि त्यातून हा देश अण्वस्त्रे बनवणार नाही याची निरंतर हमी मिळत राहील.
- तथापि, हे महत्त्वपूर्ण कलम गुंडाळण्याचा संकेत इराणने दिल्याने प्रस्तुत अणुकरारच धोक्यात आला आहे.

इराण अणुकरार

- १९५०च्या सुमारास अमेरिकेच्याच पुढाकाराने इराणचा अणुकार्यक्रम सुरू झाला होता.
- मात्र, १९७९मध्ये इराणमध्ये क्रांती होऊन शाह यांची राजवट उलथवून टाकण्यात आल्यापासून अमेरिका, ब्रिटन, फ्रान्स, चीन, रशिया व जर्मनी या ६ प्रमुख अण्वस्त्रधारी देशांनी इराणने अण्वस्त्र निर्मितीमध्ये उतरू नये, यासाठी प्रयत्न सुरू केले.
- २००२मध्ये या देशांनी इराणवर निर्बंध लादले आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर इराण एकाकी पडला.

- इराणशी व्यापक चर्चा सुरू करण्याचे प्रयत्न २००६ पासून सुरू झाले. मात्र, अमेरिकेत बराक ओबामा यांच्या कार्यकाळात या प्रक्रियेने वेग धरला.
- आंतरराष्ट्रीय निर्बंधांमुळे त्याकाळी इराणचे १०० अब्ज डॉलर्सचे महसूली नुकसान होत होते. त्यामुळे इराणसाठीही हे निर्बंध हटणे गरजेचे होते.
- २०१५मध्ये व्हिएना येथे १८ दिवसांच्या चर्चेनंतर इराण अणुकरारासाठी तयार झाला आणि इराणवरील निर्बंध दूर झाले.
- या अणुकराराला जॉइन्ट कॉम्प्रिहेन्सिव्ह प्लॅन ऑफ ॲक्शन (जेसीपीओए) अर्थात संयुक्त व्यापक कृती योजना असेही संबोधले जाते.
- अमेरिकेसह ब्रिटन, फ्रान्स, चीन आणि रशिया हे संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या आमसभेचे ५ स्थायी सदस्य (P5) आणि जर्मनी (P5+1) यांच्यासोबत इराणने हा करार केला होता.

करारातील तरतुदी

- करारानुसार इराणवरील निर्बंध उठवले जाणार होते. त्या बदल्यात इराण आपला अण्वस्त्रनिर्मिती कार्यक्रम स्थगितीच्या दिशेने नेईल.
- त्याच वेळी आंतरराष्ट्रीय निरीक्षक इराणी अणुभट्ट्यांची पाहणी करू शकतील. परंतु हातपासणी अधिकार आपोआप नसेल. त्यासाठी इराणला त्याची पूर्वकल्पना द्यावी लागेल.
- तसेच या करारानुसार अमेरिकेने प्रत्येक ९० दिवसांनी इराण करारात आलबेल असल्याचे प्रमाणपत्र देणे बंधनकारक होते.

अमेरिकेची माघार

- अध्यक्षीय निवडणुकीतील प्रचारापासून डोनाल्ड ट्रम्प यांचा या कराराला विरोध होता. त्यांनी अध्यक्ष झाल्यानंतरही, हा करार इराणच्या बाजूने एकतर्फी असल्याचा आरोप केला होता.
- या करारातून इराणच्या क्षेपणास्त्र कार्यक्रमाला आळा बसलेला नाही, असा त्यांचा कायमचा आरोप आहे.
- इराणकडून अणुकराराचे पालन होत असल्याचे आंतरराष्ट्रीय अणुऊर्जा आयोगाने स्पष्ट केल्यानंतरही ट्रम्प यांच्या भूमिकेमध्ये बदल झाला नाही.
- अखेरीस, मे २०१८मध्ये ट्रम्प यांनी या करारातून माघार घेत, इराणवर नव्याने निर्बंध लादले. या निर्बंधांमध्ये अमेरिकेने इराणची खनिज तेल विक्री शुन्यावर आणण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे.
- भारत, चीन, जपान यांच्यासह अनेक महत्त्वाचे देश इराणकडून मोठ्या प्रमाणात तेल आयात करत होते. या देशांना इराणकडील आयात थांबविण्यासाठी अमेरिकेने काही महिन्यांची मुदत दिली. त्यानंतर या देशांनाही आयात थांबविण्याचे निर्देश देण्यात आले.

या निर्बंधांचे इराणवरील परिणाम

- निर्बंधांपूर्वी इराण दर दिवशी २५ लाख बॅरेल तेलाची निर्यात करत होता, आता हे प्रमाण १० लाख बॅरेलवर आले आहे.
- भारत पूर्वी दररोज ५.६३ लाख बॅरेल तेलाची आयात करत होता, आता हे प्रमाण ३ लाख बॅरेलवर आले आहे. तर, चीनचे आयातीचे प्रमाण ५.९ लाख बॅरेलवरून ३.६ लाख बॅरेलवर आले आहे.
- इतर देशांनीही आयात कमी केली आहे. इटली, ग्रीस, तैवान यांसारख्या देशांनी आयात पूर्णपणे थांबवली आहे.
- याचा परिणाम इराणच्या अर्थव्यवस्थेवरही झाला आहे. निर्बंधांपूर्वी अमेरिकन डॉलरच्या तुलनेमध्ये इराणच्या रियाल या चलनाचा दर एक डॉलरमागे ४२ हजार रियाल होता. आता, हे प्रमाण एक लाख ४३ हजार रियालपर्यंत गेला आहे.
- इराणमधील महागाई २००९नंतरच्या सर्वोच्च पातळीवर पोहोचली आहे. दूध, भाजीपाला, अंडी यांसारख्या जीवनावश्यक वस्तूंचे दर ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त महागले आहेत.
- गेल्या वर्षी इराणच्या अर्थव्यवस्थेचा आकार ३.६ टक्क्यांनी कमी झाला आहे, तर या वर्षभरामध्ये इराणची अर्थव्यवस्था आणखी ६ टक्क्यांनी आकुंचन पावेल, असा आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचा अंदाज आहे.
- इराणचे अध्यक्ष हसन रुहानी यांना विरोधकांकडून लक्ष्य करण्यात येत आहे आणि हीच परिस्थिती सध्याच्या अमेरिकन सरकारला हवी आहे. अर्थव्यवस्थेवर ताण येऊन, इराणमध्ये सत्ताबदल व्हावा किंवा अमेरिकेबरोबर चर्चा सुरू करावी, असा ट्रम्प यांचा होरा आहे.
- या सर्व परिस्थितीमुळे आर्थिक संकटात सापडलेल्या इराणने या अणू करारामधून इराणचीही

अंशतः माघार घेण्याचा निर्णय घेतला आहे.

भारतावरील परिणाम

- या परिस्थितीचा भारतावर साहजिकच परिणाम होणार असून, त्यामध्ये दोन महत्वाचे घटक म्हणजे चाबहार बंदर आणि तेलपुरवठा.
- अफगाणिस्तानच्या उभारणीमध्ये महत्त्वपूर्ण ठरणाऱ्या चाबहार बंदराला अमेरिकेने तूर्त अपवाद केला आहे. तर, तेलखरेदी थांबविण्याचा अमेरिकेचे दबाव कायम आहे.
- याविषयीचा निर्णय लोकसभा निवडणुकांच्या निकालानंतर घेण्यात येईल, असे केंद्र सरकारने स्पष्ट केले आहे.
- अमेरिकेच्या शिफारसीनंतर सौदी अरेबिया व अन्य देशांनी भारताच्या पुरवठ्यामध्ये वाढ केली आहे. तरीही, इराण व पश्चिम आशियातील परिस्थिती भारतासाठीही विचार करायला लावणारीच आहे.

५वा संयुक्त राष्ट्र जागतिक रस्ते सुरक्षा सप्ताह २०१९

- ‘५वा संयुक्त राष्ट्र जागतिक रस्ते सुरक्षा सप्ताह २०१९’ ६ ते १२ मे २०१९ दरम्यान साजरा केला जात आहे. या साप्ताहिक कार्यक्रमाची थीम ‘रस्ते सुरक्षेसाठी नेतृत्व’ (Leadership for road safety) अशी आहे.
- संयुक्त राष्ट्र रस्ते सुरक्षा सहयोगाद्वारे जागतिक आरोग्य संघटनेच्या अध्यक्षतेखाली संयुक्त राष्ट्र जागतिक रस्ते सुरक्षा सप्ताह समन्वयित केला जातो.
- या जागतिक रस्ते सुरक्षा सप्ताहा दरम्यान जागतिक आरोग्य संघटनेने ‘रस्ते सुरक्षेवर जागतिक स्थिती अहवाल’ प्रसिद्ध केला आहे.
- या अहवालानुसार, रस्ते सुरक्षेची उद्दिष्टे मजबूत नेतृत्वाद्वारे प्राप्त केली जाऊ शकतात. यासाठी ‘Save Lives – #SpeakUp’ हे अभियान सुरु करण्यात आले आहे.

Save Lives – #SpeakUp अभियान

- ‘Save Lives – #SpeakUp’ अभियान ‘Decade of Action for Road Safety 2011-2020’ (रस्ते सुरक्षेसाठी कार्य करण्याचे दशक २०११-२०२०)च्या सिद्धांतावर आधारित आहे.
- रस्ते अपघातांमध्ये होणाऱ्या मृत्यूंच्या आणि जखमींच्या संख्येमध्ये घट करणे, हा यामागील उद्देश आहे. रस्ते अपघातांमुळे २०२०पर्यंत प्रतिवर्षी जगामध्ये १.९ दशलक्ष लोकांचा मृत्यू होण्याचा अंदाज आहे.
- हे अभियान नागरी समाजाला रस्ते सुरक्षेसाठी मजबूत नेतृत्वाची मागणी करण्याची संधी प्रदान करते. तसेच सरकार, एनजीओ, आंतरराष्ट्रीय संस्था, खाजगी कंपन्या, शाळा इत्यादींमधील नेतृत्वांना रस्ते सुरक्षेसाठी कार्य करण्यास प्रेरित करते.

रस्ते सुरक्षेवर जागतिक स्थिती अहवाल

- जागतिक आरोग्य संघटनेने अलीकडेच ‘रस्ते सुरक्षेवर जागतिक स्थिती अहवाल’ प्रसिद्ध केला आहे.
- या अहवालानुसार ५ ते २९ वर्षे वयाच्या लोकांच्या मृत्यूचे मुख्य कारण रस्ते अपघात आहे.
- प्रतिवर्षी रस्ते अपघातांमुळे १.३५ दशलक्ष लोकांचा मृत्यू होतो, तर सुमारे ५० दशलक्ष लोक प्रतिवर्षी रस्ते अपघातात जखमी होतात.
- २००८नंतर प्रतिवर्षी रस्ते अपघातांमुळे जगात सर्वाधिक मृत्यू भारतात झाले आहेत.
- भारताने २०१५मध्ये रस्ते अपघातांवरील ब्रासिलिया जाहीरनाम्यावरही स्वाक्षऱ्या केल्या आहेत, त्यात भारताने २०२०पर्यंत रस्ते अपघातात होणाऱ्या मृत्यूंमध्ये ५० टक्क्यांची घट करण्याची प्रतिबद्धता व्यक्त केली आहे. परंतु यामध्ये प्रगती दिसून आलेली नाही.
- भारत सरकारच्या आकडेवारीनुसार, देशात प्रतिवर्षी रस्ते अपघातांमुळे १.५० लाख लोकांचा मृत्यू होतो. परंतु जागतिक आरोग्य संघटनेच्या माहितीनुसार हा आकडा प्रतिवर्ष २.९९ लाखपेक्षा जास्त आहे.

फनी चक्रीवादळ

- बंगालच्या उपसागरात निर्माण झालेल्या फनी या चक्रीवादळाने ओडिशामध्ये हाहाकार माजवला. या चक्रीवादळात आतापर्यंत (९ मे) ४१ जणांना जीव गमवावा लागला.
- या वादळामुळे ओडिशातील पुरी आणि भुवनेश्वरसह अनेक भागांत विजेचे खांब आणि झाडे

उन्मळून पडले आहेत. वीज पुरवठा खंडीत झाला आहे.

- या चक्रीवादळामुळे ओडिशातील पुरी, अंगुल, मयूरगंज, केंद्रपाडा या भागाचे मोठे नुकसान झाले आहे. या चक्रीवादळाचा फटका १ कोटी ५० लाख नागरिकांना बसला आहे.
- फनी वादळाचा तडाखा ओडिशामधील ११ जिल्ह्यातील १४,८३५ गावांना बसला. या वादळाआधीच राज्य सरकारने १२ लाख लोकांना सुरक्षित ठिकाणी हलविले होते.
- या वादळामुळे पुरी व आसपासच्या परिसरात ताशी १७५ किमी वेगाने वारे वाहत होते. त्यांचा वेग पुढे २०० किमी झाला. त्यामुळे रस्ते, घरे, झोपड्या व वृक्ष यांचे मोठे नुकसान झाले. वादळासोबतच्या मुसळधार पावसाने अनेक गावे, छोटी शहरे पूर्ण पाण्याखाली गेली.
- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी फनी वादळामुळे नुकसान झालेल्या परिस्थितीचा हवाई पाहणीद्वारे आढावा घेतला आणि या वादळाच्या तडाख्यामधून सावरण्यासाठी १ हजार कोटींची मदत तात्काळ जाहीर केली आहे.

कसे तयार होते चक्रीवादळ?

- चक्रीवादळाचे शीतोष्ण आणि उष्ण असे दोन प्रकार असतात. जेव्हा शीत कटिबंधातून येणारी थंड हवा आणि उष्ण कटिबंधातून येणारी उष्ण हवा एकत्र होते, तेव्हा समुद्रात कमी दाबाचा पट्टा तयार होतो, त्यालाच चक्रीवादळ असे संबोधले जाते. या वादळांचा फटका समुद्रकिनार्यालगतच्या भागाला जास्त बसतो.

कशी ठेवली जातात चक्रीवादळांना नावे?

- पश्चिमात्य देशांनी फार वर्षांपूर्वी चक्रीवादळांना नावे देण्यास सुरुवात केली. ताशी ६५ किमीहून अधिक वेगाच्या चक्रीवादळाचाच नाव दिले जाते.
- अमेरिकेने अनेकदा महिलांची नावे चक्रीवादळांना दिली आहे. काही वेळा प्रादेशिक वैशिष्ट्यानुसारही ही नावे ठरवली जातात.
- आता जागतिक हवामानशास्त्र संघटनेची (WMO: World Meteorological Organization) आंतरराष्ट्रीय समिती चक्रीवादळांची नावे निश्चित करते.
- जगभरामध्ये महासागरानुसार ९ झोन तयार करण्यात आले आहेत. प्रत्येक झोनमधील देश वादळाच्या नावांची यादी तयार करतात.
- जसजशी त्या झोनमध्ये चक्रीवादळे तयार होतात, तशी अनुक्रमे येणाऱ्या वादळांना त्या झोनमधील देशांनी सुचविलेल्या नावांच्या यादीतून नावे घ्यायची हा नियम आहे.
- जगभरामध्ये महासागरानुसार उत्तर अटलांटिक, पूर्वोत्तर पॅसिफिक, मध्य-उत्तर पॅसिफिक, पश्चिम-उत्तर पॅसिफिक, उत्तर हिंद महासागर, दक्षिण-पश्चिम हिंद महासागर, ऑस्ट्रेलिया, दक्षिण पॅसिफिक आणि दक्षिण अटलांटिक असे ९ झोन तयार करण्यात आले आहेत. यामध्ये भारत उत्तर हिंद महासागर झोनमध्ये येतो.
- हिंद महासागर क्षेत्रातील ८ देशांनी भारताच्या सूचनेनुसार २००४ पासून चक्रीवादळांचे नामकरण करण्याची सुरुवात केली. या ८ देशांत भारत, बांगलादेश, मालदीव, म्यानमार, ओमान, पाकिस्तान, थायलंड व श्रीलंका यांचा समावेश आहे.
- प्रत्येक देशाने वादळासाठी प्रत्येकी ८ नावे सुचविली असून, त्यांची एकूण संख्या ६४ आहे. ही सर्व नावांची यादी जागतिक हवामानशास्त्र संघटनेकडे सुरक्षित आहे.
- हिंदी महासागराच्या क्षेत्रात येणाऱ्या प्रत्येक वादळाला या यादीत असलेले नाव देण्यात येते. जागतिक हवामानशास्त्र संघटना हे काम करते.
- भारताने अग्नी, आकाश, बिजली, जल, लहर, मेघ, सागर, वायू ही ८ नावे सुचवली होती. २०१३ साली आलेल्या चक्रीवादळाला भारताने सुचविलेले ‘लहर’ नाव देण्यात आले होते.

फनी चक्रीवादळाचे नाव कुणी सुचविले?

- ओडिशाच्या किनाऱ्यावर आदळलेल्या चक्रीवादळाला देण्यात आलेले फनी (फेनी, फॅनी वा फोनी असाही त्याचा उच्चार केला जात आहे) हे नाव बांगलादेशने सुचविलेले आहे. बंगालीत नागाच्या फण्याला फोनी म्हणतात.

अलीकडच्या काळातील वादळांची नावे

- गेल्या वर्षी ओडिशात आलेल्या चक्रीवादळाचे नाव तितली होते. हे नाव पाकिस्तानने सुचविलेले होते.
- नोव्हेंबर २०१७मध्ये दक्षिण तामिळनाडूमध्ये आलेल्या चक्रीवादळाला ओखी हे नाव बांगलादेशने दिले होते. ओखी या बंगाली भाषेतील शब्दाचा अर्थ डोळा असा आहे.

- त्याआधी २०१४ सालच्या चक्रीवादळाचे नाव हुडहुड होते, ते ओमानने सुचविलेले होते.
- २०१३ साली आलेल्या चक्रीवादळाला थायलंडने सुचविलेले फैलिन हे नाव देण्यात आले होते.
- २०१३ साली आलेल्या हेलन चक्रीवादळाचे नाव बांगलादेशने दिले होते.
- त्याआधी २००४ सालच्या एका चक्रीवादळांना भारताने सुचविलेले अग्नी नाव देण्यात आले होते.

सुरक्षित शहर कार्यक्रमाचे चे पुनरावलोकन

- अलीकडेच प्रसिद्ध झालेल्या माध्यमांच्या अहवालांनुसार 'सेफ सिटी प्रोग्राम' (सुरक्षित शहर कार्यक्रम) सुरु केल्याच्या १ वर्षांनंतरही, शहरांमधील महिला सुरक्षेच्या स्थितीत फारशी सुधारणा झालेली नाही.
- यासाठी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठीची कमकुवत मार्गदर्शक तत्वे, निधीचा अयोग्य वापर आणि लोकसभा निवडणुकांवरील मुख्य फोकस ही कारणे अधोरेखित करण्यात आली आहेत.

सुरक्षित शहर कार्यक्रम

- सार्वजनिक ठिकाणी महिलांची सुरक्षा मजबूत करण्यासाठी हा कार्यक्रम सुरु करण्यात आला होता.
- केंद्रीय व महिला व बाल विकास मंत्रालय, गृहनिर्माण आणि शहरी व्यवहार मंत्रालय, माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालय आणि शहरांच्या नगरपरिषदा व पोलीस आयुक्त यांच्या सल्ल्याने केंद्रीय गृहमंत्रालयाद्वारे या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी केली जाते.
- सुरुवातीला हा कार्यक्रम पुढील ८ शहरांमध्ये सुरु करण्यात आला: मुंबई, दिल्ली, कलकत्ता, लखनऊ, चेन्नई, बेंगलुरु, हैदराबाद आणि अहमदाबाद.
- नोव्हेंबर २०१८मध्ये लखनऊने हा कार्यक्रम सर्वप्रथम मंजूर केला होता. या कार्यक्रमांतर्गत उत्तर प्रदेशमध्ये महिलांवरील अत्याचार रोखण्यासाठी हेल्पलाईन १०९० सुरु करण्यात आली.
- या कार्यक्रमासाठी निर्भया निधी योजनेअंतर्गत १९४.४४ कोटी रुपयांचा निधी मंजूर करण्यात आला होता. हा एक केंद्र पुरस्कृत कार्यक्रम असून, यामध्ये केंद्र व राज्य यांचा हिस्सा ६०:४०च्या प्रमाणात आहे.
- या प्रकल्पांतर्गत गुन्हांचे हॉटस्पॉट्स चिन्हांकित करण्यात येतात व त्यानंतर, त्या स्थळांवर ड्रोन, स्वयंचलित नंबरप्लेट रीडिंग उपकरणे, सीसीटीव्ही कॅमेरे याद्वारे नजर ठेवली जाते. हे सर्व स्मार्ट कंट्रोल रूमद्वारे नियंत्रित केले जाते.
- अलीकडेच या कार्यक्रमांतर्गत महिलांच्या सुरक्षेसाठी लैंगिक शोषण तपास ट्रॅकिंग प्रणाली (ITSSO) व सुरक्षित शहर अंमलबजावणी देखरेख पोर्टल सुरु करण्यात आले आहे.

या कार्यक्रमाचे प्रमुख घटक

- एकीकृत स्मार्ट कंट्रोल रूम स्थापन करणे.
- महिलांना तक्रारी दाखल करण्यात सुलभता यावी यासाठी पिक आउट-पोस्ट्स (विशेषतः महिला पोलिसांनी प्रशासित) स्थापन करणे. गस्त घालण्यासाठी महिला पोलीस (पिक पेट्रोल).
- सर्व पोलीस ठाण्यांमध्ये महिलांसाठी मदतकक्ष सुरु करणे व सल्लागार नेमणे.
- कॅमेरासह इतर उपाययोजनांद्वारे बसमध्ये सुरक्षितता वाढविणे.
- चिन्हांकित गुन्हांच्या हॉटस्पॉट्सच्या क्षेत्रात राष्ट्रावरील दिव्यांची सोय सुधारणे.
- महिलांसाठी गुलाबी शौचालयाची (पिक टॉयलेट) व्यवस्था करणे.
- महिलांसाठीचा हेल्पलाईन क्रमांक एकीकृत आपत्कालीन क्रमांक '११२'सोबत संलग्न करणे.

निर्भया निधी

- वित्त मंत्रालयाने २०१३मध्ये १००० कोटी रुपयांच्या या निधीची स्थापना केली होती.
- देशातील महिलांच्या सुरक्षेसाठीच्या उपायांमध्ये वाढ करण्यासाठी या निधीची स्थापना करण्यात आली आहे. विविध मंत्रालयांद्वारे या निधीच्या वापरासाठी प्रस्ताव सादर केले जातात.
- महिला आणि बाल कल्याण मंत्रालयाच्या सचिवालयाच्या अध्यक्षतेखाली निर्भया निधीच्या अधिकारित समितीद्वारे या निधीचे परीक्षण केले जाते.

जागतिक व्यापार संघटना

- WTO: World Trade Organization

- स्थापना: १ जानेवारी १९९५
- मुख्यालय: जिनिव्हा (स्वित्झर्लंड)
- सदस्यता: १६४ सदस्य राष्ट्रे
- अधिकृत भाषा: इंग्लिश, फ्रेंच, स्पॅनिश
- महानिदेशक: रॉबर्टो अझेवेडो (ब्राझील)
- एप्रिल १९९४ मध्ये गॅटच्या सदस्य राष्ट्रांनी मोरोक्कोमधील मरकिश या ठिकाणी एक करार संमत केला. या मरकिश कराराद्वारे गॅटच्या जागी एक नवी संघटना, जागतिक व्यापार संघटना स्थापन करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. त्यानुसार १ जानेवारी १९९५ रोजी डब्ल्यूटीओची स्थापना करण्यात आली.
- गॅट ही १९४८पासून जागतिक व्यापाराचे नियमन करणारी तात्पुरत्या स्वरूपाची अनौपचारिक संघटना होती. मात्र डब्ल्यूटीओ ही आंतरराष्ट्रीय कराराने स्थापन करण्यात आलेली कायमस्वरूपी संघटना आहे.
- जागतिक व्यापार संघटना ही एक आंतरराष्ट्रीय संघटना जगामधील देशांदरम्यान होणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय व्यापारावर देखरेखीचे काम करते.
- भारतासह जगातील १६४ देश या संघटनेचे सदस्य तर २३ निरीक्षक देश आहेत.

जागतिक व्यापार संघटनेची उद्दिष्टे

- सदस्य राष्ट्रांतील लोकांच्या जीवनमानाचा दर्जा उंचावणे.
- पूर्ण रोजगार आणि परिणामकारक मागणीमध्ये वाढ घडवून आणणे.
- वस्तूंचे उत्पादन आणि व्यापार वाढण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- सेवांचे उत्पादन आणि व्यापार वाढण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- जागतिक संसाधनांचा पर्याप्त वापर होईल असे पाहणे.
- शाश्वत विकासाच्या संकल्पनेचा स्वीकार.
- पर्यावरण संवर्धन.

जागतिक व्यापार संघटनेची कार्ये

- सदस्य राष्ट्रांमधील वाणिज्याला चालना देणे.
- सदस्य राष्ट्रांमधील तंट्यांचे निवारण करणे.
- आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या वाटाघाटींसाठी व्यासपीठ उपलब्ध करणे.
- व्यापार विषयक मतभेद हाताळणे.
- राष्ट्रांच्या व्यापार धोरणांवर देखरेख ठेवणे.
- विकसनशील देशांसाठी तांत्रिक सहाय्य व प्रशिक्षण उपलब्ध करून देणे.

गॅट करार व डब्ल्यूटीओची पार्श्वभूमी

- पहिल्या महायुद्धानंतर बहुतेक सर्व देशांच्या अर्थव्यवस्था कोलमडल्या होत्या. देशादेशांतील व्यापारावर प्रचंड निर्बंध लावले गेले होते. त्यामुळे आंतरराष्ट्रीय व्यापार फार कमी झाला होता. जगात मंदी आली होती. त्यातून मार्ग काढण्यासाठी १९४४ मध्ये ब्रेटनवुड्स येथे एक परिषद झाली.
- त्याचे फलित म्हणून ३० ऑक्टोबर १९४७ रोजी आयात व्यापारावरील प्रशुल्क कर कमी करण्याच्या दृष्टीने २३ देशांनी जिनिव्हा येथे एक करार केला, तो करार म्हणजे गॅट करार.
- गॅट म्हणजे प्रशुल्क व व्यापारविषयक सामान्य करार (General Agreement on Tariff and Trade). हा करार १ जानेवारी १९४८ रोजी कार्यरत झाला. गॅट ही एक तात्पुरती व्यवस्था होती.
- आंतरराष्ट्रीय व्यापार सुरळीत व्हावा व देशांनी आयात-निर्यातीवरील बंधने कमी करावीत म्हणजे व्यापारमुक्त होऊन सर्वच देशांना फायदा होईल, असा या कराराचा उद्देश होता.

गॅटच्या चर्चेच्या फेऱ्या

- १९४७-१९९३ या दरम्यान गॅटच्या ज्या बैठका झाल्या त्यांना राऊंड्स (फेऱ्या) असे म्हणतात. गॅटअंतर्गत असे ८ फेऱ्या पार पडल्या.
- यातील पहिली फेरी जिनिव्हा येथे सुरु झाली. पहिल्या ६ फेऱ्या प्रशुल्क कमी करण्यासंबंधित होत्या. ७व्या फेरीमध्ये प्रशुल्केतर अडथळ्यांबाबत चर्चा झाली.
- ८वी फेरी या आधीच्या फेऱ्यांपेक्षा वेगळी होती. ही फेरी ऊरुग्वे देशाच्या पुंडा डेल ईस्ता या

ठिकाणी १९८६ साली सुरू झाली.

- या फेरीदरम्यान आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील प्रत्येक घटकावर म्हणजे अगदी सामान्य गोष्टीपासून विमानापर्यंत, बँकांपासून दूरसंचारापर्यंत, औषधांपासून सुती कापडापर्यंत चर्चा करण्यात आली.
- १९८६ मध्ये सुरू झालेली चर्चा १९९१ पर्यंत चालली. परंतु गॅट कराराच्या या विस्तारित कक्षेला संलग्न सभासद देशांची मान्यता न मिळाल्याने कोणताही सर्वसामान्य करार होऊ शकला नाही.
- म्हणून गॅटचे तत्कालिक महासंचालक आर्थर डॅकेल यांनी स्वतःच एक विस्तृत प्रस्ताव तयार केला. त्याला डॅकेल प्रस्ताव असे म्हणतात. १५ डिसेंबर १९९३ रोजी त्याचे अंतिम कायद्यात रूपांतर करण्यात आले आणि ऊरुग्वे फेरी जिनिव्हा येथे संपुष्टात आली.
- १५ एप्रिल १९९४ रोजी भारतासह १२४ देशांनी या प्रस्तावावर सहा केल्या आणि १ जानेवारी १९९५ रोजी जागतिक व्यापार संघटनेची (WTO)ची स्थापना करण्यात आली. तर १२ डिसेंबर १९९५ रोजी गॅट करार संपुष्टात आला.

भारत आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापार

- आंतरराष्ट्रीय व्यापारासाठी अनेक देशांशी द्विपक्षीय करार करण्याऐवजी या जागतिक व्यापार संघटनेच्या बहुराष्ट्रीय एकाच कराराने मोठी सोय झाली.
- यामुळे भारतात विदेशी तंत्रज्ञान, भांडवल आणि कंपन्या आल्या. उत्पादन वाढले, उत्पादनाचा दर्जा सुधारला, उत्पादन खर्च कमी झाला आणि त्यामुळे किमती उतरल्या.
- उत्पादनांचे प्रकार वाढल्याने निवड करण्यास वाव मिळू लागला. भारतातील काही कंपन्या (टाटा, महिंद्र इ.) बहुराष्ट्रीय कंपन्या झाल्या.
- विदेशी कंपन्या भारतात आल्याने येथील रोजगारसंधीत वाढ झाली. स्थानिकांच्या व्यवस्थापन, वितरण, वित्त, संशोधन इत्यादी कौशल्यात भर पडली.
- देशाचे राष्ट्रीय उत्पन्न वाढले, दरडोई उत्पन्नात लक्षणीय वाढ झाली. सामान्यांचे जीवनमान सुधारले. देशभरात पायाभूत सुविधांचे जाळे विणणे सोपे झाले.
- देशातील लायसेन्सरसंपन्न, स्पर्धा वाढली. कालबाह्य कायदे (एमआरटीपी, एफईआर इ.) रद्द केले गेले. भारताची आंतरराष्ट्रीय स्तरावर वाटाघाटी करण्याची क्षमता वाढली.
- डब्ल्यूओच्या तिसऱ्या मंत्री परिषदेपासूनच अविकसित आणि विकसनशील देशांचे नेतृत्व करण्याची संधी भारताला मिळाली.
- भारताची बंदिस्त अर्थव्यवस्थेकडून मुक्त अर्थव्यवस्थेकडे वाटचाल सुरू झाली.

जागतिक व्यापार संघटनेचे दुष्परिणाम

- डब्ल्यूओच्या कराराने सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांना मोठ्या उद्योगांबरोबर असमान स्पर्धेत तोंड द्यावे लागल्याने त्यात ते टिकाव धरू शकले नाहीत. त्यामुळे स्वयंरोजगारात घट झाली.
- यांत्रिकीकरण आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर याने पारंपरिक रोजगार संधी कमी झाल्या. नवीन रोजगार संधींचा लाभ घेण्यासाठी विशेष शिक्षण, प्रशिक्षण, कौशल्ये आवश्यक झाली आणि ती ग्रामीण जनता आत्मसात करू न शकल्याने तेथील बेरोजगारी वाढली.
- उद्योगात एकत्रीकरण आणि संपादन याची लाट आली. त्याने स्पर्धा कमी होत अनेक क्षेत्रांत मोजक्या मोठ्या कंपन्यांची मत्तेदारी निर्माण झाली.
- विदेशी भांडवलाचे प्रवाह वित्त बाजारात अस्थिर आणि लागले. देशातील आर्थिक असमानता वाढली. पर्यावरणाकडे दुर्लक्ष झाले.
- डब्ल्यूओचे कामकाज प्रगत देशांना अनुकूल आणि त्यांच्या दबावाखाली होत असल्याचे सभासद देशांना जाणवू लागले. परिणामी, तिसरी मंत्री परिषद अयशस्वी झाली. दोहा येथील चौथी परिषद यशस्वी करण्यासाठी चंग बांधावा लागला.
- जागतिकीकरणातील ई-कॉमर्स, पर्यावरण अशा विषयांत डब्ल्यूओने काहीच भूमिका घेतली नाही.
- भारतासह अनेक सभासद देशांनी पुन्हा द्विपक्षीय आणि प्रादेशिक व्यापार करार करण्यास सुरुवात केली आहे.

राष्ट्रीय

नरेंद्र मोदींच्या शपथविधीसाठी बिमस्टेक देशाचे प्रमुख उपस्थित

- लोकसभा निवडणुकीत प्रचंड बहुमत मिळाल्यानंतर नरेंद्र मोदी यांनी राष्ट्रपती भवनात ३० मे

रोजी सलग दुसऱ्यांदा पद आणि गोपनीयतेची शपथ घेऊन देशाचे पंतप्रधानपद स्वीकारले.

- जवाहरलाल नेहरू आणि इंदिरा गांधी यांच्यानंतर पूर्ण बहुमतासह सलग दुसऱ्यांदा पंतप्रधानपदी निवड होणारे नरेंद्र मोदी हे तिसरे पंतप्रधान आहेत.
- या शपथविधी सोहळ्याला मॉरिशस, किरगिस्तान आणि बिमस्टेक (अर्थात बांगलादेश, म्यानमार, श्रीलंका, थायलंड, नेपाळ आणि भूटान) या देशांचे प्रमुख उपस्थित होते.
- विविध क्षेत्रातील मान्यवरांनाही या कार्यक्रमाचे आमंत्रण देण्यात आले होते, त्यामुळे या सोहळ्यासाठी राज्यातील राज्यपाल, मुख्यमंत्री आणि विरोधी पक्षातील नेते आणि बॉलिवूड सेलिब्रिटी असे जवळपास ८ हजार लोक उपस्थित होते.
- यंदाच्या लोकसभा निवडणुकीत भारतीय जनता पक्षाने ५४२ पैकी ३०३ जागांवर विजय मिळवत एकहाती विजय संपादन केला होता.
- १७व्या लोकसभेमध्ये भाजपा नेतृत्वाखालील राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीकडे (एनडीए) एकूण ३५३ जागा आहेत.
- २६ मे २०१४ रोजी नरेंद्र मोदींनी पहिल्यांदा पंतप्रधानपदाची शपथ घेतली होती. देश-परदेशातून ४ हजार पाहुणे मोदींच्या शपथविधी कार्यक्रमाला उपस्थित होते. या शपथविधीसाठी सार्क देशांच्या प्रमुखांना आमंत्रित करण्यात आले होते.
- बिमस्टेक समूहामध्ये पाकिस्तान व मालदीव व्यतिरिक्त इतर सर्व सार्क देशांचा समावेश आहे. त्यामुळे बिमस्टेक देशांच्या प्रमुखांना आमंत्रित करून भारताने पाकिस्तानशी संबंध न ठेवण्याचे संकेत दिले आहेत.
- दहशतवादाच्या मुद्द्यावरून पाकिस्तानबरोबर निर्माण झालेल्या तणावानंतर भारत सरकारने सार्कला पर्याय म्हणून बिमस्टेक संघटनेला प्रोत्साहित करण्यास सुरुवात केली आहे.

मोदींच्या शपथविधीला उपस्थित प्रमुख आंतरराष्ट्रीय पाहुणे

- शांघाय सहकार्य संघटनेचे वर्तमान अध्यक्ष व किर्गीझस्तानचे राष्ट्रपती: एस जीनबेकोव्ह.
- मॉरीशसचे प्रधानमंत्री: प्रविंद कुमार जगन्नाथ.
- बांगलादेशचे राष्ट्रपती: अब्दुल हामिद.
- श्रीलंकेचे राष्ट्रपती: मैत्रिपाला सिरिसेना.
- नेपाळचे प्रधानमंत्री: केपी शर्मा ओली.
- म्यानमारचे राष्ट्रपती: यू विन मिंट.
- भूटानचे प्रधानमंत्री: लोटे शेरींग.
- थायलंडचे विशेष दूत: ग्रिसाडा बूनरैक.

बिमस्टेक

- BIMSTEC: Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral, Technical and Economic Cooperation
- बिमस्टेक (बे ऑफ बंगाल इनिशिएटिव्ह फॉर मल्टी सेक्टरल, टेक्निकल अँड इकॉनॉमिक को-ऑपरेशन) हा बंगालच्या उपसागराच्या क्षेत्रातील ७ दक्षिण आणि आग्नेय आशियाई देशांचा समूह आहे.
- बिमस्टेकची स्थापना ६ जून १९९७ रोजी बँकॉक घोषणेद्वारे करण्यात आली होती. या संस्थेचे मुख्यालय बांगलादेशची राजधानी ढाका येथे आहे.
- स्थापनेच्या वेळी भारत, बांगलादेश, थायलंड आणि श्रीलंका हे देश संघटनेचे सदस्य होते. त्यानंतर म्यानमार, भूटान व नेपाळ या देशांना सदस्यत्व दिले.
- सदस्य देशांमध्ये तंत्रज्ञान व आर्थिक सहकार्याचे वातावरण वृद्धीगत होण्यासाठी प्रयत्न करणे हे या संघटनेचे उद्दिष्ट आहे.
- सदस्य देशांना त्यांच्या नावाच्या क्रमानुसार (Alphabetical Order) या संघटनेचे अध्यक्षपद मिळते. सर्वप्रथम बांगलादेशकडे १९९७-९९ या काळासाठी अध्यक्षपद होते.
- भूतानने नकार दिल्यानंतर २००६-०९ या कालावधीसाठी भारताकडे या परिषदेचे अध्यक्षपद होते.

स्वच्छ हवा कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी समितीची स्थापना

- केंद्र सरकारने राष्ट्रीय स्वच्छ हवा कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी समितीची स्थापना केली आहे. या समितीचे अध्यक्ष केंद्रीय पर्यावरण मंत्रालयाचे सचिव असतील.

- उर्जा (औष्णिक) मंत्रालयाचे सहसचिव, टेरीचे (TERI) महासंचालक आणि आयआयटी कानपूरचे प्राध्यापक सचिदानंद त्रिपाठी या समितीमध्ये सदस्य असतील.

राष्ट्रीय स्वच्छ हवा कार्यक्रम

- देशातल्या वाढत्या वायू प्रदूषणाची समस्या हाताळण्यासाठी राष्ट्रीय स्तरावर समावेशक कालबद्ध धोरण राबविण्यासाठी केंद्र सरकारने एनसीएपी अर्थात राष्ट्रीय स्वच्छ हवा कार्यक्रम सुरू केला आहे.
- वायू प्रदूषण रोखणे, त्यावर नियंत्रण आणण्यासाठी समावेशक कृती आणि देशातल्या हवा गुणवत्ता सुधार नेटवर्कमध्ये वृद्धी करणे हे या कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट आहे.

या कार्यक्रमाची मुख्य वैशिष्ट्ये

- हा पंचवार्षिक कार्यक्रम आहे. याद्वारे पीएम १० आणि पीएम २.५ प्रदूषकांमध्ये २०२४पर्यंत २०-३० टक्के घट केली जाईल. यासाठी २०१७ हे आधारभूत वर्ष असेल.
- या कार्यक्रमात, २३ राज्ये आणि केंद्र शासित प्रदेशांच्या १०२ नॉन-अटेनमेंट शहरांचा समावेश करण्यात आला आहे.
- या शहरांची निवड २०११ ते २०१५ दरम्यानच्या वायू गुणवत्ता आधारावर केंद्रीय प्रदूषणनियंत्रण मंडळाने केली आहे.
- नॉन-अटेनमेंट शहरे: ही अशी शहरे आहेत जेथे राष्ट्रीय मानकांनुसार वायू गुणवत्ता कायम खराब आहे. यामध्ये दिल्ली, वाराणसी, भोपाळ, कोलकाता, नोएडा, मुझफ्फरपूर, मुंबई अशा मोठ्या शहरांचा समावेश आहे.
- या कार्यक्रमांतर्गत देशभरातील वायू गुणवत्तेच्या मापनासाठी मॉनिटरिंग नेटवर्कचा प्रसार करण्याचा निश्चय करण्यात आला आहे.
- १०२ नॉन-अटेनमेंट शहरांमध्ये प्रदूषणास कारणीभूत घटकांचा आणि त्यांच्या प्रमाणाचा अभ्यास केला जाईल.
- पर्यावरण मंत्रालयाची सर्वोच्च समिती योग्य संकेतकांच्या आधारे वेळोवेळी प्रदूषण घटकांच्या प्रगतीचे पुनरावलोकन करत राहील.
- प्रदूषण घटकांवर आधारित प्रत्येक शहराला अंमलबजावणीसाठी एक कृती योजना तयार करण्यास सांगितले जाईल.
- या कार्यक्रमांतर्गत रिअल-टाइम माहिती संकलन आणि त्रिस्तरीय प्रणालीचा वापर केला जाईल. तसेच स्वच्छ हवा तंत्रज्ञानाच्या संशोधनाला चालना दिली जाईल.
- राज्यांना ई-परिवहन (ई-मोबिलिटी) क्षेत्रात कार्य करावे लागेल आणि चार्जिंगसाठी पायाभूत सुविधांवर भर द्यावा लागेल.
- याशिवाय राज्यांना त्यांच्या पातळीवर सार्वजनिक वाहतूकीला प्रोत्साहन द्यावे लागेल आणि बीएस-VI मानकांचे काटेकोरपणे पालन करावे लागेल.
- हा कार्यक्रम राज्यांसाठी कायद्याने बंधनकारक नाही. परंतु पर्यावरणवाद्यांनी हा कार्यक्रम कायदेशीरपणे बंधनकारक करावा, अशी मागणी केली आहे.
- वायू प्रदूषण हे जागतिक पर्यावरणदृष्ट्या एक मोठे आव्हान आहे व कोट्यवधी लोकांना प्रदूषणापासून संरक्षण देण्यासाठी कठोर उपाययोजना करणे आवश्यक आहे.

इराक भारताचा सर्वात मोठा कच्चा तेल पुरवठादार देश

- डायरेक्टरेट जनरल ऑफ कमर्शियल इंटेलिजेंस अँड स्टॅटिस्टिक्सने (DGCI&S) प्रकाशित केलेल्या माहितीनुसार २०१८-१९मध्ये इराक सलग दुसऱ्या वर्षी भारताचा सर्वात मोठा कच्चा तेल पुरवठादार देश ठरला आहे.
- भारत जगातील तिसऱ्या क्रमांकाचा सर्वात मोठा कच्च्या तेलाचा आयातदार देश आहे. भारत एकूण जागतिक तेल आयातीमध्ये ७ टक्के वाटा भारताचा आहे.
- पहिल्या स्थानी : चीन (जागतिक तेल आयातीमध्ये २०.२ टक्के वाटा), दुसऱ्या स्थानी : अमेरिका (जागतिक तेल आयातीमध्ये १३.८ टक्के वाटा).

भारत आणि कच्च्या तेलाची आयात

- भारत एकूण कच्च्या तेलाच्या देशांतर्गत मागणीपैकी ८० टक्के कच्च्या तेलाची आयात करतो.
- भारताने २०१८-१९मध्ये एकूण २०७.३ मेट्रिक टन कच्च्या तेलाची आयात केली. २०१७-१८मध्ये भारताने २२०.४ मेट्रिक टन कच्च्या तेलाची आयात केली होती.

- यामुळे भारताच्या एकूण कच्च्या तेलाच्या आयात बिलामध्ये ४०.६ टक्क्यांची वाढ होऊन ते मागील वर्षीच्या ६१.८ अब्ज डॉलर्सच्या तुलनेत ८६.९ अब्ज डॉलर्स झाले.
- इराक: पेट्रोलियम निर्यातदार देशांच्या संस्थेमधील (ओपेक) हा सर्वात मोठा कच्चे तेल उत्पादक देश असून, मागील २ वर्षांपासून तो भारताचा सर्वात मोठा तेल पुरवठादार देश आहे. भारताच्या २०१८-१९ एकूण तेलाच्या मागणीपैकी २० टक्के (४६.६१ दशलक्ष टन) गरज इराकद्वारे पूर्ण केली गेली.
- सौदी अरेबिया: २०१७-१८पर्यंत हा देश भारताचा सर्वात मोठा तेल पुरवठादार देश होता. २०१८-१९मध्ये सौदीने भारताला ४०.३३ दशलक्ष टन तेलाची निर्यात केली. सौदी भारताचा दुसरा सर्वात मोठा कच्चा तेल पुरवठादार देश आहे. इराणवरील निर्बंधामुळे डिसेंबर २०१८मध्ये भारताच्या सौदी अरेबियाकडून केल्या जाणाऱ्या तेल आयातीत ५३ टक्के वृद्धी झाली होती.
- इराण: अमेरिकेने लादलेल्या आर्थिक निर्बंधांनंतरही हा भारताचा तिसरा सर्वात मोठा तेल पुरवठादार देश आहे. इराणने २०१८-१९मध्ये भारताला २३.९ दशलक्ष टन तर २०१७-१८मध्ये २२.५९ टन कच्च्या तेलाची निर्यात केली आहे.
- संयुक्त अरब अमिराती: व्हेनेझुएलाला मागे टाकून युएई भारताचा चौथा सर्वात मोठा तेल निर्यातदार देश ठरला आहे. युएईने २०१८-१९मध्ये भारताला १७.४९ टन कच्च्या तेलाची निर्यात केली आहे.
- व्हेनेझुएला: हा भारताचा पाचवा सर्वात मोठा तेल निर्यातदार देश आहे. या देशातील राजकीय अस्थिरता आणि महागाई यामुळे देल्या काही वर्षात या देशाकडून केल्या जाणाऱ्या तेलाची आयातीत लक्षणीय घट झाली आहे.
- नायजेरिया: २०१८-१९मध्ये १६.८३ दशलक्ष टन तेलाच्या निर्यातीसह हा भारताचा सहावा सर्वात मोठा तेल निर्यातदार देश आहे.
- भारताला सर्वाधिक कच्चे तेल निर्यात करणाऱ्या देशांमध्ये १०.७८ दशलक्ष टन तेल निर्यात करणारा कुवेत सातव्या, तर १०.२८ दशलक्ष टन तेल निर्यात करणारा मेक्सिको आठव्या स्थानी आहे.
- अमेरिका: अमेरिकेने २०१७पासून भारताला कच्चे तेल निर्यात करण्यास सुरुवात केली असली तरीही तो तेजीने भारताला केल्या जाणाऱ्या तेल निर्यातील वाढ करीत आहे. अमेरिकेकडून होणारी आयात २०१८-१९मध्ये चौपटीने वाढली आहे.

डायरेक्टरेट जनरल ऑफ कमर्शियल इंटेलिजेंस अँड स्टॅटिस्टिक्सने

- वाणिज्य व उद्योग मंत्रालयाशी संलग्न असलेली ही सरकारची एक प्रमुख संस्था आहे. त्याचे कार्यालय कोलकाता येथे आहे.
- हे भारताच्या व्यापारासंबंधी आकडेवारीचे आणि व्यावसायिक माहितीचे संकलन, एकत्रीकरण आणि प्रकाशन करण्याचे कार्य करते.
- धोरणकर्ते, संशोधक, आयातक, निर्यातक, व्यापारी आणि विदेशी खरेदीदार यांना अशा प्रकारच्या माहितीची वेळोवेळी गरज भासत असते.

इलेक्ट्रिक वाहनांच्या नंबर प्लेटचा रंग हिरवा असणार

- केंद्रीय रस्ते आणि परिवहन मंत्रालयाने इलेक्ट्रिक वाहनांच्या वेगळ्या ओळखीसाठी देशातील सर्व राज्यांना निर्देश जारी केले आहेत.
- त्यानुसार राज्यात रजिस्ट्रेशन होणाऱ्या इलेक्ट्रिक वाहनांच्या नंबर प्लेटचा रंग हिरवा असावा आणि नंबर प्लेटवरील अंक पांढऱ्या रंगात लिहिलेले असावे, असे निर्देश देण्यात आले आहेत.
- सरकारी पत्रकानुसार प्रायव्हेट कमर्शियल वाहनांच्या रजिस्ट्रेशन प्लेटचा रंग हिरवा असावा, तर अंक पिवळ्या रंगात लिहण्याचे निर्देश दिले आहेत.
- यासंदर्भात नीती आयोगाने केंद्र सरकारसाठी एक प्रस्ताव तयार केला होता. त्यासाठी केंद्रातील ७ मंत्रालयांची मदत घेण्यात आली आहे.
- सरकार इलेक्ट्रिक वाहनांना पार्किंग आणि टोलमध्ये सवलत देण्याचा विचार करत आहे. यासाठी सरकार या वाहनांची वेगळी ओळख करण्यासाठी त्यांच्या नंबर प्लेटचा रंग बदलणार आहे.
- केंद्र सरकारकडून इलेक्ट्रिक वाहनांना प्रोत्साहन मिळावे आणि वाहतुकीसाठी जास्तीत जास्त वापर व्हावा म्हणून इलेक्ट्रिक वाहनांच्या खरेदीवर मोठ्या प्रमाणात सवलत देण्यात येत आहे.

येत्या काही वर्षात इलेक्ट्रिक वाहनांची विक्री वाढावी यासाठी केंद्र सरकारने पुढाकार घेतला आहे.

देशातील सध्या वापरात असलेल्या विविध नंबर प्लेट

- खासगी वाहनांसाठी - पांढरी नंबर प्लेट व त्यावर काळ्या रंगात अंक.
- टॅक्सीसाठी - पिवळी नंबर प्लेट व त्यावर काळ्या रंगात अंक.
- स्वतः चालक असलेल्या भाड्याच्या वाहनांसाठी - काळी नंबर प्लेट व त्यावर पांढऱ्या रंगात अंक.
- सरकारी अधिकाऱ्यांच्या वाहनांसाठी - निळी नंबर प्लेट व त्यावर पांढऱ्या रंगात अंक.
- शोरूम आणि टेस्ट ड्राईव्हसाठी वापरली जाणारी कंपन्यांची वाहने - लाल नंबर प्लेट व त्यावर पांढऱ्या रंगात अंक.
- याशिवाय संरक्षण मंत्रालयाकडून मिलिट्री वाहनांच्या रजिस्ट्रेशनसाठी वेगळ्या प्रकारच्या नंबर प्लेट जारी केल्या जातात.
- यासोबतच राष्ट्रपती आणि गव्हर्नर यांच्या वाहनांसाठी लाल रंगाच्या नंबर प्लेटसोबत राष्ट्रीय प्रतीकाचे चिन्ह लावले जाते.

लैंगिक शोषण प्रकरणी सरन्यायाधीशांना क्लीन चिट

- सर्वोच्च न्यायालयाच्या बडतर्फ कर्मचारी महिलेने सरन्यायाधीश रंजन गोगोई यांच्यावर केलेल्या लैंगिक शोषणाच्या आरोपांच्या चौकशीसाठी नेमलेल्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या ३ न्यायाधीशांच्या समितीने आरोपांमध्ये तथ्य नसल्याचा निष्कर्ष काढून सरन्यायाधीशांना 'क्लीन चिट' दिली.
- या समितीने आपला अहवाल ज्येष्ठताक्रमात सरन्यायाधीशांच्या खालोखाल असलेल्या न्यायाधीश अरुण मिश्रा यांच्याकडे सुपूर्द केला. त्याची प्रत सरन्यायाधीशांनाही देण्यात आली आहे.
- न्यायाधीशांविरुद्धच्या चौकशीचा अहवाल प्रसिद्ध करण्यास मज्जाव करणारा निकाल न्यायालयाने इंदिरा जयसिंग विरुद्ध सर्वोच्च न्यायालय प्रकरणात २००३ मध्ये दिला होता. त्यामुळे हा चौकशीचा अहवालही प्रसिद्ध केला जाणार नाही.
- सर्वोच्च न्यायालयातील दुसऱ्या क्रमांकाचे जेष्ठ न्यायाधीश एस.ए. बोबडे यांच्या अध्यक्षतेखालील या ३ सदस्यीय समितीमध्ये न्यायाधीश इंदू मल्होत्रा आणि इंदिरा बॅनर्जी यांचाही समावेश होता.
- तक्रारदार महिला या ३ वेळा या समितीसमोर हजर झाली होती. ३० एप्रिलला तिसरी सुनावणी अर्धवट सोडून ती गेली होती. त्यानंतर चौकशीपासून वेगळे होण्याचे तिने जाहीर केले होते.
- या समितीच्या सरन्यायाधीश रंजन गोगोई यांना क्लीन चिट देण्याच्या निर्णयाच्या निषेधास सर्वोच्च न्यायालयाबाहेर काही सामाजिक कार्यकर्त्यांद्वारे निदर्शने करण्यात आली.
- देशाच्या सरन्यायाधीशांविरुद्ध अशी चौकशी होण्याची इतिहासातील ही पहिलीच वेळ होती.

पार्श्वभूमी

- सर्वोच्च न्यायालयातील एका माजी कर्मचारी महिलेने २२ न्यायमूर्तींना पत्र पाठवून सरन्यायाधीश रंजन गोगोई यांच्यावरच लैंगिक शोषणाचा तसेच कुटुंबाचा छळ केल्याचा आरोप केला होता.
- या महिलेने सरन्यायाधीशांवर लैंगिक शोषणाचा आणि याला विरोध केल्यानंतर त्रास दिल्याचा आरोप केला. गेल्या वर्षी १० व ११ ऑक्टोबरला सरन्यायाधीशांनी लैंगिक शोषण करण्याचा प्रयत्न केला, असा या महिलेचा दावा आहे.
- याला विरोध केल्यानंतर त्यांनी आपल्याला नोकरीवरून काढले. तसेच पोलिसांत असलेले आपले पती व दीर यांनाही २०१२च्या एका प्रकरणात निलंबित केले. अन्य एक दिव्यांग दीरास सुप्रीम कोर्टातील नोकरीतून काढण्यात आल्याचेही महिलेचे म्हणणे आहे.
- या सर्व प्रकारांनंतर सरन्यायाधीशांच्या घरी त्यांच्या पत्नीसमोर आपण याचना केली, नाक घासले, असेही ही महिला म्हणते.
- न्या. रंजन गोगोई यांनी या सर्व आरोपांचे खंडन केले. या प्रकारामागे मोठ्या शक्ती असून नागरिकांचा न्यायव्यवस्थेवरील विश्वास डळमळीत करण्याचा त्यांचा हेतू आहे, असा दावा गोगोई यांनी केला होता.
- ती महिला गुन्हेगारी पार्श्वभूमीची आहे. तिच्याविरुद्ध दोन गुन्हे दाखल आहेत. तिच्या

पतीविरुद्धही दोन गुन्हेगारी प्रकरणे प्रलंबित आहेत, असेही न्या. रंजन गोगोई यांनी स्पष्ट केले आहे.

न्या. रंजन गोगोई

- १८ नोव्हेंबर १९५४ रोजी आसाममध्ये जन्मलेल्या गोगोई यांनी १९७८मध्ये वकील म्हणून कारकीर्दीस सुरुवात केली.
- २००१मध्ये ते गुवाहाटी उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश झाले. त्यानंतर फेब्रुवारी २०११मध्ये ते पंजाब-हरियाणा उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश झाले होते. २०१२मध्ये त्यांनी सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायमूर्तीपदाची जबाबदारी स्वीकारली.
- आसाममधील नॅशनल रजिस्टर ऑफ सिटीजन (एनसीआर) अद्यावत करण्याच्या प्रक्रियेवर गोगोई सध्या देखरेख करत आहेत.
- २०१७मध्ये सुप्रीम कोर्टातील वरिष्ठ न्यायाधीशांनी जे बंड केले होते त्यात न्या. गोगोई यांचाही समावेश होता. या ५ न्यायाधीशांनी न्यायपालिकेच्या स्वायत्ततेवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले होते.
- ३ ऑक्टोबर रोजी गोगोई यांची देशाच्या सरन्यायाधीशपदी नियुक्ती करण्यात आली. ते देशाचे ४६वे सरन्यायाधीश आहेत. त्यांचा कार्यकाळ १३ महिन्यांचा असून १७ नोव्हेंबर २०१९ रोजी ते निवृत्त होतील.

लेह-लडाखमध्ये भारतातील पहिला नैसर्गिक आइस कॅफे सुरू

- लेह-लडाखच्या एका गावात समुद्र सपाटीपासून १४ हजार फूट उंचीवर भारतातील पहिला 'नैसर्गिक आइस कॅफे' सुरू करण्यात आला आहे.
- हा कॅफे मनाली-लेह हायवेवर आहे. हा कॅफे पूर्णपणे निसर्गतः तयार झाला आहे. स्थानिक लोकांच्या मदतीने हिवाळ्यात 'बॉर्डर रोड ऑर्गनायझेशन'ने या कॅफेला योग्य आकार देण्याचे काम केले आहे.
- हा कॅफे प्रसिद्ध अभियंते सोनम वांगचुक (श्री इडियट फेम) यांच्या 'आईस स्तूपा' (हिमस्तुप) प्रकल्पाने प्रेरित आहे. हा प्रकल्प बघण्यासाठी मोठ्या संख्येने पर्यटक गर्दी करत आहेत.
- कॅफे एखाद्या बौद्ध स्तुपाप्रमाणे किंवा बर्फाच्या टेकडीच्या आकाराचा आहे. या भागात हिवाळ्यात बर्फ असते आणि वसंत ऋतूमध्ये ते वितळून जाते.
- याच थंडीतील बर्फाला डोंगरासारखा आकार देऊन पाणी साठविले जाते आणि जेव्हा बर्फ वितळू लागते तेव्हा ते पाणी सिंचनासाठी वापरले जाते.
- लडाखमध्ये असे आईस स्तूपा उभारण्याची कल्पना प्रथम सोनम वांगचुक यांना सुचली आणि त्याचा उन्हाळ्यात पाणी मिळविण्यासाठी खूपच उपयोग होत असल्याचे दिसून आले आहे.

हिमस्तुप (आईस स्तूपा)

- हिमस्तुप हे एक प्रकारचे कृत्रिम ग्लेशियर असून, ते हिवाळ्यात गोठल्यामुळे झऱ्यांद्वारे नदीमध्ये वाहून जाणाऱ्या पाण्याला अडवून त्याचे संवर्धन करतात.
- शीतप्रदेशातील पाण्याच्या समस्येचे निराकरण करणे हा या हिमस्तुपाचा मुख्य उद्देश आहे.
- हे कृत्रिम ग्लेशियर वसंत ऋतु मध्ये वितळते आणि त्याद्वारे शेतीसाठीची असलेली पाण्याची गरज याद्वारे भागविली जाते.
- लेह हा शीत वाळवंटी प्रदेश आहे आणि येथे बहुतांशवेळा गावांमध्ये पाण्याची टंचाई असते. विशेषतः एप्रिल आणि मे महिन्यामध्ये पाण्याची समस्या अधिक तीव्र असते. जुलैमध्ये मात्र बर्फ वितळल्यामुळे पुराची स्थिती निर्माण होते.
- सप्टेंबरपर्यंत शेतीविषयक सर्व क्रियाकलाप पूर्ण होतात. परंतु हिवाळ्यात सर्व पाणी झऱ्यांद्वारे सिंधू नदीमध्ये वाहून जाते.
- या समस्येवर उपाय म्हणून हिमस्तुपाची संकल्पना पुढे आली. याद्वारे हिवाळ्यात व्यर्थ वाहून जाणारे पाणी बर्फाच्या स्तुपामध्ये साठविले जाते. नंतर शेतीसाठी गरजेनुसार या पाण्याचा वापर केला जातो.
- लडाखमधील लोकांची पाणी टंचाईतून मुक्तता करण्यासाठी सोनम वांगचुक यांनी हिमस्तुप तयार केला. यासाठी त्यांना २०१८चा रेमन मॅगसेसे पुरस्कारही प्रदान करण्यात आला आहे.

गृह मंत्रालयाचा 'काळी यादी' समाप्त करण्याचा निर्णय

- भारतीय गृह मंत्रालयाने अलीकडेच भारतीय वंशाच्या लोकांसाठी असलेली 'काळी यादी' (ब्लॅक

लिस्ट) समाप्त करण्याचा निर्णय घेतला आहे. भारतीय मिशनकडे (विविध देशांमधील भारतीय दूतावास) ही यादी असते.

- या यादीत अशा भारतीय वंशाच्या लोकांची नावे आहेत जे भारतामध्ये छळ होत असल्याचे कारण देत, दुसऱ्या देशात आश्रय घेतात.
- अशा प्रकारे शरण मागणाऱ्या भारतीय वंशाच्या लोकांमध्ये शीख समुदायातील लोकांची संख्या सर्वाधिक आहे.
- या यादीत असलेल्या लोकांना भारतीय मिशनद्वारे (भारतीय दूतावास) व्हिसा दिला जात नाही.
- भारतीय वंशाचे (आणि त्यांच्या कुटुंबातील सदस्य) असे लोक ज्यांनी इतर देशात आश्रय घेतला आहे, परंतु त्यांचे नाव काळ्या यादीत नाही, त्यांना संबंधित देशाच्या नागरिकाप्रमाणे भारताकडून व्हिसा दिला जातो.
- गेल्या दोन वर्षांमधील त्यांचा व्हिसा सामान्य असल्यास, त्यांना ओव्हरसीज सिटिझनशिप ऑफ इंडिया (OCI) कार्डही मिळू शकते.
- ओव्हरसीज सिटिझनशिप ऑफ इंडिया (OCI) एक अनिवार्य स्टेटस आहे, यामुळे भारतीय वंशाचे विदेशी नागरिक भारतात अनिश्चित काळासाठी राहू शकतात आणि येथे कामही करू शकतात.

भारताच्या उपराष्ट्रपतींचा ४ दिवसीय व्हिएतनाम दौरा

- भारताचे उपराष्ट्रपती एम. व्यंकय्या नायडू यांच्या ४ दिवसीय व्हिएतनामच्या दौऱ्याला ९ मे रोजी झाली असून, हा दौरा २०१८ मधील भारत-व्हिएतनाम दरम्यानच्या अनेक उच्चस्तरीय आदान-प्रदानानंतर आयोजित करण्यात आला आहे.
- याच उच्चस्तरीय आदान-प्रदानाचा एक भाग म्हणून व्हिएतनामचे पंतप्रधान जानेवारी २०१९ मध्ये तर व्हिएतनामचे राष्ट्रपती मार्च महिन्यामध्ये भारत भेटीला आले होते.
- या दौऱ्यादरम्यान उपराष्ट्रपती एम. व्यंकय्या नायडू १६ व्या संयुक्त राष्ट्र वेसाक दिनाच्या सोहळ्यात सहभागी झाले. या कार्यक्रमाच्या उद्घाटन समारंभाला त्यांनी संबोधित केले.
- उपराष्ट्रपतींनी हो चि मिह मौसोलयूमला भेट देऊन व्हिएतनामचे माजी पंतप्रधान व राष्ट्राध्यक्षांना श्रद्धांजली अर्पण केली. तसेच व्हिएतनामच्या युद्ध स्मारकामध्ये शहीदांना श्रद्धांजली अर्पण केली.
- ते २०१८ मध्ये आयोजित जयपुर फुट आर्टिफिशियल लिंब फिटमेंट कॅम्पच्या लाभाभ्याची भेटही घेतली. महात्मा गांधींच्या १५० व्या जयंतीच्या निमित्ताने या शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते.
- या दौऱ्यात त्यांनी व्हिएतनामच्या नॅशनल असेंब्लीचे अध्यक्ष न्युयेन किम थी न्गान तसेच व्हिएतनामचे उपराष्ट्रपती दांग थी न्गोक थिंह यांची देखील भेट घेतली.
- या भेटीदरम्यान संरक्षण व सुरक्षा, अंतराळ, विज्ञान व तंत्रज्ञान, तेल व नैसर्गिक वायू, नवीकरणीय ऊर्जा, पायाभूत विकास, कृषी या क्षेत्रात द्विपक्षीय सहकार्य आणखी बळकट करण्याला दोन्ही देशांनी मान्यता दर्शवली आहे.
- या भेटीमुळे भारत आणि व्हिएतनाममधील धोरणात्मक भागीदारीमध्ये वाढ होणार आहे.
- दोन्ही देशादरम्यान ३ वर्षांपूर्वी ७.८ अब्ज डॉलर्सचा व्यापार दुप्पट होऊन गेल्या वर्षी दोन्ही देशादरम्यान १४ अब्ज अमेरिकी डॉलर्सचा व्यापार झाला आहे. २०२० पर्यंत उभय देशांदरम्यान १५ अब्ज डॉलर्सचा व्यापार होईल अशी अपेक्षा आहे.

DCIL आणि WAPCOS यांच्यात सामंजस्य करार

- ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन ऑफ इंडियाने (DCIL) अलीकडेच वॉटर अँड वॉटर पॉवर कंसल्टन्सी सर्व्हिसेस (इंडिया) लिमिटेड (WAPCOS) सोबत एक सामंजस्य करार केला आहे.
- या करारांतर्गत भू-तांत्रिक अन्वेषण व अभियांत्रिकी सल्लागार सेवा संबंधित कार्ये संयुक्तपणे केली जातील.
- या दोन्ही कंपन्या जल संसाधन, ऊर्जा आणि संसाधने, बंदरे, तलावाचे पुनर्वसन, पूर व्यवस्थापन, जमिनीची झीज नियंत्रण इत्यादी क्षेत्रांमध्ये एकत्रितपणे कार्य करतील.

WAPCOS

- WAPCOS: Water and Power Consultancy Services (India) Limited

- स्थापना: २६ जून १९६९
- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- ही भारत सरकारची सार्वजनिक क्षेत्रातील एक आघाडीची सल्लागार कंपनी आहे. ही कंपनी जलसंपदा, नदी विकास आणि गंगा पुनरुत्थान मंत्रालयांतर्गत कार्य करते.
- ही कंपनी जल संसाधने, उर्जा आणि पायाभूत सुविधा याबाबत सल्लागार संस्था म्हणून करते. ही कंपनी आयएसओ प्रमाणित असून, ही एक मिनिरल कंपनी आहे.
- आतापर्यंत या कंपनीने जगभरातील अफगाणिस्तान, बांगलादेश, भूतान, कंबोडिया, चाड, कांगो, केनिया, इथियोपिया, म्यानमार, युगांडा, टांझानिया, येमेन, झिम्बावे इत्यादी ५० पेक्षा अधिक देशांमधील प्रकल्पांवर कार्य केले आहे.

सीमा रस्ते संघटनेचा ५९वा वर्धापन दिन

- देशातील पायाभूत सुविधा विकास क्षेत्रातील अग्रणी संस्था असलेल्या सीमा रस्ते संघटनेने ७ मे २०१९ रोजी आपला ५९वा वर्धापन दिन साजरा केला.
- या संस्थेद्वारे केलेल्या कार्यामुळे देशाच्या दुर्गम भागांमध्ये प्रादेशिक अखंडता आणि सामाजिक-आर्थिक उन्नती सुनिश्चित केली आहे.

सीमा रस्ते संघटना

- BRO: Border Roads Organisation
- स्थापना: ७ मे १९६०
- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- ब्रीदवाक्य: श्रेयण सर्वम् साध्यम् (कठोर परिश्रमांद्वारे सर्वकाही साध्य होते)
- ही संघटना भारताच्या सीमावर्ती भागात रस्त्याच्या नेटवर्कची उभारणी आणि व्यवस्थापन करते. ही संस्था संरक्षण मंत्रालयांतर्गत कार्य करते.
- तसेच ही संघटना अफगाणिस्तान, भूतान, म्यानमार आणि श्रीलंका या देशांमध्ये पायाभूत सुविधांच्या उभारणीचे कार्यही करते.
- सीमावर्ती भागात कर्मचारी व राष्ट्राच्या जाळ्यांचे विकास व व्यवस्थापन करणे, तसेच आंतरराष्ट्रीय सीमेजवळील राज्यांच्या सामाजिक-आर्थिक विकासात योगदान देणे ही बीआरओची शांती काळातील कार्ये आहेत.
- देशाच्या नियंत्रण रेषांचे व्यवस्थापन करणे व युद्धकाळात सरकारने दिलेली अतिरिक्त कामे पाडणे ही बीआरओची युद्ध काळातील कार्ये आहेत.

इस्लामिक स्टेटचा भारतीय उपखंडामध्ये प्रांत स्थापन केल्याचा दावा

- जगभरात दहशत पसरवणाऱ्या इस्लामिक स्टेट या अतिरेकी संघटनेने भारतीय उपखंडामध्ये एक नवा प्रांत स्थापन केल्याचा दावा केला आहे.
- इस्लामिक स्टेटच्यावतीने एक वक्तव्य प्रसारित करण्यात आले आहे. त्यामध्ये विलाय ए हिंद म्हणजेच भारतीय प्रांताचा उल्लेख करण्यात आला आहे. मात्र त्यात जम्मू काश्मीरचा उल्लेख करण्यात आलेला नाही.
- काश्मीरमध्ये सुरक्षा दलांनी १० मे रोजी ठार केलेला इशफाक अहमद सोफी हा दहशतवादीसुद्धा आयएसशी संबंधित होता, असा दावा या संघटनेने केला आहे.
- भारतीय संरक्षण तज्ञांच्या मते काश्मीरमध्ये इस्लामिक स्टेटद्वारे प्रांत स्थापन केल्याच्या दाव्याचा वास्तविकतेशी काही संबंध नाही. परंतु इस्लामिक स्टेटच्या धमकीकडे कानाडोळा करून चालणार नाही.
- अलीकडेच इस्लामिक स्टेटला इराक व सीरियामध्ये अनेक पराभवांचा सामना करावा लागला आहे. त्यामुळे इस्लामिक स्टेट आता आपल्या जागतिक संबंधांची ताकद दर्शविण्यासाठी अशा प्रकारचे कार्य करीत आहे.

केंद्र सरकारने एलटीटीईवरील बंदी ५ वर्षांनी वाढवली

- केंद्र सरकारने लिबरेशन टायगर ऑफ तमिळ इलम अर्थात एलटीटीईवरील (लिट्टे) बंदी ५ वर्षांनी वाढवली आहे. याबाबतची अधिसूचना केंद्रीय गृह मंत्रालयाने प्रसिद्ध केली आहे.
- बेकायदेशीर कृत्य (प्रतिबंध) कायदा १९६७च्या कलम ३ मधील उपकलम १ आणि ३ अंतर्गत ही

बंदी घालण्यात आली असून ती त्वरित अंमलात येत आहे.

- एलटीटीई संघटनेची भारताच्या एकात्मता व सार्वभौमत्वाला बाधा पोहोचवणारी हिंसक आणि विघातक कृत्य सुरुच असल्याचे या अधिसूचनेत म्हटले आहे.
- तसेच या संघटनेची भारतविरोधी भूमिका कायम असून त्यामुळे भारतीय नागरिकांच्या सुरक्षिततेला मोठा धोका असल्याचे यात नमूद करण्यात आले आहे.
- लिट्ट्यांनी अजूनही स्वतंत्र तमिळ भाषिक राष्ट्राची संकल्पना सोडली नसून, त्यासाठी ते युरोपमध्ये निधी गोळा करीत आहे.

लिबरेशन टायगर्स ऑफ तमिळ इलम

- एलटीटीई किंवा लिबरेशन टायगर्स ऑफ तमिळ इलम ही श्रीलंकेत स्वतंत्र तमिळ भाषिक राष्ट्रासाठी लढणारी एक फुटीरवादी संघटना आहे. या संघटनेला भारतासह अनेक राष्ट्रांनी दहशतवादी संघटना म्हणून घोषित केले आहे.
- १९७६ साली वेलुपिल्लई प्रभाकरन याने स्थापन केलेली ही संघटना अनेक वर्षे श्रीलंकेच्या उत्तर भागामध्ये कार्यरत होती. एलटीटीईने आपल्या अस्तित्वादरम्यान श्रीलंकेमध्ये अनेक दशशतवादी हल्ले घडवून आणले.
- १९९१ मध्ये माजी भारतीय पंतप्रधान राजीव गांधी व १९९३ साली श्रीलंकेचे राष्ट्राध्यक्ष रणसिंघे प्रेमदासा यांची हत्या देखील एलटीटीईनेच केली.
- २००९ मध्ये झालेल्या अंतर्गत युद्धामध्ये श्रीलंकन लष्कराने एलटीटीईला नेस्तनाबूत केले. एलटीटीईचे जवळजवळ सर्व पुढारी मारले गेले किंवा त्यांना अटक करण्यात आली.
- राजीव गांधी यांच्या हत्येनंतर १९९१ मध्ये भारतात एलटीटीईवर बंदी आणण्यात आली होती. २०१४ मध्ये ही बंदी ५ वर्षांनी वाढविण्यात आली होती. आता ती पुन्हा वाढविली आहे.

एलटीटीईवर बंदी घालण्यासाठी न्यायाधिकरणाची स्थापना

- भारत सरकारने लिबरेशन टायगर्स ऑफ तमिळ इलम अर्थात एलटीटीईवर (लिट्टे) बंदी घालण्यासाठी एक न्यायाधिकरण (ट्रिब्यूनल) स्थापन केले आहे.
- भारत सरकारने स्थापन केलेल्या या न्यायाधिकरणामध्ये दिल्ली उच्च न्यायालयातील न्यायाधीश न्या. संगीता थिंरगा सेहगल यांचा समावेश आहे.
- अलीकडेच केंद्र सरकारने बेकायदेशीर कृत्य (प्रतिबंध) कायदा १९६७ च्या कलम ३ मधील उपकलम १ आणि ३ अंतर्गत एलटीटीईवरील बंदी ५ वर्षांनी वाढविली होती.
- एलटीटीई संघटनेची भारताच्या एकात्मता व सार्वभौमत्वाला बाधा पोहोचवणारी हिंसक आणि विघातक कृत्य सुरुच असल्याचे या अधिसूचनेत म्हटले आहे.
- तसेच या संघटनेची भारतविरोधी भूमिका कायम असून त्यामुळे भारतीय नागरिकांच्या सुरक्षिततेला मोठा धोका असल्याचे यात नमूद करण्यात आले आहे.
- लिट्ट्यांनी अजूनही स्वतंत्र तमिळ भाषिक राष्ट्राची संकल्पना सोडली नसून, त्यासाठी ते युरोपमध्ये निधी गोळा करीत आहे.

लिबरेशन टायगर्स ऑफ तमिळ इलम

- एलटीटीई किंवा लिबरेशन टायगर्स ऑफ तमिळ इलम ही श्रीलंकेत स्वतंत्र तमिळ भाषिक राष्ट्रासाठी लढणारी एक फुटीरवादी संघटना आहे. या संघटनेला भारतासह अनेक राष्ट्रांनी दहशतवादी संघटना म्हणून घोषित केले आहे.
- १९७६ साली वेलुपिल्लई प्रभाकरन याने स्थापन केलेली ही संघटना अनेक वर्षे श्रीलंकेच्या उत्तर भागामध्ये कार्यरत होती. एलटीटीईने आपल्या अस्तित्वादरम्यान श्रीलंकेमध्ये अनेक दशशतवादी हल्ले घडवून आणले.
- १९९१ मध्ये माजी भारतीय पंतप्रधान राजीव गांधी व १९९३ साली श्रीलंकेचे राष्ट्राध्यक्ष रणसिंघे प्रेमदासा यांची हत्या देखील एलटीटीईनेच केली.
- २००९ मध्ये झालेल्या अंतर्गत युद्धामध्ये श्रीलंकन लष्कराने एलटीटीईला नेस्तनाबूत केले. एलटीटीईचे जवळजवळ सर्व पुढारी मारले गेले किंवा त्यांना अटक करण्यात आली.
- राजीव गांधी यांच्या हत्येनंतर १९९१ मध्ये भारतात एलटीटीईवर बंदी आणण्यात आली होती. २०१४ मध्ये ही बंदी ५ वर्षांनी वाढविण्यात आली होती. आता ती पुन्हा वाढविली आहे.

लोकपालचे संकेतस्थळ www.lokpal.gov.in चे अनावरण

- लोकपालचे नवनिर्भक्त पहिले अध्यक्ष न्यायमूर्ती पिनाकी चंद्र घोष यांनी लोकपालच्या संकेतस्थळाचे अनावरण केले आहे. www.lokpal.gov.in असे हे संकेतस्थळ आहे.
- सर्वोच्च न्यायालयाचे निवृत्त न्यायाधीश पिनाकी चंद्र घोष हे भारताचे पहिले लोकपाल आणि लोकपाल संस्थेचे अध्यक्ष आहेत.
- लोकपाल कायदानुसार लोकपाल संस्थेमध्ये १ अध्यक्ष आणि ८ सदस्यांच्या नियुक्तीची तरतूद आहे. नियमानुसार लोकपालच्या ८ सदस्यांपैकी किमान ४ सदस्य न्यायिक असणे आवश्यक आहे.
- सध्याचे ४ न्यायिक सदस्य विविध उच्च न्यायालयांचे माजी मुख्य न्यायाधीश आहेत.
- लोकपालचे न्यायिक सदस्य
 - ❖ न्या. दिलीप बी. भोसले
 - ❖ न्या. प्रदीपकुमार मोहंती
 - ❖ न्या. अभिलाषा कुमारी
 - ❖ न्या. अजयकुमार त्रिपाठी
- लोकपालचे अन्य सदस्य
 - ❖ दिनेशकुमार जैन: महाराष्ट्राचे माजी मुख्य सचिव
 - ❖ अर्चना रामसुंदरम: सशस्त्र सीमा बलाच्या (एसएसबी) पहिल्या महिला (माजी) प्रमुख
 - ❖ महेंद्र सिंग: माजी महसूल सेवा (आयआरएस) अधिकारी.
 - ❖ इंद्रजीत प्रसाद गौतम: गुजरात कॅडरचे माजी आयएसएस अधिकारी.
- लोकपाल अध्यक्षपदासाठी पात्रता: तो सर्वोच्च न्यायालयाचा न्यायाधीश असावा. भ्रष्टाचार विरोधी धोरण, लोक प्रशासन, वित्त, कायदा किंवा व्यवस्थापन क्षेत्राशी किमान २५ वर्षे संबंधित असावा.
- लोकपालच्या न्यायिक सदस्यांसाठी पात्रता: तो भारतातील उच्च न्यायालयाचा न्यायाधीश अथवा मुख्य न्यायाधीश असावा.
- लोकपालच्या इतर सदस्यांसाठी पात्रता: तो भ्रष्टाचार विरोधी धोरण, लोक प्रशासन, वित्त, कायदा किंवा व्यवस्थापन क्षेत्राशी किमान २५ वर्षे संबंधित असावा.

ईसीटीच्या विकासासाठी भारत, श्रीलंका व जपानमध्ये करार

- श्रीलंकेतील कोलंबो बंदर येथे स्थित ईस्ट कंटेनर टर्मिनल (ECT) संयुक्तराष्ट्रीय विकसित करण्यासाठी भारत, श्रीलंका आणि जपानने सहकार्य करार केला आहे.
- हे ३ देश २०१८ पासून ईस्ट कंटेनर टर्मिनल विकासासाठी वाटाघाटी करीत होते, परंतु भारताचा या करारातील सहभाग हा श्रीलंकन सरकारसाठी मोठा वादग्रस्त मुद्दा ठरत असल्यामुळे या प्रयत्नांना यश येत नव्हते.
- हे टर्मिनल चीनच्या सहकार्याने कोलंबोच्या सागरी क्षेत्रात बांधले जात असलेल्या आंतरराष्ट्रीय आर्थिक शहर 'पोर्ट सिटी' पासून केवळ ३ किलोमीटर दूर आहे.
- करारानुसार या ईस्ट कंटेनर टर्मिनलची १०० टक्के मालकी श्रीलंका पोर्ट्स प्राधिकरणाकडे (SLPA) राहील. मात्र या टर्मिनलचे कार्य 'द टर्मिनल ऑपरेशन्स कंपनी' द्वारे केले जाईल.
- या कंपनीची मालकी संयुक्तराष्ट्रीय तिन्ही देशांकडे असेल. या प्रकल्पात श्रीलंकेचा वाटा ५१ टक्के असेल. उर्वरित ४९ टक्के वाटा भारत आणि जपानचा असेल.
- या संयुक्त प्रकल्पासाठी ५०० ते ७०० दशलक्ष डॉलर्सपर्यंत खर्च येऊ शकतो. या प्रकल्पासाठी जपान ४० वर्षांच्या कालावधीसाठी ०.१ टक्के व्याजदराने सॉफ्टलोन प्रदान करणार आहे. या प्रकल्पातील भारताच्या योगदानाबद्दल माहिती अद्याप उपलब्ध नाही.
- रणनीतिकदृष्ट्या स्थित ईस्ट कंटेनर टर्मिनलचे ७० टक्के परिवहन व्यापार भारतासोबत होणार असल्यामुळे भारतासाठी हा प्रकल्प वाणिज्यिकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण आहे.

भारत सरकारचा 'SPARROW-CBIC' प्रकल्प

- मनुष्यबळ व्यवस्थापनाचा एक भाग म्हणून, भारत सरकारने कामगिरीच्या मूल्यमापनाचा वार्षिक अहवाल (APAR: Annual Performance Appraisal Report) ऑनलाइन लिहिण्यासाठी 'SPARROW-CBIC' प्रकल्प सुरु केला आहे.
- केंद्रीय अप्रत्यक्ष कर व सीमाशुल्क मंडळाच्या देशभरातल्या ४६,००० 'ब' आणि 'क' श्रेणीतल्या

अधिकाऱ्यांसाठी SPARROW (Smart Performance Appraisal Report Recording Online Window) या व्यासपीठाची निर्मिती केली आहे.

- २०१६-१७ या वर्षापासून भारतीय महसूल सेवेतील अधिकाऱ्यांसाठी SPARROW व्यासपीठावर कामगिरीच्या मूल्यमापनाचा वार्षिक अहवाल ऑनलाइन लिहिण्यासाठी सुरुवात करण्यात आली आहे.
- केंद्रीय अप्रत्यक्ष कर व सीमाशुल्क मंडळाच्या महसूल विभागाच्या मनुष्यबळ व्यवस्थापनाचे मनुष्यबळ विकासाचे महासंचालक (DGHRM) आणि वित्त मंत्रालय या प्रकल्पांची अंमलबजावणी करीत आहे.
- केंद्रीय अप्रत्यक्ष कर व सीमाशुल्क मंडळाच्या देशभरातील ४०० पेक्षा अधिक रचनांमध्ये हे यंत्रणा लागू केली जात आहे.

केंद्रीय अप्रत्यक्ष कर व सीमाशुल्क मंडळ

- CBIC: Central Board of Indirect Taxes and Customs
- केंद्रीय उत्पाद व सीमा शुल्क मंडळ ही भारतातील सीमाशुल्क, केंद्रीय अबकारी शुल्क, जीएसटी, सेवा कर व नार्कोटिक्स यावर नियंत्रण ठेवणारी मध्यवर्ती यंत्रणा आहे.
- भारतातील सीमा शुल्क संबंधित कायद्यांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी तसेच महसूल गोळा करण्यासाठी १८८५मध्ये तेव्हाच्या इंग्रज गव्हर्नरने सीमा शुल्क व केंद्रीय अबकारी विभागाची स्थापना केली.
- मार्च २०१७मध्ये त्याचे नामांतर केंद्रीय उत्पाद व सीमाशुल्क मंडळ असे करण्यात आले. याचे मुख्यालय नवी दिल्ली येथे आहे.
- हा विभाग भारताच्या सर्वात जुन्या सरकारी विभागांपैकी एक आहे. सध्या हे मंडळ अर्थ मंत्रालयातील राजस्व (महसूल) विभागाच्या अखत्यारीत येतो.
- सेंट्रल केंद्रीय उत्पाद शुल्क व सेवा कर आयुक्त, कस्टम सदने व केंद्रीय महसूल नियंत्रण प्रयोगशाळा यासह या मंडळाच्या अधीनस्थ इतर संस्थांसाठी हे एक प्रशासकीय प्राधिकरण आहे.

केंद्र सरकारकडून दुष्काळाबाबत ६ राज्यांना इशारावजा सल्लापत्र जारी

- धरणांतील पाणीपातळीत चिंताजनक घट झाल्याने केंद्र सरकारने महाराष्ट्रासह ६ राज्यांना पाण्याचा वापर विवेकाने करण्याचा सल्ला जारी करण्यात आला आहे.
- केंद्र सरकारकडून महाराष्ट्र, गुजरात, कर्नाटक, आंध्र प्रदेश, तमिळनाडू आणि तेलंगणाला या राज्यांना इशारावजा सल्लापत्र जारी करण्यात आले आहे.
- घटत्या पाणीसाठ्याच्या पार्श्वभूमीवर जोवर पाणीपातळीत वाढ होत नाही, तोवर धरणांत उपलब्ध पाण्याचा पिण्यासाठीच वापर करावा, असा सल्ला या राज्यांना देण्यात आला आहे.
- गेल्या १० वर्षांतील सरासरी आकडेवारीपेक्षा जलशयांतील पाणीपातळी २० टक्क्यांवर आल्यास केंद्र सरकारकडून दुष्काळाबाबत इशारावजा सल्ला जारी करण्यात येतो.
- देशभरातील मोठ्या ९१ जलशयांतील उपलब्ध पाणीसाठ्याचे केंद्रीय जल आयोगाकडून आकलन केले जाते. केंद्रीय आयोगाने जारी केलेल्या पाणीसाठा आकडेवारीनुसार आजघडीला ३५.९९ अब्ज घन मीटर पाणीसाठा आहे. या जलशयांच्या एकूण पाणी साठवण क्षमतेपेक्षा हे प्रमाण २२ टक्के आहे.
- या ९१ जलशयांची पाणीसाठवण क्षमता एकूण १६१.९९३ अब्ज घनमीटर आहे. ९ मे रोजी संपलेल्या आठवड्यातील उपलब्ध पाणीसाठा २४ टक्के होता. त्यामुळे पश्चिम आणि दक्षिणेकडील राज्यांतील पाणीटंचाईची स्थिती गंभीर दिसते.
- पश्चिम विभागातील गुजरातमध्ये १० व महाराष्ट्रात १७ जलशय आहेत. या जलशयांची पाणीसाठ्याची एकूण क्षमता ३१.२६ अब्ज घनमीटर आहे. तथापि, १६ मेपर्यंत या जलशयांतील जिवंत साठा ४.१० अब्ज घनमीटर होता. एकूण जिवंत साठ्यापेक्षा हे प्रमाण १३ टक्के आहे.
- दक्षिण भागात आंध्र प्रदेश, तेलंगण, कर्नाटक, केरळ आणि तामिळनाडूचा समावेश आहे. या राज्यांतील ३१ जलशयांतील जिवंत साठ्याची एकूण क्षमता ५१.५९ अब्ज घनमीटर आहे. १६ मे पर्यंत यात फक्त ६.८६ अब्ज घनमीटर जिवंत साठा आहे. हे प्रमाण एकूण जिवंत साठ्याच्या १३ टक्के आहे.

कर्करोगावरील औषधांच्या किमतीत कपात

- राष्ट्रीय औषध मूल्य निर्धारण प्राधिकरणाने (एनपीपीए) कर्करोगावरील ९ गैर-अनुसूचित औषधांच्या किमती ८७ टक्क्यांनी कमी केल्या आहेत. एनपीपीए गेल्या काही काळापासून महत्वपूर्ण औषधांच्या किमती कमी करण्यासाठी कार्यरत आहे.
- यापूर्वी फेब्रुवारी २०१९मध्ये राष्ट्रीय औषध मूल्य निर्धारण प्राधिकरणाने (एनपीपीए) औषध कंपन्यांना कर्करोगावरील औषधांच्या किमतीत कपात करण्याचे निर्देश दिले होते. त्यामुळे कर्करोगावरील ३९० गैर-अनुसूचित औषधांच्या किमती ८७ टक्क्यांनी कमी झाल्या होत्या.
- एनपीपीएने औषध निर्मात्या कंपन्या व रुग्णालयांना कर्करोगावरील औषधांच्या विक्रीवर असलेल्या ट्रेड मार्जिनची ३० टक्क्यांपर्यंत कपात करण्याचे निर्देश दिले होते.
- यामुळे औषध निर्मात्या व त्याचे विपणन करणाऱ्या कंपन्यांना या औषधांवर ३० टक्क्यांपेक्षा जास्त नफा कमावता येणार नाही.
- याशिवाय एका वर्षात या औषधांची किमान किरकोळ किंमत (एमआरपी) १० टक्क्यांपेक्षा जास्त वाढविता येणार नाही.
- कर्करोगासंदर्भात केंद्र सरकारने गठित केलेल्या एका समितीने या सर्व बाबींचा अभ्यास केल्यावर कर्करोगावरील औषध परवडणाऱ्या दरात असावी, अशी शिफारस एनपीपीएकडे केली होती.
- कर्करोगावरील औषधांच्या किमतीत कपात झाल्याने जवळपास ८०० कोटी रुपयांच्या सरकारी निधीची वार्षिक बचत होणार आहे. तसेच देशभरातील २२ लाख कर्करोगग्रस्त रुग्णांना याचा लाभ होणार आहे.

राष्ट्रीय औषध मूल्य निर्धारण प्राधिकरण

- NPPA: National Pharmaceutical Pricing Authority
- स्थापना: २९ ऑगस्ट १९९७
- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- मूळ विभाग: रसायन आणि खत मंत्रालयाचा औषधे विभाग
- हे औषधांच्या किमती नियंत्रित करणारे एक स्वतंत्र नियामक आहे. एनपीपीए राष्ट्रीय महत्त्वपूर्ण औषधांच्या यादीमधील औषधांचे मूल्य निर्धारित करते.
- सर्वासाठी परवडणाऱ्या दरात औषधांची उपलब्धता करून देणे, हा या प्राधिकरणाचा मुख्य उद्देश आहे.

एनपीपीएची कार्ये

- औषध (किंमत नियंत्रण) निर्देशाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करणे.
- औषधांच्या उपलब्धता आणि कमतरतेची नोंद ठेवणे.
- औषधांचे उत्पादन, आयात, निर्यात, कंपन्यांचा बाजारपेठेतील हिस्सा आणि त्यांचा नफा यावर देखरेख ठेवणे.
- औषध धोरणामध्ये बदल किंवा दुरुस्तीकरिता केंद्र सरकारला सल्ला देणे.

भारत आणि कर्करोग

- जागतिक आरोग्य संघटनेच्या आकडेवारीनुसार भारतात कर्करोगाचे १५ लाख रुग्ण आहेत.
- २०१८मध्ये कर्करोगाचे ८ लाख रुग्ण दगावले आहेत. २०४०पर्यंत रुग्णांची संख्या दुप्पट होण्याची शक्यता आहे.
- कर्करोगाच्या उपचाराचा खर्च इतर आजारांच्या तुलनेत अडीच पटीने अधिक आहे. त्यामुळे त्यावरील औषधे परवडणाऱ्या दरात मिळणे अत्यावश्यक आहे.

भावना कांत ठरल्या हवाईदलातील पहिल्या महिला लढाऊ वैमानिक

- फ्लाइंग लेफ्टनंट भावना कांत या हवाईदलातील पहिल्या महिला लढाऊ वैमानिक ठरल्या आहेत. त्यांनी मिग-२९ बायसन विमानावरील प्रशिक्षण यशस्वीरित्या पूर्ण केले.
- फ्लाइंग लेफ्टनंट भावना यांनी त्यांच्या लढाऊ वैमानिक प्रशिक्षणाचा पहिला टप्पा पूर्ण केला असून त्या दिवसा होणाऱ्या युद्धासाठी तयार आहेत. दिवसा होणाऱ्या युद्धाला 'डे ऑप' असे म्हटले जाते.
- भावनाचे रात्रीच्या वेळी केल्या जाणाऱ्या युद्धासाठीचे प्रशिक्षण बाकी असून ते पूर्ण केल्यानंतर ती फुल ऑपरेशनल पायलट म्हणून काम करू शकेल.

- त्यांच्यासह मोहना सिंह आणि अवनी चतुर्वेदी या अन्य २ महिलांचीही या खडतर प्रशिक्षणासाठी निवड झाली होती. पण त्यापैकी भावना यांनी अभ्यासक्रम सर्वात आधी पूर्ण केला. त्या आता हवाईदलातील अधिकृत लढाऊ वैमानिक झाल्या आहेत.
- भारतीय हवाई दलात सध्या ९४ महिला पायलट आहेत, पण त्या सुखोई, मिराज, जॅक्वॉर आणि मिग यासारखी युद्धविमाने उडवत नाहीत.
- वायुसेनेच्या प्रशिक्षण कार्यक्रमानुसार लढाऊ विमान उडवण्यासाठी ५ वर्षांचे विनाअडथळा नियमित प्रशिक्षण आवश्यक असते.
- मिग-२९ विमान हवेत उडवण्याचे प्राथमिक प्रशिक्षण दिल्यानंतर हवेतून हवेत आणि हवेतून जमिनीवर मारा करण्याचे प्रशिक्षण देण्यात येते.
- त्यानंतरच्या टप्प्यात चंद्रप्रकाशात आणि गडद काळोखातही विमान चालवण्याचे प्रशिक्षण वैमानिकांना देण्यात येते. हे प्रशिक्षण अत्यंत खडतर असते. भावना कांत हिने जून २०१६ पासून हे प्रशिक्षण घेतले आहे.

भावना कांत

- २५ वर्षीय भावना सध्या राजस्थानात बिकानेरमधील नाल या हवाई दलाच्या तळावर तैनात असून, नोव्हेंबर २०१७मध्ये त्या हवाई दलात रुजू झाल्या.
- मूळच्या बिहारच्या दरभंगा जिल्ह्यातील घनश्यामपूरमधील बाऊर गावच्या असलेल्या भावना यांनी बेंगलुरु येथील एमएस महाविद्यालयातून बीई इलेक्ट्रिकल ही पदवी घेतली आहे.
- भारतीय हवाई दलात महिला लढाऊ वैमानिकांच्या पहिल्या तुकडीत निवड झालेल्या त्या उमेदवार असून, त्यांच्यासमवेत अवनी चतुर्वेदी आणि मोहना सिंग यांचीही निवड झाली होती.

कर्करोगावरील संशोधनासाठी डीबीटी व डीएई दरम्यान करार

- विज्ञान-तंत्रज्ञान मंत्रालयाच्या अंतर्गत बायोटेक्नॉलॉजी विभाग (डीबीटी) व पंतप्रधान कार्यालयांतर्गत अणुऊर्जा विभाग (डीएई) यांनी कर्करोगाच्या क्षेत्रामध्ये संयुक्त एकत्रित संशोधन कार्यक्रमास समर्थन देण्यासाठी सामंजस्य करार (एमओयू) केला आहे.
- या करारामध्ये अणुऊर्जा विभागाचे प्रतिनिधित्व टाटा मेमोरियल सेंटरद्वारे करण्यात आले, जे भारताच्या राष्ट्रीय कर्करोग ग्रिडच्या वतीने समन्वय केंद्र म्हणूनही कार्यरत आहे.
- उद्दीष्ट: कर्करोगाचा सामना करण्याच्या सामायिक ध्येयप्राप्तीसाठी आणि कर्करोगाच्या संशोधनाच्या सध्याच्या परिदृश्यामध्ये मोठा बदल घडवून आणण्यासाठी एकत्रितपणे कार्य करणे.
- वैशिष्ट्य: या करारांतर्गत सार्वजनिक जागरूकता निर्माण करण्याकरिता, विविध संशोधन कार्यक्रम तसेच सार्वजनिक आरोग्य उपक्रमांना विकसित करण्यासाठी चिकित्सक संशोधकांशी समन्वय साधून कार्य करतील.
- याअंतर्गत राबविले जाणारे उपक्रम: क्लिनिकल रिसर्च पद्धतींवरील कार्यशाळांचे आयोजन, प्रशिक्षित मानवशक्ती निर्मितीसाठी संयुक्त क्लिनिकल फेलोशिप आणि प्रोटोकॉल विकास इत्यादी.
- हा करार कर्करोगासाठीच्या विविध पुढाकारांना सक्षम करण्यास पुढीलप्रकारे मदत करेल:
 - ❖ कर्करोग संशोधनासाठी धोरण आखणी व त्यास प्राधान्य देणे.
 - ❖ नवीन आणि परवडणारे तंत्रज्ञान विकसित करणे.
 - ❖ चिकित्सक चाचण्यांची संयुक्तपणे आखणी करणे व त्यास निधी पुरविणे.
 - ❖ संशोधन, मनुष्यबळाचे प्रशिक्षण व पायाभूत सुविधा विकासासाठी समन्वय आणि सहयोग प्रदान करणे.

‘डिजिटल डायलेमा’ पुस्तकाच्या हिंदी आवृत्तीचे प्रकाशन

- भारत दौऱ्यावर आलेले अॅकॅडमी ऑफ मोशन पिक्चर्स, आर्ट्स अँड सायन्स (ऑस्कर)चे अध्यक्ष जॉन बेली यांच्या हस्ते नवी दिल्लीत ‘डिजिटल डायलेमा’ या पुस्तकाच्या हिंदी ई-आवृत्तीचे प्रकाशन करण्यात आले.
- ‘डिजिटल डायलेमा’ या पुस्तकाच्या हिंदी आवृत्तीमुळे भारतातील हिंदी भाषिक चित्रपट निर्माते आणि इतर व्यक्तींपर्यंत हे पुस्तक पोचण्यास मदत होईल.
- मिल्ट शेल्टन आणि अँडी माल्झ यांनी लिहिलेले हे पुस्तक अनेक भाषांमध्ये भाषांतरीत झाले

आहे.

- या पुस्तकाच्या हिंदी भाषांतरासाठी एनएफएआय म्हणजेच राष्ट्रीय चित्रपट जतन संग्रहालयाने ऑस्कर अकादमी सोबत सामंजस्य करार केला होता, त्यातूनच याची हिंदी आवृत्ती तयार झाली.
- चलतचित्रपटांमध्ये चित्रपटांची कला आणि शास्त्र अद्ययावत करण्याच्या दिशेने अकादमी काम करत आहे.
- चित्रपट विषयीची माहिती दीर्घ काळापर्यंत जतन करणे आणि ती भविष्यासाठीही उपलब्ध करून देणे या संदर्भातल्या आव्हानांचा आणि उपाययोजनांचा उहापोह या ग्रंथात करण्यात आला आहे.

स्पाइसजेट: १०० विमाने असलेली भारतातील चौथी एअरलाईन

- स्पाइसजेट १०० विमाने असलेली भारतातील चौथी एअरलाईन ठरली आहे. अलीकडेच स्पाइसजेटच्या ताफ्यात सामील करण्यात आलेले बोईंग ७३७ विमान या कंपनीचे १००वे विमान ठरले.
- भारतामध्ये आता १०० किंवा त्यापेक्षा अधिक विमाने असलेल्या ४ एअरलाईन आहेत: एअर इंडिया, जेट एअरवेज, इंडिगो आणि स्पाइसजेट.
- स्पाइसजेट ही भारतामधील सन समूहाची स्वस्त दरात वैमानिक वाहतूक देणारी कंपनी आहे. चेन्नई (तामिळनाडू) येथे या कंपनीचे नोंदणीकृत कार्यालय आहे आणि गुरुग्राम (हरयाणा) येथे वाणिज्यिक कार्यालय आहे.
- मे २००५ पासून विमानसेवा देण्यास सुरुवात करणाऱ्या या कंपनीकडे सध्या ३० बोम्बार्डीयर क्यू-४००, ६८ बोईंग ७३७ आणि २ बी७३७ विमाने आहेत.
- सध्या स्पाइसजेट ६२ स्थानांसाठी (५३ देशांतर्गत व ९ आंतरराष्ट्रीय) सरासरी ५७५ उड्डाणांचे संचालन करते. या एअरलाईनने मागील महिन्यात २३ नवीन विमाने आपल्या ताफ्यात दाखल केली होती.
- स्पाइसजेट भारत सरकारच्या प्रादेशिक कनेक्टिव्हिटी योजना ‘उडान’चा (UDAN: उडे देश का आम नागरिक) एक महत्वाचा भाग असून, ती विविध क्षेत्रीय ठिकाणांसाठी दररोज ४२ उड्डाणे संचालित करते.
- २०१२मध्ये स्पाइसजेटने बोईंगकडून २२ अब्ज डॉलर्समध्ये २०५ विमानांची खरेदी करण्याचा करार केला होता. त्यानंतर १.७ अब्ज डॉलर्समध्ये ५० बोम्बार्डीयर क्यू-४०० विमाने खरेदी करण्याचा करार केला होता.

ई-मोबिलिटी प्रकल्पांसाठी BHEL आणि ARAIमध्ये करार

- भारत हेवी इलेक्ट्रिकल्स लिमिटेड (BHEL) आणि ऑटोमोटिव्ह रिसर्च असोसिएशन ऑफ इंडिया (ARAI) यांनी ई-मोबिलिटीशी संबंधित प्रकल्पांवर सहकार्यासाठी सामंजस्य करार केला आहे.
- BHEL ही एक शक्तिशाली तंत्रज्ञान विकासक आहे, तर ARAIकडे वाहतूक उत्पादनांचे डिझाईनिंग, चाचणी आणि प्रमाणन यासाठीचे आधुनिक सुविधा आणि कौशल्य आहे.
- त्यामुळे या दोन्ही संस्था एकत्रितपणे विद्युत आणि ट्रॉली बस, इलेक्ट्रिक वाहनांचे चार्जर, बॅटरी आणि चार्जर चाचणी इत्यादी कार्य कुशलतेने करण्यास सक्षम असतील.

ईलेक्ट्रो मोबिलिटी (ई-मोबिलिटी)

- ईलेक्ट्रो मोबिलिटी अर्थात विद्युत परिवहन, यामध्ये पारंपारिक इंधनांवर चालणाऱ्या वाहनांचा वापर कमी करून, विजेवर चालणाऱ्या वाहनांचा विकास करणे याचा समावेश होतो. यात संपूर्ण विद्युत वाहने आणि हायब्रिड विद्युत वाहने यांचा समावेश होतो.

भारत हेवी इलेक्ट्रिकल्स लिमिटेड (BHEL)

- भारत हेवी इलेक्ट्रिकल्स लिमिटेड ही एक सरकारी कंपनी आहे. देशामधील ८ महारत्न कंपन्यांपैकी एक असलेली ही कंपनी वीजननिर्मिती केंद्रासाठी आवश्यक असलेल्या सर्व सामग्रीचे उत्पादन करते.
- अभियांत्रिकी क्षेत्रामध्ये देखील BHELने मुसंडी मारली असून भारतामध्ये व जगभर अनेक नवे प्रकल्प उभारण्यात BHEL सहाय्य करते.

- १९६४ साली स्थापन झालेली BHEL १९७१ सालापासून सतत नफा कमवत आहे. तिचे मुख्यालय नवी दिल्लीमध्ये स्थित आहे.
- विद्युतनिर्मितीसाठी लागणारे सर्व प्रकारचे टर्बाईन, बॉयलर, स्वीचगियर इत्यादी BHEL ची प्रमुख उत्पादने आहेत. त्याचबरोबर BHEL भारतीय रेल्वेसाठी विद्युत इंजिनेदेखील बनवते.

ऑटोमोटिव्ह रिसर्च असोसिएशन ऑफ इंडिया (ARAI)

- ऑटोमोटिव्ह रिसर्च असोसिएशन ऑफ इंडियाची स्थापना १९६६मध्ये झाली. ही देशाची आधुनिक वाहन संशोधन आणि विकास संस्था आहे.
- या संस्थेची स्थापना देशातील वाहन उद्योगाद्वारे भारत सरकारसह मिळून करण्यात आली आहे. ही एक स्वायत्त संस्था आहे. ही अवजड उद्योग आणि सार्वजनिक उपक्रम मंत्रालयाशी संलग्न आहे.
- केंद्रीय मोटर वाहन नियम १९८९च्या नियम १२६नुसार ही भारत सरकारद्वारे अधिसूचित करण्यात आलेली एक प्रमुख चाचणी आणि प्रमाणन संस्था आहे.

आंतरराष्ट्रीय

पर्यावरण आणि हवामान आणीबाणी जाहीर करणारा ब्रिटन पहिला देश

- ब्रिटिश संसदेच्या दोन्ही सभागृहांनी देशामध्ये 'पर्यावरण आणि हवामान आणीबाणी' जाहीर केली आहे. ब्रिटन हा जगात अशी आणीबाणी घोषित करणारा पहिला देश बनला आहे.
- ब्रिटिश संसदेने केलेल्या ठरावामुळे देशातील पर्यावरण आणि हवामानाला प्रामुख्याने कर्बवायूच्या उत्सर्जनाने जो धोका निर्माण झाला आहे, त्याची निखालस कबुली दिली गेली आहे.
- गेल्या वर्षी स्वीडनची राजधानी स्टॉकहोममध्ये पर्यावरण रक्षणाची हाक दिलेल्या १६ वर्षीय ग्रेटा थनबर्ग या युवतीने काही दिवसांपूर्वीच ब्रिटिश संसदेत सरकारला पर्यावरणाच्या रक्षणासाठी अधिक कार्य करण्याची मागणी केली होती.
- ब्रिटन पर्यावरण रक्षणासाठी पुरेसे प्रयत्न करत नसल्याची प्रखर टीका ग्रेटाने पुराव्यानिशी केली. वसुंधरा परिषदेला दिलेली वचनेही ब्रिटनने मोडली असल्याचा दावा ग्रेटाने यावेळी केला.
- २३ एप्रिलला ब्रिटिश संसदेत ग्रेटाचे व्याख्यान झाल्यानंतर ८ दिवसांमध्ये संसदेने ही आणीबाणी जाहीर करून आपली संवेदनशीलता दाखवून दिली.
- ब्रिटनने मांडलेल्या या ठरावात विविध पर्यावरणीय उद्दिष्टे मांडण्यात आली असून २०५० पर्यंत 'निव्वळ शून्य कार्बन उत्सर्जन'चे ध्येय ठेवण्यात आले आहे.
- विकासाच्या वेडापायी पर्यावरणाची आणि पृथ्वीची पर्वा न करणाऱ्या जगासाठी हा निर्णय दिशादर्शक आणि अनुकरणीय आहे.
- प्रदूषणाच्या समस्येने आज संपूर्ण जगाला वेढले आहे. दिवसेंदिवस हवामानात होत असलेला बदल संपूर्ण मानवजातीसाठी धोकादायक ठरू लागला आहे.

ग्रेटा थनबर्ग

- पर्यावरण संरक्षणासाठी काम कार्य करणाऱ्या स्वीडनच्या १६ वर्षीय ग्रेटा थनबर्गला २०१९च्या नोबेल शांतता पुरस्कारासाठी नामांकित करण्यात आले आहे.
- ग्रेटा स्कूल स्ट्राइक फॉर क्लायमेट मूव्हमेंटची संस्थापिका आहे. या आंदोलनाची सुरुवात गेल्या वर्षी झाली, जेव्हा ग्रेटाने स्वीडिश संसदेच्या बाहेर एकटीने निषेध केला. तिने हवामान बदलांवर कार्य करण्यासाठी निदर्शनांमध्ये सहभागी होण्यासाठी विद्यार्थ्यांना प्रेरित केले.
- ग्रेटा थनबर्गचा जन्म ३ जानेवारी २००३ रोजी स्वीडनमध्ये झाला. पॅरिस करारानुसार कार्बन उत्सर्जन कमी करण्यासाठी सरकारने कार्य करावे यासाठी तिने स्वीडन संसदेसमोर एकटीने निदर्शने केली होती.
- तिने पर्यावरणाच्या रक्षणासाठी सरकारविरुद्ध आवाज उठविण्यास शालेय विद्यार्थ्यांना प्रेरित केले. तिची प्रेरणा घेऊन डिसेंबर २०१८ पर्यंत जगातील २७० शहरांमधील २०,००० शाळांमध्ये उपोषण करण्यात आले होते.
- स्टॉकहोममधील टेड टॉकला संबोधित करण्यासाठीही ग्रेटाला आमंत्रित करण्यात आले होते.
- जर ग्रेटाला यंदाचा शांततेचा नोबेल पुरस्कार मिळाला, तर नोबेल पुरस्कार जिंकणारी ती सर्वात तरुण व्यक्ती ठरेल.

- यापूर्वी पाकिस्तानी सामाजिक कार्यकर्त्या मलाला युसूफझाई यांना २०१४मध्ये वयाच्या १७व्या नोबेल पारितोषिक देण्यात आले होते. ती आतापर्यंतची सर्वात तरुण नोबेल पुरस्कार विजेती आहे.

आयर्लंडमध्ये पर्यावरण आणि हवामान आणीबाणी घोषित

- आयर्लंडने ९ मे रोजी देशात पर्यावरण आणि हवामान आणीबाणी घोषित केली आहे. याबरोबरच आयर्लंडने पर्यावरण आणि हवामान आणीबाणीची घोषणा करणारा युनायटेड किंग्डमनंतर दुसरा देश ठरला आहे.
- १६ वर्षीय पर्यावरण कार्यकर्ती ग्रेटा थनबर्ग या युवतीने ब्रिटिश संसदेत सरकारला पर्यावरणाच्या रक्षणासाठी केलेल्या आढावानंतर ब्रिटिश संसदेने ४ मे रोजी देशामध्ये पर्यावरण आणि हवामान आणीबाणी जाहीर केली होती.

आयर्लंड

- आयर्लंड हे उत्तर युरोपातील एक बेट आहे. आयर्लंड बेटाचे क्षेत्रफळ ८४,४२१ चौकिमी असून ते युरोपातील ३रे तर जगातील २०वे सर्वात मोठे बेट आहे. डबलिन ही आयर्लंडची राजधानी आहे.
- आयर्लंड बेटाचा पाच षष्ठांश (५/६) भाग आयर्लंडचे प्रजासत्ताक आयर्लंड या देशाने व्यापला आहे तर उर्वरित भूभाग युनायटेड किंग्डमच्या उत्तर आयर्लंड या घटक देशाच्या अखत्यारीखाली आहे.
- आयर्लंड संसदीय प्रजासत्ताक आहे. राष्ट्राध्यक्षांना (भारतीय राष्ट्रपतीप्रमाणे) नावापुरती सत्ता असते. राष्ट्राध्यक्षांची थेट निवड सात वर्षासाठी असते व एका व्यक्तीला फक्त दोन वेळा राष्ट्राध्यक्ष होता येते. राष्ट्राध्यक्ष संसदेच्या सल्ल्यानुसार पंतप्रधानांची नेमणूक करतात.

प्लास्टिक कचऱ्याचा बेसल संधीमध्ये समावेश

- संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या नेतृत्वाखाली १२ दिवस चाललेल्या वाटाघाटीनंतर १८० सरकारांनी नवीन संयुक्त राष्ट्र सामंजस्य करारावर सहमती प्रकट केली आहे.
- या सामंजस्य करारामध्ये प्लास्टिक कचऱ्याच्या विविध देशांमध्ये होणाऱ्या आयात-निर्यातीला नियमित करण्यासाठी व्यवस्था करण्यात आली आहे.
- यासाठी जगातील जवळपास सर्व देशांमधून सुमारे १४०० प्रतिनिधी जिनिव्हा (स्वित्झर्लंड) येथे एकत्र आले होते. यादरम्यान संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम (UNEP) मध्ये १२ दिवस विचार-विमर्श करण्यात आला.
- अमेरिकेव्यतिरिक्त सुमारे १८० सरकारांनी १९८९ सालच्या घातक टाकावू पदार्थांच्या नियंत्रणासाठीच्या बेसल संधीमध्ये दुरुस्ती करण्यास सहमती दर्शविली.
- याचा उद्देश प्लास्टिकला महासागरात जाण्यापासून रोखणे आहे. हा करार कायदेशीररित्या बंधनकारक असल्यामुळे देशांना प्लास्टिक कचऱ्यास मॉनिटर व ट्रॅक करावे लागेल.

चिंतेचे कारण

- प्रतिवर्षी ८ दशलक्ष टन प्लास्टिक कचरा महासागरांमध्ये टाकला जात आहे. अमेरिका व कॅनडासारख्या विकसित देशांद्वारे मिश्रित विषारी प्लास्टिक कचरा आशियाई देशांना निर्यात केला जातो.
- हे विकसित देश या प्लास्टिक कचऱ्याला आशियाई देशांमध्ये रिसायकल केला जात असल्याचा दावा करतात. परंतु यापैकी अधिकतर कचरा रिसायकल केला जात नसून, तो जमिनीमध्ये पुरला जातो किंवा जाळला जातो किंवा समुद्रात फेकून दिला जातो.

बेसल संधी

- १९८९मध्ये स्वित्झर्लंडच्या बेसल येथे Conference of Plenipotentiaries (CoP) ने The Basel convention on the Control of Trans boundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal चा स्वीकार केला होता.
- १९९२ पासून याची अंमलबजावणी सुरू झाली.
- विकसनशील देशांमध्ये विकसित देशांकडून मोठ्या प्रमाणात विषारी कचरा आयात केला जात असल्याची माहिती समोर आल्यावर, लोकांनी केलेल्या निधेधानंतर ही संधी अस्तित्वात आली.

मसूद अझर आंतरराष्ट्रीय दहशतवादी घोषित

- जैश-ए-मोहम्मदचा म्होरक्या मसूद अझरला संयुक्त राष्ट्रांच्या सुरक्षा परिषदेने अखेर जागतिक दहशतवादी जाहीर केले.
- सुमारे दशकभरापासून भारताने केलेल्या प्रयत्नांना आलेले हे यश आहे. याआधी ४ वेळा अशा प्रयत्नांमध्ये चीनने आपल्या नकाराधिकाऱ्याचा वापर करत खोडा घातला होता.
- अखेर प्रचंड आंतरराष्ट्रीय दबावानंतर चीनने तांत्रिक हरकत मागे घेतली आणि त्यानंतर मसूद अझरला जागतिक दहशतवादी घोषित करण्यात आले.

मसूद अझर

- मसूद अझर एक कुख्यात दहशतवादी आहे. ते इस्लामिक दहशतवादी संघटना जैश-ए-मोहम्मदचा संस्थापक आणि नेता आहे.
- पाकिस्तानच्या पंजाब प्रांतात जन्माला आलेला मसूद अझरला १९९४मध्ये भारताने पकडले होते. त्याची सुटका करण्यासाठी त्याच्या साथीदारांनी २४ डिसेंबर १९९९ला इंडियन एअरलाईन्सच्या आयसी ८१४ या विमानाचे अपहरण केले होते.
- अपहरण करून हे विमान अफगाणिस्तानात कंधारमध्ये नेण्यात आले. विमानातील प्रवाशांचा जीव वाचवण्यासाठी भारताकडून एकूण ३ दहशतवाद्यांना सोडण्यात आले. त्यात मसूद अझरचाही समावेश होता.
- त्यानंतर त्याने भारतात अनेक दहशतवादी घटना घडविल्या आहेत. काश्मीरमध्ये दहशत पसरवण्यात त्याची भूमिका मोठी आहे.
- मसूद अझर इस्लामिक दहशतवादी संघटना हरकत-उल-अंसार आणि हरकत-उल-मुजाहिदीनशी देखील संबंधित आहेत. मसूद अझर हे भारतातील सर्वात मोस्ट वॉटेड दहशतवाद्यांच्या यादीत आहे.
- भारताच्या संसदेवरील झालेला हल्ला, जम्मू काश्मीरच्या विधानसभेवरील हल्ला, पठाणकोटच्या वायूसेना तळावरील हल्ला आणि नुकताच झालेला पुलवामा दहशतवादी हल्ला या सर्व हल्यांचे कट मसूद अझरने रचले होते.
- भारत, ऑस्ट्रेलिया, कॅनडा, संयुक्त अरब अमिराती, इंग्लंड, अमेरिका, आणि संयुक्त राष्ट्रांनी जैश-ए-मोहम्मदला दहशतवादी संघटना म्हणून घोषित केले आहे.
- पण पाकिस्तानकडून मात्र या संघटनेला आर्थिक पाठबळ असल्याची बाब वारंवार समोर आली. शिवाय अझरला वाचवण्यासाठी पाकिस्तानला चीनचीही मदत मिळत गेली.

जपानचे राजे अकिहितो सिंहासनावरून पायउतार

- जपानचे राजे अकिहितो ३० एप्रिल २०१९ रोजी सिंहासनावरून पायउतार झाले असून, टोकियोमध्ये झालेल्या एका ऐतिहासिक सोहळ्यात त्यांनी आपले अखेरचे जाहीर भाषण केले.
- अखंडपणे २०० वर्षे अबाधित असलेली जपानची राजेशाही जगात सर्वात जुनी राजेशाही असून, गेल्या २०० वर्षांत अशाप्रकारे स्वतःहून पदत्याग करणारे अकिहितो पहिलेच राजे ठरले आहेत.
- अकिहितो यांची ३० वर्षांची कारकीर्द ही 'हेसेई' म्हणजेच 'शांततेचा काळ' म्हणूनच ओळखली जाते. अकिहितो यांच्या पदत्यागाने जपानमध्ये एका युगाचा अस्त झाला आहे.
- १ मे रोजी त्यांच्या जागी त्यांचे पुत्र सम्राट नारुहितो यांचा राज्याभिषेक झाला असून, नारुहितो यांच्या राज्यारोहणाबरोबरच जपानमध्ये 'रेवा' कालखंडाला सुरुवात झाली आहे. जपानी भाषेतल्या या शब्दाचा अर्थ होतो- सुसंवाद, एकोपा.

अकिहितो

- अकिहितो हे जपानचे १२५वे सम्राट होते, त्यांचा कार्यकाळ ७ जानेवारी १९८९ ते ३० एप्रिल २०१९ या कालावधीत होता.
- आपले वडील, हिरोहितो (शोवा) यांच्या निधनानंतर त्यांनी सम्राट पदाचा कार्यभार हाती घेतला होता. त्यांनी पदग्रहण करताच जपानमध्ये 'हेसेई' युगाची सुरुवात झाली होती.
- जपान सरकारने २०१७मध्ये अकिहितो पदत्याग करणार असल्याची घोषणा केली होती. वाढते वय आणि त्यामुळे उद्भवणाऱ्या आरोग्याच्या समस्या यामुळे त्यांनी पदत्याग करण्याचा निर्णय घेतला.

नारुहितो

- नारुहितो हे जपानचे १२६वे सम्राट आहेत. ५९ वर्षीय नारुहितो हे अकिहितो यांचे ज्येष्ठ पुत्र आहेत.

- नारुहितो यांनी टोकियोमधील गाकुश्वर्डन विद्यापीठातून इतिहास या विषयामध्ये पदवी घेतली. त्यानंतर नारुहितो उच्च शिक्षणासाठी ऑक्सफर्ड विद्यापीठात गेले.
- १९८३ ते १९८५ दरम्यान ते ऑक्सफर्डमध्ये होते. त्यांनी या काळात थेम्स नदीमधील वाहतूक व्यवस्था या विषयावर अभ्यास केला. जलवाहतूक हा पुढील काळातही नारुहितो यांच्या अभ्यासाचा विषय राहिला.
- क्सफर्डमधील २ वर्षांचा नारुहितो यांच्या आयुष्यावर खूप प्रभाव पडला. १९९३ मध्ये त्यांनी 'द थेम्स अँड आय' या नावाने लिहिलेल्या आपल्या आठवणींमध्ये ऑक्सफर्डमधील वर्ष हा 'आयुष्यातला सर्वात आनंदाचा कालखंड' असल्याचं म्हटले आहे.
- प्रिन्स नारुहितो हे २००७ ते २०१५ या काळात संयुक्त राष्ट्रांच्या पाणी आणि स्वच्छता या विषयावरील सल्लागार समितीचे मानद अध्यक्ष होते.
- नारुहितो सम्राट म्हणून राजसिंहासनावर विराजमान होताच 'रेवा' नामक नव्या राजेशाही युगाची सुरुवात झाली. नारुहितो यांच्या पूर्ण राजवटीदरम्यान हे युग सुरू राहील.
- जपानला शांततेच्या कालखंडातून आता सुसंवाद आणि एकोप्याच्या दिशेने नेणारे नारुहितो हे राजघराण्याच्या पारंपरिक प्रतिमेपासून वेगळे आहेत.
- राजघराण्याचा वारस म्हणून असलेल्या जबाबदाऱ्या पार पाडतानाच त्यांनी आपल्या कौटुंबिक आयुष्याचाही समतोल साधला आहे. अतिशय कठीण काळात आपल्या पत्नीच्या पाठिशी उभे राहताना त्यांनी राजघराण्यातील संकेतांनाही बगल दिली होती.

सम्राट महा वाजीरालोंगकोर्न हे थायलंडचे नवे राजे

- सम्राट महा वाजीरालोंगकोर्न हे थायलंडचे नवे राजे बनले आहेत. त्यांना राम दशम ही उपाधी देण्यात आली आहे. त्यांच्या राज्याभिषेक सोहळ्याला ४ मे रोजी सुरुवात झाली होती.
- सम्राट वाजीरालोंगकोर्न चक्री राजवंशाचे १०वे शासक आहेत, हा राजवंश १७८२पासून थायलंडवर राज्य करीत आहे.
- थायलंडमध्ये यापूर्वी शेवटचा राज्याभिषेक १९५०मध्ये झाला होता. त्यावेळी सम्राट वाजीरालोंगकोर्न यांचे पिता भूमिबोल अदुल्यदेज सम्राट बनले होते.
- थायलंडमध्ये १९३२पासून राजेशाहीला घटनात्मक मान्यता प्राप्त आहे. तेथे राज परिवाराचा खूप सन्मान केला जातो आणि राज परिवारावर टीका करण्यास तेथे बंदी आहे.

सम्राट महा वाजीरालोंगकोर्न

- सम्राट महा वाजीरालोंगकोर्न यांचा जन्म २८ जुलै १९५२ रोजी थायलंडमधील बँकॉक येथे झाला. १९७२ मध्ये सम्राट महा वाजीरालोंगकोर्न सिंहासनचे वारस बनले.
- ते २०१६पासून सिंहासनावर विराजमान असले, तरी त्यांना राज्याभिषेक होईपर्यंत बौद्ध धर्माचे संरक्षक आणि पृथ्वीवरील एक दिव्य प्रतिनिधी मानले जाऊ शकत नाही.
- अलीकडेच त्यांनी महाराणी सुथिदा यांच्याशी विवाह केला होता. हा त्यांचा चौथा विवाह आहे.

पनामाच्या राष्ट्रपती पदाच्या निवडणुकीत लॉरेन्टिनो कोर्टीजो विजयी

- पनामाच्या निवडणूक न्यायालयाने लॉरेन्टिनो कोर्टीजो यांना पनामाच्या राष्ट्रपती पदाच्या निवडणुकीत विजयी घोषित केले आहे.
- कोर्टीजो पनामाच्या डेमोक्रेटिक रेव्होल्यूशनरी पार्टीचे उमेदवार आहेत, त्यांना एकूण मोजणी झालेल्या ९५ टक्के मतांपैकी ३३ टक्के मते मिळाली आहेत.
- डेमोक्रेटिक रेव्होल्यूशनरी पार्टीची स्थापना १९७९मध्ये लष्करी शासक ओमर तोरिजोसने केली होती. हा पक्ष २००९ नंतर प्रथमच सत्तेवर आला आहे.
- लॉरेन्टिनो कोर्टीजो यांचा जन्म ३० जानेवारी १९५३ रोजी पनामा सिटी येथे झाला. कोर्टीजो नॅशनल असेंब्लीचे माजी अध्यक्ष आहेत. १९९४ ते २००४ या काळात ते नॅशनल असेंब्लीचे सदस्यही होते.
- त्यांचे शिक्षण अमेरिकेमध्ये झाले असून, त्यांनी यापूर्वी पनामाच्या कृषी मंत्रालयाचा कार्यभारही सांभाळला आहे.
- २०१९च्या राष्ट्रपती पदाच्या निवडणुकीत त्यांना ३३.२७ टक्के मते मिळाली आहेत. ते १ जुलै २०१९ रोजी पदभार स्वीकारतील. ते सध्याचे राष्ट्रपती जुआन कार्लोस वारेला यांची जागा घेतील.

पनामा

- पनामाचे प्रजासत्ताक हा मध्य अमेरिकेतील एक देश आहे. उत्तर व दक्षिण अमेरिका खंडांना जोडणाऱ्या एका चिंचोळ्या संयोगभूमीवर पनामा वसलेला आहे.
- पनामाच्या पश्चिमेला कोस्टा रिका, आग्नेयेला कोलंबिया, उत्तरेला कॅरिबियन समुद्र व दक्षिणेला प्रशांत महासागर आहेत. पनामा सिटी ही पनामाची राजधानी व सर्वात मोठे शहर आहे.
- १६व्या शतकापासून स्पेनची वसाहत असलेल्या पनामाने १८२१ साली स्पेनपासून वेगळे होऊन ग्रान कोलंबियाचे प्रजासत्ताक नावाचे संयुक्त राष्ट्र स्थापन केले. १९०३ साली अमेरिकेच्या पाठिंब्यावर पनामा कोलंबियापासून स्वतंत्र झाला.
- १९०३ साली बांधला गेलेला पॅसिफिक महासागर व अटलांटिक महासागर यांना जोडणारा पनामा कालवा हा जगातील सर्वात महत्वाच्या कृत्रिम जलमार्गांपैकी एक आहे. सध्या पनामाच्या मिळकतीचा मोठा हिस्सा या कालव्याच्या करामधून येतो.
- या देशाचे क्षेत्रफळ ७५,४१७ चौकिमी असून, लोकसंख्या सुमारे ४० लाख (२०१६च्या जनगणनेनुसार) आहे. स्पॅनिश ही पनामाची अधिकृत भाषा आहे.

मालीच्या पंतप्रधानपदी बौबोऊ सिस्से यांची निवड

- मालीचे राष्ट्रपती इब्राहीम बौबकार किता यांनी बौबोऊ सिस्से यांच्या नेतृत्वाखाली देशात नव्या सरकारची घोषणा केली आहे. त्यामुळे बौबोऊ सिस्से हे मालीचे नवे पंतप्रधान असतील.
- एप्रिल २०१९मध्ये यापूर्वीचे पंतप्रधान सौमेयल्लोऊ बौबेये मैगा यांनी त्यांच्या संपूर्ण मंत्रिमंडळासह आपल्या पदाचा राजीनामा दिला होता.
- मोप्ती क्षेत्रात झालेला हिंसाचार रोखण्यात अपयश आल्यामुळे त्यांच्यावरील राजीनाम्याचा दबाव वाढला होता. २३ मार्च रोजी झालेल्या या हत्याकांडात सुमारे १६० लोक मारले गेले.
- त्यानंतर हजारो लोकांनी रस्त्यावर उतरून सरकारच्या विरोधात निदर्शने सुरु केली. हिंसाचार रोखण्यासाठी सरकारने आवश्यक पाऊल उचलले नाहीत असा लोकांचा आरोप होता.
- २०१२मध्ये अल कायदाशी संबंधित दहशतवाद्यांनी मालीच्या विशाल वाळवंटी भागावर कब्जा केला होता. त्यानंतर देशामध्ये स्थिरता स्थापित करण्यात खूप अडचण येत आहेत.

माली

- हा आफ्रिका खंडाच्या पश्चिम भागातील एक देश आहे. मालीच्या उत्तरेला अल्जीरिया, पूर्वेला सुदान, दक्षिणेला बर्किना फासो व कोत द'इवोआर, आग्नेयेला गिनी तर पश्चिमेला सेनेगाल व मॉरिटानिया हे देश आहेत.
- राजधानी: बामाको
- क्षेत्रफळ: १२,४०,९९२ चौरस किमी
- लोकसंख्या: १.९३ कोटी (२०१८च्या जनगणनेनुसार)
- अधिकृत भाषा: फ्रेंच
- मालीमधील बहुतांशी लोकवस्ती दक्षिण भागात नायजर व सेनेगाल नद्यांच्याकाठावर वसलेली आहे. मालीचा उत्तर भाग सहारा वाळवंटाचे व्यापला आहे.
- १९व्या शतकाच्या अखेरीस फ्रेंचांनी मालीवर सत्ता प्रस्थापित केली व फ्रेंच सुदान या वसाहतीमध्ये मालीचा समावेश केला. १९६० साली मालीला स्वातंत्र्य मिळाले.
- जगातील सर्वात गरीब व कर्जबाजारी देशांपैकी एक असणाऱ्या मालीमधील ६४ टक्के जनता दारिद्र्य रेषेखाली राहते. युरोपियन संघ, जागतिक बँक इत्यादींकडून मालीला मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक अनुदान मिळते.
- फ्रेंच ही मालीची राष्ट्रभाषा असून येथे ४० पेक्षा अधिक स्थानिक भाषा वापरल्या जातात. मालीमधील ९० टक्के जनता मुस्लिम धर्मीय आहे.

इंडोनेशियाच्या राष्ट्राध्यक्षपदी पुन्हा जोको विडोडो यांची नियुक्ती

- इंडोनेशियात १७ एप्रिलला झालेल्या निवडणुकीमध्ये देशाचे सध्याचे राष्ट्राध्यक्ष जोको विडोडो यांनी पुन्हा विजय मिळविला. त्यामुळे राष्ट्राध्यक्ष पदावर त्यांची पुनर्नियुक्ती झाली आहे.
- जोको विडोडो यांना ५५.५ टक्के मते मिळाली. माजी जनरल प्रबोवो सुबिएंटो हे या निवडणुकीत त्यांचे प्रतिस्पर्धी होते.
- विडोडो व सुबिएंटो परस्परांचे कट्टर विरोधक आहेत. सुबिएंटो २०१४च्या निवडणुकीतही विडोडोकडून पराभूत झाले होते.

- प्रबोवो सुबिएंटो हा निकाल जाहीर होताच, विडोडो यांच्यावर निवडणुकीत घोटाळ्याचा आरोप केला. निकाल मान्य करणार नसल्याचा पवित्रा घेत, त्यांनी समर्थकांसह निदर्शनेही केली.
- त्यानंतर प्रबोवो समर्थकांनी हिंसाचार, जाळपोळ केला. विडोडो समर्थकांबरोबरच त्यांनी सुरक्षा दलावरही हल्ले केले.
- या हिंसाचारात ६ जणांना प्राण गमावावे लागले, तर २०० लोक जखमी झाले. ६० जणांना अटक करण्यात आली आहे.
- जोको विडोडो इंडोनेशियाचे राजनेता आहेत. त्यांचा जन्म २१ जून १९६१ रोजी झाला. ते इंडोनेशियाचे सातवे आणि वर्तमान राष्ट्राध्यक्ष आहेत.

इंडोनेशिया

- इंडोनेशिया हा आग्नेय आशिया व ओशनियामधील एक देश आहे. हा देश हिंदी महासागरामध्ये एकूण १७,५०८ बेटांवर वसला आहे. बोर्नियो, जावा, सुमात्रा, सुलावेसी, तिमोर व न्यू गिनी ही येथील प्रमुख बेटे आहेत.
- इंडोनेशियाची लोकसंख्या सुमारे २३ कोटी असून जगातील सर्वाधिक मुस्लिम लोकसंख्या याच देशात आहे. संस्कृतमध्ये या देशाचे नाव दीपांतर आहे.
- हा देश ३५० वर्षे डच अधिपत्याखाली होता. मात्र दुसऱ्या महायुद्धानंतर इंडोनेशिया स्वतंत्र झाला.
- जकार्ता ही देशाची राजधानी आहे. येथील मुख्य भाषा बहासा इंडोनेशिया आहे. हिच्याखेरीज बासा जावा, बासा बाली, बासा सुंडा, बासा मादुरा इत्यादी अनेक भाषा येथे आहेत.
- येथे कावी नावाची एक प्राचीन भाषा आहे. येथील प्रमुख साहित्यिक ग्रंथ याच भाषेत आहेत. कावी भाषेतील 'भिन्नेक तुंगल इक' (विभिन्नतेत एकता) हे या देशाचे घोषवाक्य आहे.
- इंडोनेशियामध्ये जगातली सर्वात मोठी जैविक विविधता आहे. आसियान व जी-२० ह्या आंतरराष्ट्रीय संघटनांचा इंडोनेशिया हा सदस्य देश आहे.

सायरिल रामफोसा यांची दक्षिण आफ्रिकेच्या राष्ट्राध्यक्षपदी पुनर्नियुक्ती

- अलीकडेच सायरिल रामफोसा यांनी दक्षिण आफ्रिकेचे नवीन राष्ट्राध्यक्ष म्हणून शपथ घेतली. ८ मे रोजी झालेल्या निवडणुकीत रामफोसा यांच्या आफ्रिकन नॅशनल काँग्रेसने (एएनसी) ४०० पैकी २३० जागा जिंकल्या होत्या. आफ्रिकन नॅशनल काँग्रेसला ५७.५ मते मिळाली आहेत.
- सायरिल रामफोसा ॲंटी-अपार्थीड नेते आणि महात्मा गांधींचे अनुयायी आहेत. त्यांचा जन्म १७ नोव्हेंबर १९५२ रोजी दक्षिण आफ्रिकेच्या ट्रान्सवाल प्रांतात झाला होता.
- मार्च १९९१ ते डिसेंबर १९९७ दरम्यान ते आफ्रिकन नॅशनल काँग्रेस पक्षाचे महासचिव होते. डिसेंबर २०१२ ते डिसेंबर २०१७ दरम्यान ते याच पक्षाचे उपाध्यक्ष होते.
- मे २०१४ ते फेब्रुवारी २०१८ दरम्यान ते दक्षिण आफ्रिकेचे ७वे उपराष्ट्राध्यक्षही होते.
- डिसेंबर २०१७मध्ये ते आफ्रिकन नॅशनल काँग्रेस पक्षाचे अध्यक्ष बनले. जेकब झुमा यांनी राजीनामा दिल्यानंतर १५ फेब्रुवारी २०१८ रोजी ते दक्षिण आफ्रिकेचे राष्ट्राध्यक्ष बनले.
- एप्रिल २०१८मध्ये त्यांनी 'गांधी वॉक' नावाच्या कार्यक्रमात ५ हजार लोकांचे नेतृत्व केले होते. २६ जानेवारी २०१९ रोजी पार पडलेल्या भारताच्या प्रजासत्ताक दिनाचे ते प्रमुख पाहुणेही होते.

दक्षिण आफ्रिका

- दक्षिण आफ्रिकेचे गणराज्य हा आफ्रिका खंडाच्या दक्षिण टोकाला असलेला एक देश आहे. याचे क्षेत्रफळ १२.२१ लाख चौकिमी आहे.
- दक्षिण आफ्रिकेची कार्यकारी राजधानी प्रिटोरिया येथे, न्यायालयीन राजधानी ब्लोएमफोर्टन येथे तर विधायी राजधानी केपटाउन येथे स्थित आहे.
- दक्षिण आफ्रिकेने युनायटेड किंग्डमकडून स्वातंत्र्य मिळविले होते. ३१ मे १९१० रोजी या देशाची एका संघाच्या रूपात स्थापना झाली होती.
- ३१ मे १९९१ रोजी दक्षिण आफ्रिकेची प्रजासत्ताक देश म्हणून स्थापना झाली. दक्षिण आफ्रिकाचे सध्याचे संविधान ४ फेब्रुवारी १९९७ रोजी लागू करण्यात आले होते.
- दक्षिण आफ्रिका भारताचा महत्त्वपूर्ण सहकारी असून ब्रिक्सचा सदस्यही आहे.

स्कॉट मॉरिसन : ऑस्ट्रेलियाचे नवे पंतप्रधान

- स्कॉट मॉरिसन यांनी अलीकडेच ऑस्ट्रेलियाचे नवे पंतप्रधान म्हणून शपथ घेतली आहे. त्यांच्यासोबत उप- पंतप्रधान म्हणून मायकल मॅककोरमॅक यांनीही शपथ घेतली आहे.

- सध्याचे पंतप्रधान माल्कम टर्नबुल यांच्याविरोधातील स्वपक्षीयांच्या बंडानंतर मॉरिसन यांची पंतप्रधान पदावर निवड करण्यात आली आहे. गेल्या ११ वर्षांतील ते ऑस्ट्रेलियाचे द्वे पंतप्रधान आहेत.
- मॉरिसन यांच्या मंत्रिमंडळात ७ महिलांचा समावेश असून, ऑस्ट्रेलियाच्या इतिहासात मंत्रिमंडळातील महिलांची ही सर्वोच्च संख्या आहे.
- स्कॉट मॉरिसन हे ऑस्ट्रेलियन राजकारणी आहेत, ते लिबरल पार्टीचे नेते आहेत. त्यांचा जन्म १३ मे १९६८ रोजी न्यू साउथ वेल्स (ऑस्ट्रेलिया) येथे झाला.
- सप्टेंबर २०१३ ते डिसेंबर २०१४ पर्यंत ते ऑस्ट्रेलियाचे इमिग्रेशन आणि सीमा सुरक्षा मंत्री होते. त्यानंतर, डिसेंबर २०१४ ते सप्टेंबर २०१५ पर्यंत ते सामाजिक सेवा मंत्री होते. सप्टेंबर २०१५ ते ऑगस्ट २०१८ पर्यंत ते ऑस्ट्रेलियाचे कोषाध्यक्ष होते.

ऑस्ट्रेलिया

- ऑस्ट्रेलिया हा ऑस्ट्रेलियाच्या राष्ट्रकुल दक्षिण गोलार्धाच्या खंडाच्या अंतर्गत असलेला एक देश आहे, जो जगातला सर्वात छोटा खंड आहे.
- याच्या भूभागात ऑस्ट्रेलिया खंड, टास्मानिया बेट व हिंदी महासागर व पॅसिफिक महासागरातील अनेक छोट्या बेटांचा समावेश होतो.
- ऑस्ट्रेलिया हा एकमेव असा प्रदेश आहे, जो एक खंड, एक राष्ट्र आणि एक बेट आहे. कॅनबेरा ही या देशाची राजधानी आहे आणि ऑस्ट्रेलियाई डॉलर हे राष्ट्रीय चलन आहे.
- क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने ऑस्ट्रेलिया जगातील ६वा सगळ्यात मोठा देश आहे. याचे क्षेत्रफळ ७६.९२ लाख चौकमी आहे. ऑस्ट्रेलियाने युनायटेड किंग्डमकडून स्वातंत्र्य प्राप्त केले होते.

ज्युलियन असांजेला ५० आठवड्यांच्या तुरुंगवासाची शिक्षा

- विकिलीक्सचा संस्थापक ज्युलियन असांजेला ब्रिटिश न्यायालयाने ५० आठवड्यांच्या तुरुंगवासाची शिक्षा सुनावली आहे. जामीनाच्या अटीचे पालन न केल्याप्रकरणी त्याला ही शिक्षा सुनावण्यात आली आहे.
- ज्युलियन असांजे यांना ११ एप्रिल रोजी लंडन येथील इक्वेडोर देशाच्या दुतावासात अटक करण्यात आली होती.
- एका महिलेच्या लैंगिक छळाच्या आरोपाखाली असांजेला स्वीडनचे पोलिस अटक करणार होते. त्यापासून वाचण्यासाठी असांजे यांनी २०१२मध्ये लंडन येथील इक्वेडोरच्या दुतावासात आश्रय घेतला होता.
- असांजेवर अलीकडेच इक्वेडोरचे राष्ट्रपती लेनिन मोरेनो यांच्या वैयक्तिक जीवनाविषयी माहिती खुली केल्याचा आरोप झाला होता. त्यानंतर इक्वेडोरने ज्युलियन असांजेचा राजकीय आश्रय संपविण्याचा निर्णय घेतला होता.

ज्युलियन असांजे

- ज्युलियन असांजे हा एक ऑस्ट्रेलियन पत्रकार व विकिलीक्स या गुप्त कागदपत्रे इंटरनेटवर प्रकाशित करणार्या संकेतस्थळाचा मुख्य संपादक व प्रवक्ता आहे.
- त्याचा जन्म ३ जुलै १९७१ रोजी ऑस्ट्रेलियातील क्वीन्सलँड मध्ये झाला.
- अनेक विवादित मुद्द्यांबाबत माहिती प्रकाशित केल्यामुळे विकिलीक्स २०१० मध्ये चर्चेत आली होते.
- आजवर असांजेच्या नेतृत्वाखाली विकिलीक्सने लाखो गुप्त सरकारी अहवाल, मेमो व संवेदनशील कागदपत्रे खुली केली आहेत. यामध्ये अमेरिकेच्या इराक व अफगाणिस्तानमधील युद्धांबाबत अनेक दस्तावेजांचा समावेश आहे.
- नोव्हेंबर २०१० मध्ये स्वीडनमध्ये लैंगिक छळाच्या आरोपाखाली असांजेविरुद्ध अटक वॉरंट काढण्यात आले. ऑगस्ट २०१२ मध्ये त्याने लंडन येथील इक्वेडोरच्या दुतावासात राजकीय आश्रय घेतला.

विकिलीक्स

- ज्युलियन असांजे यांनी ४ ऑक्टोबर २००६ रोजी विकिलीक्सची स्थापना केली. ही आंतराष्ट्रीय 'ना नफा ना तोटा' तत्वावर चालणारी प्रभावी संगठना आहे.
- विकिलीक्सने आतापर्यंत अनेक गुप्त सरकारी कागदपत्रे आणि भ्रष्टाचाराची कागदपत्रे प्रसिद्ध केली आहेत.

- अमेरिकेच्या इराकमधील अमानुष कारवाईच्या चित्रफिती या संगठनेने प्रसारित केल्या होत्या. त्यामुळे संगठनेस लोकांचा पाठिंबा मिळत राहिला.

उत्तर कोरियाकडून पुन्हा क्षेपणास्त्राची चाचणी

- अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांच्यासोबत अण्वस्त्र निःशस्त्रीकरणाची चर्चा फिसकटल्यानंतर उत्तर कोरियाकडून प्रथमच कमी पल्ल्याच्या क्षेपणास्त्राची चाचणी घेण्यात आली आहे.
- यामुळे गेल्या काही कालावधीपासून सुधारणेच्या वाटेवर असलेले दोन्ही देशांतील संबंध पुन्हा बिघडण्याची शक्यता निर्माण झाली आहे.
- उत्तर कोरियाचे नेते किम जोंग उन आणि अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांच्यामध्ये फेब्रुवारी महिन्यात व्हिएतनामची राजधानी हनोईमध्ये दुसरी ऐतिहासिक चर्चा झाली होती.
- परंतु या शिखर परिषदेमध्ये दोन्ही नेत्यांमध्ये आण्विक निःशस्त्रीकरण व उत्तर कोरियावरील निर्बंध उठविण्यावरून एकमत झाले नाही.
- या चर्चेनंतर प्रथमच उत्तर कोरियाने ४ मे रोजी कमी पल्ल्याच्या क्षेपणास्त्राची चाचणी घेत एक प्रकारे अमेरिकेला इशारा देण्याचा प्रयत्न केला.
- चर्चा फिसकटल्यामुळे अमेरिकेवर दबाव निर्माण करण्यासाठी उत्तर कोरियाने हे पाऊल उचलल्याचे सांगितले जात आहे.
- उत्तर कोरियाने आपल्या पूर्व किनारपट्टी भागातील हुडो बेटावरून ७० ते २०० किमी अंतरापर्यंत मारा करण्याची क्षमता असलेल्या क्षेपणास्त्राची चाचणी केली.
- दक्षिण कोरिया व अमेरिकेच्या प्राधिकरणाकडून उत्तर कोरियाच्या क्षेपणास्त्र चाचणीचा आढावा घेतला जात आहे. जर चाचणी घेतल्याचे निष्पन्न झाल्याने उत्तर कोरियाकडून नोव्हेंबर २०१७ नंतर घेण्यात आलेली ही पहिली चाचणी ठरेल.

रॉयटर्सच्या पुलित्झर विजेत्या दोन पत्रकारांची सुटका

- रोहिंग्यांच्या समस्यांबाबतच्या वार्तांकनामुळे म्यानमार सरकारने तुरुंगात टाकलेल्या रॉयटर्स वृत्तसंस्थेच्या वा लोन आणि क्यूव सो ओ या दोन पत्रकारांची मुक्तता करण्यात आली आहे. या दोघांनी सुमारे ५११ दिवस तुरुंगात काढले.
- म्यानमार मधील पारंपरिक नववर्षी काही कैद्यांना मुक्त केले जाते. यावर्षी देखील १७ एप्रिल रोजी म्यानमारने ६२५० कैद्यांची सुटका केली. याच कैद्यांमध्ये या दोघांचा देखील समावेश होता.
- सप्टेंबर २०१७ मध्ये रखाईन प्रांतात रोहिंग्या मुस्लिमांच्या हत्याकांड आणि त्यानंतर तब्बल ७.५० लाख रोहिंग्यांना हुसकावून लावल्याबाबतचे वृत्त या दोघांनी प्रसिद्ध केले होते.
- रखाईन प्रांतातील इन दिन गावात म्यानमारच्या लष्कराने केलेल्या १० जणांच्या हत्येच्या घटनेचे पुरावे गोळा करत असताना त्यांना अटक करण्यात आली.
- वा लोन आणि क्यूव सो ओ या दोघांना डिसेंबर २०१७ मध्ये अटक करण्यात आली होती. अधिकृत गोपनीय कायद्याचा भंग केल्याचा आरोपावरून एका कोर्टाने या दोघांना ७ वर्षांची शिक्षा ठोठावली होती.
- गेल्या महिन्यात या दोघांची प्रतिष्ठेच्या पुलित्झर पारितोषिकासाठी निवड झाली होती. त्यापूर्वी त्यांची छायाचित्रे जगविख्यात टाऊम मॅगझीनच्या मुखपृष्ठावर झळकली होती.
- याशिवाय त्यांना ३ मे रोजी जागतिक वृत्तपत्र स्वातंत्र्य दिनी युनेस्को गुलेर्मो कॅनो वर्ल्ड प्रेस फ्रीडम प्राईजदेखील घोषित करण्यात आले होते.

भारत-बांगलादेश शेख मुजीबूर रहमान यांच्यावर चित्रपट बनविणार

- भारत आणि बांगलादेशने बंगबंधू शेख मुजीबूर रहमान (बांगलादेशचे राष्ट्रपिता) यांच्यावर संयुक्तपणे चित्रपट तयार करण्याचा निर्णय घेतला आहे.
- यासह, बांगलादेशच्या स्वातंत्र्य चळवळीवरील एक माहितीपटही बनविला जाईल. भारताची सरकारी प्रसारक प्रसार भारती, या चित्रपटाची सह-निर्माती असेल.
- बांगलादेशच्या पंतप्रधानांचे सल्लागार डॉ. गोहेर रिझवी यांच्या नेतृत्वाखालील एका शिष्टमंडळाने माहिती आणि प्रसारण सचिव अमित खरे व या मंत्रालयाच्या इतर अधिकार्यांची भेट घेतली होती.

- बंगबंधू शेख मुजीबूर रहमान यांच्या जीवन आणि कार्यावर आधारित चित्रपट निर्मिती संदर्भातल्या विविध पैलूंवर यावेळी झालेल्या बैठकीत भर देण्यात आला.
- यापूर्वी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी आणि बांगलादेशच्या पंतप्रधान शेख हसीना यांनी शेख मुजीबूर रहमान यांच्यावर संयुक्तपणे चित्रपट करण्याबाबत घोषणा केली होती.
- या चित्रपटाचे दिग्दर्शन प्रसिद्ध दिग्दर्शक श्याम बेनेगल करणार असून, पटकथा अतुल तिवारी लिहिणार आहेत.
- याबरोबरच ऑल इंडिया रेडिओ आणि बांगलादेश बेटार यांच्यातल्या सहकार्याबाबत एका कराराला दोन्ही देशांनी मान्यता दिली असून येत्या जून पासून याची अंमलबजावणी सुरु होणार आहे.

शेख मुजीबूर रहमान

- शेख मुजीबूर रहमान बांगलादेशचे संस्थापक, महान नेते आणि बांगलादेशचे पहिले राष्ट्रपती होते. त्यांना बांगलादेशचे राष्ट्रपिता म्हणतात.
- त्यांनी पाकिस्तानविरुद्ध सशस्त्र लढ्याला सुरुवात करून बांगलादेशाला पाकिस्तानपासून स्वातंत्र्य मिळवून दिले. त्यांना 'बंगबंधू' या उपाधीने सन्मानित करण्यात आले आहे.
- ते अवामी लीगचे अध्यक्ष होते. ते बांगलादेशचे पहिले राष्ट्रपती आहेत. नंतर ते बांगलादेशचे पंतप्रधानही बनले.
- १५ ऑगस्ट १९७५ रोजी बांगलादेशच्या काही तरुण युवकांच्या सशस्त्र पथकाने मुजीबूर रहमान आणि त्यांच्या कुटुंबियांची हत्या केली.
- त्यावेळी जर्मनीमध्ये असलेल्या त्यांच्या २ मुली शेख हसीना आणि शेख रेहाना या हल्ल्यातून वाचल्या. यापैकी शेख हसीना पुढे जाऊन बांगलादेशच्या पंतप्रधान बनल्या.

इंटरस्टेलर टेक्नॉलॉजी: रॉकेट लॉंच करणारी पहिली जपानी खाजगी कंपनी

- जपानी एरोस्पेस स्टार्टअप कंपनी इंटरस्टेलर टेक्नॉलॉजी अंतराळात रॉकेट लॉंच करणारी जपानची पहिली खाजगी कंपनी बनली आहे. कंपनीने 'मोमो-३' नावाचे एक लहान रॉकेट लॉंच केले.
- हे रॉकेट ११० किमी उंचीवर पोहोचले, नंतर ते पॅसिफिक महासागरात पडले. या रॉकेटची लांबी सुमारे १० मीटर आहे आणि त्याचा व्यास ५० सेमी आहे. त्याचे वजन १ टन आहे. हे रॉकेट पृथ्वीच्या कक्षेमध्ये पेलोड स्थापित करण्यास सक्षम आहे.
- इंटरफेलर टेक्नॉलॉजी कंपनीची स्थापना ताकाफुमी होरी यांनी केली होती, या कंपनीचा हेतू स्वस्त व्यावसायिक अग्निबाण (रॉकेट) विकसित करून, त्याद्वारे अवकाशात उपग्रह स्थापित करणे हा आहे.
- या कंपनीने २०२०पर्यंत लहान उपग्रह पृथ्वीच्या कक्षेमध्ये स्थापित करू शकतील असे रॉकेट्स विकसित करण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे. या कंपनीचे अध्यक्ष ताकाहिरो इनगावा आहेत.

ट्रान्स फॅटच्या उच्चाटनासाठी WHO व IFBAची भागीदारी

- रिप्लेस (REPLACE) मोहिमेतर्गत २०२३पर्यंत जागतिक अन्न पुरवठ्यातून कृत्रिम ट्रान्स फॅट पूर्णपणे नष्ट करण्याचे निर्धारित लक्ष्य गाठण्यासाठी जागतिक आरोग्य संघटनेने (WHO) आंतरराष्ट्रीय अन्न व पेय आघाडीसोबत (IFBA : International Food and Beverage Alliance) भागीदारी केली आहे.
- डब्ल्युएचओच्या आकडेवारीनुसार ट्रान्स फॅटमुळे (अन्नातील मेदाचा सर्वात वाईट प्रकार) होणाऱ्या हृदय व रक्तवाहिन्यासंबंधीच्या विकारांमुळे जगात प्रतिवर्षी ५ लाखांहून अधिक मृत्यू होतात.
- त्यामुळे २०२३पर्यंत जागतिक अन्न पुरवठ्यातून कृत्रिम ट्रान्स फॅट पूर्णपणे नष्ट करणे, हा अनेक प्राण वाचविण्याचा आणि आरोग्यदायी अन्न पुरवठा तयार करण्याचा सर्वात सोपा उपाय आहे.
- IFBAच्या सदस्यांनी २०२३पर्यंत त्यांच्या उत्पादनांमध्ये जागतिक स्तरावर ट्रान्स-फॅटची औद्योगिक मर्यादा २ ग्रॅम प्रति १०० ग्रॅम मेद न ओलांडण्याची खात्री दिली आहे.

ट्रान्स फॅट म्हणजे काय?

- ट्रान्स फॅट ही एक प्रकारची अनसॅच्युरेटेड फॅट असून खाल्ल्यानंतर मात्र शरीरात ती सॅच्युरेटेड फॅटप्रमाणे वागतात आणि म्हणूनच याच्या सेवनाने LDL म्हणजे वाईट कोलेस्ट्रॉल वाढते.

ट्रान्स फॅट हे ट्रान्स फॅटी ॲसिड म्हणूनही ओळखले जातात.

- वनस्पती तेलाला अधिक घन स्वरूपात रूपांतरित करण्यासाठी व त्याची साठवण आणि वापर कालावधी वाढवण्यासाठी या तेलांचे हायड्रोजनेशन केले जाते. अशा प्रकारे ट्रान्स-फॅटची निर्मिती होते.
- ट्रान्स-फॅट्स वनस्पती, नकली किंवा कृत्रिम लोणी, विविध बेकरी उत्पादनांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर अस्तित्वात असतात. जागतिक आरोग्य संघटनेने २०२३पर्यंत ट्रान्स-फॅट समाप्तीचे लक्ष्य निश्चित केले आहे.

डब्ल्युएचओची रिप्लेस (REPLACE) मोहीम

- जागतिक आरोग्य संघटनेने (डब्ल्युएचओ) २०२३पर्यंत जागतिक अन्न पुरवठ्यातून कृत्रिम ट्रान्स-फॅट पूर्णपणे नष्ट करण्याचे लक्ष्य निर्धारित केले आहे.
- त्यासाठी जागतिक आरोग्य संघटनेने 'रिप्लेस' (REPLACE) ही मोहीम सुरु केली आहे. हा एक सहा कलमी कार्यक्रम आहे.
- RE (Review): औद्योगिकदृष्ट्या उत्पादित ट्रान्स-फॅटचे आहार स्रोत आणि धोरणामध्ये बदल करण्याच्या हेतूने पुनरावलोकन करणे.
- P (Promote): ट्रान्स-फॅटला पर्यायी पदार्थांच्या वापरला प्रोत्साहन देणे.
- L (Legislate): उद्योगातून निर्माण झालेल्या ट्रान्स-फॅटला समाप्त करण्यासाठी कायदा करणे.
- A (Assess): अन्न पुरवठ्यातील ट्रान्स-फॅटची सामग्री किंवा लोकांच्या ट्रान्स-फॅटच्या उपभोगाचे आकलन आणि देखरेख करणे.
- C (Create): धोरण निर्मिती, उत्पादक, पुरवठादार आणि लोकांमध्ये ट्रान्स-फॅटच्या आरोग्यावरील वाईट परिणामांबद्दल जागरूकता निर्माण करणे.
- E (Enforce): धोरणे व नियमांचे पालन करणे.

भारताची 'हार्ट अटॅक रिवाइंड' मोहिम

- भारतीय अन्न सुरक्षा आणि मानक प्राधिकरणाने (FSSAI) उद्योगांमध्ये उत्पादित ट्रान्स-फॅटचे उच्चाटन करण्यासाठी 'हार्ट अटॅक रिवाइंड' मोहिम सुरु केली आहे.
- FSSAIने 'फ्रीडम फ्रॉम ट्रान्स-फॅट: इंडिया@७५' अंतर्गत २०२२पर्यंत भारतातील ट्रान्स फॅटचे उत्पादन समाप्त करण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे.
- ही या प्रकारची पहिलीच मोहिम आहे. ट्रान्स-फॅट व कार्डियोव्हस्कुलर रोगांबद्दल ग्राहकांना जागरूक करण्याच्या हेतूने ही मोहिम सुरु करण्यात आली आहे.
- या मोहिमेअंतर्गत, ग्राहकांना ट्रान्स-फॅटच्या हानिकारक परिणामांविषयी जागरूक केले जाईल आणि त्यांना निरोगी पर्यायांबद्दल माहिती देण्यात येईल.

नेपाळच्या वंदनाने केला सलग २६ तास नृत्य करण्याचा विश्वविक्रम

- नेपाळमधील १८ वर्षीय वंदना नेपाल या तरुणीने १२६ तास (५ पेक्षा जास्त दिवस) न थकता न थांबता नृत्य करत विश्वविक्रम केला आहे. याचबरोबर हा विक्रम करणारी ही जगातील पहिली तरुणी बनली आहे.
- वंदनाच्या या विश्वविक्रमाची नोंद गिनीज बुकमध्ये करण्यात आली असून, नेपाळचे पंतप्रधान केपी शर्मा ओली यांनीही वंदनाचा सत्कार केला आहे. वंदना ही नेपाळच्या धनकुटा जिल्ह्यातील राहणारी आहे.
- वंदनाने भारताच्या कलामंडलम हेमलता यांनी स्थापित केलेला विक्रम मोडला आहे. हेमलता यांनी २०११ मध्ये सलग १२३ तास आणि १५ मिनिटे नृत्य करत विश्वविक्रम केला होता. त्यांनी वयाच्या ३७व्या वर्षी मोहिनीअट्टम या शास्त्रीय नृत्यात हा विक्रम केला होता.

गिनीज बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड्स

- गिनीज बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड्स हे दरवर्षी प्रकाशित होणारे संदर्भ पुस्तक आहे. या पुस्तकाची पहिली आवृत्ती १९५५मध्ये प्रसिद्ध झाली होती. या पुस्तकाची सुरुवात नॉरिस आणि रॉस मॅक्विटर या दोन्ही बंधूंनी केली.
- या पुस्तकामध्ये जगातील सर्व कीर्तिमान व्यक्तींच्या विश्वविक्रमांच्या सविस्तर माहितीचे संकलन केलेले असते.
- हे पुस्तक सर्वाधिक विक्री होणारे कॉपीराईट पुस्तक म्हणून स्वतःच एक रेकॉर्डधारी पुस्तक आहे. हे पुस्तक १०० देशांमध्ये आणि २३ भाषांमध्ये प्रकाशित केले जाते.

- गिनीज बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड्सची २०१९ साली प्रकाशित झालेली आवृत्ती, या पुस्तकाची ६४वी आवृत्ती आहे.
- गिनीज बुकमध्ये प्रसिद्ध होण्यापूर्वी संबंधित माहितीच्या सत्यतेची तावून सुलाखून खात्री करून घेतली जाते; त्यामुळे गिनीज बुक हा माहितीचा विश्वसनीय स्रोत समजला जातो.

दक्षिण कोरिया व जपानला क्षेपणास्त्र विक्रीसाठी अमेरिकेची मान्यता

- अमेरिकेने दक्षिण कोरिया आणि जपानला अटी-बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्र विक्रीसाठी मान्यता दिली. या विक्रीची किंमत अंदाजे ६०० दशलक्ष डॉलर्स आहे.
- आपल्या महत्वपूर्ण मित्र देशांना मदत करून अमेरिकेच्या राष्ट्रीय सुरक्षा आणि परकीय धोरणांच्या उद्दिष्टांना पाठींबा देणे, हा निर्णयामागील उद्देश आहे.
- याद्वारे या क्षेत्रातील लष्करी संतुलन कायम राहण्यास आणि उत्तर कोरियाकडून सतत वाढणाऱ्या आण्विक व क्षेपणास्त्रांच्या धोक्यापासून स्वतःचे संरक्षण करण्यास या देशांना सक्षम होण्यास मदत होईल.
- अमेरिका दक्षिण कोरिया आणि जपानला ९२ स्टँडर्ड क्षेपणास्त्र-२ (एसएम-२), जे जहाजांवर वापरता येण्याजोगे जगातील सर्वोत्तम हवाई सुरक्षा क्षेपणास्त्र आहे व १२ क्षेपणास्त्र गायडन्स यंत्रणा विकणार आहे. याची एकूण किंमत ३१३.९ दशलक्ष डॉलर आहे.
- याशिवाय अमेरिका या दोन देशांना १६० अँटी-एअर अॅमराम (AMRAAM : Advanced Medium-Range Air-to-Air Missile) क्षेपणास्त्र आणि त्यासंबंधित गायडन्स यंत्रणा विकणार आहे. याचे एकूण मूल्य ३१७ दशलक्ष डॉलर आहे.

पार्श्वभूमी

- मेच्या दुसऱ्या आठवड्यात, उत्तर कोरियाने दोन कमी पल्ल्याच्या क्षेपणास्त्रांची चाचणी केली होती. त्यापूर्वी एप्रिलमध्येही उत्तर कोरियाचे प्रमुख किम जोंग उन याने 'टॅक्टिकल गायडेड वेपन'च्या चाचणीचे परीक्षण केले होते.
- अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांच्यासोबत अण्वस्त्र निःशस्त्रीकरणाची चर्चा फिसकटल्याच्या पार्श्वभूमीवर या चाचण्या करण्यात आल्या होत्या.

संयुक्त अरब अमिरातची गोल्डन कार्ड योजना

- संयुक्त अरब अमिरातचे (UAE) पंतप्रधान शेख मोहम्मद बिन रशीद अल मक्तूम यांनी प्रतिभावान व्यक्ती, परदेशी गुंतवणूकदार, उद्योजक व संशोधकांसाठी 'गोल्डन कार्ड' नावाची एक कायमस्वरूपी निवासी योजना सुरू केली आहे.
- अधिकाधिक भारतीय व परदेशी व्यावसायिक आणि उद्योजकांना संयुक्त अरब अमिरातमध्ये आकर्षित करणे, हा या योजनेचा मुख्य हेतू आहे.
- या नवीन कायमस्वरूपी व्हिसामुळे विदेशी गुंतवणूकीत वाढ होईल व उद्योजकतेला चालना मिळेल. याशिवाय या योजनेद्वारे उत्कृष्ट कौशल्य असलेले अभियंते, शास्त्रज्ञ आणि विद्यार्थी यांनाही आकर्षित केले जाईल.
- गोल्डन कार्ड योजनेचे लाभ कार्डधारकासह त्याच्या कुटुंबालाही मिळणार आहेत. यामुळे युनायटेड अरब अमिरातमधील स्पर्धात्मकता वाढेल आणि देशाचा विकास होण्यास मदत होईल.
- या योजनेतर्गत ७० देशांमधील सुरुवातीच्या ६८०० विदेशी गुंतवणूकदारांना, जे देशात १०० दशलक्ष दिरहमची गुंतवणूक करतील, त्यांना कायमस्वरूपी निवास प्रदान करण्यात येणार आहे.
- या गोल्डन कार्ड व्हिसाच्या पुढील ५ श्रेण्या आहेत:
 - सामान्य गुंतवणूकदारांना १० वर्षांचा स्थायी निवास व्हिसा प्रदान केला जाईल.
 - रिअल इस्टेट गुंतवणूकदारांना ५ वर्षांचा स्थायी निवास व्हिसा प्रदान केला जाईल.
 - डॉक्टर आणि संशोधकांना १० वर्षांचा स्थायी निवास व्हिसा प्रदान केला जाईल.
 - उद्योजकांना १० वर्षांचा स्थायी निवास व्हिसा प्रदान केला जाईल.
 - प्रतिभावंत विद्यार्थ्यांना ५ वर्षांचा स्थायी निवास व्हिसा प्रदान केला जाईल.
- सध्या युएईमध्ये प्रायोजक पद्धतीने मर्यादित कालावधीचे निवास परवाने दिले जातात. परंतु लवकरच ही जाचक पद्धत बंद करण्याचे आश्वासन युएईने अलीकडेच दिले आहे.

संयुक्त अरब अमिराती (UAE)

- संयुक्त अरब अमिराती हा मध्यपूर्वेतील अरबी द्वीपकल्प देश आहे. संयुक्त अरब अमिराती ७ अमिराती एकत्र येउन तयार झाला आहे. या ७ अमिराती अबु धाबी, दुबई, शारजा, अजमान, उम अल-कुवैन, रस अल-खैमा व फुजैरा ह्या आहेत.
- दुबई हे या देशातील सर्वात मोठे शहर आहे, तर अबू धाबी ही या देशाची राजधानी आहे आणि यूएई दिरहम हे राष्ट्रीय चलन आहे.
- भारतीय प्रवासी समुदाय संयुक्त अरब अमिरातमधील सर्वात मोठा जातीय समुदाय आहे. युएईच्या एकूण लोकसंख्येपैकी सुमारे ३० टक्के (९ दशलक्ष) लोक भारतीय आहेत.

अल्जेरिया आणि अर्जेन्टिना हे देश मलेरिया-मुक्त घोषित

- जागतिक आरोग्य संघटनेने अल्जेरिया आणि अर्जेन्टिना या देशांना मलेरिया मुक्त देश घोषित केले आहे. मागील काही काळापासून या दोन्ही देशांमध्ये मलेरियाचा एकही नवीन रुग्ण आढळलेला नाही.
- यापूर्वी अल्जेरियामध्ये मलेरियाच्या शेवटच्या रुग्णाची नोंद २०१३मध्ये तर अर्जेन्टिनामध्ये २०१०मध्ये झाली होती.
- मलेरिया मुक्त म्हणून घोषित केलेला अल्जेरिया हा आफ्रिकेतील दुसरा देश आहे. यापूर्वी मॉरिशस या आफ्रिकन देशाला १९७३ मध्ये मलेरिया मुक्त घोषित करण्यात आले होते.
- तसेच मलेरिया मुक्त म्हणून घोषित केलेला अर्जेन्टिना हा दक्षिण अमेरिकेतील दुसरा देश आहे. यापूर्वी पराग्वे या दक्षिण अमेरिकन देशाला जून २०१८ मध्ये मलेरिया मुक्त घोषित करण्यात आले होते.
- मलेरिया मुक्त होण्यासाठी या देशांनी केलेले उपाय:
 - सुधारित देखरेख व्यवस्था, ज्यामुळे मलेरियाच्या प्रत्येक प्रकरणात वेगाने रुग्णाची ओळख पटवून त्यावर उपचार करण्यात आले.
 - प्रत्येक रुग्णाचे मोफत निदान आणि उपचार करण्यात आले, ज्यामुळे कोणताही रुग्ण मागे राहणार नाही याची खात्री करता आली. यामुळे हा रोग रोखण्यास करण्यास मदत झाली.
 - घराघरांमध्ये कीटकनाशके फवारण्यासाठी प्रशिक्षित आरोग्य कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती करण्यात आली होती.

मलेरिया

- मलेरिया हा डासांच्या चावण्यामुळे होणारा रोग असून, तो प्लाझमोडियम वायवॅक्स नावाच्या सूक्ष्म परजीवीमुळे होतो व तो अँनाफिलीस डासांची मादी चावल्याने पसरतो. याचा प्रादुर्भाव विषुववृत्तीय भागांत जास्त आहे.
- जेव्हा संक्रमित डास एखाद्या व्यक्तीला चावतो तेव्हा मलेरियाचा परजीवी त्या व्यक्तीच्या यकृतामध्ये वेगाने वाढू लागतो. हा परजीवी शरीरातील लाल रक्तपेशींना (आरबीसी) संक्रमित करून नष्ट करतो. लवकर निदान झाल्यास मलेरिया नियंत्रित केला जाऊ शकतो.
- मलेरियाचे लक्षणे: सर्दी-खोकला, ताप, श्वासोच्छवासा करण्यास त्रास होणे, असामान्य रक्तस्राव, अशक्तपणा (अॅनिमिया) इत्यादी.
- मलेरिया या आजारामुळे जगभरात दरवर्षी ४ लाख ३५ हजार जणांचा मृत्यू होत आहे. मलेरियाने मृत्यू होणाऱ्या रुग्णात आफ्रिकेतील ५ वर्षांखालील मुलांचे प्रमाण अधिक आहे.
- दक्षिण-पूर्व आशियातील अशा रुग्णांपैकी ८९ टक्के रुग्ण भारतात आढळतात. भारतात २०१६ मध्ये १०.९० लाखाहून अधिक मलेरियाच्या रुग्णांची नोंद झाली होती. यातील ३३९ रुग्णांचा मृत्यू झाला होता.
- दरवर्षी २५ एप्रिल रोजी जागतिक मलेरिया दिन साजरा केला जातो. मलेरिया रोगाबद्दल जागरूकता पसरविणे आणि त्यास रोखण्याचा प्रयत्न करणे हा या दिनामागचा उद्देश आहे.

चीन करतोय अवैधरीत्या सीएफसी-११चे उत्सर्जन

- नेचर जर्नलमध्ये अलीकडेच प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या एका अभ्यासामध्ये, चीनने मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉलचे उल्लंघन करून ओझोनच्या ठरला हानी पोहचविणाऱ्या सीएफसी-११ नावाच्या प्रतिबंधित रसायनाचा वापर सुरू ठेवला असल्याची माहिती समोर आली आहे.

- मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉलवर स्वाक्षरी करून २०१०मध्ये हानिकारक सीएफसी-११चे उत्पादन बंद करण्याची ग्वाही देणारा चीन अजूनही सीएफसी-११चे उत्सर्जन करीत आहे.
- वर्षभरापूर्वी एका अभ्यासातून सीएफसी-११ वायूचे नवीन जागतिक उत्सर्जन नोंदविण्यात आले होते. अनेक शास्त्रज्ञ, पर्यावरणीय गट आणि धोरण निर्माते यांनी हे उत्सर्जन पूर्व आशियातून होत असल्याचा संशय व्यक्त केला होता.
- संशोधकांच्या आंतरराष्ट्रीय संघटनेने केलेल्या नवीन निष्कर्षांनी संशयास्पद क्षेत्राबद्दल पुष्टी केली आणि दावा केला की, सीएफसी-११ वायूचे उत्सर्जन पूर्व चीनमधून होत आहे.
- या अभ्यासामुळे सीएफसी-११च्या अवैध वापरास आळा घालण्यासाठी चीनी सरकारवर आंतरराष्ट्रीय दबाव वाढविण्यास मदत होणार आहे.

उत्सर्जनाचे प्रमाण व त्याची कारणे

- मुख्यतः पूर्व चीनमधील शेडोंग आणि हेबेई प्रांत हे दोन औद्योगिकदृष्ट्या प्रगत प्रांत आहेत. पूर्व चीनमधून होणाऱ्या एकूण सीएफसी-११ उत्सर्जनाच्या ४० ते ६० टक्के उत्सर्जन या प्रांतातून होते.
- २००८ ते २०१२ दरम्यानच्या वर्षांमध्ये चीनने सरासरी ६,४०० मेट्रिक टन (एमटी) सीएफसी-११ प्रति वर्ष उत्सर्जित केले, २०१२ मध्ये हे उत्सर्जन २५ टक्क्यांनी वाढले आणि २०१३ पासून उत्सर्जन वाढतच आहे.
- २०१४ ते २०१७ या कालावधीत या संख्येत प्रतिवर्ष सरासरी १३,४०० मेट्रिक टन (एमटी) सीएफसी-११ वाढ झाली.
- चीन पॉलीयुरेथेन फोमची जगातील सर्वात मोठी बाजारपेठ आहे, ज्याचा एकूण जागतिक वापरामध्ये ४० टक्के वाटा आहे.
- खर्चाची बचत करण्यासाठी चीनी फोम उत्पादक एचसीएफसी-१४१बी सारख्या पर्यायी हायड्रोक्लोरो-फ्लुरोकार्बन रसायनांचा वापर करण्याऐवजी सीएफसी-११चा अवैधरित्या वापर करीत आहेत.

सीएफसी-११बद्दल

- याला फ्रेऑन-११ किंवा ट्रायक्लोरोफ्लोरोमिथेन किंवा आर-११ असेही म्हणतात.
- क्लोरोफ्लोरोकार्बन्स नावाच्या संयुगांपैकी हे एक असून, वातावरणातील ओझोनचा थर नष्ट करण्यासाठी तो जबाबदार आहे.
- हा एक शक्तिशाली हरितगृह वायूदेखील आहे, जो वातावरणीय तापमानवाढीसही कारणीभूत आहे.
- १९८७च्या मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉलमध्ये यावर बंदी घालण्यापूर्वी हा वायू मोठ्या प्रमाणात शीतक अथवा रेफ्रिजरंट म्हणून वापरला जात होता.

मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉल

- ओझोन थराला धोका पोहोचविणाऱ्या रसायनांच्या वापरावर बंदी घालण्याच्या उद्देशाने १६ सप्टेंबर १९८७ रोजी कॅनडातील मॉन्ट्रियल या शहरात एक करार करण्यात आला, त्यास मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉल म्हणतात.
- या प्रोटोकॉलनुसार ओझोनच्या थराला धोका निर्माण करणाऱ्या रसायनांच्या (उदा. हॅलोनस, कार्बन टेट्राक्लोराइड, स्ट्रॅटोस्फीअर-क्लोरोफ्लोरोकार्बन (सीएफसी) आणि मिथाइल क्लोरोफॉर्म) वापरास प्रतिबंध घालण्याचे आणि २००० अशा वायूचे उत्पादन पूर्णपणे बंद करण्याचे मान्य करण्यात आले.
- या करारातल्या अटी १९८९ सालापासून लागू झाल्या. भारताने १९९२ पासून मॉन्ट्रियल करारातील उपाययोजनांची अंमलबजावणी सुरू केली.
- सजीवसृष्टीस धोकादायक असणारी सूर्यापासून निघणारी अतिनील किरणे शोषून घेण्याचे महत्वपूर्ण कार्य वातावरणातील ओझोनचा थर करीत असतो.
- परंतु वाढते प्रदूषण व विषारी वायूंच्या औद्योगिक उत्सर्जनामुळे वातावरणातील ओझोनच्या आवरणास काही ठिकाणी मोठी छिद्रे पडल्याचे १९८५मध्ये शास्त्रज्ञांच्या निदर्शनास आले.
- जागतिक हवामान संस्थेच्या (डब्ल्युएमओ) मते, ओझोनचा थर पूर्ववत होत आहे. २०३०पर्यंत उत्तर गोलार्धावरील आणि २०३०पर्यंत अंटार्क्टिकावरील ओझोनच्या थरातील छिद्र पूर्णपणे बुजतील, असा अंदाज आहे.

नासाने 'आर्टेमिस' चंद्र मोहिमेच्या वेळापत्रकाची केली घोषणा

- नासाने अलीकडेच २०२४ मध्ये पाठविण्यात येणाऱ्या 'आर्टेमिस' नामक चंद्र मोहिमेच्या वेळापत्रकाची घोषणा केली आहे.
- नासाच्या या घोषणेनुसार, या मोहिमेतर्गत २०२४ पर्यंत नासा ८ कार्यक्रम सुरू करणार आहे. त्यांतर्गत मानव चंद्रावर पोहचण्यापूर्वी तेथे एक छोटे स्थानकही बांधले जाणार आहे.
- या मोहिमेद्वारे सुमारे अर्धशतकानंतर मानव पुन्हा चंद्रावर जाणार आहे. यापूर्वी २० जुलै १९६९ रोजी अमेरिकेचे अंतराळवीर नील आर्मस्ट्रॉंग व एडविन आल्ड्रिन यांनी सर्वप्रथम चंद्रावर पाउल ठेवले होते.
- नासाच्या चंद्रावर पाठविण्यात आलेल्या या पहिल्या मोहिमेचे नाव अपोलो (११) होते. ग्रीक पौराणिक कथांनुसार आर्टेमिस ही अपोलोची जुळी बहीण आणि चंद्राची देवी होती.

ठळक मुद्दे

- Acceleration, Reconnection, Turbulence & Electrodynamics of the Moon's Interaction with the Sun हे आर्टेमिस (ARTEMIS)चे पूर्ण रूप आहे
- नासा २०२० मध्ये चंद्राकडे आर्टेमिस-१ ही मोहीम पाठवेल. त्यामध्ये अंतराळवीर नसतील.
- यांनंतर आर्टेमिस-२ ही मोहीम पाठविली जाईल, जी २०२२ मध्ये एका चमुबरोबर चंद्राच्या कक्षेत परिक्रमा करेल.
- त्यानंतर आर्टेमिस-३ ही मोहीम पाठविली जाईल. या मोहिमेद्वारे २०२४ मध्ये अंतराळवीरांना चंद्रावर पाठविले जाईल. यामध्ये महिला अंतराळवीरांचाही समावेश असेल.
- या तिन्ही मोहिमा आतापर्यंतचे सर्वात मोठे रॉकेट बोइंग स्पेस लॉच सिस्टम (SLS)द्वारे प्रक्षेपित केल्या जाणार आहेत.
- या सर्व मोहिमा खाजगी कंपन्यांद्वारे प्रक्षेपित केल्या जातील. याअंतर्गत गेट-वेचे पहिले मॉडेल तयार करण्यासाठी खासगी कंपनी मॅक्सरची निवड केली गेली आहे.

नासा

- नासा अर्थात नॅशनल एरोनॉटिक्स अँड स्पेस अॅडमिनिस्ट्रेशन (NASA: National Aeronautics and Space Administration) ही अंतराळ संशोधन करणारी अमेरिकन संस्था आहे.
- २९ जुलै १९५८ रोजी अमेरिकेच्या राष्ट्रीय वैमानिकी व अंतराळसंशोधन कायद्यान्वये आधीच्या नॅशनल अॅड्वायझरी कमिटी ऑफ एरोनॉटिक्स ऊर्फ नाका या संस्थेच्या जागी, नासा स्थापण्यात आली.
- १ ऑक्टोबर १९५८ पासून संस्थेचे कामकाज चालू झाले. तेव्हापासून, अमेरिकेचे सर्व अंतराळ कार्यक्रम नासाद्वारे चालविले जातात. नासाचे मुख्यालय अमेरिकेची राजधानी वॉशिंग्टन येथे स्थित आहे.

डब्ल्युएचओच्या आयसीडी सूचीमध्ये बर्नआउटचा समावेश

- जागतिक आरोग्य संघटनेने जिनिव्हा (स्विट्झर्लंड) येथे आयोजित जागतिक आरोग्य संमेलनामध्ये बर्नआउटला वैद्यकीय स्थिती म्हणून चिन्हांकित करीत, त्यास आंतरराष्ट्रीय रोग वर्गीकरण (आयसीडी) मध्ये स्थान दिले आहे.
- जागतिक आरोग्य संघटनेने बर्नआउटला एक सिंड्रोम म्हणून वर्गीकृत केले आहे, जे चिरकालीन कामाच्या ठिकाणी असणाऱ्या तणावामुळे होतो.
- बर्नआउटचे खालील ३ मुख्य आयाम आहेत:
 - ❖ ऊर्जा समाप्त होणे अथवा थकवा जाणवणे.
 - ❖ नोकरीबद्दल नकारात्मक भावना निर्माण होणे.
 - ❖ व्यावसायिक दक्षतेमध्ये घट होणे.

आंतरराष्ट्रीय रोग वर्गीकरण

- ICD: International Classification of Diseases
- ही एक जन्मदर आणि मृत्युदरासाठीच्या आकडेवारीसाठीची जागतिक आरोग्य माहिती मानक संस्था आहे, जिची स्थापना १९४८ मध्ये झाली.
- आयसीडीची यादी दरवर्षी अद्ययावत केली जाते आणि यंदाची ही यातील १०वी दुरुस्ती आहे.
- रोगांचे निदान करण्यासाठी आणि आरोग्यविमा कंपन्यांद्वारे आयसीडीचा वापर मापदंड म्हणून

केला जातो.

- जगभरातील आरोग्य तज्ञांच्या शिफारशींच्या आधारे आयसीडीसी सध्याची आयसीडी-११ ही अद्ययावत २०१८ मध्ये तयार करण्यात आली होती. २५ मे २०१९ रोजी ती मंजूर करण्यात आली व जानेवारी २०२२ मध्ये ती लागू होणार आहे.

आयसीडी-११बद्दल

- डब्ल्यूएचओच्या आयसीडी यादीमध्ये यंदा पहिल्यांदाच बर्नआउटचा समावेश करण्यात आला आहे.
- याशिवाय प्रथमच व्हिडिओ गेमिंगला या यादीमध्ये व्यसन म्हणून चिन्हांकित करण्यात आले असून, त्याचा समावेश जुगार आणि कोकेनसारख्या मादक पदार्थांच्या व्यसनांबरोबर करण्यात आला आहे.
- या यादीतील मानसिक विकारांच्या सूचीमधून ट्रान्जेंडरिझमला (तृतीयपंथी) काढून टाकण्यात आले आहे.

माउंट एव्हरेस्ट स्वच्छता अभियान

- माउंट एव्हरेस्टच्या साफसफाईसाठी नेपाळ सरकारने ४५ दिवसांचे 'माउंट एव्हरेस्ट स्वच्छता अभियान' सुरू केले आहे. माउंट एव्हरेस्टवर पसरलेली कचरा परत आणणे, हा या मोहिमेचा उद्देश आहे.
- या मोहिमेचे नेतृत्व सोलूखुम्बू जिल्ह्यातील खुम्बू पासंगहमू ग्रामीण नगरपालिकेद्वारे केले जात आहे. माउंट एव्हरेस्टवरील १०,००० किलो कचरा साफ करणे, हा या अभियानाचा हेतू आहे.
- प्रतिवर्षी शेंकडो गिर्यारोहक माउंट एव्हरेस्टवर जातात. ते त्यांच्यामागे विघटनशील व अविघटनशील कचरा सोडून जातात. उदा. ऑक्सिजन कॅनिस्टर, स्वयंपाकाचे समान, बियरच्या बाटल्या इ.
- मोठ्या प्रमाणात कचऱ्याच्या साठल्याने माउंट एव्हरेस्टला 'जगातील सर्वात उंच कचराकुंडी' म्हटले जात आहे. त्यामुळे माउंट एव्हरेस्टला स्वच्छ करण्यासाठी हे अभियान सुरू करण्यात आले आहे.
- ही मोहीम २९ मे रोजी संपेल. २९ मे १९५३ रोजी एडमंड हिलेरी आणि तेनजिंग नोर्गे यांनी पहिल्यांदा माउंट एव्हरेस्ट शिखर सर केले होते.
- या अभियानाद्वारे परत आणलेल्या कचऱ्याचे प्रदर्शन नामचे नगर येथे केले जाईल. यानंतर ५ जून रोजी जागतिक पर्यावरण दिनी काठमांडू येथे त्याचे प्रदर्शन केले जाईल. यानंतर हा कचरा पुनर्वापराकरिता पाठविला जाईल.

प्रादेशिक

संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानातील बाजीराव या पांढऱ्या वाघाचा मृत्यू

- बोरिवलीच्या संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानातील सर्वांचे आकर्षणाचे केंद्र असलेल्या 'बाजीराव' या पांढऱ्या वाघाचा ३ मे रोजी वयोमानामुळे मृत्यू झाला.
- वयाच्या १८ व्या वर्षी अखेरचा श्वास घेणारा बाजीराव हा नॅशनल पार्कमधील सर्वात वृद्ध वाघ होता. २००१मध्ये त्याचा जन्म रेणुका आणि सिद्धार्थ या वाघांच्या जोडीपासून झाला होता.
- संघीवात व स्नायुदुखीमुळे तो गेल्या ४ वर्षांपासून त्रस्त होता. गेल्या १० दिवसांपासून त्याला चालताही येत नव्हते. उपचार सुरू असताना त्याचा मृत्यू झाला.
- बोरिवली येथील संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानात सध्या ६ वाघांचे वास्तव्य आहे. हे सर्व बंगाल टायगर या प्रजातीचे आहेत. उद्यान प्रशासनाकडून हंगामानुसार वाघांची निगा राखली जाते.
- या ६ वाघांपैकी आनंद व यश हे दोन नर वाघ असून, बसंती, लक्ष्मी, मस्तानी, बिजली अशा ४ मादी आहेत. आनंद, यश व लक्ष्मी हे बसंती वाघिणीच्या पोटी जन्माला आले आहेत.
- आनंद व यशचे वय ९ वर्षे असून, बसंती १६, लक्ष्मी ९, तर मस्तानी व बिजली ८ वर्षांच्या आहेत. मस्तानी व बिजली या दोन्ही सखळ्या बहिणी आहेत.
- भोपाळ वनविभागातून २००८ साली बसंती वाघिणीला, तर पेंच वनविभाग (नागपूर) येथून मस्तानी व बिजली यांना २०१६ साली संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानात आणण्यात आले. आनंद, यश आणि लक्ष्मी जन्मच उद्यानात झाला आहेत.

- या वाघांसाठी देवनावरून येणारे बीफ उद्यानातील पशुवैद्यक अधिकारी यांच्याकडून तपासणी करून, मग वाघांना खाण्यासाठी दिले जाते.

संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान

- ८७ चौकिमी क्षेत्रफळ असलेले हे राष्ट्रीय उद्यान मुंबईजवळ स्थित आहे. येथील कान्हेरी लेण्यांमुळे याला (कृष्णागिरी) म्हणजे 'काळा पहाड' हे नाव पडले आहे.
- ब्रिटिश राजवटीत वनविभागाची स्थापना झाल्यावर या वनविभागाचे सर्वेक्षण होऊन २०.२६ चौ. कि.मी. क्षेत्रफळाचे 'कृष्णागिरी राष्ट्रीय उद्यान' निर्माण झाले.
- १९७४ साली त्याचे नाव 'बोरीवली राष्ट्रीय उद्यान' असे झाले. १९८९ मध्ये नावात बदल परत एकदा बदल होऊन या उद्यानाला 'संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान' असे नाव ठेवण्यात आले.
- संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानात सुमारे ४० प्रकारचे सस्तन प्राणी, जमिनीवर तसेच पाण्यात वावरणारे, विविध रंग, आकाराचे २५० प्रकारचे पक्षी, ३८ प्रकारचे सरपटणारे प्राणी, ९ प्रकारचे उभयचर, १५० प्रजातींची फुलपाखरे आणि ५०,००० कीटकांच्या प्रजाती आहेत.

चारधाम यात्रेला उत्तराखंडमध्ये सुरुवात

- अलीकडेच जगातील प्रसिद्ध व बहुप्रतीक्षित चारधाम यात्रा उत्तराखंडमध्ये सुरू करण्यात आली आहे. गंगोत्री आणि यमुनोत्री या धामांना अक्षय तृतीयाच्या मुहूर्तावर तीर्थ यात्रेकरूसाठी खुले करण्यात आले होते.
- चारधाम यात्रेमध्ये यमुनोत्री, गंगोत्री, केदारनाथ आणि बद्रीनाथ या ४ प्रमुख तीर्थस्थळांचा समावेश होतो. हि तीर्थस्थळे उत्तराखंड राज्यात हिमालयात वसलेली आहेत.
- परंपरेनुसार तीर्थ यात्रेकरूंनी आपल्या यात्रेची सुरुवात पश्चिमेकडून व यात्रेचे समापन पूर्वेकडे करायला हवे. म्हणून या यात्रेची सुरुवात यमुनोत्री येथे होते आणि गंगोत्री, केदारनाथ आणि शेवटी बद्रीनाथमध्ये ही यात्रा संपते.
- हिंदू धर्मामध्ये चारधाम यात्रेला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. चारधाम यात्रेमुळे सर्व पाप धुतली जाऊन मोक्षाचा मार्ग खुला होतो, अशी धारणा आहे.
- 'चारधाम' हा शब्द सर्वप्रथम श्री आद्य शंकराचार्य यांनी वापरला. याचा अर्थ देवाची चार निवासस्थाने अथवा पवित्र ठिकाणे असा होतो.
- यमुनोत्री हे पवित्र यमुना नदीचे उगमस्थान आहे. हिंदू पुराण शास्त्रानुसार, यमुना यमराजची बहीण होती. यमराजने वचन दिले होते की, जो यमुना नदीत पवित्र डुबकी घेईल त्याला यमलोकात नेले जाणार नाही आणि त्याला मोक्ष मिळेल.
- गंगोत्री किंवा गोमुख हे गंगा नदीचे उगमस्थान आहे. या ठिकाणी गंगा देवीचे एक मंदिरही आहे. गंगा नदीला बोलाविण्यासाठी राजा भागीरथने ज्या दगडावर बसून ध्यान केले, तो दगड या मंदिराजवळच आहे.
- केदारनाथ हे भगवान शंकरांच्या १२ ज्योतिर्लिंगांपैकी एक आहे. केदारनाथ मंदिराचे पुनरुत्थान आद्य शंकराचार्य यांनी केले आहे.
- बद्रीनाथ हे ४ मंदिरांपैकी सर्वात पवित्र मानले जाते व ते अलकनंदा नदीच्या डाव्या किनाऱ्यावर वसलेले आहे. बद्रीनाथ येथील मंदिर भगवान विष्णु यांना समर्पित आहे. पुनर्जन्म प्रक्रियेतून आदी शंकराचार्य यांना बद्रीनाथ येथे मुक्ती मिळाली असेही मानले जाते.

गुजरातमध्ये दुकाने २४ तास खुली राहणार

- १ मेपासून गुजरात दुकाने व आस्थापना (रोजगार व सेवा अटींचे नियमन) अधिनियम २०१९ लागू करण्यात आला आहे. या कायदानुसार राज्यात दुकाने, व्यावसायिक प्रतिष्ठान आणि व्यवसाय २४ x ७ (२४ तास) खुले राहू शकतात.
- गुजरात विधानसभाने हा कायदा फेब्रुवारी २०१९ मध्ये पारित केला होता. त्याची अधिसूचना गुजरात स्थापना दिनाच्याप्रसंगी १ मे रोजी जारी करण्यात आली होती.
- गुजरात दुकाने व आस्थापना (रोजगार व सेवा अटींचे नियमन) अधिनियम २०१९ हा गुजरात दुकाने व आस्थापना अधिनियम १९४८ची जागा घेणार आहे. या कायदानुसार दुकाने सकाळी ६ ते रात्री १२ वाजेपर्यंतच खुले ठेवता येण्याची मुभा होती.
- आता १० किंवा त्यापेक्षा कमी कर्मचारी असलेली दुकाने आणि व्यावसायिक संस्था २४ x ७ (२४ तास) खुली राहू शकतात. यासाठी कोणत्याही नोंदणीची आवश्यकता नाही.

- १० पेक्षा अधिक कर्मचारी असलेली दुकाने आणि व्यवसाय प्रतिष्ठानांना फक्त एकदाच नोंदणी करावी लागेल, नंतर त्याचे नूतनीकरण करण्याची आवश्यकता नसेल.
- तथापि, महिला कर्मचाऱ्यांच्या कामाची वेळ सकाळी ६ ते रात्री ९ दरम्यान असेल. सुरक्षेची बाब लक्षात ठेवून लेखी अर्जांनंतर, ही मर्यादा बदलली जाऊ शकते.

या निर्णयाचे फायदे

- यामुळे निर्णयामुळे रोजगार वाढेल. गुजरातमध्ये ७ लाखांहून अधिक दुकाने आणि व्यवसाय प्रतिष्ठान असे आहेत, जेथे १० किंवा त्यापेक्षा कमी कर्मचारी काम करतात.
- अधिक काळ दुकाने खुली ठेवण्यासाठी अधिक कर्मचारी कामावर ठेवावे लागतील, त्यामुळे १० ते १२ लाख लोकांना रोजगार मिळू शकेल. अतिरिक्त कामासाठी कर्मचाऱ्यांना अधिक वेतनही मिळेल.
- या कायद्याचा सर्वाधिक लाभ दुकाने, मॉल्स, किरकोळ विक्रेते यांना होईल. सणासुदीच्या दिवसात दुकाने आणि मॉल्सला या निर्णयाचा अधिक फायदा होईल.

अरुणाचल प्रदेशात सापडली पीट वायपर सापाची नवीन प्रजाती

- अरुणाचल प्रदेशातील दक्षिण कामेंग जिल्ह्यात सापाची एक नवी प्रजाती सापडली आहे. लालसर तपकिरी रंगाचा हा साप पीट वायपर या विषारी प्रजातीमधील आहे.
- सरीसृपांचा अभ्यास करणारे शास्त्रज्ञ अशोक कॅप्टन यांच्या नेतृत्वाखालील पुण्याच्या पथकाने कामेंग जिल्ह्यातील एका जंगलात हा साप शोधला आहे.
- सरीसृपांशी संबंधित एका रशियन नियतकालिकामध्ये त्यांचा हो शोध प्रकाशित झाला आहे.
- अरुणाचल प्रदेशात सापडलेल्या या पीट वायपर प्रजातीच्या सापाचे शास्त्रीय नाव ट्रायमेरीसुरस अरुणाचललेन्सीस (Trimeresurus Arunachalensis) असे ठेवण्यात आले आहे.
- यामुळे पीट वायपर सापाला एखाद्या राज्याचे नाव देण्यात आलेले अरुणाचल प्रदेश हे भारतातील असे एकमेव राज्य ठरले आहे.
- भारतात ४ प्रकारचे पीट वायपर साप आढळतात. मालाबार, हॉर्सशू, हम्प नोझ आणि हिमालयन अशा या ४ प्रजाती आहेत. आता यांमध्ये या नव्या प्रजातीची भर पडली आहे.
- शास्त्रज्ञांना आतापर्यंत या प्रजातीचा हा एकाच नर साप सापडला असून, अद्याप त्याचा अधिवास, आहार, प्रजनन, आयुर्मान याबाबत सविस्तर माहिती मिळालेली नाही.

केरळ विधानसभा लवकरच होणार कागदरहित

- केरळ विधानसभेने अलीकडेच 'ई-विधान' नावाच्या महत्वाकांक्षी प्रकल्पांतर्गत त्यांचे सर्व रेकॉर्ड, दस्तावेज आणि कार्यवाही डिजिटलीकृत करण्याच्या उपक्रमाची घोषणा केली आहे. ज्यामुळे केरळ राज्य विधानसभा पूर्णपणे डिजिटल आणि कागदरहित (पेपरलेस) होणार आहे.
- या प्रकल्पाचा पहिला टप्पा पुढील १४ महिन्यांत पूर्ण होण्याची शक्यता आहे. परंतु लायब्ररी व विधानसभेशी संबंधित सर्व विभाग पूर्णपणे पेपरलेस होण्यासाठी सुमारे २ वर्षे लागतील.
- पूर्वी, राज्य सरकारने या प्रकल्पाची अंमलबजावणी करण्यासाठी केंद्र सरकारकडून मदत मागितली होती. परंतु आता राज्य सरकारच्या निधीतून हा प्रकल्प पूर्ण केला जाणार आहे.
- डिजिटलीकरणाने प्रचंड काम राज्य सरकारने सायबरपार्क (Cyberpark) या कंपनीला दिले आहे, जी उरलांगल लेबर कॉन्ट्रॅक्ट को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीद्वारे चालविण्यात येते.
- हा प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर विधानसभेची सर्व कार्ये उदा. नोटीस बजावणे, प्रश्नोत्तरे विचारणे इत्यादी पेपरलेस होतील.
- राज्य विधानसभेमध्ये शेकडो विविध बिले, माहिती आणि समिती अहवाल हाताळले जातात, ज्यामध्ये मोठ्या प्रमाणात कागद वापरला जातो. डिजिटलीकरणामुळे हे सर्व व्यवहार कागदरहित होतील.
- या प्रकल्पामुळे प्रतिवर्षी केरळ विधानसभेच्या सुमारे ३५ ते ४९ कोटी रुपयांची बचत होण्याचा अंदाज आहे.

ई-विधानबद्दल

- राज्य विधानमंडळातील ई-विधान आणि संसदेतील ई-संसद डिजिटल भारतंतर्गत प्रकल्प आहेत. संसद आणि राज्य विधानमंडळ पूर्णपणे कागदरहित करणे हा यामागील उद्देश आहे.

यामुळे त्यांचे कार्य पारदर्शी, उत्तरदायी, उत्पादनक्षम, अधिक जबाबदार होणार आहे.

ओरछा शहराचा जागतिक वारसा स्थळांच्या संभाव्य यादीत समावेश

- मध्य प्रदेशातील ओरछा नामक शहरातील वास्तुकलेच्या वारशाला युनेस्कोच्या जागतिक वारसा स्थळांच्या संभाव्य यादीत समाविष्ट करण्यात आले आहे. यासाठी भारत पुरातत्त्व सर्वेक्षणाद्वारे एक प्रस्ताव युनेस्कोला पाठविण्यात आला होता.
- नियमानुसार, युनेस्कोच्या जागतिक वारसा स्थळांच्या यादीत समाविष्ट होण्यापूर्वी कोणत्याही वारसा अथवा ऐतिहासिक इमारतीला युनेस्कोच्या संभाव्य यादीमध्ये सामील व्हावे लागते.
- ओरछा हे ऐतिहासिक शहर भारताच्या मध्य प्रदेश राज्यातील बेतवा या नदीच्या किनारी आहे. ते झाशीपासून सुमारे १५ किलोमीटर दूर आहे.
- या शहराची निर्मिती १६व्या शतकात बुंदेल राजवंशाचे राजा रूद्र प्रताप सिंह यांनी केली होती. त्याची बांधणी मुघल शैलीतील आहे.
- चतुर्भुज मंदिर, ओरछा किल्ला संकुल, राजमहाल, जहांगीर महाल व राय प्रवीण महाल इत्यादींसाठी हे प्राचीन शहर प्रसिद्ध आहे.
- याशिवाय पौराणिक कथांनुसार हे असे एकमेव ठिकाण आहे जेथे भगवान रामांची राजा म्हणून (देव म्हणून नाही) पूजा करण्यात आली होती. याठिकाणी त्यांच्या नावाचे श्री राजा राम मंदिरही आहे.

जागतिक वारसा स्थळे

- जागतिक वारसा स्थळ/स्थान हे, ज्याला सांस्कृतिक व भौगोलिक दृष्ट्या प्रतिष्ठा व महत्त्व आहे, असे युनेस्कोने मान्यता दिलेले जगातील एखादे स्थान (वास्तू, ठिकाण, उद्यान, जंगल, सरोवर इ.) असते.
- युनेस्को ही १६ नोव्हेंबर १९४५ रोजी स्थापन करण्यात आलेली संयुक्त राष्ट्रसंघाची एक विशेष संस्था आहे. युनेस्कोचे मुख्यालय पॅरिस येथे आहे.
- शिक्षण, विज्ञान व संस्कृतीमधील आंतरराष्ट्रीय सहयोग वाढवून जगामध्ये शांतता व सुरक्षा कायम करण्याचे कार्य युनेस्को पार पाडते.
- एकदा जागतिक वारसा स्थळ म्हणून घोषित केले गेल्यानंतर त्या स्थळाच्या देखभालीसाठी व संरक्षणासाठी युनेस्कोकडून अनुदान दिले जाते.
- जुलै २०१८ पर्यंत जगभरात एकूण १०९२ जागतिक वारसा स्थळे होती, ज्यामध्ये इटली या देशातील सर्वाधिक ५४ स्थानांना जागतिक वारसा स्थळांचा दर्जा प्राप्त आहे.
- युनेस्कोच्या जागतिक वारसा स्थळांच्या यादीत सध्या ३७ भारतीय वारसा स्थळांचा समावेश आहे. ओरछा हे या यादीमध्ये समाविष्ट होणारे ३८वे भारतीय ठिकाण असेल.
- जागतिक वारसा स्थळांच्या यादीत सध्या सांचीमधील बौद्ध स्मारक, भीमबेटका व खजुराहो या मध्य प्रदेशातील ३ ठिकाणांचा समावेश आहे.
- देशात महाराष्ट्रामध्ये सर्वाधिक ५ जागतिक वारसा स्थळे (अजंठा लेण्या, एलिफंटा लेण्या, वेरूळ लेण्या, छत्रपती शिवाजी महाराज टर्मिनसची इमारत व व्हिक्टोरियन निओ गॉथिक आणि आर्ट डेको इमारत) आहेत.

तेलंगानामध्ये स्थापन होणार पहिला ब्लॉकचेन जिल्हा

- तेलंगाना सरकारने हैदराबादमध्ये भारतातील पहिला ब्लॉकचेन जिल्हा स्थापन करण्याचा निर्णय घेतला आहे. स्टार्टअप आणि संस्थांसाठी एक परिस्थितीक व्यवस्था तयार करणे हा त्याचा उद्देश आहे.
- या जिल्ह्यात बँकिंग, आर्थिक सेवा आणि विमा, औषधे आणि आरोग्य, रसद आणि पुरवठा शृंखला इत्यादींसारख्या विविध क्षेत्रांशी संबंधित कार्य केले जाईल. यामुळे ब्लॉकचेनशी संबंधित संशोधन आणि विकास कार्यांना प्रोत्साहन मिळेल.
- हा जिल्हा नवीन आयटी तंत्रज्ञानाच्या विकासासाठी केंद्र म्हणून स्थापित केले जाईल. आधुनिक सुविधा आणि पायाभूत सुविधांसह, हे केंद्र भारतीय ब्लॉकचेन स्टार्ट-अप आणि कंपन्यांना फायदेशीर ठरेल.
- या जिल्ह्यासाठी टेक महिंद्रा कंपनी संस्थापक सदस्य आहे. त्यामुळे ते सर्व इनक्यूबेटर्सना मंच आणि तंत्रज्ञान प्रदान करणार आहे. तेलंगाना माहिती व तंत्रज्ञान विभाग यात सहकार्य करेल.

- ब्लॉकचेन जिल्हा एक जागतिक प्रतिभा केंद्र असेल, ज्याचा वापर ब्लॉकचेन तंत्रज्ञानाचा सदुपयोग करण्यासाठी केला जाऊ शकतो. ब्लॉकचेन तंत्रज्ञानाच्या प्रशिक्षणासाठीही हा जिल्हा खूप उपयुक्त ठरेल.

ब्लॉकचेन तंत्रज्ञान

- ब्लॉकचेन हे एक प्रकाचे डिजिटल पुस्तक आहे. यामध्ये माहिती अतिशय सुरक्षितरीत्या साठवली जाऊ शकते. माहितीचे डिजिटल प्रकारात सर्वत्र वितरण केले जाणे हा या तंत्रज्ञानाचा मुलभूत हेतू आहे.
- थोडक्यात, कोणताही व्यवहार दोन व्यक्ती/संस्थांमध्ये पार पडला असता त्याची एंट्री ही असंख्य संगणक/सर्वरवर जगभरात साठवली जाते. या माहितीचा एक ब्लॉक (टोकळा) तयार होतो.
- या माहितीमध्ये बदल करणे अथवा हॅक करणे हे अशक्य असते. कारण ही माहिती बहुकेंद्रित प्रकारे साठवली जाते.
- कुणाही एका ठिकाणाहून यांचे नियंत्रण होणे शक्य नसते आणि कुठेही त्यात बदल करण्याचा प्रयत्न झाला तर इतर ठिकाणाच्या माहितीशी तुलना करून तो बदल नाकारला जातो.
- अशा प्रत्येक व्यवहार/प्रक्रियेचा एक ब्लॉक तयार होत जातो. प्रत्येक टप्प्यावर त्याची शृंखला तयार होत जाते. याद्वारे संपूर्ण प्रक्रियेचा मार्ग सहज तपासता येतो, तसेच त्यात बदल करणे कुणासही शक्य होऊ शकत नाही.
- काही राष्ट्रे डिजिटल चलन न स्वीकारता ब्लॉकचेन तंत्रज्ञानाचे इतर उपयोग विविध प्रणाली कशी भक्कम करता येईल यासाठी करत आहेत.
- हे तंत्रज्ञान अतिशय सुरक्षित व पारदर्शी आहे. क्रिप्टोकॉन्सीमध्ये याचा मोठ्या प्रमाणात वापर केला जातो. याव्यतिरिक्त याचा वापर आर्थिक व्यवहार, प्रशासन, माहिती साठवणूक आणि इंटरनेट ऑफ थिंग्स इत्यादींमध्ये केला जातो.
- १० वर्षांपूर्वी सतेशी नाकामोटो या जपानी संशोधकाने ब्लॉकचेन प्रणालीचा शोध लावला असे सांगितले जाते. मात्र सदर व्यक्तीच्या अस्तित्वाचे पुरावे दिसून येत नाहीत.

मेघालय सरकारचे अरोमा मिशन

- मेघालयचे मुख्यमंत्री कौनराड संगमा यांनी राज्यातील री-भोई जिल्ह्यातील बिरवा येथे 'अरोमा मिशन' सुरू केले.
- राज्यात औषधी वनस्पतींच्या लागवडीला प्रोत्साहन देण्यासाठी हे अभियान सुरू करण्यात आले असून, यासाठी अंदाजे १८ कोटी रुपये खर्च अपेक्षित आहे.
- या मोहिमेद्वारे राज्यात औषधी आणि सुगंधी वनस्पतींचे उत्पादन वाढेल. तसेच शेतकऱ्यांची जीवनशैली सुधारणे आणि राज्यात रोजगार निर्मिती करणे हादेखील या अभियानाचा उद्देश आहे.
- औषधी आणि सुगंधी वनस्पतींवर एकत्रितपणे कार्य करण्यासाठी मेघालय खोरे विकास प्राधिकरण आणि केंद्रीय औषधी व सुगंधी वनस्पती संस्था (CIMAP) यांनी एक करार केला आहे.
- मेघालय सरकारने ५ जून रोजी जागतिक पर्यावरण दिनानिमित्त राज्यात १० लाख रोपे लावण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे.

राजस्थानमध्ये ई-सिगारेटच्या विक्री आणि जाहिरातींवर बंदी

- राजस्थान सरकारने ई-सिगारेट आणि इलेक्ट्रॉनिक निकोटीन डिलीवरी सिस्टम्स (ENDS) यांच्या उत्पादन, विक्री आणि जाहिरातींवर तात्काळ बंदी घालण्याचा आदेश दिला आहे.
- राजस्थानमधील कॉन्ग्रेस सरकारने आपल्या जाहीरनाम्यात युवकांकडून होणारा तंबाखूचा वापर कमी करण्यासाठी प्रतिबद्धता जाहीर केली होती.
- ई-सिगारेटवरील बंदीच्या या निर्णयाची घोषणा ३१ मे रोजी जागतिक तंबाखू सेवन विरोधी दिनाच्या पार्श्वभूमीवर करण्यात आली आहे.
- पंजाब, कर्नाटक, केरळ, मिझोराम, जम्मू-काश्मीर, उत्तर प्रदेश, बिहार आणि तामिळनाडू या राज्यांमध्ये यापूर्वीच ई-सिगारेट आणि ENDSच्या उत्पादन आणि आयातीवर बंदी घालण्यात आली आहे.

ई-सिगारेट आणि ENDS

- ENDSचे पूर्ण रूप: Electronic Nicotine Delivery Systems.
- ENDS हे एक प्रकारचे उपकरण आहे, ज्याचा वापर धूम्रपानाला पर्याय म्हणून केला जातो. हे उपकरण जळत नाही आणि तंबाखूचा वापरही करत नाही.
- यामध्ये उष्णतेद्वारे द्रव गरम करून त्यातून एरोसोलची निर्मिती केली जाते, जे याचा वापरकर्ता श्वासाद्वारे ग्रहण करतो.
- यामध्ये वापरलेल्या द्रवात निकोटीन, प्रोपिलीन ग्लायकोल, ग्लिसरीन यांच्या मिश्रणाचा वापर केला जातो.
- ई-सिगारेट ENDSच्या कार्यप्रणालीचा वापर करून तयार केलेले उपकरण आहे.
- गर्भवती स्त्रिया आणि मुलांसाठी ENDSचा वापर अत्यंत हानिकारक आहे. त्यात निकोटीन, इतर मादक पदार्थ आणि रसायनांचा वापर केला जातो.
- मॉरिशस, ऑस्ट्रेलिया, सिंगापूर, दक्षिण कोरिया, श्रीलंका, थायलंड, ब्राझील, मेक्सिको, उरुग्वे, बहरीन, इराण, सौदी अरेबिया आणि युएई या देशांमध्ये ENDSच्या वापरावर बंदी आहे.

आर्थिक

अमेरिकेच्या करन्सी मॉनिटरिंग लिस्टमधून भारत बाहेर

- अमेरिकेने चिंता व्यक्त केलेल्या काही मुद्द्यांवर भारताकडून सकारात्मक पावले उचलली गेल्याने ट्रम्प प्रशासनाने भारताला चलन व्यवहारासंबंधीच्या देखरेख यादीतून (करन्सी मॉनिटरिंग लिस्ट) बाहेर काढले आहे.
- भारताप्रमाणेच चलन देखरेख यादीतून बाहेर काढण्यात आलेला स्वित्झर्लंड हा दुसरा देश ठरला असून, चीन, जर्मनी, जपानसह काही देश मात्र यादीत कायम आहेत.
- अमेरिकी वित्त मंत्रालयाने विदेशी व्यापारी भागीदारांची चलनविषयक धोरणे आणि स्थूल आर्थिक घटक याविषयी कॉंग्रेसला पाठविलेल्या अर्धवार्षिक अहवालात ही माहिती दिली आहे.
- स्वित्झर्लंड आणि भारताच्या परकी चलनाच्या खरेदीमध्ये २०१८मध्ये मोठ्या प्रमाणात घट झाली आहे, अशी माहिती अहवालात देण्यात आली आहे.
- जून २०१८ पर्यंतच्या ४ तिमाहीतील भारताची परकी चलनांची शुद्ध खरेदी कमी होऊन ४ अब्ज डॉलरवर म्हणजेच सकल देशांतर्गत उत्पन्नाच्या ०.२ टक्क्यांवर आली आहे.
- भारताने घेतलेल्या काही महत्त्वपूर्ण निर्णयांमुळे व धोरणात्मक बदलांमुळे चलनविषयक चिंता दूर झाल्याने आणि त्यामुळे ही कारवाई केली असल्याचे या अहवालात नमूद करण्यात आले आहे.
- अमेरिकेबरोबरील द्विस्तारावरील व्यापारात मोठ्या प्रमाणात अमेरिकेला फायदा होत असल्याच्या निकषावर या यादीतून भारताला सूट मिळाली आहे.
- ऑक्टोबर २०१८च्या अहवालातच भारताची कामगिरी समाधानकारक दिशेने सुरू असल्याचे व भारताला पुढील अहवालात यादीतून बाहेर काढण्यात येऊ शकेल, असे म्हटले होते.

करन्सी मॉनिटरिंग लिस्ट

- संशयास्पद परकी चलनाची धोरणे असलेल्या आपल्या मोठ्या व्यापारी भागीदार देशांच्या चलन व्यवहारांवर देखरेख ठेवण्यासाठी अमेरिकेकडून ही यादी बनविली जाते.
- देशाची परकी चलनाची धोरणे पाहून मे २०१८ मध्ये अमेरिकेने भारताला पहिल्यांदा या यादीत समाविष्ट केले होते. भारतासह चीन, जर्मनी, जपान, दक्षिण कोरिया आणि स्वित्झर्लंडलाही या यादीत समाविष्ट करण्यात आले होते.
- मे २०१८मध्ये अमेरिकेसोबत भारताचा द्विपक्षीय व्यापार अधिशेष होता आणि त्याने भारताची २० अब्ज डॉलर्सची कमाल मर्यादा ओलांडली होती.
- खालील ३ पैकी कोणत्याही २ निकषांची पूर्तता करणाऱ्या देशाचा समावेश या यादीत करण्यात येतो.
 - जर भागीदार देशाचा द्विपक्षीय व्यापार अधिशेष खूप जास्त असेल.
 - जर भागीदार देशाचा चालू खात्यावरील अधिशेष खूप जास्त असेल.
 - जर भागीदार देश परकीय चलन विनिमय बाजारात 'सतत एकतर्फी हस्तक्षेप' व्यवहारांमध्ये गुंतला असेल.

राष्ट्रीय शेअर बाजाराला ६२५ कोटी रुपयांचा दंड

- भांडवल बाजार नियामक सेबीने राष्ट्रीय शेअर बाजार (NSE)ला ६२५ कोटी रुपयांचा दंड ठोठावला आहे. व्यवहार प्रणालीतील को-लोकेशन सुविधेचा गैरवापर केल्याचा ठपका एनएसईवर ठेवण्यात आला आहे.
- याशिवाय, या भांडवली बाजाराला पुढील ६ महिने प्रारंभिक खुली भागविक्री (आयपीओ) संबंधित प्रक्रिया पुढे नेण्यासही रोखण्यात आले आहे.
- एनएसईचे तत्कालीन मुख्य कार्यकारी अधिकारी रवि नारायण व चित्रा रामकृष्ण हेही ५ वर्षांपूर्वीच्या या प्रकरणात दोषी आढळले असून त्यांना संबंधित कालावधीतील वेतनाच्या २५ टक्के रक्कम आगामी दीड महिन्यांत दंडरूपात जमा करण्याचा आदेश देण्यात आला आहे.
- दंडापोटी एनएसईला भरावी लागणारी रक्कम व्याजासह १,००० कोटी रुपयांच्या घरात जाण्याची शक्यता आहे. ही रक्कम गुंतवणूकदार संरक्षण आणि शिक्षण निधीत (आयपीईएफ) जमा केली जाणार आहे.
- एनएसईला ६२४.८९ कोटी रुपये दंड व १ एप्रिल २०१४ पासून वार्षिक १२ टक्के दराने व्याज देण्याचे आदेश सेबीने दिले आहेत. या गैरवापरातून बाजाराला २०१०-२०१४ या ४ वर्षांत दंड रकमेइतकाच लाभ झाल्याचे सेबीने आदेशात म्हटले आहे.

को-लोकेशन प्रकरण

- एनएसईकडून सह-स्थान (को-लोकेशन) सुविधेअंतर्गत, त्यांच्या दलाल सदस्यांना संगणकीय सर्व्हर हे बाजाराच्या डेटा सेंटरमध्ये ठेवण्याची सवलत आहे.
- या सुविधेमुळे या दलाल सदस्यांकडून होणाऱ्या नोंद व्यवहारांना जलद ऑक्सेस मिळतो तसेच, त्यांच्या खरेदी-विक्री व्यवहारांची अंमलबजावणी शीघ्रगतीने होण्यास मदत होते. या सुविधेसाठी एनएसई सदस्यांकडून अतिरिक्त शुल्कही वसूल केले जाते.
- जुलै २०१६मध्ये त्रयस्थ संस्थेकडून केल्या गेलेल्या न्यायवैद्यक तपासणीत या सुविधेत काहीतरी संशयास्पद असल्याचे सेबीच्या ध्यानात आले.
- सेबीने सखोल चौकशीचा निर्णय घेतला आणि को-लोकेशन सुविधेच्या वापराचे शुल्क आणि त्यातून होणाऱ्या व्यवहारांच्या उलाढाल शुल्कांतून जमा होणारी रक्कम विशेष खात्यात वळवण्याचा आदेश दिला.

राष्ट्रीय शेअर बाजार

- NSE: National Stock Exchange
- राष्ट्रीय शेअर बाजार भारतातील आघाडीचा एक रोखे बाजार मुंबईमध्ये स्थित आहे. प्रतिभूती करार (विनियमन) कायदा १९५६ (SCRA 1956) अंतर्गत स्थापन झालेला हा देशातील मान्यताप्राप्त रोखे बाजार आहे.
- एम. जे. फेरवानी समितीच्या शिफारसीनुसार १९५६च्या कंपनी कायद्यांतर्गत देशातील प्रमुख १६ बँका व वित्तीय संस्था मिळून १९९२ साली राष्ट्रीय रोखे बाजाराची स्थापना करण्यात आली.
- राष्ट्रीय शेअरबाजाराची स्थापना सर्व व्यवहार कागद विरहित संगणकामार्फत आणि पारदर्शक व्हावेत या हेतूने करण्यात आली होती.
- एनएसईचे डेट मार्केट व इक्विटी मार्केट असे दोन विभाग आहेत. डेट मार्केट हा नाणे बाजाराचा हिस्सा असून यात डिबेंचर्सची खरेदी विक्री केली जाते. तर इक्विटी मार्केट हा भांडवल बाजाराचा हिस्सा असून यात रोख्यांची खरेदी विक्री चालते.
- एनएसईमध्ये वापरल्या जाणाऱ्या निर्देशांकाचे नाव सीएनएक्स निफटी आहे. मुंबई रोखे बाजारच्या सेन्सेक्ससोबत निफटी हा भारतामधील सर्वात महत्त्वाचा निर्देशांक समजला जातो.
- राष्ट्रीय शेअर बाजाराचे ३० नोव्हेंबर २०१८ रोजी बाजारमूल्य २०३०० कोटी अमेरिकन डॉलरपेक्षा अधिक होते. हा जगातील ११व्या क्रमांकाचा सर्वात मोठा रोखे बाजार आहे.
- राष्ट्रीय शेअरबाजारात १९००पेक्षा अधिक कंपन्यांची नोंदणी झालेली आहे. याशिवाय विविध कंपन्यांच्या कर्जरोख्यांची नोंदणी करण्यात आली आहे.
- राष्ट्रीय शेअर बाजार व मुंबई शेअर बाजार हे भारतीय भांडवल बाजाराचे प्रतिनिधित्व करतात. भारतात सर्व मिळून असे २१ शेअरबाजार असले तरी या २ बाजारातच सर्वाधिक सौदे होतात.
- येथे समभाग, कर्जरोखे, रोखे यांची नोंदणी होऊन त्यांचे यातील समभाग, निर्देशांकाचे रोखीचे आणि भविष्यातील व्यवहार केले जातात.
- येथे रोज प्रचंड मोठ्या प्रमाणावर उलाढाल होत असल्याने मोठ्या स्वरूपात कररूपाने

सरकारला महसूल मिळत असतो. त्यामुळेच या बाजारावरील लोकांचा विश्वास वाढावा असा प्रयत्न सरकारकडून केले जातात. हे बाजार सुस्थितीत असणे हे भारत प्रगतीपथावर असल्याचे लक्षण समजले जाते.

सेबी

- सिक््युरिटीज अँड एक्स्चेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (सेबी) ही भारतातील भांडवली बाजारावर नियंत्रण ठेवणारी सर्वोच्च संस्था आहे.
- भारतीय भांडवल बाजाराचे नियंत्रण करण्यासाठी भारत सरकारने २ कायदे संमत केले होते. १) कंपनी कायदा १९५६, २) प्रतिभूती करार (विनियमन) कायदा १९५६ (SCRA 1956). तरीसुद्धा भांडवल बाजारात अनेक दोष/उणीवा होत्या.
- १९८०नंतर भांडवल बाजाराचा विस्तार लक्षणीय होता परंतु शिस्तबद्ध नव्हता. म्हणून सरकारला भारतीय भांडवल बाजाराचे नियंत्रण व विकास घडवून आणण्यासाठी एक स्वतंत्र संस्था असावी अशी गरज भासत होती. त्यासाठी सेबीची स्थापना करण्यात आली.
- जी.एस. पटेल समितीच्या शिफारसीच्या आधारावर एक अवैधानिक संस्था म्हणून १२ एप्रिल १९८८ रोजी सेबीची स्थापना करण्यात आली.
- ३१ जानेवारी १९९२ रोजी सेबीला वैधानिक दर्जा व विस्तृत अधिकार देण्यासाठी राष्ट्रपतींनी वटहुकूम काढला. कालांतराने 'सेबी बिल' संसदेत संमत करण्यात येऊन ३१ मार्च १९९२ पासून सेबीला स्वायत्त व वैधानिक दर्जा देण्यात आला.
- सेबीचे मुख्यालय मुंबईला असून कोलकाता, दिल्ली व चेन्नईला तिची विभागीय कार्यालये आहेत. सेबीचे व्यवस्थापन ६ सदस्यीय संचालक मंडळामार्फत केले जाते.

सेबीची उद्दिष्टे

- कंपन्या / संस्था यांना आपल्या प्रतिभूतीच्या (शेअर्स, डिबेंचर्स इ.) विक्रीसाठी योग्य वातावरण निर्मिती करणे.
- गुंतवणूकदारांचे हितसंरक्षण करणे.
- सर्व रोखे बाजाराच्या व्यवस्थापनावर परिणामकारक नियंत्रण ठेवणे.
- रोखे बाजारात व्यवहार करणाऱ्यांसाठी आवश्यक, योग्य व अत्याधुनिक सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देण्यास प्रयत्नशील राहणे.
- रोखे बाजारांचा कारभार स्पर्धात्मक व व्यावसायिक तत्वांवर चालण्यासाठी वातावरण निर्मिती करणे.

इशू आणि बीएसईचा जीएसटीसाठी जागरूकता कार्यक्रम

- इंदिरा गांधी राष्ट्रीय मुक्त विद्यापीठ (इशू)ने मुंबई शेअर बाजारासोबत (बीएसई) वस्तू आणि सेवा कराबाबत (जीएसटी) जागरूकता कार्यक्रम सुरू केला आहे. जीएसटी कायद्यांतर्गत मूलभूत ज्ञान आणि कौशल्ये प्रदान करणे, या कार्यक्रमाचा उद्देश आहे.
- अकाउंट्स विभागात काम करणाऱ्या व विविध प्रकारचे अप्रत्यक्ष कर परतावे भरणाऱ्या लोकांसाठी लोकांसाठी हा कार्यक्रम अतिशय उपयुक्त आहे.
- याद्वारे बुक कीपिंग व्यावसायिकांना कौशल्य प्रदान करण्यात येईल. या कोर्ससाठी १२वी पास उमेदवार पात्र आहेत. हा कोर्स जानेवारी ते जुलै दरम्यान चालविला जाईल.

मुंबई शेअर बाजार

- BSE: Bombay Stock Exchange
- मुंबई शेअर बाजार हा आशिया खंडातील सर्वात जुना शेअर बाजार असून तो जगभरात बीएसई या नावाने प्रसिद्ध आहे. १८७५ साली बीएसईची स्थापना झाली.
- प्रेमचंद रॉयचंद या उद्योजकाने प्रथम कपडाउद्योग नंतर सोनेउद्योगात नाव कमवून या बाजाराचे महत्व जाणले आणि नेटिव्ह शेअर अँड शेअर ब्रोकर असोसिएशन ही संस्था स्थापन केली जी पुढे मुंबई शेअर बाजार म्हणून नावरापास आली.
- ब्रिटीश सरकारने १९२७मध्ये बीएसईला स्थायी स्वीकृती प्रदान केली होती. तर भारत सरकारने ३१ ऑगस्ट १९५७ रोजी बीएसईला स्थायी स्वीकृती प्रदान केली.
- बीएसईचा बाजारमुल्याबाबतीत भारतामध्ये अव्वल तर जगात १०वा क्रमांक लागतो. बीएसईचे सध्याचे बाजारमूल्य १.७ खर्व डॉलर्स आहे.
- सध्या सुमारे ५००० पेक्षा अधिक कंपन्या बीएसईवर रोखे व समभागांची खरेदी विक्री करतात.

याचे कार्यालय दलाल स्ट्रीट, मुंबई येथे स्थित आहे.

- बीएसईमध्ये वापरला जाणाऱ्या निर्देशांकाचे नाव सेन्सेक्स आहे. सेन्सेक्समध्ये ३० प्रमुख कंपन्या समाविष्ट असून, १ जानेवारी १९८६ रोजी सेन्सेक्स सुरू झाला.
- सेन्सेक्स हा राष्ट्रीय शेअर बाजाराच्या निपटीसह भारतामधील सर्वात महत्वाचा निर्देशांक समजला जातो व भारतीय अर्थव्यवस्थेची नाडीही मानला जातो.

नथु-ला येथे भारत-चीन सीमा व्यापाराची १४वी आवृत्ती सुरू

- भारत-चीन सीमेवरील व्यापाराच्या १४व्या आवृत्तीला सिक्किममधील नथु-ला येथे सुरुवात झाली. या प्रसंगी दोन्ही देशांतील अधिकारी व उद्योजक सामील झाले.
- दरवर्षी या दोन देशांमध्ये द्विपक्षीय सीमा व्यापार होतो. याचे आयोजन ६ महिन्यांसाठी (१ मे ते ३० नोव्हेंबर) आठवड्यातून ४ दिवसांसाठी केले जाते.
- ४४ वर्षांच्या कालावधीनंतर हा व्यापार ६ जुलै २००६ रोजी पुन्हा सुरू झाला. यामुळे व्यापाराला तर चालना मिळालीच, त्याशिवाय सिक्किममध्ये पर्यटनातही वाढ झाली आणि त्यामुळे स्थानिक लोकांना उदरनिर्वाहाचे दुसरे साधन मिळाले.
- भारतातील व्यापाराच्या यादीत २ विभाग आहेत. निर्यात विभागात दूध उत्पादनापासून ते भांड्यांपर्यंत विविध ३६ वस्तू आहेत. तर आयात विभागात कार्पेट्स, चादरी व जॅकेट्ससह २० वस्तूंचा समावेश आहे.
- या मेळाव्यात, भारताने २०१८ मध्ये ४५.०३ कोटी रुपयांच्या वस्तूंची निर्यात केली आणि ३.२३ कोटी रुपयांच्या वस्तूंची आयात केली.
- टीप: भारत व चीन यांच्यात ३ मुक्त सीमांत व्यापार पोस्ट आहेत: सिक्किममधील नथु-ला, हिमाचल प्रदेशातील शिपकी-ला व उत्तराखंडमध्ये लिपुलेख.

पीपीआय नियमांच्या उल्लंघन प्रकरणी ५ कंपन्यांना दंड

- भारतीय रिझर्व्ह बँकेने (RBI) व्होडाफोन एम-पैसा (M Pesa) आणि फोन पे यांच्यासह प्रीपेड पेमेंट इन्स्ट्रुमेंट (PPI) जारी करणाऱ्या पाच कंपन्यांना नियमांचे उल्लंघन करण्याप्रकरणी दंड ठोठावला आहे.
- याशिवाय, नियमांच्या उल्लंघनासाठी वेस्टर्न युनियन फायनान्सिअल सर्व्हिसेस इंक आणि मनीग्राम पेमेंट सिस्टम्स इंक या अमेरिकन कंपन्यांनाही दंड ठोठावला आहे.
- रिझर्व्ह बँकेकडून देण्यात आलेल्या माहितीनुसार, पेमेंट एन्ड सेटलमेंट सिस्टम्स अँक्ट २००७च्या कलम ३० मधील प्रीपेड पेमेंट इन्स्ट्रुमेंट्सच्या (PPI) नियमांचे उल्लंघन केल्याप्रकरणी या कंपन्यांना आर्थिक दंडाची शिक्षा देण्यात आली आहे.
- व्होडाफोन एम पैसाला ३.०५ कोटी रुपयांचा दंड ठोठावण्यात आला आहे. याशिवाय मोबाईल पेमेंट्स, फोन पे, प्रायव्हेट अँड जीआय टेक्नॉलॉजी यांना प्रत्येकी १ कोटी रुपयांचा दंड ठोठावण्यात आला आहे. तर वाय कॅश सॉफ्टवेअर सोल्युशन्सला ५ लाख रुपयांचा दंड ठोठावला आहे.
- वेस्टर्न युनियन फायनान्सिअल सर्व्हिसेस इंक कंपनीला सुमारे २९.६६ लाख आणि मनीग्राम पेमेंट सिस्टम्स इंकला सुमारे १०.११ लाख रुपये दंडाची शिक्षा करण्यात आली आहे.

नाबार्डकडून ग्रामीण व कृषी स्टार्टअप्ससाठी १०० दशलक्ष डॉलर्सच्या निधीची घोषणा

- भारतातील कृषी आणि ग्रामीण विकास बँक 'नाबार्ड'ने देशातील ग्रामीण आणि कृषी स्टार्टअप्ससाठी १०० दशलक्ष डॉलर्सच्या (७०० कोटी रुपये) निधीची घोषणा केली आहे.
- नाबार्डची उपकंपनी 'नाबर्वेचर्स'द्वारे हा प्रकल्प सुरू करण्यात आला आहे. त्यासाठी प्रस्तावित निधीची रक्कम ५०० कोटी आहे आणि २०० कोटी रुपये अधिक नोंदणी झाल्यास पर्यायी उपाय म्हणून ठेवण्यात आले आहेत.
- यामुळे कृषी संबंधित स्टार्टअप्सला चालना मिळेल. ज्यामुळे ग्रामीण अर्थव्यवस्थेस मोठ्या प्रमाणात फायदा होईल आणि यामुळे ग्रामीण भागात रोजगारदेखील निर्माण होईल.

राष्ट्रीय कृषि व ग्रामीण विकास बँक (नाबार्ड)

- NABARD : National Bank for Agriculture and Rural Development
- शिवरामन समितीच्या शिफारशीने १२ जुलै १९८२ रोजी स्थापन झालेली नाबार्ड ही भारतातील

अग्रगण्य विकास बँकांपैकी एक आहे. तिचे मुख्यालय मुंबई येथे स्थित आहे.

- ग्रामीण क्षेत्राचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्यासाठी आवश्यक वित्तपुरवठा करणारी नाबार्ड ही एकमेव शिखर संस्था आहे.

नाबार्डची मुख्य कार्ये

- शेतीक्षेत्र, लघुउद्योग, ग्रामीण व कुटीरोद्योग, हस्तोद्योग या क्षेत्रांना गुंतवणूक व उत्पादनकार्यासाठी वित्तपुरवठा करणे.
- राज्य सहकारी बँक, क्षेत्रीय ग्रामीण बँका, भूविकास बँका इत्यादींना अल्प मुदत, मध्यम व दीर्घमुदतीची कर्जे देणे.
- सहकारी सोसायट्यांचे भागभांडवल पुरविण्यासाठी नाबार्ड राज्य सरकारांना २० वर्षे मुदतीपर्यंतची दीर्घ मुदतीची कर्जे देऊ शकते.
- सहकारी बँका, राज्य सहकारी बँका व क्षेत्रीय ग्रामीण बँकांच्या कार्याची तपासणी करण्याचे अधिकार नाबार्डला देण्यात आलेले आहेत.
- शेती क्षेत्राशी व ग्रामीण भागाच्या विकासाशी संबंधित व मध्यवर्ती सरकारची मान्यता असलेल्या कोणत्याही संस्थेला दीर्घ मुदतीची कर्जे नाबार्ड देऊ शकते किंवा अशा संस्थांचे भागभांडवल विकत घेऊन अशा संस्थांमध्ये गुंतवणूक करू शकते.
- कर्जासाठी वित्तपुरवठा, ग्रामीण भागात गुंतवणूक. ग्रामीण भागात विकासासाठी विविध संस्थांचे समन्वय. याद्वारे पुनर्वित्त प्रकल्पांचे परीक्षण व मूल्यांकन करणे. संस्थात्मक विकास प्रोत्साहन.

मसाला कर्जरोखे जारी करणारे केरळ हे देशातील पहिले राज्य

- मसाला कर्जरोखे (बॉण्ड) जारी करणारे केरळ हे देशातील पहिले राज्य ठरले आहे. केरळ इन्फ्रास्ट्रक्चर इन्व्हेस्टमेंट फंड बोर्डने (KIIFB) हे मसाला कर्जरोखे जारी केले आहेत.
- या मसाला कर्जरोख्यांच्या रेटिंगसाठी केरळ इन्फ्रास्ट्रक्चर इन्व्हेस्टमेंट फंड बोर्डने स्टॅण्डर्ड अँड पूअर्स आणि फिच रेटिंग्स यांना नियुक्त केले होते. हे कर्जरोखे लंडन स्टॉक एक्सचेंज (LSE) मध्ये सूचीबद्ध करण्यात आले आहेत.
- या कर्जरोख्यांचे एकूण मूल्य २१५० कोटी रुपये (३१२ दशलक्ष डॉलर्स) असून, त्यांचा कालावधी ५ वर्षांचा आहे.
- केरळमधील मोठ्या आणि महत्वाच्या पायाभूत सुविधांच्या प्रकल्पांमध्ये गुंतवणूक करण्याच्या उद्देशाने निधी उभारण्यासाठी मसाला कर्जरोख्यांद्वारे ५,००० कोटी रुपये उभारण्याची केरळ सरकारची योजना आहे.

मसाला कर्जरोखे

- मसाला कर्जरोखे हे रुपयांमध्ये जारी केले जातात. याद्वारे भारतीय कंपन्या विदेशी बाजारातून परकीय चलनावेवजी भारतीय रुपयामध्ये गुंतवणूक मिळवू शकतात.
- ही एक प्रकारची ऋणपत्रे आहेत, ज्याद्वारे कॉर्पोरेट विदेशी गुंतवणूकदारांकडून स्थानिक चलनामध्ये गुंतवणूक प्राप्त करून घेता येते.
- रुपयांमध्ये कर्जरोखे जारी केल्यामुळे चलनाच्या मूल्यामध्ये होणाऱ्या परिवर्तनाचा परिणाम जारीकर्ता तसेच गुंतवणूकदार यांच्यावर होणार नाही.
- जारीकर्ता मसाला कर्जरोख्यांद्वारे आपल्या निधीच्या स्रोतांचे विविधीकरण करू शकतो.
- यामुळे भारतीय रुपयाचे आंतरराष्ट्रीयीकरणदेखील होईल व भारतीय कर्जरोखे बाजाराचा विस्तारही होईल. दीर्घकाळात यामुळे रुपयाच्या मूल्यामध्ये होणाऱ्या घसरणीमध्येही घट होऊ शकते.

केरळ इन्फ्रास्ट्रक्चर इन्व्हेस्टमेंट फंड बोर्ड

- ही केरळची वित्तीय संस्था आहे. राज्याच्या महसुलाव्यतिरिक्त पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी निधीची व्यवस्था करणे, हे या संस्थेचे मुख्य कार्य आहे.
- याची स्थापना केरळ पायाभूत सुविधा गुंतवणूक निधी अधिनियम १९९९द्वारे करण्यात आली होती.

रेल्वेमार्गाच्या विद्युतीकरणासाठी ७५० दशलक्ष डॉलर्सचे कर्ज

- आशियाई विकास बँकेने भारतातील रेल्वेमार्गाचे विद्युतीकरण करण्यासाठी ७५० दशलक्ष डॉलर्सचे कर्ज मंजूर केले आहे. भारतातील रेल्वेच्या विद्युतीकरणासाठी हे खूप महत्वाचे आहे.

- या कर्जाच्या रकमेद्वारे भारतात रेल्वेमार्ग विद्युतीकरण प्रकल्पांतर्गत सुमारे ३३७८ किलोमीटर लांब रेल्वेमार्गाचे विद्युतीकरण केले जाईल.
- करारानुसार आशियाई विकास बँकेकडून इंडियन रेल्वे फायनान्स कॉर्पोरेशनला (IRFC) दीर्घ मुदतीचे कर्ज देण्यात येणार आहे.

आशियाई विकास बँक

- ADB: Asian Development Bank
- ही आशियाई देशांच्या आर्थिक विकासाला सहाय्य करण्यासाठी १९ डिसेंबर १९६६ रोजी स्थापन झालेली एक प्रादेशिक विकास बँक आहे.
- या बँकेचे मुख्यालय मनीला (फिलिपाइन्स) येथे आहे. एडीबीच्या अध्यक्षपदी आतापर्यंत नेहमी जपानी व्यक्तीचीच निवड करण्यात आली आहे. सध्या जपानचे ताकेहीको नकाओ एडीबीचे अध्यक्ष आहेत.
- स्थापनेच्यावेळी या बँकेचे ३१ देश सदस्य होते. आता या बँकेची सदस्य संख्या ६७ आहे. ज्यापैकी ४८ देश आशिया व पॅसिफिक प्रदेशातील तर १९ देश गैर-आशियाई आहेत.
- आशिया आणि पॅसिफिक प्रदेशाच्या आर्थिक-सामाजिक विकासाला गती देणे हे या बँकेचे प्रमुख लक्ष्य आहे.
- त्यासाठी ही बँक आपल्या विकसनशील सदस्य राष्ट्रांना आर्थिक-सामाजिक विकासासाठी कर्ज देते तसेच समभाग गुंतवणूक करते.

योजना व विधीविषयक

केंद्र सरकारने पीएम-किसान योजनेची व्याप्ती वाढविली

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखाली नवनिर्वाचित केंद्रीय मंत्रिमंडळाने प्रधानमंत्री किसान सम्मान निधी योजनेची (पीएम-किसान) व्याप्ती वाढविण्यास मंजुरी दिली आहे.
- या योजनेअंतर्गत २ हेक्टरपेक्षा कमी जमीन असलेल्या लहान आणि वंचित शेतकऱ्यांना दरवर्षी ६ हजार रुपये (प्रतिमाह ५०० रुपये) देण्यात येणार होते. परंतु आता ही मर्यादा हटविण्यात आली आहे.
- त्यामुळे आता जमिनीचा आकार लक्षात न घेता सर्व पात्र शेतकरी कुटुंबांना या योजनेचा लाभ मिळणार आहे. त्यामुळे या योजनेद्वारे सुमारे १५ कोटी शेतकरी लाभान्वित होतील अशी अपेक्षा आहे.
- आतापर्यंत या योजनेंतर्गत ३.११ कोटी लाभार्थ्यांना पहिल्या हप्त्याची आणि २.६६ कोटी लाभार्थ्यांना दुसऱ्या हप्त्याची रक्कम बँक खात्यांमध्ये थेट जमा करण्यात आली आहे.
- सुधारित योजनेमुळे सरकारी तिजोरीवर अतिरिक्त १२,२१७.५० कोटी रुपयांचा ताण पडणार आहे. यापूर्वी या योजनेसाठी ७५,००० कोटी रुपये खर्च अपेक्षित होता.

प्रधानमंत्री किसान सम्मान निधी

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी २४ फेब्रुवारी २०१९ रोजी उत्तर प्रदेशमधील गोरखपूर येथे प्रधानमंत्री किसान सम्मान निधी अर्थात पीएम-किसान योजनेचा शुभारंभ केला.
- यावेळी काही निवडक शेतकऱ्यांना प्रशस्तीपत्रके आणि २ हजार रुपयांचा पहिला हप्ता हस्तांतरित करत या योजनेची औपचारिक सुरुवात केली होती.
- प्रधानमंत्री किसान सम्मान निधी (पीएम-किसान) ही योजना २०१९-२०च्या अंतरिम अर्थसंकल्पामध्ये घोषित करण्यात आली होती.

योजनेची उद्दिष्टे

- पिकांचे आरोग्य सुधारणे व त्याद्वारे उत्पन्न मिळवणे तसेच शेतकऱ्यांच्या आर्थिक उत्पन्नाला हातभार लावणे. यामुळे शेतकऱ्यांची सावकारांच्या कचाट्यातून मुक्तता होईल आणि त्यांना शेती करणे सुलभ होईल.
- खराब हवामानामुळे किंवा कमी किंमतीमुळे पीडित शेतकऱ्यांना मदत करणे.
- छोट्या आणि वंचित शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढवण्यासाठी ही योजना सुरू करण्यात आली असून, तिचा लाभ किमान १२ कोटी शेतकरी कुटुंबांना मिळण्याची अपेक्षा आहे. (सुधारित योजनेनुसार १५ कोटी कुटुंबांना)
- २०२२पर्यंत शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करणार, या आपल्या वचनाची पूर्तता करण्याच्या दृष्टीने

भाजपा सरकारने उचललेले हे एक महत्वाचे पाऊल आहे.

योजनेचे स्वरूप

- या योजनेअंतर्गत ज्यांच्याकडे २ हेक्टरपेक्षा कमी जमीन असलेल्या लहान आणि वंचित शेतकऱ्यांना शेतकऱ्यांना दरवर्षी ६ हजार रुपये (प्रतिमाह ५०० रुपये) दिले जाणार आहे. (यातील २ हेक्टरपेक्षा कमी जमीन असण्याची अट आता काढून टाकण्यात आली आहे.)
- ही रक्कम २ हजार रुपयांच्या ३ हप्त्यांमध्ये थेट लाभ हस्तांतरण सार्वजनिक अर्थव्यवस्था प्रणाली अर्थात डीबीटी-पीएफएमएस शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये वर्ग केली जाईल.
- याद्वारे लाभार्थ्यांपर्यंत पूर्ण रक्कम पोहोचेल व पूर्ण प्रक्रियेमध्ये पारदर्शकता आणली जाईल.
- ही केंद्र सरकार पुरस्कृत योजना असून तिच्यासाठी केंद्र सरकारद्वारे पूर्ण अनुदान देण्यात येईल. ही योजना १ डिसेंबर २०१८ पासून कार्यान्वित करण्यात येईल.
- या योजनेमुळे सरकारी तिजोरीवर ७५ हजार कोटी रुपयांचा ताण पडणार आहे. सुधारित योजनेनुसार ८७,२१७.५० कोटी रुपये एकूण खर्च होण्याची शक्यता आहे.
- राज्य सरकार आणि केंद्रशासित प्रदेश हे या योजनेसाठी पात्र शेतकऱ्यांची निवड करतील, ही निवड केंद्र सरकारने घालून दिलेल्या निकषांवर होईल.

योजनेचे लाभ

- ही योजना छोट्या व वंचित शेतकऱ्यांचे जीवन बदलून टाकण्यासाठी एक क्रांतिकारी पाऊल आहे.
- याद्वारे शेतकऱ्यांना खात्रीचे उत्पन्न मिळेल या सर्व प्रक्रियेतून दलालांना वेगळे केल्यामुळे भ्रष्टाचार कमी होईल.
- कर्जमाफीपेक्षा पीएम-किसान ही योजना शेतकऱ्यांच्या सक्षमीकरणात मोठी भूमिका बजावेल.
- नाबार्डने २०१५-१६मध्ये केलेल्या ग्रामीण वित्तीय सर्वेक्षणानुसार शेतकऱ्यांचे सरासरी मासिक उत्पन्न ३,१४० रुपये होते. अशा प्रकारे, शेतकऱ्यांचे मासिक उत्पन्न ५०० रुपये प्रतिमहिना म्हणजे जवळपास १६ टक्क्याने वाढेल.
- पीएफएमएस अंतर्गत होणाऱ्या या इलेक्ट्रॉनिक हस्तांतरणामुळे केंद्र सरकारच्या डिजिटल इंडिया उपक्रमाला अधिक बळ मिळणार आहे.

सिंगापूर सरकारने केला फेक न्यूज विरोधी कायदा मंजूर

- सिंगापूर सरकारने खोटी बातमी प्रकाशित केल्यास शिक्षेची तरतूद असणारा 'फेक न्यूज विरोधी कायदा' मंजूर केला आहे.
- द प्रोटेक्शन फ्रॉम ऑनलाइन फॉल्सहूड अँड मॅनीप्युलेशन बिल (The Protection from Online Falsehoods and Manipulation bill) असे या विधेयकाचे नाव आहे.
- यानुसार सिंगापूरमध्ये ऑनलाइन फेक न्यूज पसरविल्यास संबंधित व्यक्तीला दोषी ठरवण्यात येणार असून, त्याला १० वर्षांचा तुरुंगवास आणि ३.७७ कोटी रुपयांचा दंडही होऊ शकतो.
- या नव्या कायद्यानुसार सरकारला अशा बातम्या पोर्टलवरून हटवण्याचा अधिकारही देण्यात आला आहे. तसेच पोलिसांना ऑनलाइन प्लॅटफॉर्मवरचे खाजगी मेसेज तपासण्याचे अधिकार मिळणार आहेत.
- या कायद्यानुसार फेक अकाउंट, बॉट यांवरही बंदी घालता येणार आहे. असे अकाउंट चालवणाऱ्यांना १ दशलक्ष सिंगापूर डॉलर्स (५ कोटी रुपयांहून अधिक) दंड भरावा लागू शकतो किंवा १० वर्षांचा तुरुंगवासही होऊ शकतो.
- सोशल मीडिया, न्यूज वेबसाईट अशा सगळ्या ऑनलाइन प्लॅटफॉर्मवर हा कायदा लागू होणार आहे. कारवाईनंतर माहिती काढली नाही किंवा योग्य बदल केला नाही तर अधिक दंड भरावा लागणार आहे.
- हा कायदा म्हणजे ऑनलाइन अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यावर घाला आहे, अशा शब्दात मानवाधिकार संघटना, पत्रकार व तंत्रज्ञान कंपन्यांनी सिंगापूर सरकारच्या या निर्णयावर टीका केली आहे.
- तर लोकांच्या वैचारिक मतांवर या कायद्यामुळे गदा येणार नाही, केवळ खोट्या माहितीला लक्ष केले जाईल असे स्पष्टीकरण सरकारने दिले आहे.
- जागतिक पत्रकारिता स्वतंत्रता निर्देशांकात (वर्ल्ड प्रेस फ्रीडम इंडेक्स) १८० देशांमध्ये सिंगापूर १५१ व्या क्रमांकावर आहे.

असा कायदा करणारा पहिला देश : मलेशिया

- खोटेबातविरोधात कायदा करणारा मलेशिया पहिला देश आहे. मात्र, मलेशियाने हा कायदा ५ महिन्यांमध्येच रद्द केला होता.
- मलेशियामध्ये नजीब रजाक यांनी मार्च २०१८मध्ये खोटेबातम्यांविरुद्ध कायदा केला. मात्र, निवडणुकीनंतर महातीर मोहंमद यांचे नवे सरकार ऑगस्ट २०१८मध्ये सत्तेवर आल्यानंतर त्यांनी हा कायदा संपुष्टात आणला.

इसोने केले 'युविका २०१९'चे उद्घाटन

- इसोचे चेअरमन डॉ. के. सिवान यांनी आंध्र प्रदेशातील श्रीहरिकोटा येथील सतीश धवन अंतराळ केंद्रात (SDSC) येथे 'युविका २०१९' या युवा वैज्ञानिक कार्यक्रमाचे उद्घाटन केले.
- या कार्यक्रमाचे आयोजन १३ ते २६ मे दरम्यान करण्यात येणार आहे. इसोने हा कार्यक्रम केंद्र सरकारच्या 'जय विज्ञान, जय संशोधन' या विचाराच्या पार्श्वभूमीवर लॉंच केला आहे.
- या कार्यक्रमाच्या नोंदणीसाठी २५ मार्च ते ३ एप्रिल दरम्यान अर्ज करण्याची सुविधा इसोच्या अधिकृत वेबसाइटच्या माध्यमातून उपलब्ध करून देण्यात आली होती.
- भारतीय अंतराळ संशोधन संघटना (इसो)ने युवा वैज्ञानिक कार्यक्रम लॉंच केला होता. याचा उद्देश, विद्यार्थ्यांना अंतराळ टेक्नॉलॉजी, अंतराळ विज्ञान आणि त्याच्या उपयोगासाठी आधारभूत पैलुंशी परिचित करणे आहे.

युवा वैज्ञानिक कार्यक्रम (युविका)

- या कार्यक्रमाद्वारे विद्यार्थ्यांना अंतराळ विज्ञान-तंत्रज्ञानाच्या वापराच्या मूलभूत पैलूंचा परिचय करून देण्यात येणार आहे.
- या कार्यक्रमाच्या माध्यमातून इसो देशभरातील १०० विद्यार्थ्यांची निवड करेल आणि त्यांना उपग्रह निर्मितीच्या व्यावहारिक प्रक्रियेबद्दल माहिती देण्यात येईल.
- या कार्यक्रमासाठी प्रत्येक राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेशातील प्रतिवर्षी ३ विद्यार्थ्यांची निवड केली जाईल.
- सीबीएसई, आयसीएसई आणि राज्य अभ्यासक्रमावर आधारित विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक कामगिरी आणि इतर क्रियांच्या आधारे त्यांची निवड केली जाईल.
- या कार्यक्रमात उन्हाळ्याच्या सुरुवातीला २ आठवड्यांचा निवासी प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित केला जाईल. इतना १०वीमध्ये शिकत असलेल्या विद्यार्थ्यांची यासाठी निवड होईल.
- या निवडलेल्या विद्यार्थ्यांना इसो केंद्राला भेट देण्याची आणि वरिष्ठ शास्त्रज्ञांशी संवाद साधण्याची संधी मिळेल.
- या कार्यक्रमासाठी ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना विशेष प्राधान्य देण्यात येईल. इसोद्वारे प्रवास आणि राहण्याचा सर्व खर्च केला जाईल.
- इसो देशाच्या विविध भागांमध्ये ६ उष्णायन (इन्क्युबेशन) केंद्रे उभारत आहे. या केंद्रांमध्ये विद्यार्थी संशोधन आणि विकास कार्य करू शकतील. याअंतर्गत पहिले केंद्र त्रिपुरामधील आगरतळा येथे स्थापित करण्यात आले आहे.

भारताची 'क्राइस्टचर्च कॉल टू ॲक्शन'वर स्वाक्षरी

- भारताने पॅरिसमध्ये 'क्राइस्टचर्च कॉल टू ॲक्शन'वर (Christchurch Call to Action) स्वाक्षरी केली आहे. याअंतर्गत सोशल मिडियावरील उग्रवादी आणि हिंसक सामग्री काढण्यासाठी तरतूद केली गेली आहे.
- हा करार मार्चमध्ये न्यूझीलंडमध्ये मशिदींवर झालेल्या हल्ल्याच्या पार्श्वभूमीवर तयार करण्यात आला आहे. या हल्ल्यात सुमारे ५१ लोकांचा मृत्यु झाला होता. याचा उद्देश उग्रवादांकडून होणारा इंटरनेटचा दुरुपयोग रोखणे आहे.
- फ्रान्सचे राष्ट्रपती इमॅनुएल मॅक्रॉन व न्यूझीलंडच्या पंतप्रधान जॅकंडा अर्डनद्वारे या वैश्विक दस्तावेजावर पॅरिसमध्ये स्वाक्ष्या करण्यात आल्या.
- या करारमध्ये सरकार आणि मोठ्या तंत्रज्ञान कंपन्या या दोघांनीही एकत्रितपणे उग्रवादी आणि हिंसक सामग्रीविरुद्ध पाऊले उचलण्याची कटिबद्धता जाहीर केली आहे.
- पॅरिसमध्ये आयोजित या बैठकीत मायक्रोसॉफ्ट, गूगल, ट्विटर, फेसबुक आणि अमेझॉन यासारख्या दिग्गज तंत्रज्ञान कंपन्यांच्या प्रतिनिधींनी भाग घेतला.
- या बैठकीत भारताचे प्रतिनिधित्व इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाचे सचिव

- अजय प्रकाश साहनी यांनी केले. या बैठकीला फ्रान्स, ब्रिटन, कॅनडा, आयर्लंड, सेनेगल, इंडोनेशिया, जॉर्डन तसेच युरोपियन यूनियनचे प्रतिनिधी उपस्थित होते.
- उग्रवादी आणि हिंसक सामग्रीला सोशल मिडियावरून काढण्याचा मुद्दा बिअर्रिट्ज (Biarritz) येथे पार पडलेल्या G-7 संमेलन तसेच G-20 संमेलनांच्या प्रमुख मुद्द्यांपैकी एक होता.

तैवानमध्ये समलैंगिक विवाहासंबंधी कायद्याला मंजूरी

- तैवानच्या संसदेने समलैंगिक विवाहाला मंजूरी दिली आहे. संसदेत झालेल्या मतदानानंतर समलैंगिक विवाहासंबंधी हा कायदा करण्यात आला आहे.
- विशेष म्हणजे हा कायदा १७ मे रोजी म्हणजेच आंतरराष्ट्रीय होमोफोबिया, ट्रान्सफोबिया आणि बायफोबियाविरोधी दिनी (International Day Against Homophobia, Transphobia and Biphobia) मंजूर करण्यात आला आहे.
- उल्लेखनीय बाब म्हणजे, तैवान आशिया खंडात समलैंगिक विवाहाला मंजूरी देणारे पहिलेच राष्ट्र बनले आहे.
- तैवानच्या राष्ट्राध्यक्ष साई-इंग-वेन यांनी या विधेयकावर स्वाक्षरी केल्यानंतर त्याचे कायद्यात रूपांतर होईल व त्याची अंमलबजावणी सुरु होईल.
- तैवानमध्ये गेल्या कित्येक वर्षांपासून समलैंगिकांनी समान अधिकारांसाठी आंदोलन पुकारले होते. हे प्रकरण तेथील सर्वोच्च न्यायालयात पोहोचले होते.
- २०१७मध्ये तैवानच्या घटनापीठाने देशातील प्रत्येक नागरिकाला समलैंगिक संबंध आणि समलैंगिक विवाह करण्याचा अधिकार आहे असे स्पष्ट केले होते. तसेच सरकारला यासंबंधी कायदा मंजूर करण्याचे आदेश जारी केले होते.
- समलैंगिक विवाहासंबंधी कायदा करण्यासाठी न्यायालयाने संसदेला २ वर्षांचा अवधी दिला होता. त्यानुसार, २४ मे पूर्वीच सरकारला हा कायदा मंजूर करणे आवश्यक होते.
- संसदेत यासंदर्भातील ३ विविध विधेयकांवर वाद-विवाद केला गेला. त्यापैकी सर्वात सुधारणावादी असा विधेयक मंजूर करण्यात आले आहे. याच विधेयकात समलैंगिक विवाहांचा उल्लेख करण्यात आला होता.
- उर्वरीत दोन्ही विधेयकांमध्ये समलैंगिक कौटुंबिक संबंध अथवा समलैंगिक संगठन असा प्रस्ताव मांडण्यात आला होता ते दोन्ही विधेयक फेटाळून लावण्यात आले आहेत.
- सरकारने सादर केलेल्या सगळ्यांत उदारमतवादी विधेयकात समलैंगिक संबंधांना लग्नाचा दर्जा देण्यात आला असून, काही अटी-शर्तीसह मुले दत्तक घेण्याचीही परवानगी देण्यात आली आहे.
- तैवान जे चीनचे प्रजासत्ताक म्हणूनही ओळखले जाते, हे पूर्व आशियामधील एक वादग्रस्त सार्वभौम राष्ट्र आहे. चीन देशाशी याचा सार्वभौमत्वाबद्दल वाद सुरू आहे. तैवान व नजीकच्या लहान बेटांवर या देशाची सत्ता आहे.

ई-गव्हर्नन्स सर्व्हिसेस इंडिया लिमिटेडचा आयआयटी कानपूरशी करार

- ई-गव्हर्नन्स सर्व्हिसेस इंडिया लिमिटेडने 'उन्नत भारत अभियाना'साठी आयआयटी कानपूरशी करार केला आहे. उन्नत भारत अभियान हा केंद्रीय मानव संसाधन विकास मंत्रालयाचा उपक्रम आहे.
- उन्नत भारत अभियानासाठी आयआयटी कानपूरमध्ये उत्तर प्रदेशातील १५ मोठ्या उच्च शैक्षणिक संस्थांना एकत्रित करण्यात आले आहे.
- या सर्व संस्था सार्वजनिक सेवा केंद्रांसह (कॉमन सर्व्हिसेस सेंटर) गावांच्या विकासासाठी काम करणार आहेत. आयआयटी कानपूरने ५ गावे दत्तक घेतली आहेत: हृदयपुर, बैकंथपुर, ईश्वरगंज, प्रतापपुर हरी तथा सक्सुपुर्वा.

उन्नत भारत अभियान

- या मोहिमेचा उद्देश प्रत्येक उच्च शैक्षणिक संस्थेला कमीतकमी ५ गावांशी जोडणे आहे. यामुळे गावात आर्थिक आणि सामाजिक बदल घडवून आणणे शक्य होईल. या योजनेअंतर्गत, या उच्च शिक्षण संस्था गावांच्या विकास उपक्रमांमध्ये भाग घेतात.
- योजनेची मुख्य उद्दिष्टे
 - ❖ उच्च शिक्षण संस्थांमधील शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांद्वारे ग्रामीण भागाची माहिती प्राप्त करणे.

- ग्रामीण भागातील समस्या दूर करण्यासाठी नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करणे.
- सरकारी योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी उच्च शिक्षण संस्थांचे योगदान देणे.
- ग्रामीण भागातील विकासाच्या प्रक्रियेला गती देण्यासाठी आणि मूलभूत बदल घडवून आणण्याच्या हेतूने ही योजना प्रेरित आहे.
- त्यासाठी देशाच्या मोठ्या शैक्षणिक संस्थांचे ज्ञान आणि स्रोत वापरण्यात येतील. यामुळे गावेदेखील देशाच्या सर्वांगीण विकासाचे भागीदार बनू शकतील.
- या योजनेअंतर्गत, उच्च शैक्षणिक संस्थांद्वारे ग्रामीण क्षेत्रांमधील लोकांचा राहणीमानाचा स्तर, समस्या आणि गरजा यांचा अभ्यास केला जाईल आणि समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी उपाय देखील सुचविले जातील.

क्रीडा

अपूर्वी चंदेला ISSF जागतिक क्रमवारीत पहिल्या स्थानी

- भारताची नेमबाजपटू अपूर्वी चंदेलाने आयएसएसएफ (ISSF) जागतिक क्रमवारीत १० मी. एअर रायफल प्रकारात पहिला क्रमांक पटकावला आहे. १९२६ गुणांची कमाई करत अपूर्वीने ही कामगिरी केली आहे.
- फेब्रुवारी महिन्यात नवी दिल्लीत झालेल्या विश्वचषक स्पर्धेत चंदेलाने २५२.९ गुणांचा विश्वविक्रम नोंदवत भारताला सुवर्णपदक मिळवून दिले होते.
- तिने २०१४ मध्ये ग्लासगो राष्ट्रकुल क्रीडा स्पर्धेत सुवर्णपदक पटकाविले होते. तर २०१८ च्या राष्ट्रकुल क्रीडा स्पर्धेमध्ये तिने कांस्यपदक मिळविले होते.
- २०१८ मध्ये झालेल्या आशियाई क्रीडा स्पर्धेत चंदेलाने १० मी. मिश्र रायफल प्रकारात कांस्यपदक पटकाविले होते.
- भारताची दुसरी नेमबाजपटू अंजुम मुद्द्रीलने दुसरा क्रमांक पटकावला आहे. मुद्द्रीलच्या खात्यात १६९५ गुण जमा आहेत. बीजिंगमध्ये झालेल्या विश्वचषक स्पर्धेत मिश्र सांघिक गटात तिने सुवर्ण जिंकले होते.
- २०२० च्या टोकियो ऑलिम्पिक स्पर्धेसाठी भारताच्या ५ नेमबाजपटूंनी आपले स्थान पक्के केले असून, त्यात अपूर्वी आणि अंजुमचाही समावेश आहे. याव्यतिरिक्त अभिषेक वर्मा, सौरभ चौधरी व दिव्यांश सिंहनेही आपले स्थान निश्चित केले आहे.

प्रियांका मोहिते : माउंट मकालू सर करणारी देशातील पहिली महिला

- महाराष्ट्रातील साताऱ्याची गिर्यारोहक प्रियांका मोहिते जगातील पाचव्या क्रमांकाचे सर्वोच्च शिखर असलेले माउंट मकालू सर करणारी देशातील पहिली महिला ठरली आहे.
- नेपाळ व चीन देशांच्या हद्दीवरील ८,४८१ मीटर उंचीचे हे हिमशिखर प्रियांकाने वयाच्या २६ व्या वर्षी सर केले. त्यामुळे या शिखरावर पाय ठेवणारी प्रियांका जगातील सर्वात कमी वयाची गिर्यारोहक ठरली आहे.
- १८ एप्रिल २०१९ रोजी माउंट मकालू चढण्यास प्रियांकाने सुरुवात केली. हे शिखर सर करण्यासाठी नेपाळच्या एका ग्रुपने जगातील २२ सदस्यांची निवड केली होती, त्यात प्रियांकाचा समावेश होता.
- हिमालयीन महालंगूर पीक म्हणून ओळखले जाणार माउंट मकालूची रचना ही एखाद्या पिरॅमिड प्रमाणे असल्याने त्यावर चढाई करणे एक प्रकारचे आव्हानच आहे. पण प्रियांकाने प्रतिकूल परिस्थितीतही हे आव्हान यशस्वीरित्या पेलले.
- या आधीने तिने माउंट एव्हरेस्ट, माउंट ल्होत्से, माउंट किलीमांजारो, माउंट एलब्रुस ही जागतिक दर्जाची हिमशिखरे पार केली आहेत. माउंट एव्हरेस्ट सर करणारी ती पहिली महाराष्ट्रीयन आहे.
- ७ हजार मीटरपेक्षा जास्त उंचीच्या जगातील १० पैकी ५ शिखरांवर प्रियांकाने यशस्वी आरोहण केले आहे. प्रियांकांच्या या पराक्रमाची नोंद घेत महाराष्ट्र शासनाने तिला शिवछत्रपती पुरस्कार प्रदान केला आहे.

बजरंग पुनियाला अली एलिव कुस्ती स्पर्धेत सुवर्णपदक

- भारतीय कुस्तीपटू बजरंग पुनियाने रशियातील सुरु असलेल्या अली एलिव कुस्ती स्पर्धेत

सुवर्ण पदकाची कमाई केली आहे.

- त्याने ६५ किलो वजनी गटातील फ्रीस्टाइल कुस्ती प्रकारात रशियाच्या विकटर रासाडिनला १३-८ असे पराभूत केले. या स्पर्धेत सुवर्ण पदक मिळवणारा बजरंग पुनिया पहिला भारतीय कुस्तीपटू आहे.
- दोन आठवड्यातील बजरंगचे हे दुसरे सुवर्णपदक आहे. यापूर्वी त्याने २३ एप्रिल रोजी चीनच्या शीआन येथे आयोजित आशियाई कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धेत सुवर्णपदकाची कमाई केली होती.
- भारतीय कुस्ती महासंघाने बजरंग पुनियाची यंदा भारताच्या क्रीडा क्षेत्रातील सर्वोच्च सन्मान, राजीव गांधी खेलरत्नसाठी शिफारस केली आहे.
- बजरंग ६ मे रोजी अमेरिकेतील न्यूयॉर्कमध्ये होणाऱ्या स्पर्धेत सहभागी होणार आहे. अमेरिका कुस्ती महासंघाने त्याला मॅडिसन स्केअर गार्डनच्या आखाड्यात खेळण्याचे आमंत्रण दिले आहे. ही विशेष स्पर्धा अमेरिकेत अतिशय लोकप्रिय आहे.
- या लढतीला 'ग्रेपल एट द गार्डन - बीट द स्ट्रीट्स' नाव देण्यात आले आहे. त्याची लढत अमेरिकचा दोनवेळा राष्ट्रीय विजेतेपद मिळवणाऱ्या यियानी डिकोमाहिल्स याच्याविरुद्ध होणार आहे.

बजरंग पुनिया

- भारतातील हरियाणा राज्यामधील झज्जर जिल्ह्यात २६ फेब्रुवारी १९९४ रोजी बजरंग पुनियाचा जन्म झाला. सध्या हा युवा कुस्तीपटू जागतिक क्रमवारीत ६५ किलो वजनी गटात फ्रीस्टाइल प्रकारात प्रथम स्थानी आहे.
- जागतिक कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धेत २ पदके जिंकणारा तो एकमेव भारतीय कुस्तीपटू आहे.

त्याने आतापर्यंत मिळवलेली पदके

- २०१३ आशियाई कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धा (नवी दिल्ली) : कांस्यपदक.
- २०१३ जागतिक कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धा (बुडापेस्ट, हंगेरी) : कांस्यपदक.
- २०१४ राष्ट्रकुल स्पर्धा (ग्लासगो, स्कॉटलंड) : रौप्यपदक.
- २०१४ आशियाई खेळ (इंचीऑन, दक्षिण कोरिया) : रौप्यपदक.
- २०१४ आशियाई कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धा (अस्ताना, कझाकिस्तान) : रौप्यपदक.
- २०१७ आशियाई कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धा (नवी दिल्ली) : सुवर्णपदक.
- २०१८ राष्ट्रकुल स्पर्धा (गोल्डकोस्ट, ऑस्ट्रेलिया) : सुवर्णपदक.
- २०१८ आशियाई खेळ (जकार्ता, इंडोनेशिया) : सुवर्णपदक.
- २०१८ जागतिक कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धा (बुडापेस्ट) : रौप्यपदक.
- २०१९ आशियाई कुस्ती अजिंक्यपद स्पर्धा (शीआन, चीन) : सुवर्णपदक.

अपूर्वी चंदेला आयएसएसएफ वर्ल्ड चॅम्पियनशीप स्पर्धेत सुवर्णपदक

- भारताची नेमबाज अपूर्वी चंदेला हिने जर्मनीच्या म्युनिच येथे सुरू असलेल्या आयएसएसएफ वर्ल्ड चॅम्पियनशीप स्पर्धेमध्ये १० मीटर एअर रायफल प्रकारात सुवर्णपदक पटकावले.
- तिने अंतिम फेरीमध्ये एकूण २५१ गुण प्राप्त केले. चीनची वांग लुयाओला २०५.८ गुणांसह दुसऱ्या तर चीनची जु होंग २२९.४ गुणांसह तिसऱ्या क्रमांकावर राहिली.
- अपूर्वीचे या वर्षातील हे दुसरे आयएसएसएफ विश्वचषकातील सुवर्णपदक ठरले. याआधी तिने फेब्रुवारी महिन्यात नवी दिल्ली येथे विश्वविक्रम रचताना सुवर्णपदक पटकावले होते. याबरोबरच तिने टोकियो ऑलिम्पिकसाठीचा कोटाही यापूर्वीच मिळवला आहे.
- बीजिंगमध्ये झालेल्या दुसऱ्या विश्वचषकात ती चौथ्या स्थानावर होती. अपूर्वी हिचे कारकीर्दीतील हे चौथे आयएसएसएफ पदक आहे.
- अपूर्वी चंदेला सध्या १९२६ गुणांसह आयएसएसएफ जागतिक क्रमवारीत १० मी. एअर रायफल प्रकारात पहिला स्थानी आहे.
- यापूर्वी तिने २०१४ मध्ये ग्लासगो राष्ट्रकुल क्रीडा स्पर्धेत सुवर्णपदक पटकाविले होते. तर २०१८ च्या राष्ट्रकुल क्रीडा स्पर्धेमध्ये तिने कांस्यपदक मिळविले होते.
- २०१८ मध्ये झालेल्या आशियाई क्रीडा स्पर्धेत चंदेलाने १० मी. मिश्र रायफल प्रकारात कांस्यपदक पटकाविले होते.
- २०२० च्या टोकियो ऑलिम्पिक स्पर्धेसाठी भारताच्या ५ नेमबाजपटूंनी आपले स्थान पक्के केले असून, त्यात अपूर्वी चंदेला, अंजुम मुद्द्रील, अभिषेक वर्मा, सौरभ चौधरी व दिव्यांश सिंह यांचा

समावेश आहे.

आयएसएसएफ नेमबाजी विश्वचषक स्पर्धेत भारताला अव्वल स्थान

- भारताने जर्मनीच्या म्युनिच येथे सुरू असलेल्या आयएसएसएफ नेमबाजी विश्वचषक स्पर्धेमध्ये आपली आतापर्यंतची सर्वोत्तम कामगिरी केली.
- भारताने ५ सुवर्ण व १ रौप्यपदकांसह एकूण ६ पदके जिंकत पदकतालिकेत अव्वल स्थान पटकावले, तर दुसऱ्या स्थानावर असणाऱ्या चीनने २ सुवर्ण, २ रौप्य आणि ५ कांस्यांसह एकूण ९ पदके प्राप्त केली.
- भारतातर्फे अपूर्वी चंदेला (१० मी. एअर रायफल), राही सरनोबत (२५ मी. पिस्तुल) व सौरभ चौधरी (१० मी. एअर पिस्टल) यांनी सुवर्ण जिंकले.
- राही सरनोबत हिने २५ मीटर पिस्तुल प्रकारात सुवर्णपदक पटकावत, २०२० मध्ये होणाऱ्या टोकियो येथे होणाऱ्या ऑलिम्पिकसाठीची पात्रताही पूर्ण केली आहे.
- अंजुम मुद्दील व दिव्यांशसिंग पनवार यांनी १० मी. एअर रायफल मिश्र सांघिक स्पर्धेत सुवर्ण पटकावले, तर मनु भाकर व सौरभ चौधरी यांनी १० मी. एअर पिस्तूल मिश्र सांघिक स्पर्धेत सुवर्ण मिळवले.
- मिश्र एअर रायफलमध्ये अपूर्वी चंदेला व दीपक कुमार यांना अंजुम-दिव्यांशसिंगकडून २-१६ असा पराभव पत्करावा लागला. त्यामुळे त्यांना रौप्यपदकावर समाधान मानावे लागले.
- मनु आणि सौरभ यांना एअर पिस्तूल फायनल्समध्ये ओलिना कोस्टेविच आणि ओलेह ओमेलचूक या युकेनच्या अनुभवी जोडीकडून कडवे आव्हान मिळाले; परंतु त्यांनी १७-९ असा विजय मिळवला.
- २०२०च्या टोकियो ऑलिम्पिक स्पर्धेसाठी पात्र ठरलेले भारताचे ६ नेमबाजपटू: अपूर्वी चंदेला, अंजुम मुद्दील, अभिषेक वर्मा, सौरभ चौधरी, दिव्यांशसिंग पनवार व राही सरनोबत.

आशियाई युवा महिला हॅडबॉल चॅम्पियनशिप स्पर्धेचे आयोजन जयपूर

- ८व्या आशियाई युवा महिला हॅडबॉल चॅम्पियनशिप स्पर्धेचे आयोजन जयपूर (राजस्थान) येथे केले जाणार आहे. या स्पर्धेत १० संघ सहभागी होतील.
- ही स्पर्धा जयपूरमध्ये २१ ते ३० ऑगस्ट दरम्यान आयोजित केली जाणार आहे. या स्पर्धेचे यजमानपद भारताला मिळण्याची ही दुसरी वेळ आहे.
- यापूर्वी २०१५ मध्ये या स्पर्धेचे आयोजन दिल्ली येथे करण्यात आले होते. त्यावेळी भारत ७व्या स्थानावर होता.
- आतापर्यंत या स्पर्धेवर दक्षिण कोरियाचा दबदबा राहिला आहे. या स्पर्धेच्या मागील ७ आवृत्त्यांमध्ये दक्षिण कोरियाच्या संघाने विजेतेपद मिळविले आहे.
- २०१७मध्ये जकार्ता (इंडोनेशिया) येथे या स्पर्धेच्या ७व्या आवृत्तीचे आयोजन करण्यात आले होते. यात दक्षिण कोरियाचा संघ विजेता ठरला होता, तर जपान आणि चीन अनुक्रमे दुसऱ्या आणि तिसऱ्या स्थानावर होते.

स्पेनचा झावी हर्नांडेझने सर्वप्रकारच्या फुटबॉलमधून निवृत्त

- स्पेन आणि बार्सिलोनाचा माजी अनुभवी मिडफिल्डर झावी हर्नांडेझने सर्वप्रकारच्या फुटबॉलमधून निवृत्ती जाहीर केली.
- यापूर्वी २०१४ मध्ये त्याने आंतरराष्ट्रीय फुटबॉलमधून, तर २०१५मध्ये बार्सिलोना संघामधून निवृत्ती घेतली होती. तेव्हापासून तो अल-सद या कतारमधील क्लबतर्फे खेळत होता.
- खेळाडू म्हणून निवृत्त झाल्यानंतर तो आता प्रशिक्षक म्हणून नव्याने कारकीर्द सुरू करण्याच्या तयारीत आहे.

झावी हर्नांडेझ

- झावी हर्नांडेझ स्पॅनिश फुटबॉलपटू आहे. त्याचा जन्म २५ जानेवारी १९८० रोजी स्पेनमधील तेरासा येथे झाला. झावीला फुटबॉलमधील महान मिडफील्डर्सपैकी एक मानले जाते.
- झावीने स्पेनच्या राष्ट्रीय संघातून १३३ सामने खेळले असून, त्याने १३ गोल केले आहेत. बार्सिलोना क्लबसाठी तो १९९८ ते २०१५ अशा एकूण १७ वर्षांत ५०५ सामने खेळला असून, त्याने ५८ गोल केले आहेत.

- स्पेनच्या २००८ आणि २०१२ अशा युरो कप जेतेपदांसह २०१०च्या विश्वचषक विजेतेपदात झावीची कामगिरी महत्त्वपूर्ण ठरली होती.
- २००८च्या युरोपियन स्पर्धेत तो सर्वोत्कृष्ट फुटबॉलपटू ठरला होता. झावीमुळेच १९६४ नंतर स्पेनला प्रथमच आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा जिंकता आली.
- २०१५ पासून तो अल-सद या कतारमधील क्लबतर्फे खेळत आहे. या क्लबसाठी खेळताना त्याने २१ गोल केले आहेत.
- ८ ला लीगा खिताब, ३ कोपा डेल रे, ४ यूईएफए चॅम्पियन्स लीगचे खिताब व २ फिफा क्लब विश्वचषक खिताब जिंकणाऱ्या बार्सिलोना संघाचा झावी भाग होता.

गेम चेंजर: पाकिस्तानी क्रिकेटपटू शाहीद आफ्रिदीचे आत्मचरित्र

- अलीकडेच पाकिस्तानचा माजी अष्टपैलू क्रिकेटपटू शाहीद आफ्रिदीचे 'गेम चेंजर' (Game Changer) नावाचे आत्मचरित्र प्रकाशित झाले असून, सध्या ते खूप चर्चेत आहे.
- या वादग्रस्त आत्मकथेचे लेखन स्वतः शाहीद आफ्रिदीने आणि पत्रकार वजाहत खान यांनी केले आहे. या पुस्तकाचे प्रकाशन हार्परकॉलिनस इंडियाद्वारे करण्यात आले आहे.
- या पुस्तकात शाहीद आफ्रिदीने आपले खऱ्या वयाचा खुलासा केला आहे. तसेच जावेद मियांदाद, वकार युनिस व गौतम गंभीर या खेळाडूंचे टीका केली आहे.
- आजवर शाहिदने पाकिस्तानसाठी २७ कसोटी, ३९८ एकदिवसीय आणि ९९ टी-२० आंतरराष्ट्रीय सामने खेळले आहेत.
- कसोटीमध्ये त्याने १७१६ धावा केल्या व ४८ बळी घेतले आहेत. एकदिवसीय क्रिकेटमध्ये त्याने ८०६४ धावा केल्या आणि ३९५ बळी घेतले. तर टी-२० मध्ये त्याने १४१६ धावा केल्या व ९८ बळी घेतले आहेत.

फक्त महिला क्रिकेटसाठी समर्पित 'क्रिकझोन' नियतकालिक सुरू

- फक्त महिला क्रिकेटसाठी समर्पित असलेल्या जगातील पहिले नियतकालिक भारतात प्रसिद्ध करण्यात आले. या नियतकालिकाचे नाव 'क्रिकझोन' (Criczone) आहे.
- हे जगातील असे पहिलेच नियतकालिक आहे, ज्यात फक्त महिला क्रिकेटपटूंचा समावेश असेल.
- या नियतकालिकाच्या मुख्यपृष्ठावर भारतीय महिला संघाची उप-कप्तान स्मृती मानधना हिचे छायाचित्र असून, यात तिच्यावर लेखही प्रसिद्ध करण्यात आला आहे.
- महिला क्रिकेट जगतातील ताज्या घडामोडी, बातम्या, लेख, मुलाखती इत्यादींसाठी हे नियतकालिक वन स्टॉप सोल्युशन आहे.
- येत्या महिला टी-२० चॅलेंजच्या पार्श्वभूमीवर हे नियतकालिक लॉंच करण्यात आले आहे. यश लाहोटी हे या नियतकालिकेचे प्रकाशक आहेत.
- क्रिकझोनच्या कथांद्वारे युवा महत्वाकांक्षी महिला क्रिकेटपटूंना एक व्यवसाय म्हणून क्रिकेट खेळण्यास सक्षम बनवण्याचा आणि प्रोत्साहन देण्याचा प्रयत्न केला जाईल.

आयएएफ जागतिक रिले २०१९

- इंटरनॅशनल असोसिएशन ऑफ अथलेटिक्स फेडरेशनच्या (IAAF) जागतिक रिले २०१९ या द्विवार्षिक २ दिवसीय स्पर्धेचे आयोजन ११ व १२ मे रोजी स्पर्धेचे योकोहामा (जपान) येथे करण्यात आले होते.
- ४ बाय ४०० मीटर स्पर्धेतील दोन्ही गटांमधील अव्वल १० संघांना आणि मिश्र गटात अव्वल १२ संघांना दोहा येथे सप्टेंबर-ऑक्टोबरमध्ये होणाऱ्या जागतिक अजिंक्यपद अथलेटिक्स स्पर्धेसाठी पात्र होण्याची संधी या स्पर्धेद्वारे देण्यात आली.

आयएएफ जागतिक रिले २०१९ बद्दल

- जगभरातील ४३ राष्ट्रांनी या स्पर्धेत भाग घेतला.
- नवीन प्रकार: २०१९साठी या स्पर्धेत २ नवीन मिश्र प्रकार सामील करण्यात आले. (२ बाय २ बाय ४०० मीटर रिले आणि शटल हर्डल्स रिले)

आयएएफ जागतिक रिले २०१९चे विजेते

- पुरुषांच्या इव्हेंटमधील सुवर्ण विजेते

- ❖ ४ बाय १०० मीटर: ब्राझील
- ❖ ४ बाय २०० मीटर: अमेरिका
- ❖ ४ बाय ४०० मीटर: त्रिनिदाद आणि टोबॅगो
- महिलांच्या इव्हेंटमधील सुवर्ण विजेते
 - ❖ ४ बाय १०० मीटर: अमेरिका
 - ❖ ४ बाय २०० मीटर: फ्रान्स
 - ❖ ४ बाय ४०० मीटर: पोलंड
- भारताचे प्रदर्शन
 - ❖ जागतिक रिले स्पर्धेच्या ४ बाय ४०० मीटर पुरुष आणि महिला गटात भारतीय संघाची कामगिरी निराशाजनक ठरली. दोन्ही संघांना १७व्या स्थानांवर समाधान मानावे लागले.
 - ❖ याशिवाय ४ बाय ४०० मीटर मिश्र गटात भारतीय संघाने १५व्या क्रमांकावर स्पर्धा पूर्ण केली.

आयएएफ जागतिक रिले स्पर्धा

- ही एक आंतरराष्ट्रीय ट्रॅक आणि फील्ड क्रीडा स्पर्धा आहे. तिचे आयोजन इंटरनॅशनल असोसिएशन ऑफ अॅथलेटिक्स फेडरेशनद्वारे केले जाते.
- ही एक द्विवार्षिक स्पर्धा असून, तिचे आयोजन प्रत्येक विषम वर्षी केले जाते. जगभरातील अनेक संघ या स्पर्धेत सहभागी होतात.
- आयएएफ जागतिक रिले स्पर्धा आयएएफ जागतिक अॅथलेटिक्स चॅम्पियनशिपसाठी पात्रता मंच म्हणून कार्य करते.

भारताच्या जी.एस. लक्ष्मी आयसीसीच्या पहिल्या महिला सामनाधिकारी

- भारताच्या जी.एस. लक्ष्मी यांची आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषदेच्या पहिल्या महिला सामनाधिकारी म्हणून नियुक्ती झाली आहे. त्यामुळे आंतरराष्ट्रीय सामन्यांमध्ये सामनाधिकारी म्हणून त्या काम करू शकतात.
- क्लेअर पोलोसॅक यांनी पुरुषांच्या वनडे सामन्यात पंच म्हणून काम करणाऱ्या पहिल्या महिला म्हणून मान मिळविला होता. त्यानंतर लक्ष्मी यांनी ही झेप घेतली आहे.
- ५१ वर्षीय लक्ष्मी यांनी २००८-०९ मध्ये स्थानिक क्रिकेटमध्ये सामनाधिकारी म्हणून काम पाहिले होते. आता त्यांना आंतरराष्ट्रीय स्तरावर सामनाधिकारी म्हणून काम करता येणार आहे.

आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषद

- ICC: International Cricket Council
- स्थापना: १५ जून १९०९
- मुख्यालय: दुबई (युनायटेड अरब अमिराती)
- आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषद ही क्रिकेट खेळाची आंतरराष्ट्रीय प्रशासकीय संघटना आहे.
- १९०९ मध्ये इंग्लंड, ऑस्ट्रेलिया आणि दक्षिण आफ्रिका या देशांनी इंपेरियल क्रिकेट संघटनेची (Imperial Cricket Conference) स्थापना केली.
- १९६५ मध्ये या संघटनेचे नाव बदलून आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट सभा (International Cricket Conference) असे ठेवण्यात आले. तर १९८९ पासून ही संघटना आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषद म्हणून ओळखली जाऊ लागली.
- आयसीसी आंतरराष्ट्रीय एकदिवसीय, कसोटी, प्रथम श्रेणी व २०-२० सामन्यांचे आयोजन करते. तसेच सामन्यांसाठी पंच व पर्यवेक्षक यांची नियुक्ती करते.
- आयसीसीचे पूर्ण सदस्य (१२) आणि असोसिएट सदस्य (९३) असे एकूण १०५ सदस्य देश आहेत.

नोव्हाक जोकोविचला माद्रिद ओपनचे जेतेपद

- सर्बियाच्या टेनिसपटू नोव्हाक जोकोविचने माद्रिद ओपन एटीपी मास्टर्स टेनिस स्पर्धेचे विजेतेपद पटकावले. त्याने ग्रीसचा आद्वानवीर स्टेफानोस त्सिपिपास याचे आव्हान ६-३, ६-४ असे परतावून लावले.
- त्याचे माद्रिद ओपन एटीपी मास्टर्स टेनिस स्पर्धेचे हे तिसरे जेतेपद आहे. यापूर्वी त्याने २०११ व २०१६ मध्ये ही स्पर्धा जिंकली आहे.

- जागतिक क्रमवारीत अव्वल १० स्थानांवरील खेळाडूंच्या विरुद्ध जोकोविचचा हा २००वा विजय ठरला.
- याबरोबरच जोकोविचने स्पेनचा मातब्बर टेनिसपटू राफेल नदाल याच्या ३३ एटीपी मास्टर्स-१००० विजेतेपदांच्या विश्वविक्रमाशी बरोबरी केली.
- माद्रीद ओपन स्पर्धेतील जेतेपदासह जोकोविचने जागतिक एटीपी क्रमवारीतील अग्रस्थानही आपखी बळकट केले आहे. ताच्या क्रमवारीत जोकोविच १२,११५ गुणासह अव्वलस्थानी विराजमान आहे.
- स्पेनचा राफेल नदाल ७९४५ गुणासह दुसऱ्या तर स्वित्झर्लंडचा रॉजर फेडरर ५७७० गुणासह तिसऱ्या स्थानी आहे.

किकी बर्टेन्सला माद्रिद ओपनचे विजेतेपद

- नेदरलँड्सच्या किकी बर्टेन्सने रोमानियाच्या सिमोना हॅलेपवर ६-४, ६-४ अशी मात करून माद्रिद ओपन टेनिस स्पर्धेतील महिला एकेरीचे विजेतेपद पटकावले.
- या विजयाने बर्टेन्स महिला टेनिस क्रमवारीत चौथ्या स्थानावर पोहोचली आहे. जागतिक क्रमवारीत पहिल्या ४ मध्ये येणारी ती पहिलीच नेदरलँड्सची महिला टेनिसपटू ठरली आहे.
- गेल्यावर्षी बर्टेन्सला माद्रिद ओपनच्या उपविजेतेपदावर समाधान मानावे लागले होते. गेल्या वर्षी तिला पेट्रा क्विटोवाने पराभूत केले होते.
- बर्टेन्सचा हा नववा डब्ल्यूटीए किताब आहे. एकही सेट न गमावता माद्रिद ओपन स्पर्धा जिंकणारी बर्टेन्स पहिलीच महिला टेनिसपटू ठरली आहे.
- किकी बर्टेन्सचा जन्म १० डिसेंबर १९९१ रोजी नेदरलँड्समध्ये झाला. तिने आतापर्यंत ९ एकेरी आणि १० दुहेरी किताब जिंकले आहेत.

लुइस हॅमिल्टनने जिंकली स्पॅनिश ग्रँड प्रिक्स

- मर्सिडीजच्या लुइस हॅमिल्टनने फॉर्म्युला वन स्पॅनिश ग्रँड प्रिक्स स्पर्धेच्या जेतेपदावर नाव कोरले. ही स्पर्धा सर्किट डी बार्सिलोना येथे आयोजित करण्यात आली होती.
- या स्पर्धेत पहिल्या स्थानी मर्सिडीजचा लुइस हॅमिल्टन तर दुसऱ्या स्थानीही मर्सिडीजचा संघाचाच वालटेरी बोटॉस होता. याबरोबरच मर्सिडीजने सलग पाचव्यांदा एखाद्या स्पर्धेत पहिले व दुसरे अशी दोन्हीही स्थाने मिळविण्याच्या विक्रमाची बरोबरी केली.
- फॉर्म्युला वनच्या इतिहासामध्ये आतापर्यंत फक्त ५ वेळा एखाद्या संघाला सलग ५ शर्यतींमध्ये पहिली दोन्हीही स्थाने मिळविता आली आहेत. यापैकी ३ वेळा हा विक्रम मर्सिडीजच्या संघाने केला आहे.
- लुइस हॅमिल्टनने सलग तिसऱ्या वर्षी स्पॅनिश ग्रँड प्रिक्स स्पर्धेच्या विजेतेपदावर नाव कोरले आहे. हा त्याच्या कारकिर्दीतील ७६वा विजय होता.
- सर्वाधिक विजेतेपदांच्या यादीत हॅमिल्टन आता मायकेल शुमाकर (९१ विजेतेपदे) याच्यानंतर दुसऱ्या स्थानी आहे.
- या शर्यतीत मर्सिडीज संघाचा वालटेरी बोटॉसने दुसरे तर, रेड बुलचा ड्रायव्हर मेक्स वर्स्टेपनने तिसरे स्थान मिळवले.

स्पॅनिश ग्रँड प्रिक्स

- फॉर्म्युला वन ही सिंगल सीटर ऑटो रेसिंगची सर्वात मोठी श्रेणी आहे. स्पॅनिश ग्रँड प्रिक्स ही एक फॉर्म्युला वन रेस आहे जी स्पेनमधील सर्किट डी कातालुन्या, बार्सिलोना येथे आयोजित केली जाते.
- या सर्किटची लांबी ४.६५५ किमी आहे, तर रेसची एकूण लांबी ३०७.१०४ किमी आहे. ग्रँड प्रिक्स हा फ्रेंच शब्द आहे ज्याचा अर्थ 'ग्रेट रिवॉई' असा आहे.

मुंबई इंडियन्सला आयपीएल-१२ विजेतेपद

- अखेरच्या चेंडूपर्यंत रोमहर्षक झालेल्या लढतीत मुंबई इंडियन्स संघाने चेन्नई सुपर किंग्ज संघावर एका धावेने मात करून इंडियन प्रीमियर लीग (IPL) टी-२० क्रिकेट स्पर्धेच्या १२व्या आवृत्तीचे चौथ्यांदा विजेतेपद पटकावले.
- मुंबईने प्रथम फलंदाजी करताना ८ बाद १४९ धावा केल्या. प्रत्युत्तरादाखल चेन्नईला ७ बाद १४८

धावाच करता आल्या.

- हैदराबाद शहरातील राजीव गांधी आंतरराष्ट्रीय स्टेडियमवर झालेल्या या लढतीत चेन्नईला अखेरच्या चेंडूवर विजयासाठी २ धावांची गरज असताना लसिथ मलिंगाने शार्दूल ठाकूरला पायचीत टिपून मुंबईला चौथ्यांदा जेतेपद मिळवून दिले.
- चेन्नईकडून शेन वॉटसनने सर्वाधिक ८० धावा केल्या, पण त्याच्या या दमदार अर्धशतकानंतरही चेन्नई सुपर किंग्ज संघ पराभूत झाला.
- आतापर्यंत चेन्नईने २०१८, २०१९ आणि २०२० या ३ वर्षांत आयपीएलचे जेतेपद पटकावले आहे. तर मुंबई इंडियन्सने २०१९, २०१७, २०१५ आणि २०१३मध्ये, असे सर्वाधिक ४ वेळा आयपीएलचे जेतेपद पटकावले आहे.
- सर्वाधिक धावा करणारा डेव्हिड वॉर्नर ऑरेंज कॅपचा मानकरी ठरला. तर चेन्नई सुपर किंग्जचा फिरकीपटू इम्रान ताहीर सर्वाधिक २६ बळी घेत पर्पल कॅपचा मानकरी ठरला.

पुरस्कार विजेते आणि बक्षिसे

- विजेता संघ : मुंबई इंडियन्स (२० कोटी रुपये)
- उपविजेता संघ (रनर-अप) : चेन्नई सुपरकिंग्स (१२.५ कोटी रुपये)
- तिसऱ्या क्रमांकावरील संघ : दिल्ली कॅपिटल्स (१०.५ कोटी रुपये)
- चौथ्या क्रमांकावरील संघ : सनरायझर्स हैदराबाद (८.५ कोटी रुपये)
- ऑरेंज कॅप (सर्वाधिक धावा करणारा खेळाडू) : डेव्हिड वॉर्नर (१० लाख रुपये)
- पर्पल कॅप (सर्वाधिक विकेट घेणारा खेळाडू) : इम्रान ताहीर (१० लाख रुपये)
- मोस्ट वॅल्यूबल प्लेयर ऑफ द ईयर : आंद्रे रसेल (१० लाख रुपये)
- इमर्जिंग प्लेयर ऑफ द सिजन : शुभमन गिल (१० लाख रुपये)
- गेम चेंजर ऑफ द सिजन : राहुल चहर (१० लाख रुपये)
- परफेक्ट कॅच ऑफ द सिजन : कायरन पोलाई (१० लाख रुपये)
- स्टाइलिश प्लेयर ऑफ द सिजन : लोकेश राहुल (१० लाख रुपये)
- सुपर स्ट्राइकर ऑफ द सिजन : आंद्रे रसेल (कार आणि चषक)
- फेअरप्ले अवॉर्ड : सनराईजर्स हैदराबाद
- सर्वोत्कृष्ट खेळपट्टी आणि मैदान : अनुक्रमे पंजाब व हैदराबाद.

खेळ आकड्यांचा

- २३२/२ : यंदाच्या आयपीएलमधील सर्वोच्च धावसंख्या. कोलकाताने मुंबईविरुद्ध रचली.
- ११ : या वेळी आयपीएलमध्ये अकरा वेळा दोनशेहून अधिक धावा झाल्या.
- ११८ : धावांच्या तुलनेत सर्वात मोठा विजय. हैदराबादने बेंगळूरुविरुद्ध मिळवला.
- ११४ : सर्वोच्च खेळी. बेअरस्टोने बेंगळूरुविरुद्ध केली.
- ६ : या आयपीएलमध्ये बेअरस्टो, रहाणे, सॅमसन, वॉर्नर, लोकेश राहुल आणि कोहली या सहा जणांनी शतक ठोकले.
- ५२ : या आयपीएलमध्ये कोलकात्याच्या रसेलने सर्वाधिक ५२ षटकार ठोकले.
- ६/१२ : मुंबईच्या अल्ल्हारी जोसेफची ३.४ षटकांत १२ धावांत ६ विकेट ही यंदाची सर्वोत्कृष्ट कामगिरी ठरली.
- २४ : यष्टिमागे सर्वाधिक २४ बळी दिल्लीच्या रिषभ पंतने मिळवले.

भारतात प्रथमच आर्मी स्काउट मास्टर्स स्पर्धा होणार

- भारतात प्रथमच आर्मी स्काउट मास्टर्स स्पर्धा आयोजित केल्या जाणार आहेत. या स्पर्धेचे आयोजन जुलै ते ऑगस्ट २०१९ दरम्यान जैसलमेर (राजस्थान) येथे केले जाईल.
- आर्मी स्काउट मास्टर्स स्पर्धा आंतरराष्ट्रीय सैन्य खेळांचा भाग आहे. ही आंतरराष्ट्रीय सैन्य खेळांची पाचवी आवृत्ती आहे.
- विविध देशांमध्ये मैत्रीपूर्ण संबंध तयार करणे हा त्यामागील उद्देश आहे. याशिवाय शांततापूर्ण सहकार्य, आकामतेची भावना, विकास व शांतता यांचा प्रचार करणे, हादेखील या खेळांचा मुख्य हेतू आहे.
- या स्पर्धेचे आयोजन भारतीय सैन्याच्या 'कोणार्क कॉर्प्स'द्वारे जैसलमेर लष्करी तळावर केले जाईल.

- भारत, रशिया, कझाकस्तान, अर्मेनिया, बेलारूस, उझबेकिस्तान, सुदान, झिम्बाब्वे आणि चीन या देशांचे प्रतिनिधी या स्पर्धेत सहभागी होतील.
- ही स्पर्धा पाच टप्प्यात आयोजित केली जाईल. याद्वारे सहभागींच्या नौसंचालन कौशल्य, टीमवर्क, नेमबाजी इत्यादींच्या कठोर परीक्षा घेतल्या जातील.
- या स्पर्धेत सहभागींच्या वाहन चालवणे, हल्ल्याची तयारी करणे, लढाऊ वाहन चालविणे, रासायनिक हल्ल्यापासून बचाव करणे यांसारख्या विविध क्षमतांची परीक्षा घेतली जाईल.
- या स्पर्धामध्ये एमआय-१७, अँडव्हान्स लाइट हेलीकॉप्टर, बीएमपी इन्फंट्री कॉम्बॅट व्हेइकल्स आणि यूएव्हीचा वापर केला जाईल.

आंतरराष्ट्रीय सैन्य खेळ

- २०१५पासून रशिया आंतरराष्ट्रीय सैन्य खेळांचे आयोजन करीत आहे. गेल्या ४ वर्षांपासून आर्मी स्काउट मास्टर्स स्पर्धेचे आयोजन नोवोसिबिर्स्क क्षेत्रात केले जात आहे.
- या स्पर्धेत ३० देश सहभागी होतात. या दरम्यान, दोन आठवड्यांमध्ये १२पेक्षा अधिक स्पर्धा आयोजित केल्या जातात.
- सुरुवातीपासून या स्पर्धेत भारत सहभागी होत आला आहे. जुलै २०१८मध्ये आयोजित आंतरराष्ट्रीय सैन्य खेळांमध्ये भारतीय सैन्याने टॅक बायाथ्लोन आणि एल्बुस रिंग नामक स्पर्धामध्ये भाग घेतला होता.

विश्वचषक २०१९: प्रत्येक संघासोबत एक भ्रष्टाचारविरोधी अधिकारी

- इंग्लंडमध्ये होणाऱ्या आगामी विश्वचषक क्रिकेट स्पर्धेत प्रथमच प्रत्येक संघासोबत एक भ्रष्टाचारविरोधी (अॅण्टीकरप्शन) अधिकारी नियुक्त करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.
- विश्वचषक स्पर्धेत भ्रष्टाचाराला आळा घातला जावा व स्पर्धा अधिक पारदर्शकपणे पार पडावी यासाठी हा निर्णय घेण्यात आला आहे. प्रत्येक संघाला स्वतंत्र भ्रष्टाचारविरोधी अधिकारी देण्याची ही पहिलीच वेळ आहे.
- याआधी आयसीसीचे भ्रष्टाचारविरोधी पथक प्रत्येक स्पर्धास्थळी उपस्थित असे. स्पर्धेदरम्यान या पथकाशी संघांना संपर्क ठेवावा लागे. आता प्रत्येक संघासोबत असा अधिकारी असेल.
- तो संघासोबत हॉटेलवर राहील व त्यांच्यासोबतच प्रवास करील. प्रत्येक संघाच्या सराव सामन्यांपासून त्या संघाच्या विश्वचषकातल्या अखेरच्या सामन्यापर्यंत हा अधिकारी संघासोबत असेल.
- हा निर्णय फिक्सिंग आणि भ्रष्टाचार मुक्त विश्वचषक घडवून आणण्यासाठी केलेल्या आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषदेच्या (आयसीसी) प्रयत्नांचा एक भाग आहे. खेळाडू व भ्रष्टाचार विभाग यांच्यातील संबंध दृढ व्हावेत हादेखील यामागचा उद्देश आहे.
- या अधिकाऱ्यामुळे आयसीसीला सामन्यात फिक्सिंग किंवा भ्रष्टाचार करू इच्छिणाऱ्या व्यक्तीवर नजर ठेवणे शक्य होणार आहे.

आयसीसी क्रिकेट विश्वचषक २०१९

- आयसीसी क्रिकेट विश्वचषक २०१९ ही एकदिवसीय क्रिकेट विश्वचषकाची १२वी आवृत्ती आहे. याची सुरुवात ३० मे पासून इंग्लंड आणि वेल्समध्ये होत आहे. विश्वचषकाचा अंतिम सामना १४ जुलै रोजी होणार आहे.
- यामध्ये सहभागी होणारे १० संघ: भारत, इंग्लंड, ऑस्ट्रेलिया, बांग्लादेश, न्यूजीलंड, पाकिस्तान, दक्षिण आफ्रिका, श्रीलंका, अफगाणिस्तान व वेस्ट इंडीज.
- विश्वचषकासाठी भारतीय संघ: विराट कोहली (कर्णधार), रोहित शर्मा (उपकर्णधार), शिखर धवन, के एल राहुल, महेंद्रसिंग धोनी, केदार जाधव, विजय शंकर, दिनेश कार्तिक, युजवेंद्र चहल, कुलदीप यादव, भुवनेश्वर कुमार, जसप्रीत बुमराह, हार्दिक पांड्या, रवींद्र जाडेजा, मोहम्मद शमी.

आयसीसीची क्रिओ (Criio) मोहीम

- एकदिवसीय (पुरुष) क्रिकेट विश्वचषकाला सुरुवात झाल्याच्या पार्श्वभूमीवर आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषदेने (आयसीसी) क्रिओ (Criio) मोहीमेला सुरुवात केली.
- या उपक्रमांमुळे जगभरातील ४६० दशलक्ष क्रिकेटचे चाहते एकत्र येतील आणि क्रिकेटची

विविधता साजरी करतील.

- लोक ज्या सर्व अनोख्या व उत्कृष्ट प्रकारे क्रिकेट खेळतात त्याचा हा उत्सव आहे. क्रिकेट हा खेळ कुणीही, कुठेही आणि कधीही खेळू शकतो.
- आयसीसीने जगभरातील सर्व क्रिकेट रसिकांना #criiio व criiio.com या संकेतस्थळाचा वापर करून, आपण कोठे आणि कसे क्रिकेट खेळतो याचे फोटो आणि व्हिडीओ सामायिक करून आपल्या सोशल क्रिकेट ट्राइबमध्ये सामील होण्याचे आव्हान केले आहे.
- पुढील १२ महिन्यांमध्ये आयसीसीद्वारे राबविण्यात येणाऱ्या विविध कार्यक्रमांपैकी हा पहिला आहे.
- #WorldWideWickets या क्रिकेटच्या चाहत्यांद्वारे समाज माध्यमांवर सुरु करण्यात आलेल्या व अतिशय लोकप्रिय झालेल्या उपक्रमाच्या आधारे ही मोहीम सुरु करण्यात आली आहे.

एफसी कपच्या सामन्यात प्रथमच सर्व महिला पंच

- एशियन फुटबॉल कॉन्फेडरेशनने (एफसी) फुटबॉलच्या इतिहासात प्रथमच पुरुषांच्या कॉन्टिनेन्टल क्लब कप स्पर्धेत सर्व पंच हे महिला असतील, अशी घोषणा केली.
- एफसी कपच्या इतिहासात प्रथमच जपानी पंच योशिमी यामाशिता, माकोटो बोझोनो आणि नाओमी तेशिरोगी या पुरुषांच्या सामन्याच्या पंच असतील.
- एफसी कप स्पर्धेत म्यानमारचा यांगून युनायटेड संघ आणि कंबोडियाचा नागा वर्ल्ड संघ यांच्या दरम्यान होणाऱ्या यांगून येथे होणाऱ्या लढतीमध्ये तिन्ही महिला पंच असतील.
- एशियन फुटबॉल कॉन्फेडरेशनच्या क्लब स्तरावरील स्पर्धेत तीन महिला पंच नेमण्याची ही पहिलीच वेळ आहे. आशियाई फुटबॉलमध्ये ही घटना मैलाचा दगड ठरणार आहे.
- या तिन्ही महिला पंच जून २०१९मध्ये होणाऱ्या फिफा महिला फुटबॉल विश्वचषकाच्या १२ पंचांच्या टीममध्ये आहेत.
- पूर्वी एफसी कपमध्ये महिला पंच या केवळ सहाय्यकाची भूमिका पार पाडत होत्या. २०१४मध्ये ऑस्ट्रेलियाच्या सारा हो व अल्सन फ्लायन या सहाय्यक पंच म्हणून काम करणाऱ्या पहिल्या महिला आहेत.

एफसी कप

- ही एक वार्षिक आंतरराष्ट्रीय असोसिएशन फुटबॉल स्पर्धा आहे. तिची सुरुवात २००४मध्ये झाली.
- एशियन फुटबॉल कॉन्फेडरेशनच्या विविध प्रादेशिक क्लब दरम्यान प्रतिवर्षी ही स्पर्धा खेळविण्यात येते. यामध्ये दरवर्षी सुमारे ३६ संघ भाग घेतात.
- एफसी चॅम्पियन्स लीगनंतर ही दुसऱ्या क्रमांकाची आशियाई क्लब स्पर्धा आहे.
- एफसी कप २०१९ ही एफसी कपची १६वी आवृत्ती आहे.

आशियाई चषक २०२३चे यजमानपद चीनला

- २०२३मध्ये होणाऱ्या आशियाई चषक फुटबॉल स्पर्धेचे यजमानपद चीनला मिळाले आहे. दक्षिण कोरियादेखील या स्पर्धेच्या यजमानपदाच्या शर्यतीत होता. पण ऐनवेळी त्याने माघार घेतल्याने आता चीन ही स्पर्धा आयोजित करणार आहे.
- आशियाई चषक फुटबॉल स्पर्धेचे आयोजन दर ४ वर्षांनी आशियाई फुटबॉल महासंघाद्वारे केले जाते. यापूर्वी चीनने २००४ मध्ये ही फुटबॉल स्पर्धा आयोजित केली होती.

एफसी आशियाई चषक

- एफसी आशियाई चषक ही आशियाई फुटबॉल स्पर्धा असून, ती आशियाई फुटबॉल महासंघाद्वारे आयोजित केली जाते.
- यावर्षी एफसी आशियाई चषक स्पर्धेचे आयोजन ५ जानेवारी ते १ फेब्रुवारी २०१९ दरम्यान संयुक्त अरब अमीरातमध्ये करण्यात आले होते. ही या स्पर्धेची १७वी आवृत्ती होती.
- यात एकूण २४ संघ सहभागी झाले होते. कतारने २०१९ सालचा एफसी आशियाई चषक जिंकला होता.

आशियाई फुटबॉल महासंघ

- आशियाई फुटबॉल महासंघ आशिया व ऑस्ट्रेलियातील फुटबॉलची शासकीय संघटना आहे.

- तिची स्थापना ८ मे १९५४ रोजी झाली.
- तिचे मुख्यालय क्वालालंपुर (मलेशिया) येथे असून, ४७ देश या संघटनेचे सदस्य आहेत.

इटालियन ओपन टेनिस स्पर्धा २०१९च्या विजेत्यांची यादी

- इटालियन ओपन टेनिस स्पर्धेचे आयोजन १३ मे ते १९ मे दरम्यान रोम येथे करण्यात आले होते. या स्पर्धेला रोम मास्टर्स नावानेही ओळखले जाते.
- यावर्षी इटालियन ओपन टेनिस स्पर्धेच्या ७६व्या आवृत्तीचे आयोजन करण्यात आले होते. ही स्पर्धा क्ले कोर्टवर खेळवली जाते. ही एटीपी वर्ल्ड टूर मास्टर्स १००० मालिकेतील एक स्पर्धा आहे.

यंदाचे विजेते

- स्पेनचा टेनिसपटू राफेल नदाल याने इटालियन एटीपी मास्टर्स टेनिस स्पर्धेत पुरुष एकेरीचे विजेतेपद संपादन केले. त्याला इनामस्वरूप ९.५८ लाख युरो प्रदान करण्यात आले.
- त्याने अंतिम सामन्यात सर्बियाचा आद्वानवीर नोव्हाक जोकोविच याला ६-०, ४-६, ६-१ असे पराभूत केले.
- राफेल नदालचे कारकिर्दीत क्ले कोर्टवरील ५८वे विजेतेपद ठरले. तसेच इटालियन एटीपी मास्टर्स टेनिस स्पर्धेचे हे नदालचे ९वे विजेतेपद ठरले.
- त्याचे कारकिर्दीतील हे एकूण ८१वे विजेतेपद ठरले. तर मास्टर्स १००० मालिकेतील त्याचे हे एकूण ३४वे विजेतेपद ठरले.
- महिला एकेरीमध्ये कॅरोलिना प्लिस्कोवाने ब्रिटनच्या जोहान्ना कॅंटाला ६-३, ६-४ असे पराभूत करत विजेतेपद मिळविले. तिला इनामस्वरूप ५.२३ लाख युरो प्रदान करण्यात आले.
- पुरुष दुहेरीमध्ये जॉन सेबेस्टियन केबल आणि रॉबर्ट फराह या जोडीने रेवेन क्लासन आणि मायकल वीनस यांना ६-१, ६-३ असे पराभूत करत विजेतेपदावर नाव कोरले. त्यांना इनामस्वरूप २.८४ लाख युरो प्रदान करण्यात आले.
- महिला दुहेरीमध्ये विक्टोरिया अजारेका आणि अॅले बर्डी या जोडीने अॅना-लेना ग्रोनफील्ड आणि डेमी शुर्स यांना पराभूत करत विजेतेपद मिळविले. त्यांना इनामस्वरूप २.८४ लाख युरो प्रदान करण्यात आले.

सना मीर : महिला क्रिकेटमधील सर्वात यशस्वी फिरकी गोलंदाज

- पाकिस्तानची ऑफस्पिनर गोलंदाज सना मीर हिने महिला क्रिकेटमधील सर्वात यशस्वी फिरकी गोलंदाज होण्याचा मान मिळविला.
- तिने आपल्या ११८व्या एकदिवसीय सामन्यात आपल्या एकदिवसीय कारकीर्दीतील १४७वा बळी घेतला. याबरोबरच ती महिला क्रिकेटमध्ये सर्वाधिक बळी घेणारी फिरकी गोलंदाज बनली आहे.
- सर्वाधिक बळी घेणाऱ्या फिरकी गोलंदाजांच्या यादीत वेस्ट इंडीजची अनीसा मोहम्मद दुसऱ्या स्थानी तर ऑस्ट्रेलियाची लिसा स्थेलकर तिसऱ्या स्थानी आहे.
- एकूण महिला एकदिवसीय क्रिकेटमध्ये सर्वाधिक बळी घेणारी गोलंदाज भारताची झुलन गोस्वामी आहे. तिने एकदिवसीय क्रिकेटमध्ये आतापर्यंत २१८ बळी घेतले आहेत. तिच्यानंतर ऑस्ट्रेलियाची कॅथरिन फिट्जपेट्रिक १८० बळींसह दुसऱ्या स्थानी आहे.

सना मीर

- सना मीर पाकिस्तानी ऑफस्पिनर फिरकी गोलंदाज आहे. तिचा जन्म ५ जानेवारी १९८६ रोजी खैबर पख्तुन्ख्वा येथे झाला. तिने आतापर्यंत ११८ आंतरराष्ट्रीय एकदिवसीय सामन्यांमध्ये १४७ बळी घेतले आहे.
- त्याने आतापर्यंत १०० आंतरराष्ट्रीय टी-२० सामने खेळले असून, त्यात तिने ८४ बळी घेतले आहेत. २८ डिसेंबर २००५ रोजी तिने श्रीलंकेविरुद्ध आपली आंतरराष्ट्रीय एकदिवसीय क्रिकेट कारकीर्द सुरु केली होती.

संरक्षण व विज्ञान-तंत्रज्ञान

न्यूस्पेस इंडिया लिमिटेड: इस्रोची दुसरी व्यावसायिक शाखा

- भारतीय अंतराळ संशोधन संघटनेने (इस्रो) न्यूस्पेस इंडिया लिमिटेड (NSIL: NewSpace India Limited) नामक आपल्या नवीन व्यावसायिक शाखेचे बंगळूरु येथे आधिकारिक उद्घाटन केले.
- ६ मार्च २०१९ रोजी अंतराळ विभागाने इस्रोमधील आपली दुसरी व्यावसायिक संस्था म्हणून न्यूस्पेस इंडिया लिमिटेडची नोंदणी केली होती.
- ॲट्रिक्स कॉर्पोरेशन लिमिटेड ही अंतराळ विभागाची पहिली व्यावसायिक शाखा असून, तिची स्थापना सप्टेंबर १९९२ मध्ये इस्रोची उत्पादने व सेवा यांच्या विपणनासाठी (Marketing) करण्यात आली होती.
- अंतराळाच्या क्षेत्रामध्ये इस्रोद्वारे केल्या जाणाऱ्या संशोधन आणि विकास (R&D) क्रियाकलापांचा व्यावसायिक उपयोग करून घेण्यासाठी एनएसआयएलची स्थापना करण्यात आली आहे.
- एनएसआयएलचे अधिकृत भाग भांडवल १०० कोटी रुपये असून, तिला १० कोटी रुपये प्रारंभिक भांडवल प्रदान करण्यात आले आहे.
- भारतीय अंतराळ कार्यक्रमांमध्ये उद्योग क्षेत्राची भागीदारी वाढविणे, हा एनएसआयएलचा मुख्य उद्देश आहे.

एनएसआयएलची भूमिका आणि जबाबदारी

- एनएसआयएल उद्योग क्षेत्रातील अंतराळाशी संबंधित सर्व क्रियाकलापांसाठी समीक्षक म्हणून काम करेल. तसेच अंतराळाशी संबंधित तंत्रज्ञानामध्ये खाजगी उद्योजकता विकसित करण्याचे कार्यही करेल.
- एनएसआयएल व्यावसायिक हस्तांतरण यंत्रणेद्वारे, व्यावसायिकदृष्ट्या यशस्वी लघु उपग्रह प्रक्षेपक वाहन (SSLV) आणि ध्रुवीय उपग्रह प्रक्षेपक वाहन (PSLV) या प्रक्षेपक अग्निबाणांच्या उत्पादन आणि बांधणी यासाठी जबाबदार असेल.
- एनएसआयएल जागतिक बाजारपेठेतील व्यावसायिक एसएसएलव्हीची वाढती मागणी पूर्ण करेल तसेच उपग्रह निर्मिती आणि इतर उपग्रह-आधारित सेवादेखील प्रदान करेल.
- एनएसआयएल लवकरच बंगळूरूमध्ये उद्योग क्षेत्रासह एक परस्परसंवाद कार्यशाळा आयोजित करणार असून, त्यात उद्योग क्षेत्राचा या नवीन उपक्रमाबाबत अभिप्राय घेतला जाईल.

जुलैमध्ये लॉंच केले जाणार चंद्रयान-२

- इस्रोने आपले चंद्रयान-२ हे अभियान ९ ते १६ जुलैदरम्यान लॉंच केले जाणार असल्याची घोषणा केली आहे. तांत्रिक अडचणीमुळे आतापर्यंत ६ वेळा या अभियानाची वेळ पुढे ढकलण्यात आली आहे.
- अलीकडेच चंद्रावर उतरविण्यात येणारे एक चाचणी वाहन (लॅंडर) 'विक्रम'ला किरकोळ अपघात झाला होता. त्यात सध्या आवश्यक दुरुस्ती केली जात आहे.
- काही दिवसांपूर्वी इस्रायलच्या स्पेसक्राफ्टला चंद्रावर उतरताना अपघात झाला होता आणि ते यान चंद्राच्या पृष्ठभागावर कोसळले होते. त्यानंतर इस्रोने कोणत्याही प्रकारची जोखीम घेणार नसल्याचे स्पष्ट केले होते.

मिशन चंद्रयान-२

- चंद्रयान-२ हे चंद्रावरील भारताचे दुसरे अभियान आहे. हे भारतासाठी सर्वात कठीण मिशन आहे. २००८ मध्ये प्रक्षेपित केलेल्या चंद्रयान-१ची ही नवी सुधारित आवृत्ती आहे.
- चंद्रयान-१ फक्त चंद्राभोवती परिक्रमा केली होती. परंतु चंद्रयान-२ मध्ये चंद्राच्या पृष्ठभागावर एक रोव्हर उतरविला जाणार आहे.
- या अभियानाचे सर्व भाग स्वदेशी आहेत, त्यात ऑर्बिटर, 'विक्रम' नामक लॅंडर आणि 'प्रग्यान' नामक रोव्हरही समाविष्ट आहेत.
- या मोहिमेत, इस्रो प्रथमच चंद्राच्या दक्षिणेकडील ध्रुवावर लॅंड रोव्हर उतरवण्याचा प्रयत्न करणार आहे. हा रोव्हर चंद्राच्या पृष्ठभागावर फिरून चंद्राच्या पृष्ठभागाच्या घटकांचे विश्लेषण करेल.
- चंद्रयान-२ला जीएसएलव्ही एमके-३द्वारे प्रक्षेपित केले जाईल. हे इस्रोचे असे पहिलेच अंतरग्रहीय अभियान आहे, ज्यामध्ये इस्रो एखाद्या खगोलीय वस्तुवर रोव्हर उतरविणार आहे.
- इस्रोच्या स्पेसक्राफ्टचे (ऑर्बिटर) वजन ३२९० किलो आहे, हे स्पेसक्राफ्ट चंद्राला परिक्रमा घालून माहिती गोळा करेल, हे प्रामुख्याने रिमोट सेन्सिंगसाठी वापरले जाईल.

- रोव्हर चंद्राच्या पृष्ठभागावर फिरून माती व खडकाचे नमूने संकलित करेल. यामुळे चंद्रावरील पाणी व बर्फ यांचे अस्तित्व, हायड्रोक्सिल, भूगर्भाची रचना, खनिजे याबद्दल माहिती मिळेल. ही सर्व माहिती ऑर्बिटरद्वारे पृथ्वीवर पाठविली जाईल.
- चंद्राच्या पृष्ठभागावर 'अलगद लँडिंग' करणे, हा या अभियानातील सर्वात कठीण भाग आहे, आतापर्यंत फक्त अमेरिका, रशिया आणि चीनला असे लँडिंग करण्यात यश आले आहे.

चंद्रयान-१चे यश

- चंद्रयान या भारताच्या चंद्रावरील मोहिमेचा पहिला टप्पा असलेले चंद्रयान-१ हे अंतरिक्षयान २२ ऑक्टोबर २००८ रोजी प्रक्षेपित करण्यात आले. ही मोहीम ऑगस्ट २००९ पर्यंत चालविली गेली.
- चंद्र एकेकाळी पूर्णपणे द्रव अवस्थेत असल्याचा पुरावा देणाऱ्या मॅग्मा महासागर संकल्पनेची पुष्टी चंद्रयान-१ने केली होती.
- चंद्राच्या १० परीक्रमांमध्ये चंद्रयान-१ने चंद्रावर टायटॅनियम शोधून काढले आणि कॅल्शियमच्या अस्तित्वाची पुष्टी केली.
- चंद्रयान-१ने चंद्राच्या पृष्ठभागावरील मॅग्नेशियम, ॲल्युमिनियम व लोह यांचे सर्वात अचूक प्रमाण मोजले होते.

डीआडीओने केली 'अभ्यास'ची यशस्वी चाचणी

- संरक्षण संशोधन आणि विकास संस्था अर्थात डीआडीओने ओडिशातल्या चंडीपूर इथल्या परिक्षण केंद्रावरून 'अभ्यास' या 'हायस्पीड एक्स्पेडिबल एरिअल टारगेट' (हित) ची यशस्वी चाचणी केली.
- या चाचणीच्या वेळी 'अभ्यास'मधील विविध रडार तसेच इलेक्ट्रोऑप्टिक प्रणालीवर लक्ष ठेवण्यात आले. आणि 'अभ्यास'ने स्वतःच दिशा निश्चित करून आपली चाचणी यशस्वी केली.
- 'अभ्यास' एका छोट्या गॅस टर्बाईनवर काम करत असून, यामध्ये स्वदेशी बनावटीच्या दिशादर्शक प्रणालीचा वापर करण्यात आला आहे. हे अत्याधुनिक विमान देशाची सुरक्षा अधिक मजबूत करेल.
- निरनिराळ्या क्षेपणास्त्रांच्या चाचण्यांसाठी, तसेच विविध प्रकारची क्षेपणास्त्रे व विमाने शोधण्यासाठी 'अभ्यास'चा उपयोग होऊ शकेल.

संरक्षण संशोधन आणि विकास संस्था

- डीआरडीओ: डिफेन्स रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट ऑर्गनायझेशन
- स्थापना: १९५८
- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- राष्ट्रीय सुरक्षेसाठी लागणाऱ्या अत्याधुनिक शस्त्रास्त्र, उपकरणांचा विकास करणे, संशोधन करणे, इतर संस्थांच्या सहकार्याने आणि राष्ट्रीय संशोधन संस्थांच्या साहाय्याने नवीन चाचण्या घेणे, संशोधन कार्यक्रम राबवणे इ. कार्ये डीआरडीओ करते.
- संरक्षण समस्येचे संख्यात्मक विश्लेषण करणे, स्फोटक वस्तूंची सुरक्षित हाताळणी करण्यासंदर्भात सल्ला व मार्गदर्शन देण्याचे कार्य ही संस्था करते.
- या संस्थेमध्ये ५२ प्रगत प्रयोगशाळा आहेत, ५०००च्यावर शास्त्रज्ञ व २५००० शास्त्रीय व संबधीत मनुष्यबळ आहे.
- लढाऊ विमान (तेजस), रॉकेट (पिनाका), आखूड पल्ल्याची बंदुक, रिमोट व्हेईकल, क्षेपणास्त्रे (शौर्य), रडार अशी अनेक अत्याधुनिक उपकरणे या संस्थेने विकसित केली आहेत.
- संशोधन शाखा: एरोनॉटिक्स, रॉकेट व क्षेपणास्त्र, इलेक्ट्रॉनिक्स इन्स्ट्रुमेंटेशन, व्हेईकल, अभियांत्रिकी, नावेल सिस्टिम, आर्गमिन्ट टेक्नॉलॉजी, एक्स्प्लोर्नॉजी रिसर्च, रोबोटिक्स इत्यादी

भारतीय नौदलाकडून MRSAMची यशस्वी चाचणी

- भारतीय नौदलाने मध्यम पल्ल्याच्या भूपृष्ठावरून हवेत मारा करणाऱ्या क्षेपणास्त्राच्या (MRSAM) चाचणीने महत्वपूर्ण यश प्राप्त केले आहे.
- भारतीय नौदल, संरक्षण संशोधन व विकास संस्था (डीआरडीओ) व इस्रायल एअरोस्पेस इंडस्ट्रीजद्वारे ही चाचणी घेण्यात आली.
- डीआरडीएल हैद्राबाद, डीआरडीओ प्रयोगशाळा यांनी इस्रायल एअरोस्पेस इंडस्ट्रीजच्या सहयोगाने संयुक्तपणे हे क्षेपणास्त्र विकसित या क्षेपणास्त्राची निर्मिती भारत डायनामिक्स

लिमिटेडद्वारे करण्यात आली आहे. केले आहे.

- जमिनीवरून हवेत मारा करणारे हे क्षेपणास्त्र कोलकाता श्रेणीतल्या विनाशिकेवर तसेच भारतीय नौदलाच्या भविष्यातल्या सर्व युद्ध नौकांवरही वापरले जाऊ शकते.
- पश्चिमी समुद्रकिनार्यावर नौदलाच्या कोची आणि चेन्नई या नौकांद्वारे ही चाचणी करण्यात आली. या सफलतेमुळे ही विशिष्ट क्षमता बाळगणाऱ्या गटात भारतीय नौदलाचा समावेश झाला आहे.
- MRSAM म्हणजेच मध्यम पल्ल्याचे भूपृष्ठावरून हवेत मारा करणारे क्षेपणास्त्र (Medium Range Surface to Air Missile) हे हवेतील ५० किमी किंवा त्यापेक्षा अधिक अंतरावरील अनेक लक्ष्ये भेदण्यास सक्षम क्षेपणास्त्र आहे.
- या क्षेपणास्त्रामुळे मध्यम पल्ल्याच्या हवाई धोक्यांपासून भारताच्या हवाई संरक्षण कार्यक्षमतेमध्ये वाढ होणार आहे.

ब्राम्होस क्षेपणास्त्राच्या हवाई आवृत्तीची यशस्वी चाचणी

- भारतीय वायुदलाने सुखोई-३० एमकेआय विमानातून ब्राम्होस क्षेपणास्त्राच्या हवाई आवृत्तीची यशस्वी चाचणी केली. चाचणीदरम्यान क्षेपणास्त्राने आपले लक्ष्य अचूकपणे भेदले.
- या चाचणीसाठी विमानामध्ये विद्युत, यांत्रिक आणि सॉफ्टवेअर बदल करण्यात आले होते.
- या चाचणीसाठी भारतीय वायुदलाचे अभियंता, हिंदुस्तान एरोनॉटिक्स लिमिटेड, संरक्षण संशोधन व विकास संस्था (डीआरडीओ) आणि ब्रह्मोस एरोस्पेस प्रा.लि. यांनी एकत्रितरीत्या काम केले.

ब्राम्होस क्षेपणास्त्र

- हे एक मध्यम पल्ल्याचे स्वप्रातीत (सुपरसॉनिक) कुझ क्षेपणास्त्र आहे. भारत आणि रशिया यांनी संयुक्तरीत्या जून २००१मध्ये या क्षेपणास्त्राची निर्मिती केली आहे.
- भारताच्या डीआरडीओ आणि रशियाच्या एनपीओएम या संस्थांकडून हे क्षेपणास्त्र विकसित करण्यात आले आहे.
- भारतातील ब्रह्मपुत्रा नदी आणि रशियातील मस्कवा नदी यांच्यावरून याचे नाव ब्राम्होस असे ठेवण्यात आले आहे.
- या क्षेपणास्त्राचा वेग ३ मॅक म्हणजेच आवाजाच्या गतीपेक्षा तीनपट अधिक आहे. २९० किमी पर्यंत मारा करू शकण्याची तर ३०० किग्रॅ वजनाची स्फोटके वाहून नेण्याची याची क्षमता आहे.
- हवेतून जमिनीवर मारा करणाऱ्या ब्रह्मोसला युद्धनौका, पाणबुड्या, लढाऊ विमाने यांमध्ये वापरता येणे शक्य आहे.
- जमिनीखालील बंकर्स, कन्ट्रोल सेंटर्स आणि समुद्रावरून उडणाऱ्या विमानांनाही क्षणात उध्वस्त करण्याची या क्षेपणास्त्राची क्षमता आहे.
- सध्या ब्राम्होस क्षेपणास्त्राची हायपरसॉनिक आवृत्ती विकसित केली जात आहे. हे क्षेपणास्त्र ७-८ मॅक वेगाने लक्ष्यभेद करण्यास सक्षम असेल. ही आवृत्ती २०२० मध्ये चाचणीसाठी तयार होईल.

ब्राम्होस क्षेपणास्त्राची सलग दुसरी चाचणी यशस्वी

- भारतीय लष्कराच्या पूर्व कमांडने कार निकोबार बेटावरून ब्राम्होस क्षेपणास्त्राची दुसऱ्यांदा यशस्वी चाचणी घेतली. क्षेपणास्त्राने २७० किमी अंतरावरील लक्ष्याचा अचूक वेध घेतला.
- यापूर्वी २२ मे रोजी भारतीय हवाईदलाने एसयू-३० एमकेआय लढाऊ विमानातून ब्राम्होस क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी घेतली होती.

ब्राम्होस

- ब्राम्होस हे एक मध्यम पल्ल्याचे स्वप्रातीत (सुपरसॉनिक) कुझ क्षेपणास्त्र आहे. भारत आणि रशिया यांनी संयुक्तरीत्या जून २००१मध्ये या क्षेपणास्त्राची निर्मिती केली आहे.
- भारताच्या डीआरडीओ आणि रशियाच्या एनपीओएम या संस्थांकडून हे क्षेपणास्त्र विकसित करण्यात आले आहे.
- भारतातील ब्रह्मपुत्रा नदी आणि रशियातील मस्कवा नदी यांच्यावरून याचे नाव ब्राम्होस असे ठेवण्यात आले आहे.
- या क्षेपणास्त्राचा वेग ३ मॅक म्हणजेच आवाजाच्या गतीपेक्षा तीनपट अधिक आहे. २९०-३०० किमी पर्यंत मारा करू शकण्याची तर ३०० किग्रॅ वजनाची स्फोटके वाहून नेण्याची याची क्षमता

आहे.

- हवेतून जमिनीवर मारा करणाऱ्या ब्रह्मोसला युद्धनौका, पाणबुड्या, लढाऊ विमाने यांमध्ये वापरता येणे शक्य आहे.
- जमिनीखालील बंकर्स, कन्ट्रोल सेंटर्स व समुद्रावरून उडणाऱ्या विमानांनाही क्षणात उध्वस्त करण्याची या क्षेपणास्त्राची क्षमता आहे.
- सध्या ब्राम्होस क्षेपणास्त्राची हायपरसॉनिक आवृत्ती विकसित केली जात आहे. हे क्षेपणास्त्र ७-८ मॅक वेगाने लक्ष्यभेद करण्यास सक्षम असेल. ही आवृत्ती २०२० मध्ये चाचणीसाठी तयार होईल.

डीआरडीओने केली इनर्शिअल गाईडेड बॉम्बची यशस्वी चाचणी

- संरक्षण संशोधन विकास संस्था (DRDO)ने २४ मे रोजी सुखोई लढाऊ विमानातून ५०० किलो वजनाच्या इनर्शिअल गाईडेड बॉम्बची यशस्वी चाचणी केली.
- राजस्थानच्या जैसलमेर जिल्ह्यातील पोखरण रेंजवर ही चाचणी करण्यात आली. भारताच्या राष्ट्रीय सुरक्षेच्या दृष्टीने डीआरडीओचे हे महत्वपूर्ण यश आहे.
- अचूक लक्ष्य साधणाऱ्या (इनर्शिअल गाईडेड) बॉम्बमुळे भारताच्या लढाऊ विमानांच्या शस्त्रसाठ्याची ताकद अधिक वाढणार आहे.
- राजस्थानच्या पोखरण रेंजवरून एसयू-३० एमकेआय या विमानातून ५०० किलो श्रेणीतील या इनर्शिअल गाईडेड बॉम्बची चाचणी घेण्यात आली.
- संपूर्णपणे स्वदेशी बनावटीचा हा गाईडेड बॉम्ब डीआरडीओने विकसित केला आहे. या गाईडेड बॉम्बने ३० किलोमीटरवरील नियोजित लक्ष्याचा अत्यंत अचूक वेध घेतला.
- या बॉम्बची यशस्वी चाचणी करण्यापूर्वी भारतीय हवाई दलाने अंदांमन आणि निकोबार बेटावर सुखोई विमानातून सुपरसॉनिक ब्रह्मोस कूज क्षेपणास्त्राची चाचणी केली होती.

इनर्शिअल गाईडेड बॉम्ब (IGB)

- हा एक प्रकारचा स्मार्ट बॉम्ब आहे, जो कोणत्याही लक्ष्यास अचूकपणे नष्ट करण्यासाठी वापरला जातो. हा बॉम्ब आसपासच्या परिसराला हानी पोहचवत नाही, तो केवळ लक्ष्य नष्ट करतो.
- नागरी क्षेत्रात इंधनाचे साठे किंवा रासायनिक शस्त्रसाठा नष्ट करण्यासाठी या प्रकारचा बॉम्ब वापरला जातो.

आकाश एमके-१एस क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी

- संरक्षण संशोधन आणि विकास संघटना (डीआरडीओ)ने २५ आणि २७ मे २०१९ रोजी ओडिशातील चंडीपूर येथील अवकाश तळावरून आकाश एमके-१एस क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी केली.
- आकाश एमके-१एस ही सध्या असलेल्या आकाश क्षेपणास्त्राची प्रगत आवृत्ती आहे. हे क्षेपणास्त्र पूर्णपणे स्वदेशी बनावटीचे आहे.
- जमिनीवरून हवेत मारा करण्याची क्षमता असलेले हे क्षेपणास्त्र आपल्या लक्ष्याचा अचूक भेद करू शकते. आकाश क्षेपणास्त्रावरील शस्त्रप्रणालीत कमांड संचालन आणि सक्रिय टर्मिनल संचालन अशी दोन्ही आयुधे आहेत.

आकाश क्षेपणास्त्र

- भारताच्या संरक्षण सामग्रीत असलेले हे आकाश क्षेपणास्त्र जमिनीवरून हवेत मारा करणारे क्षेपणास्त्र आहे. हे भारतीय बनावटीचे असून याचा पल्ला ६० किमीपर्यंत आहे. हे ५५ किलो स्फोटके घेऊन प्रवास करू शकते.
- आकाशचे वजन ७२० किलो असून त्याची लांबी ५.२ मीटर आहे. या क्षेपणास्त्रात अण्वस्त्रे वाहून नेण्याची क्षमता आहे.
- ध्वनीच्या ३.५ पट वेगाने हे क्षेपणास्त्र प्रवास करते. त्याला वेळ पडल्यास जागा बदलणाऱ्या मोबाईल लॉचरवरून डागण्याची क्षमता भारताने विकसित केली आहे.
- डीआरडीओने हे क्षेपणास्त्र तयार केले आहे. त्यासाठी १९९० पासून संशोधन कार्य सुरू होते आणि सरतेशेवटी १९९७मध्ये याची चाचणी यशस्वी झाली.

डीआरडीओ सतत करत आहे चाचण्या

- डीआरडीओने यापूर्वी १३ मेला ओडिशा येथील चाचणी केंद्रात 'अभ्यास' या हायस्पीड एक्सपेडेबल एरियल टारगेट (हीट)ची यशस्वीरित्या चाचणी केली होती. या चाचणीमध्ये विविध

रडार आणि इलेक्ट्रो-ऑप्टिक प्रणालीचा वापर करण्यात आला होता.

- तसेच, १७ मेला भारतीय नौदल आणि डीआरडीओ यांनी संयुक्तरित्या मॅन पोर्टेबल अँटी टॅक गाइडेड क्षेपणास्त्राचीही यशस्वी चाचणी केली होती.
- तसेच २४ मे रोजी डीआरडीओने राजस्थानच्या पोखरणमध्ये सुखोई विमानाच्या मतदीने स्वयंचलित बॉम्बची (इनर्शिय गाइडेड बॉम्ब) यशस्वी चाचणी केली होती. पूर्णपणे स्वदेशी तंत्रज्ञान असलेल्या ५०० किलोग्रॅम बॉम्बने ३० किलोमीटर अंतरावरील लक्ष्यभेद केला होता.

रशियाकडून कामोव्ह-३१ हेलिकॉप्टर खरेदीस मंजुरी

- रशियाकडून १० कामोव्ह-३१ लढाऊ हेलिकॉप्टर खरेदीस संरक्षण मंत्रालयाने मंजुरी दिली आहे. यासाठी दोन्ही देशांमध्ये सुमारे ३६०० कोटी रुपयांचा करार झाला आहे.
- नौदलाच्या जहाजांचा हवाई हल्ल्यापासून बचाव करण्यासाठी या लढाऊ हेलिकॉप्टरची आवश्यकता असल्याने नौदलाच्या अधिकाऱ्यांनी संरक्षण मंत्रालयाकडे या हेलिकॉप्टरचा प्रस्ताव ठेवला होता. त्यास संरक्षण मंत्रालयाने मंजुरी दिली आहे.
- भारताकडे १२ कामोव्ह-३१ लढाऊ हेलिकॉप्टर असून यात आणखी १० कामोव्ह-३१चा समावेश होणार आहे. सध्या या हेलिकॉप्टरचा वापर फक्त रशिया, चीन आणि भारत हे देश करत आहेत.

कामोव्ह-३१ ची वैशिष्ट्ये

- कामोव्ह-३१ लढाऊ हेलिकॉप्टर इतर लढाऊ विमानांपेक्षा हलके आणि नियंत्रित करायला अधिक सोपे आहेत. यासोबतच हे हेलिकॉप्टर पाणबुडी विरोधात हल्ला करण्यास सक्षम आहेत.
- आधुनिक दिशादर्शक यंत्रणा, संभाव्य धोक्यांची पूर्वसूचना देणारी यंत्रणा आदींचा त्यात अंतर्भाव आहे. विशेष रचनेमुळे अतिशय कमी जागा उपलब्ध असणाऱ्या तळावरही त्याचा वापर करता येईल.
- एका वेळी ६०० किमीपर्यंत उड्डाण करण्यास हे हेलिकॉप्टर सक्षम आहे. त्याचा कमाल वेग २५० किमी प्रति तास आहे. २ क्रू मॅम्बरशिवाय या हेलिकॉप्टरमध्ये ७ प्रवासी बसू शकतात.
- हे हेलिकॉप्टर २० हजार फुटांपेक्षा जास्त उंचीवर उड्डाण करण्यास सक्षम असून, त्याचा आवाजही इतर हेलिकॉप्टरच्या तुलनेत कमी आहे.

बोइंगने भारताला पहिले अपाचे गार्डियन हेलिकॉप्टर सोपविले

- अमेरिकन एअरोस्पेस कंपनी बोइंगने भारतीय वायुसेनेला तिचे पहिले अपाचे गार्डियन हेलिकॉप्टर अधिकारिकरित्या सोपविले आहे.
- अपाचे हेलिकॉप्टर अमेरिकेत बनविण्यात आले आहे. यासाठी भारताने अमेरिकेसोबत २२ अपाचे हेलिकॉप्टरसाठीचा करार केला होता.
- सप्टेंबर २०१५मध्ये झालेल्या या १३,९५२ कोटी रुपयांच्या करारानुसार मार्च २०२०पर्यंत बोइंग कंपनी भारताला २२ अपाचे हेलिकॉप्टर देणार आहे.
- हा करार 'मेक इन इंडिया'च्या धर्तीवर आधारित नसून, यामध्ये तंत्रज्ञान हस्तांतरण करण्यात येणार नाहीये. अमेरिकन सैन्याद्वारे भारतीय हेलिकॉप्टर चालकांना प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे.
- बोइंग एच-६४ अपाचे हेलिकॉप्टर जगातील सर्वात शक्तिशाली आणि घातक मानले जाते. पाकिस्तान आणि चीनच्या सीमेवर अपाचे हेलिकॉप्टर तैनात करण्यात येणार आहेत.
- भारतीय हवाई दलात अपाचे हेलिकॉप्टरचा सहभाग झाल्याने वायूसेना आणखी सशक्त होणार आहे. डोंगराळ व जंगल परिसरात हेलिकॉप्टरचा वापर फायदेशीर ठरतो. अपाचे हेलिकॉप्टरची मारक क्षमता जास्त असल्याने भारतीय हवाई दलाची ताकद वाढली आहे.
- अमेरिकेने या हेलिकॉप्टरचा वापर इराक व अफगाणिस्तानमध्ये शत्रुचा मुकाबला करण्यासाठी केला होता. अपाचे हेलिकॉप्टर अशाप्रकारे बनविण्यात आले आहे, जे कोणत्याही परिस्थितीत शत्रुचा सामना करताना अयशस्वी होत नाही.
- अपाचे हेलिकॉप्टरचा वेग २८० किमी प्रतितास आहे. तसेच १६ रणगाडाविरोधी क्षेपणास्त्र (अँटी टॅक मिसाइल) सोडण्याची क्षमता या हेलिकॉप्टरमध्ये आहे.
- तसेच या हेलिकॉप्टरमध्ये हवेतून हवेत मारा करण्यास सक्षम स्टिंगर मिसाइल, हेलफायर लॉन्गबो एयर-टू-ग्राउंड मिशन, गन आणि रॉकेटचा उपयोग केला जाऊ शकतो.

अण्वस्त्र विनाशिका आयएनएस रणजीत सेवानिवृत्त

- भारतीय नौदलाच्या ताप्यातील अण्वस्त्र विनाशिका आयएनएस रणजीत ३६ वर्षे भारतीय नौदलामध्ये सेवा करून सेवानिवृत्त झाली आहे.
- या अण्वस्त्र विनाशिकेला १५ सप्टेंबर १९८३ रोजी भारतीय नौदलात सामील करण्यात आले होते. कप्तान विष्णु भागवत हे तिचे पहिले कमांडर होते.
- ही काशीन श्रेणीतील अण्वस्त्र विनाशिका असून, तिची बांधणी सोव्हिएत संघाने केली होती. सध्या रशियाच्या नौदलात १ तर भारतीय नौदलात ५ राजपूत विनाशिका काशीन श्रेणीतील आहेत.
- आयएनएस रणजीत ५ राजपूत श्रेणी विनाशिकांमधील सेवानिवृत्त होणारी पहिलीच विनाशिका आहे.
- आयएनएस रणजीतची बांधणी युकेनच्या निकोलेव शहरात ६१ काम्युनर्ड शिपयार्डमध्ये करण्यात आली होती.
- १६ जून १९७९ रोजी तिला औपचारिकपणे लॉंच करण्यात आले होते, तिचे रशियन नाव 'लोवक्ली' (अतिशय चपळ व वेगवान) असे होते.
- आयएनएस रणजीतचे आदर्शवाक्य 'सदा रणे जयते' आहे.
- टीप: राजपूत श्रेणी विनाशिका सोव्हिएतच्या काशीन श्रेणीच्या रूपांतरित आवृत्ती आहेत. यात आयएनएस राजपूत, आयएनएस राणा, आयएनएस रणजीत, आयएनएस रणवीर आणि आयएनएस रणविजय यांचा समावेश आहे. प्रथम सुपरसॉनिक कूझ मिसाइल राजपूत श्रेणी विनाशिकांमध्ये बसविली गेली होती.

आयसीजीएस विग्रह जहाज सेवानिवृत्त

- भारतीय तटरक्षक दलाचे गस्ती जहाज 'आयसीजीएस विग्रह' २९ वर्षांच्या सेवेनंतर विशाखापट्टणम (आंध्रप्रदेश) येथे १६ मे रोजी सेवानिवृत्त झाले.
- हे एक प्रमुख ऑफशोर गस्ती जहाज आहे. हे जहाज १२ एप्रिल १९९० रोजी तटरक्षक दलाच्या सेवेमध्ये रुजू झाले होते. या जहाजाने गेली २९ वर्षे देशाच्या सागरी सीमांच्या संरक्षणामध्ये महत्वाची भूमिका बजावली आहे.
- याची बांधणी मुंबईतील माझगाव डॉक लिमिटेडद्वारे करण्यात आली होती. ऑगस्ट २००८ ते जानेवारी २०११ पर्यंत हे जहाज श्रीलंकन नौदलाला लीजवर देण्यात आले होते. नंतर, जानेवारी २०११मध्ये ते भारतीय तटरक्षक दलामध्ये पुन्हा समाविष्ट करण्यात आले.
- या जहाजाने विविध मानवतावादी मदत, शोध व बचाव कार्य, संयुक्त सराव इ. मध्ये भाग घेतला आहे. त्याला मुंबई, पोरबंदर आणि विशाखापट्टणम या ठिकाणी तैनात करण्यात आले होते.

स्कॉर्पियन श्रेणीतील पाणबुडी आयएनएस वेलाचे जलावतरण

- फ्रेंच तंत्रज्ञानावावर आधारित 'प्रोजेक्ट ७५'मधील स्कॉर्पियन श्रेणीतील चौथी अत्याधुनिक 'स्टेलथ' पाणबुडी 'आयएनएस वेला'चे माझगाव डॉक मध्ये जलावतरण झाले.
- वेला पाणबुडीच्या बांधणीला २००९ मध्ये सुरुवात झाली होती. माझगाव डॉक शिपबिल्डर्स लिमिटेड (एमडीएल) या सरकारी कंपनीने वेळेआधीच या पाणबुडीची बांधणी पूर्ण केली आहे.
- पाणबुडीच्या बांधणीचे काम पूर्ण झाले असून, वर्षभर काटेकोर चाचण्या घेतल्यानंतर तिचा समावेश नौदलाच्या ताप्यात केला जाईल.
- भारताच्या नौदलात ३१ ऑगस्ट १९७९ रोजी सोव्हिएत रशियाकडून घेतलेली 'वेला' नावाची पाणबुडी सामील झाली होती. तिने ३७ वर्षे भारतीय नौदलात सेवा केल्यानंतर २५ जून २०१० रोजी तिला सेवानिवृत्त करण्यात आले. त्या पाणबुडीच्या नावावरून या पाणबुडीला आयएनएस वेला हे नाव देण्यात आले आहे.

आयएनएस वेलाची वैशिष्ट्ये

- लांबी: ६७.५ मीटर.
- उंची: १२.३ मीटर.
- वजन: १५६५ टन.
- वेग: ३७ किमी प्रतितास
- मारक क्षमता: १२,००० किमी
- परिवहन क्षमता: २००० टन

- शत्रूला अचूक हेरून त्याला लक्ष्य करण्यास, तसेच शत्रूच्या पाणबुड्या आणि जहाजांवरही हल्ला करण्यास सक्षम.
- कमी आवाजामुळे शत्रूला चकवाही देऊ शकते.
- जहाजभेदी क्षेपणास्त्रे (टॉर्पिडो) आदींनी सज्ज.
- डिझेल व विजेवर चालण्यास सक्षम.
- अत्याधुनिक यंत्रणा व फ्रेंच तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने मेक इन इंडिया धोरणाअंतर्गत अंतर्गत निर्माण करण्यात आलेली ही संपूर्ण भारतीय बनावटीची पाणबुडी आहे.
- सामान्य पाणबुड्यांना बॅट्या रिचार्ज करण्यासाठी वारंवार समुद्राच्या पृष्ठभागावर यावे लागते. अशा वेळी त्या पाणबुडीचा सुगावा शत्रूला लागू शकतो. परंतु स्कॉर्पियन प्रकारातील पाणबुड्या दीर्घ काळ पाण्याखाली राहू शकतात. वेला पाणबुडीतील बॅट्या एक्साइड कंपनीने बनविल्या आहेत.
- अधिकाधिक काळ पाण्याखाली रहाता यावे, यासाठी पाणबुडीत ऑक्सिजन निर्मितीची व्यवस्था आहे.
- स्कॉर्पियन श्रेणीतील पाणबुड्या स्टेल्थ तंत्रज्ञानामुळे समुद्राच्या खोलात कोणत्याही प्रकारचा आवाज न करता काम करू शकतात.

प्रोजेक्ट ७५

- स्कॉर्पियन श्रेणीतल्या ६ पाणबुड्या बांधण्यासाठी आणि तंत्रज्ञान हस्तांतरणासाठी फ्रान्समधल्या नेव्हल ग्रुपशी (डिसीएनएस) भारताचा २००५मध्ये एक करार झाला होता. हा भारत-फ्रान्सचा २३६५० कोटींचा संयुक्त प्रकल्प आहे.
- या करारानुसार फ्रान्सच्या डिसीएनएस व माझगाव डॉक यांच्या माध्यमातून 'प्रोजेक्ट ७५' च्या अंतर्गत ६ पाणबुड्या बांधल्या जात आहेत. आयएनएस वेला ही त्यापैकीच एक आहे.
- यापैकी आयएनएस कलावरी या पहिल्या पाणबुडीची समुद्री चाचणी (जलावतरण) २७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजी झाली होती. ही पाणबुडी १४ डिसेंबर २०१७ रोजी नौदलाच्या ताफ्यात सामील करण्यात आली.
- ती अत्याधुनिक असल्यानेच पुलवामा हल्ल्यानंतर निर्माण झालेल्या तणावाच्या पार्श्वभूमीवर नौदलाने हीच पाणबुडी पाकिस्तानच्या समुद्री सीमेजवळ गस्तीसाठी तैनात केली होती.
- याच श्रेणीतील आयएनएस खंदेरीचे १२ जानेवारी २०१७ रोजी, तर आयएनएस करंजचे ३१ जानेवारी २०१८ रोजी जलावतरण झाले. या दोन्ही पाणबुड्यांची समुद्री चाचणी अंतिम टप्प्यात आहे. यानंतर आता वेला या चौथ्या पाणबुडीची बांधणी पूर्ण झाली आहे.

आयआयटीजी-इस्रो स्पेस टेक्नॉलॉजी सेल

- आयआयटी गुवाहाटी आणि भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था अर्थात इस्रो यांनी आयआयटीजी-इस्रो स्पेस टेक्नॉलॉजी सेल (IITG-ISRO STC) स्थापन करण्यासाठी एक सामंजस्य करार (MoU) केला आहे.
- ही स्पेस टेक्नॉलॉजी सेल पूर्वोत्तर क्षेत्रातील अशा प्रकारची पहिलीच सेल असेल. त्याद्वारे अंतराळ तंत्रज्ञान क्षेत्रातील संशोधन आणि क्षमता बांधणी यामध्ये वृद्धी केली जाईल.
- आसामचे राज्यपाल जगदीश मुखी यांनी आयआयटी गुवाहाटीच्या कॅम्पसमध्ये उद्घाटन केलेल्या न्यू अँकॅडमीक कॉम्प्लेक्स आणि संशोधन व विकास इमारतीमध्ये या सेलची स्थापना केली जाईल.
- ईशान्येकडील क्षेत्राच्या सामाजिक व आर्थिक गरजा पूर्ण करण्यासाठी अत्याधुनिक संशोधन करणे व तसेच इस्रोच्या विविध प्रकल्पांमध्ये संशोधनाद्वारे योगदान देण्यासाठी आयआयटी गुवाहाटी या STCमार्फत इस्रोशी भागीदारी करण्यास उत्सुक आहे.
- आयआयटी गुवाहाटीचे प्राध्यापक, इस्रोचे तज्ञ आणि शास्त्रज्ञ, तंत्रज्ञान कर्मचारी आणि वैज्ञानिक विद्यार्थी या सामंजस्य कराराचा भाग असतील.
- अंतराळ क्षेत्राशी संबंधित समस्यांवर उपाय शोधण्यासाठी इस्रोच्या शास्त्रज्ञांसोबत मिळून संशोधन करण्याची संधी आयआयटी गुवाहाटीला या STCमुळे प्राप्त होणार आहे.
- स्नातक, पदवीधर, पदव्युत्तर पदवीधर विद्यार्थी यांना प्रेरित करण्यासाठी व त्यांना अंतराळ संशोधन क्षेत्राकडे वळविण्यासाठी हे STC एक मंच म्हणून कार्य करेल.

हवाईदल आणि इस्रो दरम्यान सामंजस्य करार

- भारतीय हवाईदलाने २०२२ मधील प्रस्तावित गगनयान कार्यक्रमाकरिता अंतराळवीरांची निवड करण्यासाठी व त्यांच्या प्रशिक्षणासाठी भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (इस्रो) सोबत सामंजस्य करार केला आहे.
- या करारामुळे लवकरच गगनयान कार्यक्रमासाठी अंतराळवीरांची निवड करण्याच्या प्रक्रियेला सुरुवात होणार असून, १२ ते १४ महिन्यात ती पूर्ण होईल. त्यानंतर प्रशिक्षणाला सुरुवात होईल.
- हवाईदलाच्या वतीने एयरोस्पेस मेडिसिन संस्था (IAM) अंतराळवीरांच्या निवड आणि प्रशिक्षणासाठी पुढाकार घेणार आहे.
- यापैकी बहुतांश प्रशिक्षण हे भारतातच दिले जाणार असून, प्रगत प्रशिक्षणासाठी इस्रो दुसऱ्या देशांची मदत घेण्याचा विचार करीत आहे.
- गगनयान कार्यक्रमासाठी इस्रोने यापूर्वीच फ्रान्स आणि रशिया या देशांशी विविध करार केले आहेत.

अंतराळवीरांच्या निवडीची प्रक्रिया

- एयरोस्पेस मेडिसिन संस्था प्रथम ३० संभाव्य उमेदवारांची निवड करेल, ज्यापैकी केवळ १५ जणांची निवड करून, त्यांना मुलभूत प्रशिक्षण प्रदान केले जाईल.
- गगनयान कार्यक्रमांतर्गत ३ अंतराळवीरांना अवकाशात घेऊन जाण्याची योजना असल्यामुळे, या १५ जणांमधून ३ अंतराळवीरांचे ३ चमू निवडण्यात येतील.
- प्रक्षेपणाला ३ महिने असताना या ३ पैकी १ चमूला वगळण्यात येईल आणि इतर २ सर्वोत्तम चमू प्रक्षेपणापर्यंत इस्रोसोबत राहतील.
- या कार्यक्रमासाठी देशातील सर्वोत्तम चमूची निवड करावयाची असल्यामुळे, पहिल्या टप्प्यातील निवडीसाठी सुमारे ३ महिन्यांचा कालावधी लागणार आहे.

गगनयान

- १५ ऑगस्ट २०१८ रोजी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी या मोहिमेची घोषणा केली होती. पूर्णपणे स्वदेशी तंत्रज्ञानावर आधारित ही योजना आखण्यात येणार आहे.
- या अभियानांतर्गत २०२२मध्ये ३ भारतीय अंतराळवीर अवकाशात ५ ते ७ दिवस मुक्काम करणार आहेत. केंद्रीय मंत्रिमंडळाने गगनयान मिशनसाठी १० हजार कोटी रुपयांच्या निधीला मंजूरी दिली आहे.
- ही मोहीम यशस्वी ठरल्यास अमेरिका, रशिया आणि चीननंतर मानवी अवकाश मोहीम यशस्वी करणारा भारत जगातील चौथा देश ठरणार आहे.
- गगनयान उपक्रमाची उद्दिष्टे पूर्ण करण्यासाठी राष्ट्रीय संस्था, प्रयोगशाळा, शैक्षणिक संस्था, उद्योग यांच्याशी इस्रो समन्वय साधेल.
- इस्रोच्या या मोहिमेचे नेतृत्व डॉ. व्ही. आर. ललिथंबिका या कंट्रोल रॉकेट इंजिनीयर करणार आहेत. त्या गेल्या ३० वर्षांपासून इस्रोमध्ये काम करीत आहेत.
- या अभियानाची तयारी इस्रोने २००४मध्येच सुरु केली होती. मिशन गगनयानमुळे सुमारे १५००० रोजगारही निर्माण होणार आहेत.

संशयित जॉर्जियन विमानाचा भारतीय हद्दीत प्रवेश

- हवाई हद्द नियमांचे उल्लंघन करून पाकिस्तानच्या हवाई हद्दीतून भारतीय हवाई हद्दीत घुसलेले जॉर्जियन ॲंटोनेव्ह एएन-१२ हे विमान दुपारी भारतीय हवाई दलाच्या लढाऊ विमानांनी जबरदस्तीने जयपूर विमानतळावर उतरविले.
- हे विमान भारतीय हद्दीत प्रवेश करीत असल्याचे रडारच्या साह्याने कळल्यावर सुखोई एसयू-३० लढाऊ विमानांच्या साह्याने ते जयपूरमध्ये उतरविण्यात आले.
- कराचीहून दिल्लीकडे निघालेले हे विमान त्याचा नियोजित हवाई मार्ग सोडून प्रवास करीत होते. सुरुवातीला या जॉर्जियन विमानाने प्रतिसाद दिला नाही, परंतु नंतर ते जयपूरजवळ लँड झाले.
- जॉर्जियन विमानाला अडविण्यासाठी जोधपूरमधून एक लढाऊ विमान पाठविण्यात आले, तर दुसरे बरैलीहून पाठविण्यात आले होते.
- पुलवामा दहशतवादी हल्ल्याला प्रत्युत्तर म्हणून भारतीय हवाई दलाने केलेल्या बालाकोट हल्ल्यानंतर पाकिस्तानकडून त्यांची हवाई हद्द विमान वाहतुकीसाठी बंद करण्यात आली होती.

- संशयित विमान उतरवल्यानंतर विमानातील वैमानिकांची चौकशी करण्यात आली. टबिलिसीहून निघालेल्या या विमानाकडे हवाई प्रवासासाठी लागणाऱ्या सर्व परवानग्या आहेत.

कोकण रेल्वे नेपाळला डेमू ट्रेन पुरविणार

- भारत-नेपाळला जोडणाऱ्या रेल्वे मार्ग तयार करण्याचा मान पटकावल्यानंतर आता कोकण रेल्वेने नेपाळमध्ये डेमू ट्रेन पुरवण्याच्या समझोता करारावर सहा केल्या आहेत.
- डेमू म्हणजेच डिझेल इलेक्ट्रिक मल्टिपल युनिट हा प्रवासी वाहतुकीसाठी वापरण्यात येणाऱ्या रेल्वे गाडीचा प्रकार आहे. भारतीय रेल्वेकडून या गाडीचा उपनगरीय प्रवासी वाहतुकीसाठी उपयोग केला जातो.
- या संदर्भातील महत्त्वपूर्ण समझोता करार कोकण रेल्वे महामंडळ व नेपाळच्या रेल्वे विभागादरम्यान काठमांडू येथे झाला आहे.
- या करारानुसार भारत नेपाळला दोन १६०० अक्षशक्तीच्या डेमू पुरविणार आहे. यामुळे भविष्यात देशात तयार झालेल्या 'डेमू' ट्रेन या नेपाळमधील रुळांवर धावताना दिसणार आहे.
- यापूर्वी बिहारमधील रेक्सुल ते नेपाळची राजधानी काठमांडूपर्यंत रेल्वे मार्ग तयार करण्यासह, या मार्गाची प्राथमिक सर्वे करण्याची जबाबदारी कोकण रेल्वेने स्वीकारली आहे. यासंदर्भातील समझोता करार ऑगस्ट २०१८ मध्ये झाला आहे.

करारातील महत्वाचे मुद्दे

- कोकण रेल्वेचे अध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक संजय गुप्ता, नेपाळमधील रेल्वेचे डायरेक्टर जनरल मनजीव सिंग पुरी तसेच दोन्ही देशांच्या राजदुतांच्या उपस्थितीत हा करार झाला.
- करारानुसार भारत नेपाळला २ डिझेलवर चालणाऱ्या ट्रेन येत्या ५ महिन्यांमध्ये हस्तांतरित करेल.
- या ट्रेन्सची बांधणी चेन्नई (तामिळनाडू) स्थित इंटिग्रल कोच फॅक्टरी या भारतीय रेल्वेच्या मालकीच्या कारखान्यामध्ये केली जाणार आहे.
- या प्रत्येक ट्रेनला ३ डब्बे असतील, ज्यामध्ये १ डब्बा वातानुकूलित असेल, १ डब्बा ड्रायव्हिंग पॉवर कार आणि उर्वरित डब्बा ड्रायव्हिंग ट्रेलर कार असेल.
- या ट्रेन भारताच्या बिहारमधील जयानगर आणि नेपाळच्या धनुसा जिल्ह्यातील कुर्था दरम्यानच्या ३४ किमी लांबीच्या रेल्वे मार्गावर वापरले जातील.
- या ३४ किमी लांब जयानगर-कुर्था मार्गाची निर्मिती IRCONद्वारे (इस्कॉन इंटरनॅशनल लि.: बांधकाम आणि अभियंता क्षेत्रातील सार्वजनिक कंपनी) करण्यात आली होती.
- या प्रकल्पाला भारत-नेपाळ विकास भागीदारी कार्यक्रमांतर्गत भारतीय सरकारकडून आर्थिक अनुदान देण्यात आले होते.

कोकण रेल्वे महामंडळ

- कोकण रेल्वे महामंडळ ही भारतीय रेल्वेची एक उपकंपनी आहे. महाराष्ट्र, गोवा व कर्नाटक राज्यांच्या किनारपट्टी भागातून धावणाऱ्या कोकण रेल्वेचे कामकाज ही कंपनी बघते.
- १९९० साली स्थापन झालेल्या कोकण रेल्वे महामंडळाचे मुख्यालय नवी मुंबई शहरामधील सी.बी.डी. बेलापूर येथे आहे.
- १९९०साली तत्कालीन रेल्वेमंत्री जॉर्ज फर्नांडिस यांच्या नेतृत्वाखाली कोकण रेल्वे महामंडळाची स्थापना करण्यात आली. ई. श्रीधरन हे कोकण रेल्वे कॉर्पोरेशनचे पहिले चेअरमन होते.

या कंपनीचे काही यशस्वी प्रकल्प

- कोकणातील अवघड दऱ्या-खोऱ्यातून रेल्वे मार्ग उभारून रेल्वे मार्ग उभारण्याची स्वप्नवत कामगिरी कोकण रेल्वे महामंडळाच्या अभियंत्यांनी पार पाडली आहे.
- जम्मू -काश्मीरमध्ये आयफेल टॉवरच्या उंचीपेक्षा अधिक उंच पूल उभारून तेथे रेल्वे मार्ग टाकण्याची कामगिरी कोकण रेल्वेच्या अभियंत्यांनी यशस्वी केली आहे.
- देशाच्या राजधानीत दिल्लीत मेट्रो सुरू करण्यातही कोकण रेल्वेच्या अभियंत्यांनी आपले कौशल्य पणाला लावले.

भारत-पेकडून व्यापाऱ्यांसाठी प्रथमच डिजिटल खातेवही सुविधा

- भारत पे ॲपने व्यापाऱ्यांसाठी भारतात प्रथमच युपीआय (UPI) आधारित डिजिटल खातेवही (Ledger) सुविधा सुरू केली आहे.
- नव्या ॲपमुळे अगदी लहानातल्या लहान व्यापाऱ्याला त्याच्या उधार-विक्री संबंधी ग्राहकांच्या नोंदी ठेवता येणार. तसेच ग्राहकांशी होणारे आर्थिक व्यवहार व त्याविषयी SMS सेवा आणि देय खात्यांचा मागोवा ठेवू शकता येणार.
- भारत पे हा भारताचा असा पहिला फिनटेक स्टार्टअप उद्योग आहे, जो इंटरऑपरेबल युपीआय क्यूआर कोडद्वारे व्यापाऱ्यांसाठी देयक प्रणाली प्रदान करते.
- हे ॲप व्यापाऱ्याला त्याच्या जवळील व्यापाऱ्यांशी संपर्क साधण्यात मदत करण्यासाठी एक मंच प्रदान करते. ज्यामुळे त्यांच्यात सहयोगाला चालना मिळून व त्यांच्या व्यवसायाचा विस्तार होण्यास होईल.

एकात्मिक भरणा पद्धती (Unified Payments Interface)

- एकात्मिक भरणा पद्धती अथवा युपीआय (युनिफाईड पेमेंट इंटरफेस) ही एक अत्यंत सोपी, सुरक्षित व तत्काळ पैसे चुकते करता येणारी सुविधा आहे. यामुळे ऑनलाईन भरणा करण्याची सुविधा देण्यात आली आहे.
- ११ एप्रिल २०१६ पासून भारतीय रिझर्व बँक व नॅशनल पेमेंट कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया (एनपीसीआय) संयुक्त विद्यमाने ही प्रणाली कार्यान्वित केली आहे.
- ही सुविधा वापरून एकावेळी किमान रु. ५० व कमाल १ लाख रुपये इतका भरणा तत्काळ करता येतो. यासाठी लाभार्थीच्या बँकेचे नाव, खाते नंबर, आयएफएससी कोड यासारखी कोणतीही माहिती आवश्यक नसते.
- युनिफाईड पेमेंट इंटरफेस सुविधा वापरल्याने कोणत्याही व्यक्तीला कोणालाही पैसे देणे शक्य आहे. तसेच कोणाकडूनही पैसे घेता येणार आहेत.
- याशिवाय विविध बिले ऑनलाईन देता येणे शक्य आहे. या सुविधेचा उपयोग ऑनलाईन शॉपिंग साठीही करता येणार आहे.
- ही NEFT, RTGS आणि IMPS सारखीच एक भरणा पद्धती आहे. परंतु या तीनही पद्धतींच्या तुलनेत युपीआय अधिक सुरक्षित व वेगवान आहे.

वेस्ट टू वेल्थ टेक्नोलॉजीसाठी उत्कृष्टता केंद्र

- भारत सरकारने आयआयटी दिल्लीसोबत वेस्ट टू वेल्थ (Waste to Wealth) टेक्नोलॉजीसाठी उत्कृष्टता केंद्र उभारण्यासाठी सामंजस्य करारावर (एमओयू) स्वाक्ष्या केल्या आहेत.
- वैज्ञानिक आणि तांत्रिक उपायांद्वारे कचरा व्यवस्थापनासाठी वेस्ट टू वेल्थला म्हणजेच कचऱ्यापासून काहीतरी उपयोगी तयार करण्यास प्रोत्साहन देणे, हा याचा उद्देश आहे.
- वेस्ट टू वेल्थ मिशन प्रकल्पाला अलिकडेच स्थापन करण्यात आलेल्या पंतप्रधान - विज्ञान तंत्रज्ञान आणि नवकल्पना सल्लागार परिषदेने (PM-STIAC) मान्यता दिली होती.
- भारत सरकार आणि आयआयटी दिल्लीची भागीदारी कचऱ्याच्या पुनर्वापर, पुनर्प्रक्रिया आणि संसाधन पुनर्प्राप्तीसाठी एकीकृत दृष्टीकोनांना एकत्र आणण्यासाठी एक प्रभावी मंच प्रदान करेल.
- आयआयटी दिल्लीने आधीच वेस्ट टू वेल्थला महत्वाचे क्षेत्र म्हणून चिन्हांकित केले असून, या संस्थेचे बरेच सदस्य कचरा व्यवस्थापनाशी संबंधित विविध प्रकल्पांवर कार्यरत आहेत.
- या करारानुसार सर्व संभाव्य कचरा व्यवस्थापन तंत्रज्ञानांचे एकत्रीकरण करणे, जगभरात अनुकरण केल्या गेलेल्या सर्वोत्तम पद्धतींकडून शिकणे आणि भारतीय शहरांमध्ये त्यांची अंमलबजावणी करणे, यावर मुख्य भर देण्यात येणार आहे.

आयआयटी दिल्ली

- आयआयटी दिल्ली एक सार्वजनिक अभियांत्रिकी संस्था आहे. १९६१मध्ये तिची स्थापना झाली. सध्या त्याचे क्षेत्रफळ ३२० एकर आहे. कुमार मंगलम बिरला सध्या या संस्थेचे अध्यक्ष आहेत.

पंतप्रधान - विज्ञान तंत्रज्ञान आणि नवकल्पना सल्लागार परिषद

- PM-STIAC: Prime Minister – Science technology & Innovation Advisory Council.
- ही संस्था देशातील वैज्ञानिक आणि तांत्रिक उपायांचे मूल्यांकन आणि अंमलबजावणी

करण्यासाठी कार्य करते.

- या संस्थेने प्रमुख वैज्ञानिक आह्वानांसाठी १ राष्ट्रीय अभियानांना चिन्हांकित केले आहेत.
- या १ अभियानांद्वारे जटिल समस्या सोडवण्यात येतील आणि शाश्वत विकास सुनिश्चित केला जाईल.
- 'वेस्ट टू वेल्थ' देखील या नऊ अभियानांपैकी एक आहे.

भारतात तयार केला जाणार गॅड्यांच्या डीएनएचा डेटाबेस

- पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्रालयाने देशातील गॅड्यांच्या डीएनएचा डेटाबेस तयार करण्याचा निर्णय घेतला आहे. हा प्रकल्प २०१९च्या अखेरीस सुरू होईल आणि २०२१ पर्यंत पूर्ण होईल.
- हा प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर भारतीय गॅडा डीएनए प्रोफाइल असलेला देशातील पहिला प्राणी ठरेल. हा प्रकल्प 'गॅडा संरक्षण कार्यक्रमा'चा भाग आहे.
- गोळा केलेला डेटा भारतीय वन्यजीव संस्थेच्या डेहराडूनमधील मुख्यालयात ठेवला जाईल. आतापर्यंत काझीरंगा राष्ट्रीय उद्यानाबाहेर निवास करणाऱ्या गॅड्यांचे ६० नमुने गोळा केले गेले आहेत.
- भारतात सुमारे २६०० गॅडे आहेत, ज्यापैकी सुमारे ९० टक्के गॅडे आसाममधील काझीरंगा राष्ट्रीय उद्यानात आहेत.
- १९८० पासून भारत सरकारने या गॅड्यांना इतर ठिकाणी स्थलांतरीत करण्याचा प्रयत्न करीत आहे. त्यांच्या प्रजातीच्या संरक्षणासाठी हे आवश्यक आहे.
- आसामच्या मानस राष्ट्रीय उद्यानात आणि पोबितारा वन्यजीव अभयारण्यात या गॅड्यांना स्थलांतरित करण्याचे प्रयत्न सध्या सरकारकडून सुरू आहेत.

भारताने अफगाणिस्तानला २ एमआय-२४ हेलिकॉप्टर दिले

- भारताने अलीकडेच अफगाणिस्तानला दोन एमआय-२४ हेलिकॉप्टर प्रदान केले. भारतीय राजदूतांनी हे हेलिकॉप्टर अफगाणिस्तानच्या संरक्षण मंत्र्यांना काबुल हवाई तळावर सुपूर्द केले.
- २०१८ मध्ये झालेल्या एका त्रिपक्षीय करारानुसार भारताने बेलारूसकडून ४ लढाऊ हेलिकॉप्टर खरेदी करून अफगाणिस्तानला प्रदान करण्याची वचनबद्धता व्यक्त केली होती.
- अफगाणिस्तानला भारताने धोकादायक लष्करी उपकरणे देण्याची ही दुसरी वेळ आहे. यापूर्वी डिसेंबर २०१६ मध्ये भारताने ४ एमआय-२५ हेलिकॉप्टर आणि हिंदुस्तान एरोनॉटिक्स लिमिटेडने बनविलेले चित्ता युटीलिटी हेलिकॉप्टर अफगाणिस्तानला भेट म्हणून दिले होते.
- तसेच यापूर्वी भारताने अफगाणिस्तानला वाहने, दूरसंचार उपकरणे, वाहतूक हेलिकॉप्टर व वैद्यकीय मदत यासारखी सामग्रीही पुरविली आहे.
- एकीकडे अमेरिका अफगाणिस्तानातून आपले सैन्य मागे घेण्याची योजना आखत आहे. तर दुसरीकडे अफगाणिस्तानमधील तालिबानच्या कारवायाही वेगाने वाढत आहेत.
- तालिबानांच्या सामना करण्यासाठी अफगाणिस्तानच्या वायुसेनेला भारताने दिलेली लढाऊ हेलिकॉप्टर उपयुक्त ठरतील. एमआय-२४ हेलिकॉप्टर सामील झाल्याने अफगाण वायुसेनेची ताकद वाढेल.
- भारताने अफगाणिस्तानला आतापर्यंत ३ अब्ज डॉलर्सपेक्षा अधिक मदत पुरविली आहे.

एमआय-२४ हेलिकॉप्टर

- एमआय-२४ हेलिकॉप्टर हे जगातील एक उत्तम लढाऊ हेलिकॉप्टर असून त्याला 'नाटो' संघटनेने 'हिंद' असे नाव दिले होते.
- भारतासह सोव्हिएत प्रभावाखालील सुमारे ५० देशांत एमआय-२४ हेलिकॉप्टर वापरले जाते. त्याची निर्यातीसाठीची आवृत्ती एमआय-३५ म्हणून ओळखली जाते.
- विविध देशांच्या सैनिकांनी त्याला फ्लाईंग टॅक (उडता रणगाडा), क्रोकोडाइल (त्यावरील कॅमोफ्लाज रंगसंगतीमुळे), ग्लास (काचेच्या डबल बबल-शेड कॉकपिट कॅनॉपीमुळे) अशी नावे बहाल केली होती.
- हे एक प्रकारचे प्रचंड गनशिप आहे, म्हणून त्याचा वापर हल्ल्यांसाठी केला जाऊ शकतो. हे वाहतुकीसाठी देखील वापरले जाऊ शकते, यामध्ये ८ लोक एकत्र प्रवास करू शकतात.
- सोव्हिएत तंत्रज्ञ आणि डिझायनर मिखाईल मिल यांच्या नेतृत्वाखाली १९४७ साली हेलिकॉप्टर

उत्पादन कंपनी स्थापन झाली. त्यांची एमआय मालिकेतील अनेक हेलिकॉप्टर गाजली.

- १९६०च्या दशकात सोव्हिएत युनियनला लढाऊ आणि वाहतूक अशा एकत्रित भूमिकेत वापरण्यासाठी हेलिकॉप्टरची गरज होती. त्यातून एमआय-२४ची निर्मिती झाली.
- त्याचे पहिले उड्डाण १९६९ साली झाले आणि १९७०च्या दशकात एम-२४ सोव्हिएत हवाईदालत दाखल झाले.

इस्रोने आगामी ७ मोठ्या मोहिमांची घोषणा केली

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (इस्रो)ने अलीकडेच चंद्रयान-२सहित पुढील १० वर्षासाठी ७ मोठ्या मोहिमांची घोषणा केली आहे. इस्रोने पुढील ३० वर्षासाठी एक रोडमॅप तयार केला आहे.
- या ७ मोठ्या मोहिमांमध्ये चांद्रयान-२चा देखील समावेश आहे. चांद्रयान-२ जुलै महिन्यामध्ये प्रक्षेपित करण्यात येणार आहे.
- उर्वरित ६ मोहिमा खालीलप्रमाणे:
 - ब्रम्हांडातील रेडिएशनच्या अध्ययनासाठी २०२०मध्ये एक्सपोसॅट (XPoSat) मोहीम पाठविली जाईल.
 - २०२१मध्ये इस्रो सूर्याचा अभ्यास करण्यासाठी आदित्य-एल १ मिशन पाठविणार आहे.
 - २०२२ मध्ये मंगळयान-२ ही पाठवण्यात येणार आहे.
 - तर चांद्रयान-३चे प्रक्षेपण २०२४मध्ये करण्यात येईल.
 - २०२३मध्ये शुक्र ग्रहावर भारतीय अंतराळयान उतरविण्याची मोहीम आखण्यात आली आहे.
 - सौरमालेच्या बाहेरील ग्रहांचा शोध घेण्यासाठी २०२८ मध्ये इस्रो मिशन पाठविणार आहे.

आदित्य-एल १

- हे मिशन २०२१मध्ये पाठविले जाईल. या मोहिमेद्वारे सूर्याच्या कोरोनाचा अभ्यास केला जाईल.
- सूर्याच्या कोरोनाचा वरच्या वातावरणावर मोठा प्रभाव पाडतो, ज्यामुळे पृथ्वीवरील वातावरणातील बदलांवरही परिणाम होतो. या मिशनद्वारे, पृथ्वीवरील हवामानातील बदल अधिक चांगल्या प्रकारे समजू शकेल.
- या मोहिमेसाठी अंतराळयान 'लिबेरेशन' कक्षेमध्ये स्थापित केले जाईल. पृथ्वीपासून सुमारे १.५ दशलक्ष किमी अंतरावर ही कक्षा आहे.
- हे पृथ्वी आणि सूर्यामधील एकूण अंतराच्या सुमारे १ टक्का अंतर आहे आणि या ठिकाणी पृथ्वी आणि सूर्य यांची गुरुत्वाकर्षण शक्ती एकसमान आहे.
- या कक्षेत अंतराळयान स्थापित केल्याने, ते पृथ्वीबरोबर सूर्याभोवती प्रदक्षिणा घालू शकेल व नेहमी सूर्याच्या समोरील बाजूस राहील.

एक्सपोसॅट (Xposat)

- X-ray Polarimeter Satellite (Xposat) हे धृवीकरणाला अभ्यास करणारे इस्रोचे विशेष मिशन आहे. ते २०२०मध्ये लॉन्च केले जाईल.
- या ५ वर्षीय मोहिमेच्या माध्यमातून ब्रम्हांडातील रेडिएशनचा अभ्यास केला जाईल. या मोहिमेत, रमन संशोधन संस्थेने बनविलेले POLIX (Polarimeter Instrument in X-rays) अवकाशात नेण्यात येईल.
- हे अंतरिक्षयान ५००-७०० किलोमीटरच्या उंचीवरील कक्षेत स्थापित केले जाईल.

सहारा: वीर नारींसाठी नौदलाचे वसतिगृह

- दिल्लीचे नायब राज्यपाल अनिल बैजल यांनी वीर नारींसाठीच्या (नौदलातील शहिदांच्या पत्नी) सहारा नाविक वसतिगृहाचे वसंत कुंज (नवी दिल्ली) येथे उद्घाटन केले.
- नौदलातील शहिदांच्या पत्नी अर्थात वीर नारींसाठी हा नौदलाचा एक अनोखा उपक्रम आहे.
- उद्देश: भारतीय नौदलात सेवेत असणाऱ्या पतींचा दुर्दैवी मृत्यू झाल्यानंतर त्यांच्या विधवा पत्नी आणि कुटुंबियांचे त्वरित पुनर्वसन करणे.
- वसतिगृहामध्ये सुलभ ऑनसाइट मदतीसाठी नौदलाचे रेजिमेंटल सिस्टम कार्यालयही वसतिगृहाच्या परिसरात स्थानबद्ध करण्यात आले आहे.
- हा प्रकल्प भारतीय नौदलाद्वारे चालविला जात असून, कॉर्पोरेट सोशल रिस्पॉन्सिबिलिटी (CSR) अंतर्गत नॅशनल बिल्डींग कंस्ट्रक्शन कॉर्पोरेशनसह (NBCC) भागीदारीमध्ये तो उभारण्यात

आला आहे.

- एनबीसीसी भारत सरकारची नवरत्न कंपनी आहे जे सिविल अभियांत्रिकी बांधकाम सेवा प्रदान करते.

महत्वाची वैशिष्ट्ये

- या वसतिगृहात सर्व आवश्यक सोयीसुविधांनी सज्ज खोल्या आहेत. तसेच हे वसतिगृह सामाईक डायनिंग हॉल आणि कम्युनिटी हॉलने सुसज्ज आहे.
- पात्रता: अशा विधवा ज्याने आपल्या पतींच्या निधनानंतर सरकारी निवासस्थानात आवश्यक कालावधी पूर्ण केला आहे केवळ त्याच एक वर्ष कालावधीसाठी वसतिगृहात राहण्यासाठी अर्ज करण्यास पात्र आहेत.
- महत्त्व: हे वसतिगृह नौदलाच्या वीर नारींच्या पुनर्वसनासाठी लागणाऱ्या दीर्घ काळाच्या आवश्यकतेची पूर्तता करते आणि त्यांना एक सुरक्षित वातावरण देखील प्रदान करते, जेथे त्या त्यांचे जीवन पुन्हा सुरू करू शकतील.

जपानने सुरू केली सर्वात वेगवान ट्रेनची चाचणी

- जपानने जगातील सर्वात वेगवान शिंकासेन बुलेट ट्रेन 'अल्फा-एक्स'ची चाचणी सुरू केली आहे. ही गाडी प्रतितास ४०० किलोमीटरची गति प्राप्त करण्यास सक्षम आहे.
- ही ट्रेन २०३० पर्यंत सेवेत रुजू होणे अपेक्षित आहे. ही ट्रेन ३६० किमी प्रतितास वेगाने कार्य करेल. अल्फा एक्समध्ये १० डब्बे असतील. त्यात कंपनी सेन्सर, तापमान सेन्सर यांसह सर्व आधुनिक सुविधा असतील.
- याबरोबरच ही ट्रेन चीनच्या फुशिंग ट्रेनपेक्षाही वेगवान असेल. फुशिंग ट्रेनचा वेग ३५० किमी प्रतितास आहे.
- अल्फा-एक्सची चाचणी सेंदाई आणि ओमोरी या २ शहरांदरम्यान केली जाईल. या २ शहरांमधील अंतर २८० किलोमीटर आहे. ही चाचणी आठवड्यातून दोन वेळा मध्यरात्री केली जाईल.
- अल्फा-एक्स ट्रेन शिंकासेन N700S ट्रेनची उत्तराधिकारी आहे. शिंकासेन N700Sची चाचणी सुमारे १ वर्षांपूर्वी सुरू करण्यात आली होती. ही ट्रेन २०२०मध्ये सेवेमध्ये रुजू होईल. या ट्रेनचा कमाल वेग ३०० किमी प्रतितास आहे.
- जपान रेल्वेच्या मॅग्नेटिक लेव्हिटेशन (मॅग्नेट) ट्रेनने २०१५मध्ये एका चाचणीदरम्यान ६०३ किमी प्रतितास गती प्राप्त केली होती. जपान जगातील सर्वोत्तम रेल्वे तंत्रज्ञानासाठी ओळखले जाते.
- टीप: जपानमध्ये अतिजलद (हाय स्पीड) रेल्वे नेटवर्कला शिंकासेन संबोधले जाते. सामान्यतः त्यास बुलेट ट्रेन संबोधले जाते.

हॉट्सअपवर झाला 'टार्गेटेड स्पायवेअर'चा हल्ला

- जगातील सर्वाधिक लोकप्रिय मेसेजिंग ॲपपैकी एक हॉट्सअपने अलीकडेच एका 'टार्गेटेड स्पायवेअर' हल्ल्याच्या माहितीला दुजोरा दिला आहे. जगातील सुमारे १.५ अब्ज हॉट्सअप वापरकर्त्यांची माहिती यामुळे धोक्यात आली होती.
- हॉट्सअपच्या सुरक्षा व्यवस्थेमध्ये एक कमतरता होती, ज्याचा वापर करून हॅकर्सनी वापरकर्त्यांच्या फोनमध्ये हानिकारक सॉफ्टवेयर टाकले. याचा परिणाम ॲंड्रॉइड व iOS अशा दोन्ही फोनवर झाला.
- हा बग हॉट्सअपच्या ऑडिओ कॉल फीचरमध्ये आला होता. ही बाब लक्षात आल्यानंतर ताबडतोब त्रुटी दूर करण्यात आली असल्याचे हॉट्सअपने स्पष्ट केले आहे.
- मे महिन्याच्या सुरुवातीला हॉट्सअपला सुरक्षा व्यवस्थेतील या कमतरतेबद्दल कळले व हॉट्सअपने १० दिवसांमध्ये ही समस्या दूर करून ॲपची अपडेट सादर केली होती. आपल्या सर्व वापरकर्त्यांना हॉट्सअप अपडेट करण्याचे आवाहन केले आहे.
- हॉट्सअपला एक 'सुरक्षित' संचार ॲप मानले जाते, कारण यामध्ये एंड-टू-एंड एन्क्रिप्शन तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यात आला आहे. या तंत्रज्ञानामुळे संदेश पाठविणारा किंवा संदेश प्राप्त करणाराच तो संदेश वाचू शकतो. परंतु या स्पायवेअर हल्ल्यानंतर हॅकरदेखील हे संदेश वाचू शकत होते.
- हॉट्सअपवर येणाऱ्या एका मिस कॉलद्वारेही हा 'स्पायवेअर' वापरकर्त्यांच्या फोनमध्ये

शिरकाव करू शकतो. त्यानंतर तो स्मार्टफोनचा कॅमेरा आणि माइक सुरू करतो. ईमेल-मेसेज तपासतो व लोकेशनही माहीत करून घेतो.

हल्लेखोर कोण?

- पेगॅसस नामक या स्पायवेअरचा अभ्यास केला असता, तो सरकारी यंत्रणेसाठी काम करणाऱ्या खासगी कंपनीने बनवला असल्याचे स्पष्टपणे दिसून येते, असे हॉट्सअपने आपल्या निवेदनात म्हटले आहे.
- पेगॅसस स्पायवेअरची एकूण रचना व हल्ल्याची पद्धत पाहून तो इस्रायलमधील 'एनएसओ' नावाच्या तंत्रज्ञान कंपनीने विकसित केला असावा, असा अंदाज आहे. सायबर हल्ल्यासाठीचे आवश्यक तंत्रज्ञान पुरवणारी कंपनी म्हणून 'एनएसओ' प्रसिद्ध आहे.
- एनएसओ ही कंपनी सायबर दहशतवाद्यांना त्यांच्याच पद्धतीने उत्तर देण्यासाठी सरकार आणि सुरक्षा यंत्रणांना मदत करते.
- मात्र, हे करत असताना या कंपनीने अनेकदा सामाजिक कार्यकर्ते, पत्रकार, मानवाधिकार कार्यकर्ते यांच्यावर पाळत ठेवण्यासाठीही 'स्पायवेअर'चा वापर केल्याचे अनेकदा उघड झाले आहे.
- गेल्याच वर्षी मेक्सिकोच्या राष्ट्राध्यक्षाशी संबंधित एका वादग्रस्त प्रकरणाचा शोध घेणाऱ्या कार्मेन ॲरिस्टेवे या टीव्ही पत्रकारासह ११ जणांच्या मोबाइल-संगणकावर अशाच एका स्पायवेअरचा हल्ला करण्यात 'एनएसओ'चा सहभाग होता, असे उघड झाले आहे.

अमेरिकेच्या शास्त्रज्ञांनी लावला पुनर्वापर करण्यायोग्य प्लास्टिकचा शोध

- अमेरिकेच्या उर्जा विभागच्या लॉरेंस बर्कले राष्ट्रीय प्रयोगशाळेत अलीकडेच नव्या पिढीच्या प्लास्टिकची निर्मिती केली आहे. या प्लास्टिकला PDK (Poly Di-Ketoenamine) नाव देण्यात आले आहे.
- या प्लास्टिकला त्याच्या घटक भागांमध्ये आण्विक स्तरावर विलग केले जाऊ शकते. हा शोध नेचर कॅमेस्ट्री नावाच्या जर्नलमध्ये प्रकाशित करण्यात आला आहे.
- या प्लास्टिकला कोणताही रंग, आकार किंवा स्वरूपातील नव्या पदार्थांमध्ये पूर्णपणे रिसायकल केले जाऊ शकते. रिसायकल (पुनर्वापर) केल्याने या प्लास्टिकची गुणवत्ता कोणत्याही प्रकारे कमी होत नाही.
- पारंपरिक प्लास्टिक (वाहनाचे सुटे भाग, पाण्याची बाटली इ. मध्ये वापरले जाणारे) साधारणपणे उच्च आण्विक द्रव्यमानाचे सेंद्रिय पॉलिमर्स असतात.
- या प्रकारच्या प्लास्टिकचा पुनर्वापर (रिसायकलिंग) करता येऊ शकत नाही. याच्या रासायनिक संरचनेमुळे याचा पुनर्वापर करणे अतिशय कठीण आहे.
- या नव्या प्लास्टिकच्या शोधामुळे आता प्लास्टिकचा पुनर्वापर शक्य होणार आहे आणि प्लास्टिक प्रदूषणाची समस्या अटोक्यात आणण्यास मदत होणार आहे.
- शास्त्रज्ञ आता विविध गुणधर्म असलेल्या PDK प्लास्टिकच्या निर्मितीसाठी प्रयत्नशील आहेत, ज्याचा वापर वस्त्रोद्योग, 3-D प्रिंटिंग इत्यादी विविध क्षेत्रांमध्ये करता येऊ शकेल.

स्पेस एक्सने स्टार लिंक प्रकल्पांतर्गत ६० उपग्रह प्रक्षेपित केले

- अलीकडेच अमेरिकेची खाजगी अंतराळ एजन्सी स्पेस एक्सने एका रॉकेटच्या माध्यमातून आपल्या हे 'स्टार लिंक' नामक प्रकल्पातील पहिले ६० उपग्रह अंतराळामध्ये प्रक्षेपित केले.
- या उपग्रहांना अमेरिकेतील फ्लोरिडामधील केप कॅनव्हेल येथून फाल्कन-९ रॉकेटच्या मदतीने लाँच करण्यात आले. या रॉकेटने ५५० किलोमीटर उंचीवर सर्व उपग्रह स्थापित केले.
- या संचार उपग्रहांच्या मदतीने अंतराळातून इंटरनेट सुविधा प्रदान केली जाईल. या प्रत्येक उपग्रहाचे वजन सुमारे ५०० पाउंड (२२७ किलो) आहे. या उपग्रहांची निर्मिती अमेरिकेतील सिएटलमधील रेडमॉडमध्ये केली गेली.
- स्टार लिंक प्रकल्पांतर्गत स्पेस एक्सने अंतराळात १२,००० संचार उपग्रह स्थापित करण्याची योजना आखली आहे. हे उपग्रह जगभरात उच्च-वेगाची इंटरनेट सुविधा उपलब्ध करून देतील.
- जेव्हा स्टार लिंक समुहातील ८०० पेक्षा अधिक उपग्रह सक्रिय होतील, तेव्हा हा स्टार लिंक प्रकल्प कार्यान्वित होईल.

स्पेस एक्स

- स्पेस एक्सप्लोरेशन टेक्नोलॉजीज कार्पोरेशन ही एक खाजगी अमेरिकन एरोस्पेस निर्माता आणि अंतराळ परिवहन सेवा कंपनी आहे.
- ही कंपनी स्पेस एक्स (SpaceX) या संक्षिप्त नावाने व्यवहार करते. या कंपनीचे मुख्यालय हॉथॉर्न (कॅलिफोर्निया) येथे आहे.
- ६ मे २००२ रोजी उद्योजक इलॉन मस्क यांनी स्पेस एक्सची स्थापना केली. इलॉन मस्क स्पेस एक्सचे सध्याचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी आहेत.
- या अंतराळ संस्थेची स्थापना करण्याचा मुख्य हेतू म्हणजे अंतराळ प्रक्षेपणाचा खर्च कमी करणे आणि मंगळ ग्रहावर मानवी वस्ती स्थापन करणे हा होता.
- उपग्रहांच्या अवकाश प्रक्षेपणासाठी स्पेस एक्सने फाल्कन रॉकेट्सची मालिका तयार केली आहे.
- प्रक्षेपण खर्च खर्च कमी करण्यासाठी स्पेस एक्सने पुन्हा वापरण्यायोग्य रॉकेट (री-यूजेबल रॉकेट्स) तयार केले आहेत.

उराल: रशियाचे आण्विक आइसब्रेकर जहाज

- रशियाने अलीकडेच प्रोजेक्ट २२२२० एलके-६०वायए श्रेणीचे आण्विक आइसब्रेकर 'उराल' जहाज लॉंच केले. सेंट पीटर्सबर्ग येथील बाल्टिक शिपयार्डमध्ये हे आइसब्रेकर लॉंच करण्यात आले.
- आर्क्टिकच्या व्यावसायिक क्षमतेचा वापर करून घेण्यासाठी या आइसब्रेकरची निर्मिती करण्यात आली आहे. २०२२मध्ये उराल रशियन सरकारच्या आण्विक ऊर्जा कार्पोरेशन रोस्तोमला सोपविण्यात येईल.
- रशियाचे राष्ट्राध्यक्ष व्लादिमिर पुतीन यांनी आर्क्टिक समुद्रातून होणाऱ्या मालवाहतूकीमध्ये लक्षणीय वाढ करण्यासाठी एप्रिल २०१९मध्ये आइसब्रेकर बांधणीची घोषणा केली होती.
- उराल हे आइसब्रेकर जहाज रशियाच्या ३ आइसब्रेकर जहाजांच्या समूहातील पहिले असून, इतर २ आइसब्रेकरच्या निर्मितीनंतर हे ३ जगातील सर्वात मोठे व सर्वात शक्तिशाली आइसब्रेकर असतील.
- उराल व्यतिरिक्त आणखी २ आइसब्रेकर आर्कटीका (आर्क्टिक) व सिबिर (सायबेरिया) यांची निर्मितीही केली जात आहे.
- याद्वारे आइसब्रेकरद्वारे उत्तरी सागरी मार्गात जमा झालेले बर्फ हटविण्यात येईल, ज्यामुळे सागरी जहाजांसाठी मार्ग तयार होईल.
- उत्तर समुद्र मार्ग मुर्मन्स्कपासून अलास्का जवळील बेरिंग स्ट्रेटपर्यंत जातो. अमेरिकेच्या भूगर्भ सर्वेक्षणानुसार, आर्क्टिकमध्ये ४१२ अब्ज बॅरल तेल आणि वायूचे भांडार आहे.

पाकिस्तानकडून शाहीन-२ क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी

- पाकिस्तानने 'शाहीन-२' नामक भू-आधारित बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्राची यशस्वीरित्या चाचणी केली आहे. ही चाचणी अरबी समुद्रात घेण्यात आली होती.
- ९ मार्च २००४ रोजी पाकिस्तानने एका अज्ञात स्थळावरून शाहीन-२ या मध्यम पल्ल्याच्या आण्विक क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी केली होती.
- आता २१ मे २०१९ रोजी पाकिस्तानने मध्यम पल्ल्याच्या (२००० किमी किंवा १२५० मैल) आण्विक बॅलिस्टिक शाहीन-२ क्षेपणास्त्राची चाचणी केली आहे.
- पाकिस्तानी सैन्याच्या स्ट्रॅटॅजिक फोर्स कमांडची परिचालन तयारी सुनिश्चित करण्यासाठी ही चाचणी आयोजित करण्यात आली होती.

शाहीन-२बद्दल

- नामकरण: शाहीन या क्षेपणास्त्र शृंखलेचे नामकरण पाकिस्तानच्या पर्वतांमध्ये आढळणाऱ्या फाल्कन प्रजातीच्या पक्ष्याच्या नावावरून ठेवण्यात आले आहे.
- हे एक भू-आधारित सुपरसॉनिक मध्यम पल्ल्याचे जमिनीवरून जमिनीवर मारा करणारे दिशानिर्देशित बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्र आहे.
- पारंपारिक (उच्च विस्फोटक) तसेच आण्विक स्फोटके वाहून नेण्यास हे क्षेपणास्त्र सक्षम आहे. १५००-२००० किमी अंतरावरील लक्ष्य भेदण्यास ते सक्षम आहे. भारतातील सर्व प्रमुख शहरे या क्षेपणास्त्राच्या मारक पल्ल्यात येतात.

परिषदा व युद्धसराव

भारत-फ्रान्स दरम्यान वरुण १९.१ युद्धसरावाला सुरुवात

- गोव्यानजीकच्या समुद्रात भारत आणि फ्रान्स नौदलांच्या संयुक्त युद्धसरावाला १ मेपासून सुरुवात झाली आहे. हा सराव १० मेपर्यंत चालणार आहे.
- या युद्धसरावाला 'वरुण १९.१' असे नाव देण्यात आले असून, 'वरुण १९.२' हा या सरावाचा दुसरा भाग मे महिन्याच्या अखेरीस जिबौती येथे होणार आहे.
- भारत आणि फ्रान्स यांच्यातील हा संयुक्त नौदल सराव १९८३ साली सुरू करण्यात आला असून, २००१ मध्ये त्याचे नामकरण 'वरुण' असे करण्यात आले होते.
- या सरावात भारत आणि फ्रान्सच्या विमानवाहू युद्धनौका, विनाशिका, फ्रिगेट, तेज-फ्रिगेट प्रकारातील युद्धनौका यांचा समावेश आहे.
- या सरावासाठी युरोपातील सर्वात मोठी विमानवाहू युद्धनौका 'चार्ल्स डी गॉल' फ्रान्समधील डी ब्रेस्ट या नाविक तळावरून ७१०० किमीचे अंतर पार करून अरबी समुद्रात दाखल झाली.
- चार्ल्स डी गॉलसह एफएनएस फॉर्बिन व एफएनएस प्रोव्हेंन्स या विनाशिका तसेच एफएनएस लॉटचे-ट्रिव्हेली ही फ्रिगेट, १ इंधन पुरवठा करणारी टँकर नौका व एक आण्विक पाणबुडीही या अभ्यासामध्ये सहभागी होणार आहेत.
- भारतातर्फे या युद्धसरावात आयएनएस विक्रमादित्य ही विमानवाहू युद्धनौका सहभागी होणार आहे. त्याबरोबरच आयएनएस मुंबई ही अत्याधुनिक विनाशिका, आयएनएस तर्कश ही फ्रिगेट, आयएनएस शंकूल ही पाणबुडी व आयएनएस दीपक ही इंधन नौका सहभागी होणार आहे.
- भारतातर्फे मिग-२९के ही लढाऊ विमाने तर फ्रान्सतर्फे राफेल-एम नेवल जेट्स या सरावामध्ये सहभागी होतील.
- एफएनएस चार्ल्स डी गॉल ही विमानवाहू नौका ४२,५०० टन वजनाची व २६१.५० मीटर लांब आहे. अमेरिकेबाहेरील ही जगातील पृष्ठभागावर चालणारी एकमेव अणू ऊर्जेवर चालणारी नौका आहे.
- या नौकेतील तंत्रज्ञानाबाबत माहिती घेण्याची संधी या सरावाद्वारे भारतीय नौदलातील अधिकाऱ्यांना मिळणार आहे.
- तसेच या सरावादरम्यान प्रामुख्याने समुद्रकिनार्यांच्या सुरक्षेसंबंधी दोन्ही देशांकडून अवलंबवल्या जाणाऱ्या उपयोगांजनांचे आदान-प्रदान होईल. यादरम्यान दोन्ही नौदले किनारपट्टी सुरक्षेसंबंधीच्या नवनवीन उपायांचा अभ्यास करतील.

एडीडीएम-प्लस सागरी सुरक्षा क्षेत्र प्रशिक्षण सराव

- दक्षिण चीन समुद्रात करण्यात आलेल्या 'एडीडीएम-प्लस सागरी सुरक्षा क्षेत्र प्रशिक्षणसराव'ची (MS FTX : Maritime Security Field Training Exercise) १३ मे रोजी सिंगापूरमधील आरएसएस सिंगापुरा (चांगी नाविक तळ) येथे सांगता झाली.
- या सरावाचे आयोजन ३० एप्रिल ते १३ मे दरम्यान करण्यात आले होते. ३० एप्रिल रोजी हा सराव दक्षिण कोरियामध्ये सुरू झाला व १३ मे रोजी सिंगापूरमध्ये या सरावाचा समारोप झाला.
- या सरावाचे आयोजन २ टप्प्यांमध्ये करण्यात आले होते. यातील पहिला टप्पा १ ते ३ मे दरम्यान तर दुसरा टप्पा ९ ते १२ मे दरम्यान पार पडला.
- दक्षिण कोरिया आणि सिंगापूर या दोन देशांनी संयुक्तपणे या सरावाचे आयोजन केले होते. हे दोन्ही देश सध्या एडीडीएम-प्लसच्या सागरी सुरक्षेवरील तज्ञ कार्यकारी समूहाचे अध्यक्ष आहेत.
- या सरावामध्ये एकूण १८ देशांनी सहभाग घेतला. यापैकी १० देश हे आसियान संघटनेचे सदस्य होते. तर उर्वरित ८ देश भारत, अमेरिका, ऑस्ट्रेलिया, न्यूझीलंड, दक्षिण कोरिया, जपान, रशिया व चीन हे होते.
- एडीडीएम-प्लसद्वारे आयोजित सागरी सुरक्षा क्षेत्र प्रशिक्षण सरावाची ही चौथी आवृत्ती होती. यामध्ये १८ एडीडीएम-प्लस देशांच्या १० लढाऊ विमाने, १९ युद्धनौका आणि सुमारे ७०० सैनिकांनी भाग घेतला.
- या सरावादरम्यान सर्व देशांनी सागरी सुरक्षेसाठीच्या विविध उपक्रमात भाग घेतला. याद्वारे या देशांमध्ये आत्मविश्वास व परस्पर सहकार्य वाढविण्याचा प्रयत्न करण्यात आला.

- या सरावामध्ये भारताच्या आयएनएस कोलकता आणि आयएनएस शक्ती या युद्धनौकांनी सहभाग नोंदविला.
- हा सराव संपल्यानंतर भारतीय युद्धनौका सिंगापूरमध्ये १४ ते १६ मे दरम्यान होणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय सागरी सुरक्षा प्रदर्शन २०१९ (IMDEX: International Maritime Defense Exposition) मध्ये सहभागी होण्यासाठी रवाना झाल्या.

एडीडीएम प्लस

- ADDM: ASEAN Defense Ministers Meeting
- एडीडीएम प्लस आसियान सदस्य देश आणि ८ भागीदार देशांचे संरक्षण मजबूत करण्यासाठी तसेच शांती व विकास निर्मितीसाठी एक मंच आहे.
- या बैठकीचा उद्देश चर्चा आणि पारदर्शकतेसह सदस्य देशांमध्ये परस्पर विश्वास मजबूत करणे हा आहे.
- एडीडीएम प्लसच्या पहिल्या परिषदेचे आयोजन २०१०मध्ये व्हिएतनामची राजधानी हनोई येथे करण्यात आले होते.

आसियान

- ASEAN (आसियान) : Association of Southeast Asian Nations
- आसियान ही आग्नेय आशियातील १० देशांची संघटना असून, याचे सचिवालय जकार्ता (इंडोनेशिया) येथे आहे.
- ब्रुनेइ, म्यानमार, कंबोडिया, इंडोनेशिया, लाओस, मलेशिया, फिलीपाइन्स, सिंगापूर, थायलंड आणि व्हिएतनाम हे देश आसियानचे सदस्य आहेत.
- ८ ऑगस्ट १९६७ रोजी रोजी ही संघटना स्थापन करण्याची घोषणा झाली, यालाच 'बॅकॉक घोषणा' म्हणतात.
- स्थापनेवेळी याचे इंडोनेशिया, मलेशिया, फिलीपाइन्स, सिंगापूर, थायलंड हे पाच देश होते. त्यानंतर ब्रुनेइ हा सहावा देश जोडला गेला.
- १९९५ साली व्हिएतनाम, १९९७ साली लाओस व म्यानमार आणि १९९९ साली कंबोडिया हे देश जोडले गेले.
- जगाच्या एकूण जमिनक्षेत्रापैकी ३ टक्के क्षेत्र आसियान देशांनी व्यापलेले आहे. जगाच्या एकूण लोकसंख्येपैकी ८.८ टक्के लोकसंख्या आसियान देशांची आहे.
- सर्व आसियान देशांची मिळून एक अर्थव्यवस्था मानली तर ती जगातील सातव्या क्रमांकाची अर्थव्यवस्था आहे.

सिम्बेक्स-१९ : भारत-सिंगापूर संयुक्त नौदल सराव

- सिम्बेक्स-१९ (SIMBEX-19 : Singapore India Maritime Bilateral Exercise) या भारत आणि सिंगापूरच्या नौदलादरम्यान संयुक्त सरावाचे आयोजन दक्षिण चीन समुद्रात केले गेले.
- सिम्बेक्स हा भारत आणि सिंगापूरच्या नौदलादरम्यान केला जाणारा वार्षिक संयुक्त युद्धसराव आहे. याचे आयोजन १६ ते २२ मे दरम्यान करण्यात आले.
- या नौदल अभ्यासात प्रगत हवाई ट्रॅकिंग आणि वेपन फायरिंग इत्यादींचा अभ्यास करण्यात आला.
- या सरावाचा उद्देश सागरी, आर्थिक व सांस्कृतिक कारवायांद्वारे भारत-सिंगापूर दरम्यान मैत्रीपूर्ण संबंध मजबूत करणे आहे.

या सरावाचे आयोजन पुढील २ टप्प्यांमध्ये करण्यात आले.

- बंदरावरील टप्पा: याचे आयोजन १६ ते १८ मे या कालावधीत करण्यात आले. या काळात पारंपारिक उपक्रम आयोजित केले गेले. यात, सिम्युलेटर्सवर आधारित युद्ध प्रशिक्षण व आयएनएस कोलकातावर क्रीडा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.
- सागरी टप्पा: याचे आयोजन १९ ते २२ मे या कालावधीत करण्यात आले. या टप्प्याचे आयोजन पूर्व चीन समुद्रात करण्यात आले. यामध्ये प्रगत हवाई ट्रॅकिंग, हवेतील व जमिनीवरील लक्ष्यावर फायरिंग आणि रणनीतिक व्यायाम करण्यात आला.
- या सरावात भारताकडून आयएनएस कोलकाता, आयएनएस शक्ती या युद्धनौका आणि लांब पल्ल्याचे सागरी गस्ती विमान पी८आय सहभागी झाले.

- सिंगापूरतर्फे या सरावात RSN स्टेडफास्ट, RSN वेलिंग्टन, सागरी गस्ती विमान फोक्कर-५० (एफ-५०) आणि एफ-१६ लढाऊ विमान सहभागी झाले.

सिम्बेक्स

- सिम्बेक्सचे आयोजन सर्वप्रथम १९९३ साली करण्यात आले होते. त्यानंतर हा एक वार्षिक कार्यक्रम बनला. आता हा महत्त्वपूर्ण अभ्यास बनला आहे.
- या अभ्यासात हवा तसेच जमिनीवरून केल्या जाणाऱ्या हल्ल्यांचा अभ्यास केला जातो. तसेच यामध्ये हवाई रक्षा ऑपरेशन आणि प्रगत रणनीतिक अभ्यासाचे आयोजन केले जाते.
- भारत आणि सिंगापुरने दोन्ही नौदलांमध्ये सागरी सहकार्यास प्रोत्साहन देण्यास सहमती दर्शविली आहे. यामुळे दोन्ही देशांमधील मैत्रीपूर्ण संबंध आणखी बळकट होतील.

IMCOR 2019: भारत-म्यानमार समन्वयित गस्त

- भारत-म्यानमार यांच्यादरम्यान समन्वयित गस्तीचे (IMCOR: Indo-Myanmar coordinated patrol) आयोजन २० ते २८ मे दरम्यान करण्यात आले.
- भारत आणि म्यानमार दरम्यानच्या समन्वयित गस्तीची (CORPAT) ही आठवी आवृत्ती आहे. या गस्तीची अंमलबजावणी भारतीय नौदल व आणि म्यानमार नौदल यांच्याद्वारे करण्यात आले आहे.
- दहशतवाद, मानवी तस्करी, शिकार, मादक पदार्थांची तस्करी आणि इतर बेकायदेशीर कारवायांवर नियंत्रण ठेवणे, हा याचा उद्देश आहे.
- मार्च २०१३ मध्ये या समन्वयित गस्तीच्या मालिकेची सुरुवात झाली. यामुळे दोन्ही देशांदरम्यान सागरी इंटरऑपरेबिलिटी आणि आपसी सामंजस्यामध्ये वाढ झाली आहे.
- IMCOR २०१९ या गस्तीमध्ये म्यानमारच्या UMS किंग ताबिनश्चिती (७७३) व UMS इनले (OPV-५४) या युद्धनौका सहभागी झाल्या. तर भारतातर्फे आयएनएस सरयू ही युद्धनौका यात सहभागी झाली.

अमेरिकेचा पॅसिफिक व्हॅनगार्ड युद्धसराव

- अलीकडेच अमेरिकेच्या गुआम येथे 'पॅसिफिक व्हॅनगार्ड' नामक नौदल सागरी युद्धाभ्यास पार पडला. यामध्ये अमेरिका, जपान, ऑस्ट्रेलिया व दक्षिण कोरिया या देशांच्या नौदलांनी भाग घेतला.
- पश्चिम प्रशांत महासागर प्रदेशात अमेरिकेच्या गुआम बेटाजवळ २३ मे रोजी या सरावाला सुरुवात झाली. यामध्ये चारही देशांचे एकूण ३००० सैनिक सहभागी झाले.
- या सरावादरम्यान हे सैनिक आपल्या कौशल्यांमध्ये वृद्धी करण्यासाठी प्रयत्न केले. तसेच यामुळे सागरी व्यापारातील सहकार्यातही वृद्धी होणे अपेक्षित आहे.
- प्रशांत महासागर क्षेत्रात वाढत चाललेल्या चीनी लष्करी प्रभावाला प्रत्युत्तर देण्यासाठी व त्याचा प्रतिकार करण्यास मदत करण्यासाठी आशियातील देशांसोबत सहयोगाची अमेरिकेची इच्छा आहे.
- ६ दिवस चाललेला हा पॅसिफिक व्हॅनगार्ड नौदल सराव हे आशिया-प्रशांत क्षेत्रातील संयुक्त नौदल शक्तीचे नवीन प्रदर्शन आहे.

या सरावात सामील युद्धनौका

- अमेरिका: युएसएस ब्लू रिज.
- जपान: जेएस अरिआके आणि जेएस असाही या विनाशिका.
- ऑस्ट्रेलिया: एचएमएस मेलबर्न आणि एचएमएस पॅरामॅटा.
- दक्षिण कोरिया: आरओकेएस वांग जियोन.

CBICकडून WCOच्या आशिया पॅसिफिक क्षेत्रासाठीच्या बैठकीचे आयोजन

- जागतिक सीमाशुल्क संघटनेच्या (WCO) आशिया पॅसिफिक क्षेत्राच्या सीमाशुल्क प्रशासनाच्या प्रादेशिक प्रमुखांच्या बैठकीचे आयोजन केंद्रीय अप्रत्यक्ष कर आणि सीमाशुल्क मंडळाद्वारे (CBIC) कोची येथे ८ ते १० मे दरम्यान करण्यात आले.
- या बैठकीमध्ये व्यापार सुविधा, ई-कॉमर्स सुरक्षाविषयक मुद्द्यांवर चर्चा झाली. तसेच आशिया-पॅसिफिक क्षेत्रातल्या धोरणात्मक प्राधान्यांबरोबरच व्यापार सुविधा आणि सीमाशुल्क प्रशासन

क्षेत्रात येणारी तांत्रिक आणि लॉजिस्टिक आव्हाने यासह इतर मुद्यांवरही चर्चा झाली.

- या बैठकीच्या अध्यक्षस्थानी केंद्रीय अप्रत्यक्ष कर आणि सीमाशुल्क मंडळाचे अध्यक्ष प्रणब कुमार दास होते. या बैठकीत आशिया पॅसिफिक क्षेत्राचे प्रादेशिक अधिकारी सहभागी झाले.
- जागतिक सीमाशुल्क संघटनेच्या आशिया-पॅसिफिक क्षेत्राचा भारत उपाध्यक्ष आहे. १ जुलै २०१८ रोजी भारताला हे पद सोपविण्यात आले होते. भारत २ वर्षासाठी या पदावर राहील.
- आशिया-पॅसिफिक क्षेत्रात सीमापार व्यापाराला प्रोत्साहन देण्यासाठी जागतिक सीमाशुल्क संघटनेचे कार्यक्रम आणि उपक्रम पुढे नेण्यासाठी झालेल्या प्रगतीचा आढावाही या परिषदेत घेण्यात आला.

जागतिक सीमाशुल्क संघटना

- WCO: World Customs Organization
- स्थापना: २६ जानेवारी १९५२
- मुख्यालय: ब्रुसेल्स (बेल्जियम)
- ही एक एक स्वायत्त आंतर-सरकारी संस्था आहे.
- या संस्थेची स्थापना १९५२मध्ये सीमाशुल्क सहकारी परिषद (कस्टम्स को-ऑपरेशन कौन्सिल) म्हणून झाली. १९९४मध्ये तिचे नामांतर वर्ल्ड कस्टम्स ऑर्गनायझेशन असे करण्यात आले.
- सदस्य देशांना सीमाशुल्क संबंधित कार्यात कुशलता आणण्यास मदत करणे, हा या संघटनेचा उद्देश आहे. यामुळे सदस्य देश राष्ट्रीय विकासाचे लक्ष्य प्राप्त करू शकतील.
- याशिवाय आधुनिक सीमाशुल्क व्यवस्था आणि पद्धतींची अंमलबजावणी आणि त्यांचा प्रचार करणे, हेदेखील या संघटनेचे मुख्य कार्य आहे.
- जागतिक सीमाशुल्क संघटनेमध्ये १००पेक्षा जास्त आंतरराष्ट्रीय अधिकारी, तांत्रिक तज्ञ आणि इतर अधिकारी आहेत.
- ही संस्था ६ क्षेत्रांमध्ये विभागली गेली आहे. यातील प्रत्येक क्षेत्राचे प्रतिनिधित्व जागतिक व्यापार संघटनेच्या परिषदेमध्ये निवडण्यात आलेले प्रादेशिक उपाध्यक्ष करतात.

डब्ल्यूटीओ मंत्रिस्तरीय बैठकीचे यजमानपद भारताकडे

- विकसनशील देशांच्या डब्ल्यूटीओ (जागतिक व्यापार संघटना) मंत्रिस्तरीय बैठकीचे यजमानपद भारताने स्वीकारले असून १३ व १४ मे रोजी नवी दिल्लीत ही बैठक पार पडली.
- १६ विकसनशील राष्ट्रे, ६ किमान विकसनशील राष्ट्रे आणि जागतिक व्यापार संघटनेचे महानिदेशक रॉबर्टो अझेवेडो या बैठकीत सहभागी झाले.
- विकसनशील राष्ट्रे आणि कमी विकसनशील राष्ट्रांना एका मंचावर आणून जागतिक व्यापार संघटनेशी संबंधित चिंताजनक विविध सामायिक मुद्यांवर चर्चा करून त्यांचे निराकरण करणे हा या बैठकीचा उद्देश होता.
- बहुआयामी नियमाधारित व्यापार यंत्रणेसमोर गंभीर व मोठी आव्हाने ठाकली असल्याच्या पार्श्वभूमीवर ही बैठक पार पडली.
- या बैठकीत, विकसनशील राष्ट्रे आणि कमी विकसनशील राष्ट्रांनी डब्ल्यूटीओच्या सुधारणांसह पुढे जाण्यासाठी परस्पर सहमतीसाठी प्रयत्न केले.
- गेल्या काही वर्षात, अनेक देशांनी एकतरफा पाऊल उचलले आहेत, ज्यामुळे विविध वाटाघाटींमध्ये समस्या उद्भवल्या आहेत. यामुळे जागतिक व्यापार संघटनेच्या विवाद निवारण यंत्रणेच्या अस्तित्वाला धोका निर्माण झाला आहे.
- दोन दिवस चाललेल्या या बैठकीत अपीलसंबंधी मंडळाच्या समोर असलेल्या प्रलंबित मुद्यांबाबत तोडगा काढणे तसेच सुधारणांबाबत विकसनशील देश आणि कमी विकसित देशांसाठी महत्वपूर्ण असलेल्या मुद्यांविषयी चर्चा करणे आदींचा समावेश होता.
- या बैठकीत सहभागी झालेली १६ विकसनशील राष्ट्रे: टर्की, इंडोनेशिया, मलेशिया, दक्षिण आफ्रिका, अर्जेंटिना, ब्राझील, इजिप्त, गुयाना, जमैका, कझाकस्तान, ग्वाटेमाला, नायजेरिया, ओमान, चीन, सौदी अरेबिया तथा बार्बाडोस
- या बैठकीत सहभागी झालेली ६ किमान विकसनशील राष्ट्रे: बेनिन, बांगलादेश, चाड, सेंट्रल अफ्रीकन रिपब्लिक, यूगांडा आणि मलावी.

किमान विकसनशील राष्ट्रे

- किमान विकसनशील राष्ट्रे अर्थात Least developed countries (LDCs) ही कमी उत्पन्न

असेलेली राष्ट्रे आहेत, ज्यांना शाश्वत विकास साध्य करण्यासाठी गंभीर संरचनात्मक मर्यादांचा सामना करावा लागतो.

- या देशांमध्ये मानवी संपत्तीचे प्रमाण कमी असते आणि हे देश आर्थिक व पर्यावरणीय धक्क्यांना अत्यंत अत्यंत संवेदनशील असतात.
- संयुक्त राष्ट्रसंघाद्वारे (यूएन) सध्या ४७ देशांना एलडीसी म्हणून नामांकित करण्यात आले आहे. एलडीसीच्या स्थितीचे पुनरावलोकन दर ३ वर्षांनी विकासासाठीच्या परिषदेद्वारे (सीडीपी) केले जाते.
- सीडीपी एलडीसी देशांची ओळख करण्यासाठी खालील ३ निकषांचा वापर करते.
 - प्रति व्यक्ति एकूण सकल राष्ट्रीय उत्पन्न (GNI: Gross National Income)
 - मानव मालमत्ता निर्देशांक (HAI: Human Assets Index)
 - आर्थिक असुरक्षितता निर्देशांक (EVI: Economic Vulnerability Index)

चीनमध्ये पार पडली आशियाई संस्कृतीवरील परिषद

- चीनची राजधानी बीजिंगमध्ये युनेस्कोच्या सहयोगाने आशियाई संस्कृतीवरील परिषदेचे आयोजन १५ ते २२ मे दरम्यान करण्यात आले. या परिषदेचे उद्घाटन चीनचे अध्यक्ष शी जिनपिंग यांनी केले.
- या परिषदेला भारतीय दूतावासाचे प्रमुख ॲक्विनो विमल, श्रीलंकेचे अध्यक्ष मैत्रिपाल सिरीसेना, ग्रीसचे अध्यक्ष प्रोकोपिस पाव्हलोपोलस, कंबोडियाचे राजे नोरोडम सिहामोनी, सिंगापूरच्या अध्यक्ष हलिमा याकूब आणि आर्मेनियाचे पंतप्रधान निकोल पेशीयान उपस्थित होते.
- या परिषदेच्या निमित्ताने चीनच्या शिक्षण विभागाने युनेस्कोसह मिळून 'आशियाई संस्कृतीच्या विविधतेचे संवर्धन' या विषयावर एका समांतर सत्राचे आयोजन केले.
- सामायिक भविष्य असलेला आशियाई समुदाय (Asian Community of Shared Future) निर्माण करण्यासाठी आंतरसांस्कृतिक चर्चेला प्रोत्साहन देणे, असा या परिषदेचा मुख्य उद्देश आहे. याचा मुख्य भर सांस्कृतिक विविधता, आशियाई संस्कृतीचे आदान-प्रदान यावर असेल.
- या परिषदेची थीम: Exchanges & Mutual Learning Among Asian Civilizations and a Community with a Shared Future.
- या परिषदेला ४७ देशांचे २००० प्रतिनिधी, युनेस्कोचे उच्चाधिकारी, आंतरराष्ट्रीय संस्थांचे प्रतिनिधी तसेच अनेक मान्यवर उपस्थित होते.
- या परिषदेत सांस्कृतिक कार्निवल, आशियाई संस्कृती सप्ताह, आशियाई भोजन उत्सव अशा विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते.

पार्श्वभूमी

- चीनचे अध्यक्ष शी जिनपिंग यांनी २०१४मध्ये शांघाय येथे आशियाई संस्कृतीवरील परिषदेचे आयोजन करण्याचा प्रस्ताव मांडला.
- नंतर 'बाओ फोरम फॉर आशिया'च्या वार्षिक परिषदेत २०१५ मध्ये या परिषदेची सुरुवात करण्याचे ठरविण्यात आले.

जीएफडीआरआरच्या सल्लागार गटाचे भारताला सह-अध्यक्षपद

- वित्तीय वर्ष २०२०साठी भारताची आपत्ती निवारण व पुनर्प्राप्तीसाठीच्या जागतिक सुविधा (GFDRR) सल्लागार गटाचे सह-अध्यक्ष म्हणून निवड करण्यात आली.
- स्विट्झर्लंडच्या जिनिव्हा येथे जीएफडीआरआरच्या आपत्ती जोखिम न्यूनीकरणावरील झालेल्या वैश्विक मंचाच्या ६व्या सत्राच्या बैठकीमध्ये हा निर्णय घेण्यात आला.
- यामुळे आता भारताला सदस्य देश आणि संघटनेसोबत मिळून कार्य करण्याची संधी मिळेल. यामुळे भारत आपत्ती जोखिम न्यूनीकरण क्षेत्रात योगदान देऊ शकेल.
- ऑक्टोबर २०१८ मध्ये झालेल्या शेवटच्या बैठकीत भारताने सह-अध्यक्ष म्हणून कार्य करण्याची इच्छा व्यक्त केली होती.
- या बैठकीत राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाचे सदस्य कमल किशोर, आपत्ती व्यवस्थापन संयुक्त सचिव कुमार जिंदाल उपस्थित होते.

आपत्ती निवारण आणि पुनर्प्राप्तीसाठीची जागतिक सुविधा

- GFDRR : Global Facility for Disaster Reduction and Recovery

- ही एक वैश्विक भागीदारी आहे. याचा उद्देश विकसनशील देशांना हवामानातील बदल आणि नैसर्गिक आपत्ती याविषयी जागरूक करणे आणि त्यामुळे होणारे नुकसान कमी करण्याचा प्रयत्न करणे आहे.
- यात निधी अनुदान यंत्रणा समाविष्ट आहे, जी जागतिक बँकेद्वारे व्यवस्थापित केली जाते. या अनुदान निधीद्वारे जगभरात आपत्ती जोखीम व्यवस्थापन प्रकल्पांना सहाय्य प्रदान केले जाते.
- ही कमकुवत राष्ट्रांना पायाभूत सुविधा सुधारण्यास आणि जोखीम कमी करण्यास मदत करण्यासाठी तांत्रिक सहाय्य, क्षमता निर्मिती आणि विश्लेषणात्मक कार्य प्रदान करते. २०१५मध्ये भारत GFDRRचा सदस्य बनला.
- ही सध्या ४०० आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय, स्थानिक आणि प्रादेशिक भागीदारांसह कार्य करते.

किर्गिझस्तानमध्ये एससीओच्या परराष्ट्र मंत्र्यांच्या बैठकीचे आयोजन

- शांघाय सहकार्य संघटनेच्या (SCO) परराष्ट्र मंत्र्यांच्या बैठकीचे आयोजन किर्गिझस्तानची राजधानी बिश्केक येथे करण्यात आले होते.
- या बैठकीत भारताच्या परराष्ट्र मंत्री सुषमा स्वराज देखील सहभागी झाल्या. ही बैठक गेल्या वर्षी एप्रिल २०१८ मध्ये बीजिंग येथे आयोजित करण्यात आली होती.
- शांघाय सहकार्य संघटनेच्या (SCO) परराष्ट्र मंत्र्यांच्या बैठकीला पूर्ण सदस्य म्हणून उपस्थित राहण्याची भारताची ही दुसरीच वेळ होती.

शांघाय सहकार्य संघटना

- SCO: Shanghai Cooperation Organization
- मुख्यालय: बीजिंग, चीन
- स्थापना: २६ एप्रिल १९९६
- शांघाय सहकार्य संघटनेची (एससीओ) स्थापना २००१मध्ये चीनच्या पुढाकाराने करण्यात आली.
- चीन, कझाकस्तान, किर्गिझस्तान, उझबेकिस्तान, ताजिकिस्तान आणि रशिया हे या संघटनेचे संस्थापक देश आहेत.
- या देशांपैकी उझबेकिस्तान वगळता इतर देश १९९६मध्ये स्थापन झालेल्या 'शांघाय फाइव्ह' या गटाचे सदस्य होते.
- भारत व पाकिस्तानला २००५मध्ये या संघटनेच्या पर्यवेक्षकाचा तर २०१७मध्ये पूर्ण सदस्यत्वाचा दर्जा देण्यात आला. यामुळे सध्या या संघटनेचे ८ सदस्य देश आहेत.
- हे ८ देश जगातील ४२ टक्के लोकसंख्येचे प्रतिनिधित्व करतात. या देशांचे उत्पन्न हे जागतिक उत्पन्नाच्या २० टक्के आहे.
- अफगाणिस्तान, बेलारूस, इराण व मंगोलिया हे 'एससीओ'शी निरीक्षक देश म्हणून संलग्न आहेत.
- दहशतवाद, फुटीरतावाद या समस्यांविरुद्ध लढण्यासाठी आणि उपखंडीय समृद्धीसाठी यंत्रणा निर्माण करण्याकरिता शांघाय सहकार्य संघटना (एससीओ) स्थापन झाली.
- मूलतत्त्ववाद व दहशतवाद या समस्यांबरोबरच व्यापार, गुंतवणूक व दळणवळण तसेच संपर्क या मुद्द्यांवर या संस्थेच्या माध्यमातून बदल घडून येणे अपेक्षित आहे.
- तसेच सदस्य राष्ट्रांच्या प्रदेशात शांतता, सुरक्षितता आणि स्थैर्य कायम राहावे यासाठी एकत्रित प्रयत्न करणे, हेदेखील या संघटनेचे कार्य आहे.

एससीओ मास मिडीया फोरमच्या बैठकीचे बिश्केक येथे आयोजन

- शांघाय सहकार्य संघटनेच्या (SCO) मास मिडीया फोरमच्या दुसऱ्या बैठकीचे आयोजन २३ ते २६ मे दरम्यान किर्गिझस्तानची राजधानी बिश्केक येथे करण्यात आले होते.
- शांघाय सहकार्य संघटनेचे वर्तमान अध्यक्ष व किर्गिझस्तानचे राष्ट्रपती एस जीनबेकोव्ह यांनी या बैठकीचे उद्घाटन केले. केंद्रीय माहिती आणि प्रसारण मंत्रालयाच्या प्रतिनिधी मंडळाने या बैठकीमध्ये भारताचे प्रतिनिधित्व केले.
- शांघाय सहकार्य संघटनेच्या सदस्य देशांमध्ये मास मिडीया क्षेत्रामध्ये आदान-प्रदान आणि सहकार्याला बळकट करणे, हा या फोरमचा मुख्य उद्देश आहे.
- या बैठकीमध्ये शांघाय सहकार्य संघटनेचे सदस्य देशांचे (सदस्य देश, निरीक्षक देश, डॉयलंग

- पार्टनर्स) मास मिडीया प्रतिष्ठानांचे प्रतिनिधी व एससीओ सचिवालयचे प्रतिनिधी सहभागी झाले.
- यापूर्वी एससीओची मास मिडीया फोरमवरील पहिली बैठक १ जून २०१८ रोजी बीजिंगमध्ये आयोजित करण्यात आली होती.

शांघाय सहकार्य संघटना

- SCO: Shanghai Cooperation Organization
- मुख्यालय: बीजिंग, चीन
- स्थापना: २६ एप्रिल १९९६
- शांघाय सहकार्य संघटनेची (एससीओ) स्थापना २००१मध्ये चीनच्या पुढाकाराने करण्यात आली.
- चीन, कझाकस्तान, किर्गिझस्तान, उझबेकिस्तान, ताजिकिस्तान आणि रशिया हे या संघटनेचे संस्थापक देश आहेत.
- या देशांपैकी उझबेकिस्तान वगळता इतर देश १९९६मध्ये स्थापन झालेल्या 'शांघाय फाइव्ह' या गटाचे सदस्य होते.
- भारत व पाकिस्तानला २००५मध्ये या संघटनेच्या पर्यवेक्षकाचा तर २०१७मध्ये पूर्ण सदस्यत्वाचा दर्जा देण्यात आला. यामुळे सध्या या संघटनेचे ८ सदस्य देश आहेत.
- हे ८ देश जगातील ४२ टक्के लोकसंख्येचे प्रतिनिधित्व करतात. या देशांचे उत्पन्न हे जागतिक उत्पन्नाच्या २० टक्के आहे.
- अफगाणिस्तान, बेलारूस, इराण व मंगोलिया हे 'एससीओ'शी निरीक्षक देश म्हणून संलग्न आहेत.
- दहशतवाद, फुटीरतावाद या समस्यांविरुद्ध लढण्यासाठी आणि उपखंडीय समृद्धीसाठी यंत्रणा निर्माण करण्याकरिता शांघाय सहकार्य संघटना (एससीओ) स्थापन झाली.
- मूलतत्त्ववाद व दहशतवाद या समस्यांबरोबरच व्यापार, गुंतवणूक व दळणवळण तसेच संपर्क या मुद्द्यांवर या संस्थेच्या माध्यमातून बदल घडून येणे अपेक्षित आहे.
- तसेच सदस्य राष्ट्रांच्या प्रदेशात शांतता, सुरक्षितता आणि स्थैर्य कायम राहावे यासाठी एकत्रित प्रयत्न करणे, हेदेखील या संघटनेचे कार्य आहे.

अहवाल व निर्देशांक

सिप्रिने प्रकाशित केला लष्करावरील खर्चाबाबत अहवाल

- जागतिक थिंक टँक स्टॉकहोम आंतरराष्ट्रीय शांतता संशोधन संस्थेने (SIPRI) अलीकडेच प्रकाशित केलेल्या आकडेवारीनुसार २०१८मध्ये जागतिक लष्करावरील खर्चामध्ये सुमारे २.६ टक्क्यांची वाढ होऊन, आता एकूण जागतिक लष्करी खर्च १.८२२ अब्ज डॉलर्सवर पोहोचला आहे.
- नवीन आकडेवारीनुसार, २०१८मध्ये अमेरिकेचा लष्करावरील खर्च सर्वाधिक म्हणजेच सुमारे ६४९ अब्ज डॉलर्स होता.
- या यादीत चीन दुसऱ्या क्रमांकावर आहे, लष्करावरील खर्च सुमारे २५० अब्ज डॉलर्स होता.
- या यादीत समाविष्ट इतर देश: सौदी अरेबिया (६७.६ अब्ज डॉलर्स), भारत (६६.५ अब्ज डॉलर्स) आणि फ्रान्स (६३.८ अब्ज डॉलर्स).
- या अभ्यासानुसार, अमेरिकेने २०१०नंतर प्रथमच लष्करावरील खर्चात वाढ केली आहे. चीन गेल्या २४ वर्षांपासून लष्करावरील खर्चात वाढ कृत आला आहे.
- २०१८मध्ये भारताने आपल्या लष्करावरील खर्चात ३.१ टक्क्यांची वाढ केली होती. तर पाकिस्तानने त्याच्या लष्करावरील खर्चात ११ टक्क्यांची वाढ केली होती. २०१८मध्ये पाकचा एकूण लष्करावरील खर्च ११.४ अब्ज डॉलर्स होता.

स्टॉकहोम आंतरराष्ट्रीय शांतता संशोधन संस्था

- SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute.
- या संस्थेची स्थापना १९६६ साली झाली. ही एक स्वीडिश थिंक टँक आहे.
- विवाद, शस्त्रे, शस्त्र नियंत्रण आणि निशस्त्रीकरण या विषयांवर संशोधन करण्यासाठी समर्पित ही एक स्वतंत्र आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे.
- स्टॉकहोमस्थित ही संस्था धोरणकर्ते, संशोधक, मीडिया व इच्छुक लोकांसाठी खुल्या स्रोतांवर आधारित माहिती, विश्लेषण आणि शिफारसी देते.

युएन अहवाल: वातावरणातील बदलांमुळे बंगाली वाघ नामशेष होणार

- संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या अहवालानुसार, वातावरणातील बदलांमुळे व समुद्राच्या वाढत्या पातळीमुळे 'सुंदरबन' नष्ट होऊ शकतात. सुंदरबन हा वाघांचा शेवटचा आणि सर्वात मोठा नैसर्गिक अधिवास आहे.
- हा अहवाल हवामान बदलांवरील आंतरसरकारी पॅनेलच्या (IPCC: Intergovernmental Panel on Climate Change) संशोधनावर आधारित आहे.

या अहवालातील ठळक मुद्दे

- संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या या अहवालानुसार, हरितगृह वायू उत्सर्जन जर सध्याच्या वेगाने वाढत राहिले तर २०४०पर्यंत वातावरणाच्या तापमानात १.५ अंश सेल्सिअसने वाढ होईल.
- या हवामान बदलांमुळे महासागरांमधील पाण्याच्या पातळीमध्येही वाढ होईल व सुंदरबनचे अस्तित्व धोक्यात येईल.
- २०१० मध्ये वर्ल्ड वाइड फण्ड फॉर नेचरने एका अंदाज वर्तविताना असे म्हंटले होते की, महासागरीय पाण्याच्या पातळीत ११ इंचांची वृद्धी झाल्यास ९६ टक्के वाघ काही दशकांमध्येच लुप्त होतील.
- २०७० पर्यंत, बांगलादेशच्या भागातील सुंदरबन क्षेत्रामध्ये वाघांसाठी कोणताही योग्य अधिवास उरणार नाही.
- ७० टक्के सुंदरबन समुद्र सपाटीपासून फक्त काही फुट उंचीवर आहे, म्हणून वातावरणातील बदलांमुळे त्याचे अस्तित्व धोक्यात येईल.
- सुंदरबन हा बंगाल टायगरचा सर्वात प्रमुख नैसर्गिक अधिवास आहे. बंगाल टायगर अशा प्रजातीपैकी एक आहे ज्यांचे अस्तित्व हवामान बदलांमुळे धोक्यात येऊ शकते.
- सुंदरबनमधील अधिवास नष्ट होण्याविरुद्ध लढा व संवर्धनाचे प्रयत्न आताच सुरु होणे आवश्यक आहे. कारण या प्रयत्नांचे अपेक्षित परिणाम दिसून येण्यास २० वर्षांचा कालावधीही लागू शकतो.
- लवकरच याबाबत प्रयत्न सुरु न केल्यास येत्या ५० वर्षांमध्ये जंगल आणि वाघ दोन्हीही नष्ट झालेले असतील.

सुंदरबन

- पश्चिम बंगाल आणि बांगलादेश यांदरम्यान गंगेच्या त्रिभुज प्रदेशाच्या समुद्रकिनारी बाजूस पसरलेले हे जगातले सर्वात मोठे खारफुटीचे जंगल आहे.
- साधारण दहा कोटी वर्षांपूर्वी सदाहरित जंगलातील स्पर्धात्मक वातावरणापासून फारकत घेऊन काही वनस्पती नद्यांच्या मुखाशी वसलेल्या भरती-ओहोटीच्या प्रदेशात राहू लागल्या.
- अनुकूलनातून त्यांनी स्वतःमध्ये काही बदल घडवून आणले व अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीमध्ये राहण्याचे कसब बाणवले. काळाच्या ओघात साधारण ७० जातींच्या वनस्पतींनी अशा प्रकारे निराळे जीवन सुरू केले.
- सुंदरबनमध्ये सुमारे १०,००० चौकमीच्या क्षेत्राचा समावेश होतो. त्याचा ६० टक्के भाग बांगलादेशमध्ये तर उर्वरित भाग भारतात आहे.

बंगाली वाघ (बंगाल टायगर)

- शास्त्रीय नाव: Panthera tigris tigris.
- बंगाली वाघ (बंगाल टायगर) हा भारत आणि बांगलादेशचा राष्ट्रीय प्राणी आहे. हा प्रामुख्याने भारत, नेपाळ, भूतान, बांगलादेश, चीन आणि म्यानमारमध्ये आढळतो.
- ब्रिटीश सर्वात प्रथम भारतात बंगालमध्येच स्थायिक झाल्याने त्यांनी भारतीय वाघाचे बंगाली वाघ असेच नामकरण केले.
- हा आकाराने मध्यम वाघ असून त्याचे वजन २०५ ते २२७ किलो असते. मादीचे वजन साधारणपणे १४० किलोपर्यंत असते.
- १९७२मध्ये वाघांच्या संरक्षणासाठी भारत सरकारने 'व्याघ्र प्रकल्प' सुरू केला. यामुळे वाघांना कायदेशीर संरक्षण मिळाले.
- १९००नंतर अवैध शिकार आणि नैसर्गिक अधिवासांचा नाश झाल्यामुळे या वाघांची एकेकाळी १ लाख एवढी असलेली संख्या आता ४००० पेक्षा कमी झाली आहे.
- इंटरनॅशनल युनिअन फॉर कंझर्वेशन ऑफ नेचरच्या (आययुसीएन) लाल यादीमध्ये बंगाली वाघ

चिंताजनक (Endangered) या श्रेणीमध्ये आहे.

आयपीबीईएस जागतिक मुल्यांकन अहवाल

- जैवविविधता आणि पारिस्थितिक तंत्र सेवेवरील आंतरसरकारी विज्ञान-धोरण मंच (IPBES)ने 'आयपीबीईएस जागतिक मुल्यांकन' (IPBES Global Assessment) नामक अहवाल प्रसिद्ध केला आहे.
- हा अहवाल ५० देशांतील १४५ तज्ञ लेखकांनी तयार केला आहे. या अहवालाच्या मते, जगातील १ लाख जीव-जंतू आणि वनस्पतींच्या प्रजाती विलुप्त होण्याच्या मार्गावर आहेत.
- या प्रजाती येत्या काही दशकांत विलुप्त होऊ शकतात. या यादीत ४० टक्के उभयचर प्रजाती, ३३ टक्के रीफ तयार करणाऱ्या किनारी भागातील प्रजाती आणि एक तृतीयांश समुद्री सस्तन प्राण्यांचा समावेश आहे.
- या प्रजातींना निर्माण झालेल्या धोक्याची मुख्य कारणे प्रदूषण, नैसर्गिक अधिवासाचा नाश आणि कार्बन उत्सर्जन आहे.

जैवविविधता आणि पारिस्थितिक तंत्र सेवेवरील आंतरसरकारी विज्ञान-धोरण मंच

- IPBES: Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity & Ecosystem Services
- जैवविविधता आणि पारिस्थितिक तंत्र सेवेवरील आंतरसरकारी विज्ञान-धोरण मंचाची स्थापना एप्रिल २०१२मध्ये करण्यात आली. ही एक आंतरसरकारी संघटना आहे.
- २१ एप्रिल २०१२ रोजी ९४ देशांच्या सरकारांनी ही संस्था स्थापन केली. या संस्थेचे मुख्यालय जर्मनीच्या बॉन येथे आहे.
- तिला ४ संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या संस्था (संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम, युनेस्को, अन्न आणि कृषी संघटना आणि संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम) यांच्या अधीन ठेवण्यात आले आहे.

२०२३पर्यंत भारतात तंत्रज्ञान क्षेत्रात ३० लाख रोजगार निर्माण होण्याचा अंदाज

- इंडियन स्टार्टिंग फेडरेशनच्या (ISF) टेक एम्प्लॉयमेंट प्रोजेक्शननुसार पुढील ५ वर्षांत (२०२३पर्यंत) भारतात तंत्रज्ञान क्षेत्रात ३० लाख रोजगार निर्माण होण्याचा अंदाज आहे.
- २०२३पर्यंत ३० लाख रोजगार निर्मिती झाल्यामुळे तंत्रज्ञान क्षेत्रातील कर्मचाऱ्यांची संख्या ७० लाखांवर पोहोचणार आहे.
- यापैकी सर्वाधिक रोजगार उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रात निर्माण होणार आहेत. यापैकी प्रमुख क्षेत्रे आहेत: मशीन लर्निंग (ML), आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स (AI), डाटा सायन्स, इन्टरनेट ऑफ थिंग्स (IoT), ऑनलाइटिक्स, बिग डाटा आणि ऑगमेंटेड रियलिटी (AR) इत्यादी.
- सध्या या उदयोन्मुख क्षेत्रांमध्ये मर्यादित काम केले गेले आहे, परंतु या क्षेत्रांमध्ये सतत प्रगती होत आहे.
- रोजगाराशी संबंधित ही माहिती भारतीय तंत्रज्ञान कंपन्या, आंतरराष्ट्रीय कंपन्या, बहुराष्ट्रीय कंपन्या, बीएफएसआय, फार्मास्युटिकल आणि टेलिकम्युनिकेशन कंपन्यांकडून गोळा करण्यात आला आहे.

इंडियन स्टार्टिंग फेडरेशन (आयएसएफ)

- इंडियन स्टार्टिंग फेडरेशन (आयएसएफ) ही अमेरिकेतील जागतिक बहुराष्ट्रीय संस्था आहे. ही 'फ्लेक्ससी' वर्किंग इंडस्ट्रीची सर्वोच्च संस्था आहे.
- ही संस्था भारतीय वंशाच्या लोकांना रोजगार प्राप्तीसाठी संस्थात्मक संघटनेच्या स्वरूपात कार्य करते. म्हणून कार्य करते. याशिवाय, ही संस्था एम्प्लॉयमेंट बॅकग्राउंड स्क्रीनिंगसारखे आउटसोर्सिंग कार्यही करते.

हिंदुजा बंधू तिसऱ्यांदा ब्रिटनमधील सर्वात श्रीमंत

- संडे टाइम्सने प्रकाशित केलेल्या ब्रिटनमधील श्रीमंत व्यक्तींच्या यादीमध्ये भारतीय वंशाच्या हिंदुजा बंधूंनी तिसऱ्यांदा पहिले स्थान पटकावले आहे.
- यापूर्वी २०१४ आणि २०१७ मध्ये श्रीमंतांच्या यादीत हिंदुजा बंधू पहिल्या स्थानी होते. त्यांची संपत्ती मागील वर्षाच्या तुलनेत १.३६ अब्ज पौंड (जवळपास १२ हजार कोटी रुपये) वाढून २२ अब्ज पौंड झाली आहे.

- या यादीत दुसऱ्या स्थानावर मुंबईत जन्मलेले रुबेन बंधू आहेत. डेविड आणि सिमन रुबेन प्रॉपर्टीच्या व्यवसायात आहेत. त्यांची एकूण संपत्ती १८.६६ अब्ज पौंड (जवळपास १.७ लाख कोटी रुपये) आहे.
- या यादीत गेल्या वर्षी अव्वल स्थानी असलेले ब्रिटिश उद्योजक जिम रॅटक्लिफ यंदा तिसऱ्या क्रमांकावर घसरले आहेत. त्यांची संपत्ती गेल्या वर्षाच्या तुलनेत ३ अब्ज पौंडने कमी झाली आहे.
- मूळ भारतीय वंशाच्या सुनील वासवानी व लॉर्ड डॉलर पोपट या उद्योजकांना यादीत प्रथमच स्थान मिळाले आहे. या यादीत भारतीय वंशाच्या लक्ष्मी मित्तल (११), अनिल अगरवाल (१२), प्रकाश लोहिया (२६), स्वराज पॉल (६९) यांचाही समावेश आहे.
- संडे टाइम्सकडून दरवर्षी ब्रिटनमधील १ हजार श्रीमंतांची यादी जाहीर केली जाते. क्रमवारी ठरवताना प्रामुख्याने जमीन, कंपन्यांमधील समभाग व इतर मालमत्ता विचारात घेतली जाते. बँक खात्यांमधील रकमेचा यात समावेश नसतो.

हिंदुजा समूह

- हिंदुजा समूहाची स्थापना १९१४ मध्ये झाली. त्यांच्या व्यवसायाची सुरुवात मुंबई आणि कराचीमध्ये झाली.
- चार हिंदुजा बंधूंपैकी श्रीचंद आणि गोपीचंद हे दोन भाऊ लंडनहून कामकाज पाहतात, प्रकाश हे जिनिव्हातून तर अशोक हे भारतातून कंपनीचा कारभार चालवतात.
- अशोक लेलँड, इंडसलँड बँक यासारख्या कंपन्यांची मालकी या समूहाकडे आहे. मुंबईतील हिंदुजा हॉस्पिटलही त्यांच्या मालकीचे आहे.
- श्रीचंद, गोपीचंद, प्रकाश व अशोक हिंदूजा यांच्या नियंत्रणाखाली विविध क्षेत्रातील जवळपास ५० कंपन्या आहेत. त्यांची वार्षिक उलाढाल ४० अब्ज पौंड इतकी आहे.

बालहक्क निर्देशांक २०१९ मध्ये भारत ११७व्या स्थानी

- विविध देशांमधील बाल अधिकारांच्या स्थितीचे मुल्यांकन करणाऱ्या बालहक्क निर्देशांक २०१९ मध्ये (किड्स राइट्स इंडेक्स) १८० देशांच्या यादीत भारत ११७व्या स्थानावर आहे.
- या यादीत प्रथम स्थानी आइसलँड हा देश आहे. त्यानंतर अनुक्रमे पोर्तुगाल, स्वित्झर्लंड, फिनलँड आणि जर्मनीचा क्रमांक लागतो.
- हा निर्देशांक किड्स राइट्स फाऊंडेशन आणि रॉटरडॅमच्या इरॅस्मस विद्यापीठाचा उपक्रम आहे. दरवर्षी हा निर्देशांक तयार केला जातो.
- या निर्देशांकाच्या ५ श्रेण्या आहेत: जीवनाचा अधिकार, आरोग्याचा अधिकार, शिक्षणाचा अधिकार, सुरक्षिततेचा हक्क आणि बालहक्कांसाठी योग्य वातावरण.
- या निर्देशांकातील आघाडीचे १० देश: आइसलँड, पोर्तुगाल, स्वित्झर्लंड, फिनलँड, जर्मनी, नेदरलँड्स, बेल्जियम, फ्रान्स, स्वीडन, डेन्मार्क.

कच्च्या तेलाच्या आयातीवरील समितीचा अहवाल सादर

- कच्च्या तेलाच्या आयातीवर केंद्र सरकारने स्थापन केलेल्या समितीने पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालयाला आपला अहवाल सादर केला आहे.
- या समितीला कच्च्या तेलावरील भारताचे अवलंबित्व कमी करण्यासाठी शिफारशी देण्याचे कार्य सोपविण्यात आले होते.
- या समितीमध्ये डॉ. अनिल काकोडकर आणि सिद्धार्थ प्रधान यांचा समावेश होता. डॉ. काकोडकर एक शास्त्रज्ञ आहेत, तर सिद्धार्थ प्रधान आर्थिक व करविषयक बाबींचे तज्ञ आहेत.
- या समितीने आपला अहवाल पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालयाकडे सादर केला आहे, ज्यामध्ये या समितीने तेल आणि नैसर्गिक वायू आयातीवरील देशाचे अवलंबित्व कमी करण्यासाठी अनेक अल्पकालीन, मध्यकालीन आणि दीर्घकालीन धोरणे सुचविली आहेत.
- आता पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालय या शिफारशींवर विचार करेल.

या समितीला पुढील काम देण्यात आले होते

- सरकारी मालकीच्या तेल व नैसर्गिक वायू कंपन्यांच्या संशोधन आणि विकास केंद्रे आणि करसंबंधी बाबींवर समन्वय स्थापित करण्यासंदर्भात एक कृती योजना तयार करणे.
- सार्वजनिक क्षेत्रातील तेल व नैसर्गिक वायू कंपन्यांचे अधिग्रहण, विलीनीकरण आणि

एकत्रीकरण याबाबत विश्लेषण करणे.

गंगेचे पाणी स्नानासाठीही अयोग्य: सीपीसीबीचा अहवाल

- पवित्र गंगा नदीचे पाणी थेट पिण्यासाठी योग्य नसल्याचे केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने (सीपीसीबी) म्हटले आहे.
- नदी वाहत असलेल्या केवळ ७ ठिकाणांचेच पाणी शुद्धीकरण प्रक्रियेनंतरच आपण पिण्यासाठी वापरू शकतो, असेही मंडळाने म्हटले आहे.
- उत्तर प्रदेश-पश्चिम बंगाल पट्ट्यातील गंगा नदीचे पाणी पिण्यासाठी तसेच स्नानासाठी योग्य नसल्याचे मंडळाकडे असलेल्या माहितीतून स्पष्ट झाले आहे.
- मंडळाने प्रसिद्ध केलेल्या एका नकाशामध्ये नदीत 'कोलिफोम' जीवाणूचा स्तर मोठ्या प्रमाणात वाढल्याचे दर्शविले आहे.
- एकूण ८६ ठिकाणी स्थापन करण्यात आलेल्या थेट निरीक्षण केंद्रांपैकी केवळ ७ भागांमधील पाणीच शुद्धीकरण प्रक्रियेनंतर पिण्यास योग्य असल्याचे, तर ७८ भागांमधील पाणी अयोग्य असल्याचे म्हटले आहे.

नमामि गंगे कार्यक्रम

- नमामि गंगे कार्यक्रम अर्थात स्वच्छ गंगा राष्ट्रीय मिशन (National Mission for Clean Ganga).
- केंद्र सरकार गंगा शुद्धीकरणासाठी सातत्याने प्रयत्न करीत आहे. नमामि गंगे कार्यक्रम हा गंगा नदीला पूर्ववत निर्मळ व प्रदूषणरहित बनविण्याचे अभियान आहे.
- या योजनेअंतर्गत गंगोत्री ते गंगासागरपर्यंतच्या गंगेला निर्मळ करण्याचे लक्ष्य असून, या कामासाठी २०,००० कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे.
- ज्या राज्यांतून गंगा नदी वाहते त्या राज्यांना यात सामील करण्यात आले आहे. ती राज्ये पुढीलप्रमाणे: उत्तराखंड, उत्तर प्रदेश, बिहार, झारखंड, पश्चिम बंगाल, दिल्ली.

गंगा नदी

- गंगा नदी ही दक्षिण आशियातील भारत व बांगलादेश या दोन देशातून वाहणारी एक महत्त्वाची नदी आहे. ही भारतातील सर्वात मोठी नदी आहे. गंगेची लांबी २,५१० किमी आहे.
- तिचा उगम भारतातील उत्तराखंड राज्यात हिमालय पर्वतातातील गंगोत्री येथे होतो. तेथून ती आग्नेय दिशेला वाहत येते व उत्तर भारतातील गंगेच्या खोऱ्यातून वाहत वाहत बांगलादेशात प्रवेश करते. बांगलादेशात ती बंगालच्या उपसागराला मिळते.
- गंगेच्या मुखाजवळ सुंदरबन हा जगातील सर्वात मोठा त्रिभुज प्रदेश निर्माण झाला आहे. सुंदरबनात बऱ्याच दुर्मीळ वनस्पती आणि बंगाली वाघ आढळतात.
- यमुना ही गंगेची उपनदी स्वतःच एक स्वतंत्र आणि मोठी नदी आहे. ती गंगेला प्रयाग येथे येऊन मिळते. याशिवाय रामगंगा, गोमती, घाघरा, गंडक, कोसी, महानंदा या गंगेच्या काही महत्त्वाच्या उपनद्या आहेत.
- हिंदू धर्मात गंगा नदीला अतिशय पवित्र मानले आहे. तिला माता म्हटले गेले आहे. गंगा नदी ही लक्षावधी भारतीयांची जीवनदायिनी आहे.
- भारतातील पाटणा, कनोज, कौशांबी, काशी, प्रयाग, मुर्शिदाबाद, मुंगेर, कांपिल्य, बेहरामपूर, कलकत्ता, इ. प्राचीन, ऐतिहासिक व आधुनिक नगरे गंगेच्या किनारी वसली आहेत.
- डॉल्फिनच्या दोन जाती गंगेमध्ये सापडतात. त्यांना गंगा डॉल्फिन आणि इरावती डॉल्फिन या नावाने ओळखले जाते. याशिवाय गंगेमध्ये असलेले शार्कसुद्धा प्रसिद्ध आहेत.
- गंगा नदीमधील विरघळलेला प्राणवायूची पातळी झपाट्याने खालावत आहे. त्यामुळे जलचर धोक्यात आले आहेत. नदीच्या पाण्यातील वाढते प्रदूषण त्याचे मुख्य कारण आहे.

नियुक्त्या व राजीनामे

सर्वोच्च न्यायालयाने गाठली पूर्ण क्षमता

- सर्वोच्च न्यायालयात सरन्यायाधीश रंजन गोगोई यांनी न्या. बी. आर. गवई, न्या. अनिरुद्ध बोस, न्या. सूर्य कांत आणि न्या. ए. एस. बोपण्णा या ४ नवीन न्यायमूर्तींना न्यायाधीश पदाची शपथ दिली.

- या ४ या चार न्यायाधीशांच्या नियुक्तिसह सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची एकूण संख्या ३१ झाली आहे. ज्यामुळे सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांचा कोटा पूर्ण झाला आहे.
- सध्या सर्वोच्च न्यायालयात सरन्यायाधीशांसह एकूण २७ न्यायाधीश कामकाज पाहत होते. ज्यामध्ये ३ महिला न्यायाधीशांचा (न्या. आर भानुमती, न्या. इंदू मल्होत्रा व न्या. इंदिरा बॅनर्जी) समावेश आहे.
- भारतीय राज्यघटनेतील कलम १२४ मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाची रचना व स्थापना या विषयी तरतूद करण्यात आलेली आहे.
- या तरतुदीमध्ये भारतीय संघ राज्यात स्वतंत्र न्यायपालिका राहिल अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे. त्यामुळे स्वतंत्र भारतामध्ये २६ जानेवारी १९५० रोजी भारताची राज्यघटना अंमलात आल्यानंतर त्याच दिवशी भारतीय सर्वोच्च न्यायालयाची स्थापना करण्यात आली.
- २००८ मध्ये संसदेने सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची संख्या २६ वरून वाढवून ३१ करण्यास मंजुरी दिली होती. ज्यामध्ये १ मुख्य न्यायाधीश आणि ३० अन्य न्यायाधीशांचा समावेश आहे.
- मागील ११ वर्षात म्हणजेच २००८ नंतर पहिल्यांदाच सर्वोच्च न्यायालयाने ३१ न्यायाधीशांची संख्या गाठत आपली पूर्ण क्षमता प्राप्त केली आहे.
- नवनिर्वाचित ४ न्यायाधीशांपैकी....
 - ❖ न्या. गवई मुंबई उच्च न्यायालयात न्यायाधीश म्हणून काम करीत होते.
 - ❖ न्या. सूर्य कांत हिमाचल प्रदेश उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश होते.
 - ❖ न्या. बोस झारखंड उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून काम पाहत होते.
 - ❖ न्या. बोपण्णा गुवाहाटी उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश होते.

एम. जयश्री व्यास बीएसईच्या पहिल्या महिला स्वतंत्र संचालक

- व्यावसायिक चार्टर्ड अकाउंटंट एम. जयश्री व्यास यांची बॉम्बे स्टॉक एक्स्चेंजच्या (बीएसई) स्वतंत्र संचालक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे. बीएसईवर स्वतंत्र संचालक म्हणून नियुक्त केल्या गेलेल्या त्या पहिल्या महिला आहेत.
- कंपनी कायदा २०१३नुसार एखाद्या विशिष्ट श्रेणीतील कंपन्यांच्या संचालक मंडळात कमीतकमी १ महिला संचालक असणे आवश्यक आहे.
- सेबीने ऑक्टोबर २०१४ मध्ये संचालक मंडळावर कमीतकमी एक महिला संचालक नियुक्त करणे अनिवार्य केले आहे.

मुंबई शेअर बाजार

- BSE: Bombay Stock Exchange
- मुंबई शेअर बाजार हा आशिया खंडातील सर्वात जुना शेअर बाजार असून तो जगभरात बीएसई या नावाने प्रसिद्ध आहे. १८७५ साली बीएसईची स्थापना झाली.
- प्रेमचंद रॉयचंद या उद्योजकाने प्रथम कपडाउद्योग नंतर सोनेउद्योगात नाव कमवून या बाजाराचे महत्व जाणले आणि नेटिव्ह शेअर अँड शेअर ब्रोकर असोसिएशन ही संस्था स्थापन केली जी पुढे मुंबई शेअर बाजार म्हणून नावारूपास आली.
- ब्रिटीश सरकारने १९२७मध्ये बीएसईला स्थायी स्वीकृती प्रदान केली होती. तर भारत सरकारने ३१ ऑगस्ट १९५७ रोजी बीएसईला स्थायी स्वीकृती प्रदान केली.
- बीएसईचा बाजारमुल्याच्याबाबतीत भारतामध्ये अव्वल तर जगात १०वा क्रमांक लागतो. बीएसईचे सध्याचे बाजारमुल्य १.७ खर्व डॉलर्स आहे.
- सध्या सुमारे ५००० पेक्षा अधिक कंपन्या बीएसईवर रोखे व समभागांची खरेदी विक्री करतात. याचे कार्यालय दलाल स्ट्रीट, मुंबई येथे स्थित आहे.
- बीएसईमध्ये वापरला जाणाऱ्या निर्देशांकाचे नाव सेन्सेक्स आहे. सेन्सेक्समध्ये ३० प्रमुख कंपन्या समाविष्ट असून, १ जानेवारी १९८६ रोजी सेन्सेक्स सुरू झाला.
- सेन्सेक्स हा राष्ट्रीय शेअर बाजाराच्या निपटीसह भारतामधील सर्वात महत्त्वाचा निर्देशांक समजला जातो व भारतीय अर्थव्यवस्थेची नाडीही मानला जातो.

शैलेश तिनेकर याना दक्षिण सुदानमधील संयुक्त राष्ट्र मिशनचे कमांडर

- भारतीय लष्कराच्या इन्फंट्री स्कूलचे प्रमुख लेफ्टिनेंट जनरल शैलेश तिनेकर यांना दक्षिण

- सुदानमधील संयुक्त राष्ट्र मिशनचे कमांडर म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे. हे संयुक्त राष्ट्रांच्या सर्वात मोठ्या शांतता अभियानांपैकी एक आहे.
- शैलेश तिनेकर रवांडाचे लेफ्टिनेंट जनरल फ्रँक कामांजी यांची जागा घेणार आहेत. त्यांचा कार्यकाळ २६ मे २०१९ रोजी संपला आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघाचे सरचिटणीस ॲंटोनियो ग्युटेरेस यांनी याबाबतची घोषणा केली.
- लेफ्टनेंट जनरल शैलेश तिनेकर संयुक्त राष्ट्र मिशनच्या सुमारे १६,००० शंतिरक्षक सैनिकांचे नेतृत्व करतील, ज्यापैकी सुमारे २,४०० सैनिक भारतीय आहेत.
- तिनेकर यांनी सुदानची फाळणी होण्यापूर्वीही या देशामधील शांतता मिशनमध्ये काम केलेले आहे. त्यामुळे या प्रदेशातील कामाचा अनुभव त्यांच्याकडे आहे. त्यांनी संयुक्त राष्ट्र अंगोला सत्यापन मिशन-३ मध्येही काम केले आहे.
- त्यांच्या त्यांच्या अतुलनीय सेवेसाठी सेना पदक आणि विशेष सेवा पदक देऊन सन्मानित करण्यात आले आहे. त्यांच्याकडे सुरक्षा आणि रणनीती विषयातील एमफील पदवी आहे.
- भारतीय सैन्य अकादमीचे १९८३चे पदवीधर असलेले शैलेश तिनेकर महु इन्फंट्री स्कूलचे प्रमुख तसेच लष्करी मुख्यालयात अतिरिक्त सैन्य संचालन महानिदेशक होते.

दक्षिण सुदानमधील संयुक्त राष्ट्र मिशन

- UNMISS: United Nations Mission in South Sudan
- २०११ मध्ये दक्षिण सुदानला सुदानकडून स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर हे मिशन सुरू करण्यात आले होते. या मिशनमध्ये कार्य करताना आतापर्यंत सुमारे ६७ सैनिकांना आपले प्राण गमवावे लागले आहेत.
- दक्षिण सुदानमध्ये संघर्ष करणाऱ्या लोकांना वाचवण्यासाठी हे मिशन सुरू करण्यात आले होते.
- शांतता आणि सुरक्षा बळकट करणे तसेच दक्षिण सुदान प्रजासत्ताकच्या विकासासाठी सहाय्य करणे हे UNMISSचे मुख्य उद्दीष्ट आहे.
- दक्षिण सुदान सरकारची क्षमता बळकट करणे आणि ते लोकशाही मार्गाने नियंत्रित करण्याच्या दृष्टीने या मिशनची रचना करण्यात आली आहे, जेणेकरून दक्षिण सुदान आपल्या शेजारी राष्ट्रांसोबत चांगले संबंध स्थापित करण्यात यशस्वी होऊ शकेल.
- मार्च २०१९ पर्यंत या मिशनमध्ये एकूण १९,४०० सैनिक सामील होते, ज्यापैकी २३३७ सैनिक भारतीय आहेत. रवांडा (२,७५०) देशानंतर भारत या मिशनमध्ये योगदान देणारा दुसरा मोठा देश आहे.

दक्षिण सुदान

- क्षिण सुदान हा पूर्व आफ्रिकेतील एक भूपरिवेष्टित देश आहे. दक्षिण सुदानला २०११ साली सुदान देशापासून स्वातंत्र्य मिळाले.
- दक्षिण सुदानच्या उत्तरेला सुदान, पूर्वेला इथियोपिया, आग्नेयेला केनिया, दक्षिणेला युगांडा, नैऋत्येला काँगोचे लोकशाही प्रजासत्ताक तर पश्चिमेला मध्य आफ्रिकेचे प्रजासत्ताक हे देश आहेत.
- पांढरी नाईल ही नाईल नदीची प्रमुख उपनदी दक्षिण सुदानच्या मध्यभागातून वाहते. जुबा ही दक्षिण सुदानची राजधानी व सर्वात मोठे शहर आहे.
- जानेवारी २०११ मध्ये येथे घेण्यात आलेल्या सार्वमतामध्ये ९८.८३ टक्के मतदारांनी सुदान देशापासून वेगळे होण्याच्या प्रस्तावाला पाठिंबा दर्शवला.
- त्यानुसार ९ जुलै २०११ रोजी दक्षिण सुदान हा एक स्वतंत्र व सार्वभौम देश म्हणून अस्तित्वात आला. तेव्हापासून या देशाला अंतर्गत संघर्षाचा सामना करावा लागत आहे.
- सुदान व दक्षिण सुदानदरम्यानच्या प्रस्तावित सीमेबद्दल अजून वाद व चकमकी सुरू आहेत. सुदानची ही फाळणी धार्मिक भेदांवरून झाली. दक्षिण सुदानमध्ये बहुसंख्य ख्रिश्चन आहेत तर (उत्तर) सुदानमध्ये बहुसंख्य लोक मुस्लिम आहेत.
- दक्षिण सुदानला आफ्रिकन संघ, संयुक्त राष्ट्रे इत्यादी आंतरराष्ट्रीय संस्थांचे सदस्यत्व मिळाले आहे. दक्षिण सुदान हा संयुक्त राष्ट्रसंघाचा १९३वा सदस्य देश आहे.
- दक्षिण सुदान हा अतिशय गरीब देश आहे. लोकांचे दरडोई दैनिक उत्पन्न ५० भारतीय रुपयांपेक्षा कमी आहे.

भारत पुन्हा आर्क्टिक परिषदेचा निरीक्षक म्हणून नियुक्त

- फिनलँडच्या रोवानिएमी येथे ११व्या आर्क्टिक परिषदेच्या मंत्रीस्तरीय बैठकीचे आयोजन करण्यात आले होते. या बैठकीत भारताला आर्क्टिक परिषदेच्या आंतरसरकारी मंचामध्ये पुन्हा निरीक्षक म्हणून नियुक्त करण्यात आले.

आर्क्टिक परिषद

- आर्क्टिक परिषदेची स्थापना १९९६ मध्ये ओटावा घोषणेनंतर झाली होती. तिचे मुख्यालय ट्रोम्सो (नॉर्वे) येथे स्थित आहे.
- रशिया, स्वीडन, फिनलँड, आइसलँड, नॉर्वे, डेन्मार्क, कॅनडा आणि अमेरिका हे ८ देश आर्क्टिक परिषदेचे सदस्य आहेत.
- आर्क्टिक परिषदेमध्ये १३ नॉन-आर्क्टिक देशांची समावेश करण्यात आला आहे. या देशांना आर्क्टिक परिषदेच्या बैठकांना आमंत्रित केले जाते. पण या देशांना मतदानाचा अधिकार नाही.
- हा एक उच्च आंतरसरकारी मंच आहे, तो आर्क्टिक देशांच्या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी कार्य करतो. समन्वय, सहकार आणि परस्परसंवादाला प्रोत्साहन देणे हे त्याचे उद्दीष्ट आहे. तसेच आर्क्टिक क्षेत्रामध्ये पर्यावरण सुरक्षा आणि शाश्वत विकास हे त्याचे मुख्य उद्दीष्ट आहेत.

भारत आणि आर्क्टिक क्षेत्र

- भारतीय संशोधक गेल्या काही काळापासून आर्क्टिक प्रदेश आणि भारतीय मान्सून यांच्यातील परस्पर संबंधांवर संशोधन करीत आहेत.
- केंद्रीय भूविज्ञान मंत्रालयाच्या अंतर्गत, नॅशनल सेंटर फॉर पोलर अँड ओशन रिसर्चने नॉर्वेच्या स्वालबार्ड येथे 'हिमाद्री' नावाचे संशोधन केंद्र स्थापन केले आहे.
- हे संशोधन केंद्र समुद्री प्रणाली, ढग निर्मिती आणि पर्जन्यमान इत्यादींवर जागतिक तापमान वाढीच्या परिणामांचा अभ्यास करते.

यूएन-हॅबिटॅटच्या कार्यकारी मंडळावर भारताची निवड

- संयुक्त राष्ट्र मानव आवास कार्यक्रम (यूएन-हॅबिटॅट)च्या पहिल्या सत्राचे आयोजन २७ मे २०१९ रोजी यूएन हॅबिटॅटच्या मुख्यालयात म्हणजेच केनियामधील नैरोबी येथे सुरू झाले.
- यूएन हॅबिटॅटची ही पहिली बैठक २७ ते ३१ मे अशी ५ दिवसांसाठी होती. या परिषदेत भारताची कार्यकारी मंडळावर निवड झाली.
- 'शहरांमध्ये आणि समुदायांमध्ये चांगले जीवनासाठी नवोन्मेष' (Innovation for Better Quality of Life in Cities and Communities) ही २०१९च्या या बैठकीची थीम होती.
- या बैठकीला ४ राष्ट्राध्यक्ष, ४० पेक्षा जास्त मंत्री, ११६ देशांचे उच्चस्तरीय प्रतिनिधी व ३००० इतर प्रतिनिधी उपस्थित होते.
- या बैठकीत यूएन हॅबिटॅटच्या २०२०-२५ साठीच्या धोरणात्मक योजनांचे पुनरावलोकन केले गेले. तसेच या दरम्यान, नवीन शहरी अर्जेडाच्या अंमलबजावणीच्या प्रगतीचाही आढावा घेण्यात आला.

संयुक्त राष्ट्र मानव आवास कार्यक्रम (यूएन-हॅबिटॅट)

- UN-Habitat: United Nations Human Settlements Programme.
- यूएन-हॅबिटॅट ही मानवी वसाहत आणि शाश्वत शहरी विकासासाठी संयुक्त राष्ट्रसंघाची एक एजन्सी आहे. तिची स्थापना १९७८ साली करण्यात आली होती. तिचे मुख्यालय नैरोबी (केनिया) येथे स्थित आहे.
- यूएन-हॅबिटॅटची स्थापना १९७६ साली कॅनडातील व्हॅंकूवर येथे आयोजित करण्यात पहिल्या संयुक्त राष्ट्रांच्या मानवी वसाहत आणि शाश्वत शहरी विकास परिषदेचे फलित आहे.
- सामाजिक व पर्यावरणीय स्वरूपातील शाश्वत शहरे आणि वसाहतींना प्रोत्साहन देणे आणि सर्वासाठी आश्रय सुनिश्चित करणे हा या संस्थेचा उद्देश आहे.
- यूएन-हॅबिटॅट संयुक्त राष्ट्र महासभेकडे आपला अहवाल सादर करते. ही संस्था संयुक्त राष्ट्र विकास समुहाचाही (यूएनडीजी) सदस्य आहे.
- यूएन-हॅबिटॅट त्याच्या 'हॅबिटॅट अर्जेडा'प्रमाणे कार्य करते. हा हॅबिटॅट अर्जेडा १९९६ मध्ये संयुक्त राष्ट्र मानवी वसाहत संमेलनामध्ये तुर्कस्थानमधील इस्तांबुल येथे स्वीकारण्यात आला होता.
- या अर्जेडामध्ये दोन प्रमुख उद्दिष्टे आहेत: सर्वासाठी योग्य आश्रय आणि आजच्या शहरीकरण झालेल्या या जगात मानवी वसाहतींचा शाश्वत विकास.

कुमार संगकारा एमसीसीचा पहिला ब्रिटिशोतर अध्यक्ष

- श्रीलंकेचा माजी यष्टिरक्षक-फलंदाज आणि कर्णधार कुमार संगकाराची मेरिलिबोन क्रिकेट क्लबचा (एमसीसी) अध्यक्ष म्हणून निवड झाली आहे. १ वर्षाचा कार्यकाळ असलेल्या या पदावर तो १ ऑक्टोबर, २०१९पासून कार्यरत होईल.
- २३३ वर्षांच्या इतिहासात या प्रतिष्ठित क्लबचे आजवर १६७ अध्यक्ष झाले. हे सगळेच ब्रिटिश होते. परंतु संगकारा एमसीसीचा पहिला ब्रिटिशोतर अध्यक्ष आहे.
- लॉईस येथे १ मे रोजी झालेल्या एमसीसीच्या वार्षिक सर्वसाधारण सभेत सध्याचे अध्यक्ष अँथनी ब्रेफोर्ड यांनी संगकाराच्या नामांकनाची घोषणा केली.
- संगकाराचे एमसीसीशी नाते आधीपासून जोडलेले असून, २०१२मध्ये त्याला एमसीसीने सन्माननीय आजीवन सदस्यत्व बहाल केले होते. याचवर्षी त्याचा एमसीसीच्या जागतिक क्रिकेट समितीवर समावेश करण्यात आला.

मेरिलिबोन क्रिकेट क्लब (एमसीसी)

- मेरिलिबोन क्रिकेट क्लबचा स्थापना १७९८मध्ये करण्यात आली होती. १८१४पासून हा क्लब लॉईस क्रिकेट मैदान येथे स्थित आहे. हा क्लब इंग्लंड आणि वेल्ससाठी क्रिकेटची शासकीय संस्था म्हणून कार्यरत होता.
- १७८८मध्ये एमसीसीने क्रिकेटच्या नियमांची जबाबदारी घेतली आणि हे नियम सुधारित स्वरूपात सादर केले. क्रिकेटच्या नियमांमधील बदल आता आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषदेद्वारे केले जात असले तरीही त्यांचे कॉपीराइट अजूनही एमसीसीकडे आहेत.
- सध्या क्रिकेटचे संचालन आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट परिषद अर्थात आयसीसी करते. मात्र या खेळातील नियमांचे आणि दर्जाचे 'लेखापरीक्षण' एमसीसी करते. म्हणूनच त्यांना क्रिकेट नियमांचे राखणदार असे म्हटले जाते.

कुमार संगकारा

- कुमार संगकारा श्रीलंकेच्या महान क्रिकेटपटूंपैकी एक आहे. त्याने २० जुलै २००० रोजी आंतरराष्ट्रीय कसोटी क्रिकेटमध्ये पदार्पण केले. त्याने १३४ कसोटी सामन्यांत १२,४०० धावा केल्या आहेत.
- त्याने ५ जुलै २००० रोजी पाकिस्तानविरुद्ध एकदिवसीय कारकिर्दीची सुरुवात केली. एकदिवसीय कारकिर्दीत त्याने ४०४ सामन्यांमध्ये १४,२३४ धावा केल्या आहेत.
- याशिवाय त्याने ५६ आंतरराष्ट्रीय टी-२० सामने खेळले असून, त्यात त्याने १,३८२ धावा केल्या आहेत.
- यष्टिरक्षण करताना त्याने कसोटी सामन्यांमध्ये १८२ झेल व २० यष्टीचीत केले आहेत. तर एकदिवसीय क्रिकेटमध्ये त्याने ४०२ झेल आणि ९९ यष्टीचीत केले आहेत. टी-२० सामन्यांमध्ये हे आकडे अनुक्रमे २५ व २० आहेत.

१५व्या वित्त आयोगाच्या सल्लागार मंडळाच्या सदस्यपदी डॉ. कृष्णमूर्ती सुब्रमण्यम

- देशाचे मुख्य आर्थिक सल्लागार डॉ. कृष्णमूर्ती सुब्रमण्यम यांची १५व्या वित्त आयोगाच्या सल्लागार मंडळाचे १२वे सदस्य म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- त्यामुळे आता सल्लागार मंडळामध्ये १२ सदस्य झाले असून, यात प्रसिद्ध अर्थतज्ञ सुरजित भल्ला, अरविंद विरमानी, इंदिरा राजारमण व एम गोविंद राव इत्यादींचा समावेश आहे.

सल्लागार मंडळाची कार्ये

- वित्त आयोगाला योग्य सल्ला देणे.
- शोधनिबंध किंवा अभ्यासाची तयारी करण्यासाठी वित्त आयोगाला सहाय्य करणे.
- वित्तीय तूटीच्या बाबतीत चांगल्या राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पद्धतींचा अवलंब करण्यासाठी वित्त आयोगाला मदत करणे.
- वित्त आयोगाच्या शिफारशींची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी व त्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी मदत करणे.

वित्त आयोग

- वित्त आयोगाची (फायनॅन्स कमिशन) स्थापना भारतीय संविधानाच्या कलम २८०नुसार राष्ट्रपतीद्वारे केली जाते. दर ५ वर्षांनी राष्ट्रपती वित्त आयोगाची नेमणूक करतात.
- वित्त आयोगात अध्यक्षसमवेत ५ सदस्य असतात. त्यांच्या निवडीची अर्हता संसदेला

कायद्याद्वारे कलम २८० (२) अनुसार ठरविता येते.

- केंद्र सरकार व राज्य सरकारे यांच्यामध्ये कर उत्पन्न वाटपाचे निकष ठरविणे, घटक राज्य सरकारांना योग्य तत्वावर कर्जे व अनुदाने देणे आणि कालानुरूप बदलत्या परिस्थितीनुसार केंद्र व राज्यात उत्पन्न विभागणीच्या तरतुदी करण्याविषयी शिफारशी करणे, ही वित्त आयोगाची प्रमुख कार्ये आहेत.
- पहिला वित्त आयोग २० नोव्हेंबर १९५१ मध्ये के. सी. नयोगी यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमण्यात आला. या आयोगात माजी न्यायमूर्ती, प्रशासक, बँक व्यावसायिक (बँकर्स) व अर्थतज्ज्ञ इत्यादी अधिकाऱ्यांनी सदस्य म्हणून काम पाहिले आहे.

१५वा वित्त आयोग

- केंद्र आणि राज्यांमध्ये महसूल विभागणीच्या शिफारशीसाठी १५व्या वित्त आयोगाची स्थापना नोव्हेंबर २०१७ मध्ये करण्यात आली. १५व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीची अंमलबजावणी १ एप्रिल २०२० पासून ३१ मार्च २०२५ या ५ वर्षांसाठी केली जाईल.
- १५व्या वित्त आयोगाचे अध्यक्ष एन. के. सिंग असून, अजय नारायण झा, अशोक लाहिरी, अनुप सिंग व रमेश चंद हे या आयोगाचे सदस्य आहेत.

न्या. पीआर रामचंद्र मेनन छत्तीसगड उच्च न्यायालयाचे नवे मुख्य न्यायाधीश

- न्यायमूर्ती पीआर रामचंद्र मेनन यांनी छत्तीसगड उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून शपथ घेतली. ते छत्तीसगड उच्च न्यायालयाचे १३वे मुख्य न्यायाधीश आहेत.
- छत्तीसगडच्या राज्यपाल आनंदीबेन पटेल यांनी राजभवन, रायपूर येथे त्यांना पद आणि गोपनीयतेची शपथ दिली.
- छत्तीसगड उच्च न्यायालय छत्तीसगडच्या बिलासपूर जिल्ह्यातील बोडरी जिल्ह्यात आहे.
- अजय कुमार त्रिपाठी यांची लोकपाल संस्थेवर न्यायिक सदस्य म्हणून नियुक्ती झाल्यानंतर, छत्तीसगड उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश पद रिक्त झाले होते.
- भारताचे सरन्यायाधीश रंजन गोगोई यांच्या अध्यक्षतेखालील न्यायमूर्ती एस. व्ही. बोबेडे व न्यायमूर्ती एन.व्ही. रामणा या सर्वोच्च न्यायालयाच्या तीन न्यायाधीशांच्या कोलॅजियमने न्या. मेनन यांची या पदासाठी शिफारस केली.
- न्यायमूर्ती मेनन यांनी यापूर्वी २००९ पासून केरळ उच्च न्यायालयाचे अतिरिक्त न्यायाधीश म्हणून काम केले होते आणि नंतर डिसेंबर २०१० मध्ये केरळ उच्च न्यायालयाचे स्थायी न्यायाधीश म्हणून ते नियुक्त झाले होते.

भारतात उच्च न्यायालये

- भारतीय संविधानाच्या कलम २१४ मध्ये प्रत्येक राज्यासाठी एका उच्च न्यायालयाची किंवा दोन किंवा अधिक राज्यांना मिळून एक उच्च उच्च न्यायालयाची तरतूद करण्यात आली आहे.
- उच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायाधीशांची नियुक्ती संविधानाच्या कलम २१७ नुसार सरन्यायाधीश आणि संबंधित राज्याचे राज्यपाल यांच्या सल्ल्याने राष्ट्रपती करतात.
- सध्या देशात २५ उच्च न्यायालये असून, आंध्रप्रदेशमधील अमरावती येथे स्थापन झालेले उच्च न्यायालय देशातील २५वे उच्च न्यायालय आहे.

न्या. अभय श्रीनिवास ओका कर्नाटक उच्च न्यायालयाचे नवीन मुख्य न्यायाधीश

- कर्नाटक उच्च न्यायालयाचे नवीन मुख्य न्यायाधीश अभय श्रीनिवास ओका यांनी आपल्या पदाची शपथ घेतली. कर्नाटकचे राज्यपाल वज्रभाई आर. वेला यांनी राजभवनात न्यायमूर्ती ओका यांना शपथ दिली.
- जानेवारी २०१९ मध्ये कर्नाटकचे तत्कालीन मुख्य न्यायाधीश दिनेश महेश्वरी यांची सर्वोच्च न्यायालयात न्यायाधीश म्हणून नियुक्ती झाल्यामुळे हे पद रिक्त झाले होते.
- त्यानंतर या पदावर न्यायमूर्ती एल नारायण स्वामी यांची काळजीवाहू मुख्य न्यायाधीश म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती.
- ३० एप्रिल २०१९ रोजी सर्वोच्च न्यायालयाच्या कोलॅजियमच्या शिफारशीनुसार न्यायाधीश अभय श्रीनिवास ओका यांची कर्नाटक उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून नियुक्ती करण्यात आली.

न्यायमूर्ती अभय श्रीनिवास ओका

- ५८ वर्षीय अभय श्रीनिवास ओका यांनी १९८३ साली महाराष्ट्रातील ठाणे जिल्हा न्यायालयात आपली कारकीर्द सुरु केली.
- १९८५-८६ दरम्यान त्यांनी व्ही.पी.टिपणीस यांच्या कार्यालयात काम केले. व्ही.पी.टिपणीस हे माजी लोकायुक्त आणि मुंबई उच्च न्यायालयाचे माजी न्यायाधीश होते.
- ऑगस्ट २००३ मध्ये त्यांना मुंबई उच्च न्यायालयात अतिरिक्त न्यायाधीश म्हणून नियुक्त करण्यात आले. नोव्हेंबर २००५ मध्ये त्यांना स्थायी न्यायाधीश म्हणून बढती देण्यात आली.
- कर्नाटक उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून नियुक्ती होण्यापूर्वी ते मुंबई उच्च न्यायालयाचे दुसरे सर्वात वरिष्ठ न्यायाधीश होते.

जगजीत पवाडिया आंतरराष्ट्रीय मादक पदार्थ नियंत्रण मंडळावर पुनर्निर्वाचित

- भारताच्या जगजीत पवाडिया यांना संयुक्त राष्ट्रांची एजेंसी आंतरराष्ट्रीय मादक पदार्थ नियंत्रण मंडळावर (INCB: International Narcotics Control Board) पुनर्निर्वाचित करण्यात आले आहे.
- पवाडिया २०१५ पासून या मंडळाच्या सदस्या आहेत. त्यांच्या सध्याचा कार्यकाळ २०२० पर्यंत होता. या निवडणुकीत त्यांना ५४ पैकी ४४ मते मिळाली.
- १९५४ मध्ये जन्मलेल्या पवाडिया यांनी १९८८ मध्ये दिल्ली विद्यापीठातून कायद्याची पदवी प्राप्त केली आहे. त्यानंतर त्यांनी लोक प्रशासन विषयामध्ये मास्टर डिप्लोमा केला आहे.
- २०१५ मध्ये त्या आंतरराष्ट्रीय नार्कोटिक्स कंट्रोल बोर्डचे सदस्या झाल्या. त्यांनी ३५ वर्षे भारतीय महसूल सेवेमध्ये अनेक वरिष्ठ पदांवर कार्य केले आहे.
- नारकोटिक्स ड्रग्स, व्हिएना आयोगामध्ये त्या भारतीय प्रतिनिधी मंडळाच्या सदस्याही होत्या. त्यांनी भारताच्या नार्कोटिक्स कमिशनर आणि सेंट्रल ब्युरो ऑफ नार्कोटिक्समध्येही कार्य केले आहे.

आंतरराष्ट्रीय मादक पदार्थ नियंत्रण मंडळ

- INCB: International Narcotics Control Board
- आंतरराष्ट्रीय मादक पदार्थ नियंत्रण मंडळ एक अर्धन्यायिक मंडळ आहे, ते मादक पदार्थावर लादलेल्या निर्बंधांचे परीक्षण करते. याचे १३ सदस्य आहेत.
- याची सुरुवात १९०९ साली शांघाय येथील आंतरराष्ट्रीय अफीम आयोगासह झाली होती, हे जगातील पहिले आंतरराष्ट्रीय मादक पदार्थावरील संमेलन होते.

भारतीय फुटबॉल संघाच्या प्रशिक्षकपदी इगॉर स्टिमेंक

- भारतीय फुटबॉल महासंघाने भारतीय फुटबॉल संघाच्या प्रशिक्षकपदी क्रोएशियाच्या इगॉर स्टिमेंक यांची निवड केली आहे. आगामी २ वर्षांसाठी स्टिमेंक भारतीय संघाचे प्रशिक्षक असतील.
- जानेवारी २०१९ मध्ये एएफसी आशियाई चषक स्पर्धेतील गच्छंतीनंतर स्टिफन कॉन्स्टन्टाइन यांनी भारतीय संघाच्या मुख्य प्रशिक्षकपदाचा राजीनामा दिला होता. त्यांची जागा आता स्टिमेंक घेतील.
- स्टिमेंक यापूर्वी क्रोएशियन संघाचे प्रशिक्षक होते. आपल्या संघाला २०१४ च्या फिफा विश्वचषकासाठी पात्रता मिळवून देण्यात स्टिमेंक यशस्वी झाले होते.
- ५१ वर्षीय इगॉर १९९८ च्या विश्वचषक स्पर्धेत खेळले असून क्रोएशियाने त्यावेळी तिसऱ्या क्रमांकापर्यंत झेप घेतली होती. ही स्पर्धा फ्रान्समध्ये झाली होती.
- स्टिमेंक यांनी सेंटर-बॅक म्हणून खेळताना १९९० ते २००२ दरम्यान क्रोएशियातर्फे ५३ सामने खेळले असून, क्लब फुटबॉलमध्ये त्यांच्या नावावर ३२२ सामने जमा आहेत.
- ते १९९८ च्या विश्वचषकात तिसऱ्या स्थानी झेप घेणाऱ्या क्रोएशियन संघाचे खेळाडू होते. याशिवाय, इंग्लंडमध्ये १९९६ साली संपन्न झालेल्या युरो चषक स्पर्धेत उपांत्यपूर्व फेरीसाठी पात्र ठरलेल्या राष्ट्रीय संघातही त्यांचा समावेश राहिला आहे.
- १९८७ मध्ये २० वर्षांखालील फिफा विश्वचषक जिंकणाऱ्या युगोस्लाव्हिया संघाचेही त्यांनी प्रतिनिधित्व केले होते.
- स्टिमेंक यांना १८ वर्षे प्रशिक्षणाचा उत्तम अनुभव असून प्रशिक्षण, फेररचना आणि खेळाडूंना मायदेशात व विदेशात खेळण्यासाठी स्वतंत्ररित्या तयार करणे, यात त्यांचा हातखंडा आहे.

- ब्राझीलमध्ये संपन्न झालेल्या २०१४ फिफा फुटबॉल विश्वचषक स्पर्धेत क्रोएशियाला पात्रता प्राप्त करून दिली, ही प्रशिक्षक या नात्याने इगॉर यांची सर्वात लक्षवेधी कामगिरी ठरली.
- क्रोएशियाचे प्रशिक्षक म्हणून कार्यरत असताना त्यांनी मॅटो कोव्हासिक, ऍन्टे रेबिक, ऍलेन हॅलिलोव्हिक व इव्हान पेरिसिक यांना पदार्पणाची संधी दिली.
- डॅरिओ सॅना, डॅनिएल सुबॅसिक, इव्हान स्त्रिनिक, कोव्हासिक, पेरिसिक यांच्यासह अन्य खेळाडूंच्या कारकिर्दीला नवी दिशा देण्यातही त्यांनी मोलाचा वाटा उचलला.

अभिनेत्री दिया मिर्झा शाश्वत विकास उद्दिष्टांसाठीची अधिवक्ता

- संयुक्त राष्ट्रसंघाचे सरचिटणीस अँटोनियो गुटेरेस यांनी १७ वैश्विक शाश्वत विकास उद्दिष्टांसाठी काही लोकप्रिय व्यक्तींना अधिवक्ता (अॅडवोकेट) म्हणून नियुक्त केले आहे.
- या व्यक्तींमध्ये यात भारतीय अभिनेत्री दिया मिर्झा आणि अलीबाबाचे प्रमुख जॅक मा यांचा समावेश आहे. शाश्वत विकासाच्या उद्दिष्टांसाठी राजकीय इच्छाशक्ती मजबूत करणे हा त्यामागील उद्देश आहे.
- शाश्वत विकास उद्दिष्टांच्या अधिवक्त्यांमध्ये सरकार, मनोरंजन, शिक्षण, क्रीडा, व्यवसाय व इतर संस्थांमधील लोक समाविष्ट आहेत.
- वैश्विक शाश्वत विकास उद्दिष्टांचे अधिवक्ता अशा लोकप्रिय व्यक्तींना बनविण्यात आले आहे, जे या उद्दिष्टांबाबत जागरूकता निर्माण करतील आणि ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी प्रेरणादायी कार्ये करतील.
- नव्याने नियुक्त केलेले शाश्वत विकास उद्दिष्टांचे अधिवक्ते: क्वीन मॅथिल्ड, रिचर्ड कर्टिस, शेख मोजा, नादिया मुराद, जेफ्रे साक्स इत्यादी.

शाश्वत विकास उद्दिष्टे

- २५ सप्टेंबर २०१५ रोजी संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेने व जागतिक नेत्यांनी एकूण १७ उद्दिष्टे असणारा २०३० साठीचा शाश्वत विकास अजेंडा स्वीकारला.
- ही १७ उद्दिष्टे व त्यांतर्गत असणारी १६९ छोटी ध्येये सदस्य राष्ट्रांनी २०१६ ते २०३० या कालावधीत साध्य करायची आहेत.
- ही १७ उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे:
 - सर्व प्रकारच्या गरिबीचे निर्मूलन करणे.
 - भूक संपवणे, अन्न सुरक्षा व सुधारित पोषणआहार उपलब्ध करून देणे आणि शाश्वत शेतीला प्राधान्य देणे.
 - आरोग्यपूर्ण आयुष्य सुनिश्चित करणे व सर्व वयोगटातील नागरिकांचे कल्याण साधणे.
 - सर्वसमावेशक व गुणवत्तापूर्ण शिक्षण उपलब्ध करणे.
 - लिंगभावाधिष्ठित समानता व महिला आणि मुलींचे सक्षमीकरण साधणे.
 - पाण्याची व स्वच्छतेच्या संसाधनाची उपलब्धता सुनिश्चित करणे.
 - सर्वाना अल्पखर्चीक विश्वासाह, शाश्वत आणि आधुनिक ऊर्जा साधने उपलब्ध करून देणे.
 - शाश्वत, सर्वसमावेशक आर्थिक वाढ आणि उत्पादक रोजगार उपलब्ध करणे.
 - पायाभूत सोयीसुविधांची निर्मिती करणे, सर्वसमावेशक आणि शाश्वत औद्योगिकीकरण करणे आणि कल्पकतेला वाव देणे.
 - विविध देशांमधील असमानता दूर करणे.
 - शहरे आणि मानवी वस्त्या, अधिक समावेशक, सुरक्षित, संवेदनशील आणि शाश्वत करणे.
 - उत्पादन आणि उपभोगाच्या पद्धती शाश्वत रूपात आणणे.
 - हवामान बदल आणि त्याच्या दुष्परिणामांना रोखण्यासाठी त्वरित उपाययोजना करणे.
 - महासागर व समूहांचे संवर्धन करणे तसेच त्यांच्याशी संबंधित संसाधनांचा शाश्वतपणे वापर करणे.
 - परिस्थितिकीय व्यवस्थांचा (Ecosystem) शाश्वत पद्धतीने वापर करणे. वनांचे शाश्वत व्यवस्थापन, वाळवंटीकरणाशी मुकाबला करणे, जमिनीचा कस कमी होण्याची प्रक्रिया आणि जैवविविधतेची हानी रोखणे.
 - शांततापूर्ण आणि सर्वसमावेशक समाजव्यवस्थांना प्रोत्साहन देणे. त्यांची शाश्वत विकासाच्या दिशेने वाटचाल निश्चित करणे, सर्वांची न्यायापर्यंत पोहोच स्थापित

करण्यासाठी विविध पातळ्यांवर परिणामकारक, उत्तरदायी आणि सर्वसमावेशक संस्था उभ्या करणे.

- चिरस्थायी विकासासाठी वैश्विक भागीदारी निर्माण व्हावी यासाठी अंमलबजावणीची साधने विकसित करणे.

जनरल टॉड वॉल्टर्स यांची नाटोच्या SACEUR पदावर नियुक्ती

- अमेरिकेच्या वायुसेनेचे जनरल टॉड वॉल्टर्स यांना नाटो लष्करी संघटनेचे युरोपातील सर्वोच्च सैन्य अधिकारी (Supreme Allied Commander Europe) म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे. ते युरोपातील अमेरिकन सैन्याचेही नेतृत्व करतील.
- त्यांनी जनरल कर्टिस एम. स्कापेरोटी यांची जागा घेतली. जनरल वॉल्टर्स यांचा कार्यकाळ २ ते ३ वर्षे असण्याची शक्यता आहे.
- टॉड वॉल्टर्स हे एक माजी अमेरिकन वैमानिक आहेत. त्यांनी कमांडर म्हणून अमेरिकी वायुसेनेसाठी युरोप, आफ्रिका, अफगाणिस्तान, इराक या देशांमध्ये सेवा बजावली आहे.

Supreme Allied Commander Europe (SACEUR)

- SACEUR हा नाटोच्या अलाईड कमांड ऑपरेशन्सचा (ACO) कमांडर असतो. याशिवाय तो सुप्रीम हेडक्वार्टर्स अलाईड पॉवर्स युरोपचाही (SHAPE) देखील प्रमुख असतो. SHAPE हे ACOचे मुख्यालय आहे.
- नाटोच्या अध्यक्षांनंतर हे नाटोमधील सर्वोच्च लष्करी पद आहे. आतापर्यंत या पदावर केवळ अमेरिकी व्यक्तीची निवड करण्यात आली आहे.
- हे जगातील सर्वात आढानात्मक आणि अतिशय महत्त्वपूर्ण पद आहे.

नाटो (नॉर्थ अटलांटिक ट्रीटी ऑर्गनायझेशन)

- स्थापना: ४ एप्रिल १९४९
- मुख्यालय: ब्रुसेल्स, बेल्जियम
- ही जगातील २९ अमेरिकन व युरोपियन देशांचा सहभाग असलेली एक लष्करी संघटना आहे. नाटोची स्थापना ४ एप्रिल १९४९ रोजी १२ राष्ट्रांनी केली. २०१७मध्ये मॉंटेनेग्रो हा देश नाटोमध्ये सहभागी होऊन नाटोची सदस्य संख्या २९ झाली होती.
- सोव्हिएत रशियाविरोधी संरक्षक योजनेचा भाग म्हणून १२ अमेरिकन व युरोपियन राष्ट्रांनी ४ एप्रिल १९४९ रोजी स्वाक्षरी केलेल्या उत्तर अटलांटिक कराराची अंमलबजावणी ही संघटना करते.
- नाटोच्या सर्व सदस्यांचा एकत्रित सैन्य खर्च जगातील एकूण संरक्षण खर्चाच्या ७० टक्क्यांपेक्षा अधिक आहे. जगाच्या एकूण लष्करी खर्चाच्या ५० टक्के हिस्सा एकटा अमेरिका खर्च करतो. तर ब्रिटन, फ्रांस, जर्मनी आणि इटली हे देश १५ टक्के लष्करी खर्च करतात.
- उत्तर अटलांटिक प्रदेशातील राष्ट्रांमध्ये राजकीय स्वातंत्र्य, समान संस्कृती व आर्थिक स्थैर्य निर्माण करून सहकार्याच्या तत्वाचा प्रसार करणे व त्यासाठी आक्रमकांचा सामुदायिक प्रतिकार करणे व सभासद राष्ट्रांना संरक्षण देणे, या गोष्टी सर्व सदस्य राष्ट्रांवर बंधकारक आहेत.

सुभाषचंद : इरिट्रियातील भारताचे नवीन राजदूत

- सुभाषचंद यांची इरिट्रिया देशातील भारताचे नवीन राजदूत म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे. यापूर्वी ते अबुजा येथे भारताचे उप-उच्चायुक्त म्हणून कार्यरत होते.
- इरिट्रिया हा पूर्व आफ्रिकेतील एक छोटा देश आहे. अस्मारा इरिट्रियाची राजधानी व सर्वात मोठे शहर आहे. इरिट्रियाचे क्षेत्रफळ १,१७,६०० चौकिमी आहे.
- पूर्वी इरिट्रिया इथियोपियाचा प्रांत होता. १९९३मध्ये दीर्घ संघर्षानंतर इरिट्रिया इथियोपियापासून अलग होऊन स्वतंत्र झाला.
- यानंतर १९९८मध्ये दोन्ही देशांमध्ये युद्ध सुरू झाले, ज्यामध्ये ८० हजारपेक्षा जास्त लोक मारले गेले.
- युद्धाच्या दोन वर्षांनंतर शांतता करारावर स्वाक्षरी करण्यात आली. परंतु नंतर इथियोपियाने या कराराचे पालन करण्यास नकार दिला.
- इरिट्रियाच्या स्वातंत्र्यानंतर दोन्ही देशांमधील संबंध अतिशय तणावपूर्ण राहिले आहेत.

महाराष्ट्राच्या मुख्य सचिवपदी अजोय मेहता यांची नियुक्ती

- मुंबई महापालिकेचे आयुक्त अजोय मेहता यांची महाराष्ट्राच्या मुख्य सचिवपदी नियुक्ती करण्यात आली आहे. लोकसभा निवडणुकीची आचारसंहिता लागू असल्यामुळे निवडणूक आयोगाकडून मेहतांच्या नियुक्तीला मंजुरी घेण्यात आली.
- अजोय मेहता यांची सेवाज्येष्ठतेनुसार मुख्य सचिवपदी वर्णी लागली आहे. राज्याचे विद्यमान मुख्य सचिव यु. पी. एस. मदान यांच्याकडून मेहता पदाची सूत्रे स्वीकारणार आहेत.
- मुंबई महापालिकेच्या इतिहासात सर्वाधिक काळ म्हणजे ४ वर्षांहून अधिक काळ आयुक्त पदावर राहण्याचा विक्रम अजय मेहतांनी केला आहे.
- अजय मेहता १९८४च्या बॅचचे सनदी अधिकारी असून, ते सप्टेंबरमध्ये निवृत्त होणार आहेत. तथापि विधानसभा निवडणुकीच्या तोंडावर त्यांना मुदतवाढ दिली जाऊ शकते.
- मेहता यांनी बनारस हिंदू विद्यापीठातून स्थापत्य अभियांत्रिकीची पदवी प्राप्त केली आहे. तर ब्रिटनमधून एम.बी.ए. (वित्त) ही पदव्युत्तर पदवी प्राप्त केली आहे. मुंबई विद्यापीठातून त्यांनी कायद्याची पदवीही (एल.एल.बी.) प्राप्त केली आहे.
- मदान यांनी २३ मार्च २०१९ रोजी मुख्य सचिवपदाची सूत्रे हाती घेतली होती. मदान ऑक्टोबर २०१९ मध्ये निवृत्त होणार होते. मात्र, तत्पूर्वी त्यांनी स्वेच्छानिवृत्तीचा निर्णय घेतला.
- या निर्णयानंतर मदान यांची मुख्यमंत्र्यांचे मुख्य सल्लागार म्हणून नेमणूक करण्यात येणार आहे. याशिवाय त्यांची अन्य सरकारी यंत्रणेवर नियुक्ती केली जाण्याची शक्यता आहे.

मुंबई महापालिका आयुक्तपदी प्रवीण परदेशी

- अजोय मेहता यांची राज्याच्या मुख्य सचिवपदी नियुक्ती झाल्यानंतर रिक्त झालेल्या मुंबई महापालिका आयुक्तपदी अतिरिक्त मुख्य सचिव प्रवीण परदेशी यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- मुख्यमंत्र्यांच्या विश्वासातील अधिकारी प्रवीण परदेशी हे १९८५च्या बॅचचे आयएएस अधिकारी आहेत. परदेशी यांनी मुख्यमंत्री कार्यालयाआधी वन, पर्यावरण, अर्थ, नगर विकास व महसूल अशा विविध विभागांत जबाबदारी यशस्वीपणे सांभाळलेली आहे.
- १९९३मध्ये लातूरमध्ये भूकंप झाला होता तेव्हा परदेशी लातूरचे जिल्हाधिकारी होते. तेव्हा त्यांनी जो कामाचा धडाका दाखवला होता त्याची देशभरात प्रशंसा करण्यात आली होती. सुसंवाद साधणारा आणि कुशल प्रशासकीय अधिकारी म्हणून परदेशी यांची ओळख आहे.
- परदेशी यांच्या जागी मुख्यमंत्री कार्यालयाचे प्रमुख म्हणून आता भूषण गगराणी यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

न्या. मदन लोकुर यांची फिजीच्या सर्वोच्च न्यायालयात नियुक्ती

- भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाचे माजी वरिष्ठ न्यायाधीश मदन भीमराव लोकुर यांना फिजी देशाच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या नॉन-रेसिडेंट पॅनलमध्ये ३ वर्षांच्या कालावधीकरिता नियुक्त करण्यात आले आहे.
- ते डिसेंबर २०१८मध्ये भारतीय सर्वोच्च न्यायालयातून वरिष्ठ न्यायाधीश म्हणून सेवानिवृत्त झाले होते. फिजीच्या सरन्यायाधीशांनी त्यांना फिजीच्या सर्वोच्च न्यायालयात सामील होण्यासाठी निमंत्रित केले होते.
- यापूर्वी फिजीने ऑस्ट्रेलिया, न्यूजीलंड, श्रीलंका, सिंगापुर, दक्षिण आफ्रिकेतून नॉन-रेसिडेंट पॅनलसाठी न्यायाधीशांना आमंत्रित केले आहे.

मदन भीमराव लोकुर

- मदन भीमराव लोकुर यांनी दिल्लीतील मॉडर्न स्कूल आणि सेंट स्टीफन्स कॉलेज येथून शिक्षण घेतले आहे.
- १९७७मध्ये त्यांनी वकील म्हणून कारकीर्दीस प्रारंभ केला. नागरी, गुन्हेगारी, संवैधानिक, महसूल आणि सेवा नियमांच्या संदर्भात त्यांना दांडगा अनुभव आहे.
- जुलै १९९८ ते फेब्रुवारी १९९९ या कालावधीत त्यांनी भारताचे सॉलिसिटर जनरल म्हणून कार्य केले. फेब्रुवारी १९९९मध्ये त्यांना दिल्ली उच्च न्यायालयात अतिरिक्त न्यायाधीश म्हणून नियुक्त करण्यात आले.
- जून २०१० ते जून २०१२ या कालावधीत त्यांनी प्रथम गुवाहाटी आणि त्यानंतर आंध्रप्रदेश उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून काम केले.

- जून २०१२मध्ये त्यांना सर्वोच्च न्यायालयात न्यायाधीश म्हणून नेमण्यात आले. ऑक्टोबर २०१८मध्ये राष्ट्रीय कायदेशीर सेवा प्राधिकरणाच्या (नालसा) कार्यकारी अध्यक्षपदी त्यांची नियुक्ती करण्यात आली होती.

संजीव पुरी यांची आयटीसीच्या अध्यक्षपदी नियुक्ती

- आयटीसी समूहाचे सध्याचे व्यवस्थापकीय संचालक संजीव पुरी यांची आता कंपनीचे व्यवस्थापकीय संचालक व अध्यक्ष अशा दोन्ही पदांवर नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- आयटीसी समूहाचे माजी दिवंगत अध्यक्ष योगेश चंदर देवेश्वर ऊर्फ योगी देवेश्वर यांचे ११ मे रोजी अल्पशा आजाराने निधन झाले होते. ते आयटीसीचे सर्वाधिक काळ अध्यक्ष राहिलेले व्यक्ती आहेत.
- देवेश्वर हे रिझर्व्ह बँकेच्या मध्यवर्ती मंडळावर संचालकही होते. २०११ मध्ये केंद्र सरकारने पद्मभूषण देऊन त्यांचा गौरव केला होता.
- देवेश्वर हे २०१७मध्ये कंपनीच्या कार्यकारी अध्यक्षपदावरून पायउतार झाले. मात्र आयटीसी समूहाचे अकार्यकारी अध्यक्षपद त्यांच्याकडेच होते.
- २०१७नंतर आयटीसी समूहाने उत्तराधिकारी नियोजनाचा भाग म्हणून कार्यकारी अध्यक्षपद व मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सीईओ) अशा दोन पदांमध्ये विभाजित केले. त्यानंतर देवेश्वर यांनी संजीव पुरी यांच्या नेतृत्वाखालील कार्यकारी व्यवस्थापनास वेळोवेळी मार्गदर्शन केले.

संजीव पुरी

- संजीव पुरी यांनी आयआयटी कानपूर आणि व्हार्टन स्कूल ऑफ बिझिनेसमधून आपले शिक्षण पूर्ण केले आहे. १९८६मध्ये ते आयटीसीमध्ये रुजू झाले.
- २०१५पासून ते कंपनीच्या संचालक मंडळावर आहेत. फेब्रुवारी २०१७मध्ये त्यांना कंपनीचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सीईओ) म्हणून नियुक्त करण्यात आले.

आयटीसी

- ही एक बहुराष्ट्रीय कंपनी आहे. पूर्वी इंडियन टोबॅको कंपनी असे नाव असलेली आयटीसी लिमिटेड ही तंबाखूजन्य उत्पादनांमध्ये भारतातील सर्वात मोठी कंपनी आहे.
- तिचे मुख्यालय कोलकाता (पश्चिम बंगाल) येथे आहे. या कंपनीची स्थापना १९१० साली झाली. या कंपनीचे बाजार भांडवल ५० अब्ज डॉलर्स आहे.
- २०१८मध्ये आयटीसीचा महसूल ४७,७६२ कोटी रुपये होता आणि या कंपनीत ३० हजार कर्मचारी काम करत होते.
- सद्यस्थितीत आयटीसीची अन्नपदार्थ, वैयक्तिक निगा, कपडे, सिगारेट, हॉटेल, कृषी उद्योग, माहिती तंत्रज्ञान अशा विविध क्षेत्रांमध्ये उत्पादने आहेत.

एनबीएसएच्या अध्यक्षपदी न्या. ए. के. सिक्री यांची नियुक्ती

- सर्वोच्च न्यायालयाचे माजी न्यायाधीश न्या. ए. के. सिक्री यांची न्यूज ब्रॉडकास्टर्स असोसिएशनकडून (NBA) समाचार प्रसारण व मानक प्राधिकरणाचे (NBSA) अध्यक्ष म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- ते एनबीएसएचे सध्याचे अध्यक्ष (निवृत्त) न्यायाधीश आर. व्ही. रवींद्रन यांची जागा घेतील. रवींद्रन यांचा कार्यकाळ २५ मे रोजी संपणार आहे. २६ मे २०१९ पासून सिक्री पदभार स्वीकारतील.
- न्यायमूर्ती सिक्री यांनी १९७७ साली दिल्लीमध्ये वकील म्हणून कारकीर्द सुरु केली. १९९९ साली ते दिल्ली उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश बनले.
- २०११ मध्ये थोड्या कालावधीसाठी ते दिल्ली उच्च न्यायालयात काळजीवाहू मुख्य न्यायाधीश बनले. पुढे २०१२ मध्ये ते पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश झाले.
- २०१३मध्ये त्यांची नियुक्ती सर्वोच्च न्यायालयात न्यायाधीश म्हणून करण्यात आली. ६ मार्च २०१९ रोजी ते सर्वोच्च न्यायालयातून निवृत्त झाले.

समाचार प्रसारण व मानक प्राधिकरण

- NBSA : News Broadcasting Standards Authority
- हे एक स्वायत्त प्राधिकरण असून, ते समाचार वाहिण्यांच्या नियमनाचे कार्य करते. या

प्राधिकरणाची स्थापना न्यूज ब्रॉडकास्टर्स असोसिएशनने (एनबीए) केली होती.

- समाचार प्रसारणाच्या (न्यूज ब्रॉडकास्टिंग) मानकांमध्ये सुधारणा करणे आणि २००७ मध्ये स्वीकृत केलेल्या 'कोड ऑफ एथिक्स'चे (शिष्टाचार) पालन सुनिश्चित करणे, हा या प्राधिकरणाच्या स्थापनेचा हेतू आहे.
- हे एखाद्या सदस्य प्रसारकाविरोधात केलेल्या तक्रारींवर निर्णय देते. एनबीएसए एखाद्या प्रसारकाला नियमांचे उल्लंघन करीत असल्यास चेतावणी देऊ शकते किंवा शिक्षाही करू शकते.
- नियमांचे पालन न करणाऱ्या प्रसारकाकाला एनबीएसए १ लाख रुपयांपर्यंत दंड ठोठावू शकते.

पुरस्कार व सन्मान

विंग कमांडर अभिनंदन यांच्या सन्मानार्थ 'फाल्कन स्लेयर' पॅच

- विंग कमांडर अभिनंदन वर्तमान यांच्या शौर्याला सलाम करण्यासाठी त्यांच्या मिग-२१ बायसन ५१ स्वचाइनने 'फाल्कन स्लेयर' हा नवीन पॅच वापरायला सुरुवात केली आहे.
- २७ फेब्रुवारीच्या सकाळी झालेल्या हवाई संघर्षात अभिनंदन वर्तमान यांनी पाकिस्तानचे अत्याधुनिक एफ-१६ फायटर विमान पाडले होते.
- त्याची आठवण म्हणून अभिनंदन यांच्या युनिटने या पॅचचा वापर सुरु केला आहे. फाल्कन स्लेयर आणि ॲमराम डॉजर्स असे या पॅचवर लिहिले आहे.
- हवाई संघर्षाच्यावेळी पाकिस्तानी एफ-१६ ने डागलेली चार ते पाच एआयएम-१२० ॲमराम मिसाइल मिग-२१ बायसनने चुकवली होती. त्यामुळे ॲमराम डॉजर्स असे या पॅचवर लिहिले आहे.

अभिनंदन वर्तमान

- पाकिस्तानमधील बालाकोट येथे असलेल्या दहशतवाद्यांच्या तळावर भारतीय हवाई दलाने एअर स्ट्राइक केला होता. त्यानंतर दुसऱ्या दिवशी पाकिस्तानने विमाने पाठवून भारताला प्रत्युत्तर देण्याचा प्रयत्न केला होता. मात्र भारतीय हवाई दलाने हा हल्ला हाणून पाडला होता.
- त्यावेळी झालेल्या हवाई चकमकीत विंग कमांडर अभिनंदन यांनी आपल्या अतिशय जुन्या मिग-२१ विमानाने पाकिस्तानचे अत्याधुनिक एफ-१६ विमान पाडले होते.
- त्यादरम्यान अभिनंदन यांचे विमानही दुर्घटनाग्रस्त झाले आणि ते पाक-व्याप्त काश्मीरमध्ये कोसळले. त्यानंतर त्यांना पाकिस्तानी सैन्याने अटक केली होती.
- २७ फेब्रुवारीला पाकिस्तानच्या कचाट्यात सापडलेल्या अभिनंदन यांच्या सुटकेसाठी भारत सरकारने पाकिस्तानवर जगभरातून दबाव आणला. यानंतर १ मार्चला त्यांची सुटका झाली. वाघा बॉर्डरवरून ते मायदेशी परतले.
- त्यांनी गाजवलेल्या मर्दुमकीसाठी वीरचक्र देण्यात यावे, अशी शिफारस हवाई दलाकडून करण्यात आली आहे.

सिएट क्रिकेट रेटिंग पुरस्कार २०१९

- अलीकडेच मुंबईमध्ये सिएट क्रिकेट रेटिंग पुरस्कारांची घोषणा करण्यात आली. या पुरस्कार सोहळ्यात २०१८-१९ या कालावधीत सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या खेळाडूंना पुरस्कार देण्यात आले.
- माजी क्रिकेटपटू मोहिंदर अमरनाथ यांना जीवनगौरव पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. १९८३च्या विश्वविजेत्या संघात त्यांचा समावेश होता. त्या स्पर्धेत भारताच्या विजयामध्ये अमरनाथ यांनी मोलाचा वाटा उचलला होता होता.
- भारतीय संघाचा कर्णधार विराट कोहलीला यंदा सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय क्रिकेटपटू आणि सर्वोत्तम फलंदाज असे २ पुरस्कार मिळाले.

पुरस्कार विजेत्यांची यादी

- जीवनगौरव पुरस्कार : मोहिंदर अमरनाथ
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय क्रिकेटपटू : विराट कोहली
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय फलंदाज : विराट कोहली
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय गोलंदाज : जसप्रीत बुमराह

- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय कसोटीपटू : चेतेश्वर पुजारा
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय एकदिवसीय क्रिकेटपटू : रोहित शर्मा
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय टी-२० क्रिकेटपटू : ऍरॉन फिंच
- उल्लेखनीय कामगिरी : कुलदीप यादव
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय टी-२० गोलंदाज : रशीद खान
- सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय महिला क्रिकेटपटू : स्मृती मंधाना
- सर्वोत्तम देशांतर्गत खेळाडू : आशुतोष अमन
- सर्वोत्तम युवा (कनिष्ठ) क्रिकेटपटू : यशस्वी जैस्वाल

ए. एस. किरण कुमार यांना फ्रान्सचा सर्वोच्च नागरी सन्मान

- भारतीय अवकाश संशोधन संस्था इस्रोचे माजी अध्यक्ष ए. एस. किरण कुमार यांना 'शेवलिएर डी लॉर्ड नॅशनल डी ला लिजन डी ऑनर' हा फ्रान्सचा सर्वोच्च नागरी सन्मान प्रदान करण्यात आला आहे.
- भारत आणि फ्रान्समधील अवकाश संशोधनाच्या कार्यामध्ये प्रमुख भूमिका पार पाडल्याबद्दल किरण कुमार यांना हा पुरस्कार देण्यात आल्याचे फ्रान्सकडून सांगण्यात आले आहे. ते २०१५-२०१८ या दरम्यान इस्रोचे अध्यक्ष होते.
- फ्रान्सच्या राष्ट्रपतींच्या वतीने भारतातील फ्रान्सचे राजदूत ॲलॅक्झांडर जिगलर यांनी दिल्लीमधील फ्रान्सच्या दुतावासात हा पुरस्कार किरण कुमार यांना प्रदान केला.

ए. एस. किरण कुमार

- ए. एस. किरण कुमार यांचा जन्म २२ ऑक्टोबर १९५२ रोजी कर्नाटकमध्ये झाला. त्यांनी इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ सायन्स (बंगळूरू) येथून आपले शिक्षण पूर्ण केले.
- २०१५ ते २०१८ या काळात ते इस्रोचे अध्यक्ष होते. चांद्रयान-१ व मंगलयान यांच्यासह अशा अनेक महत्वाच्या मोहिमांमध्ये त्यांचा मोठा वाटा आहे.
- त्यांनी अहमदाबादमधील स्पेस ॲप्लिकेशन्स सेंटरचे संचालक म्हणूनही काम केले होते. २०१४मध्ये त्यांना पद्मश्री पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले होते.

लीजन डि ऑनर

- हा फ्रान्सचा सर्वोच्च नागरी सन्मान आहे. नेपोलियन बोनापार्टने हा सन्मान १८०२मध्ये सुरु केला. हा सन्मान फ्रान्सच्या प्रगतीमध्ये हातभार लावणाऱ्या कोणत्याही देशाच्या नागरिकाला दिला जातो.
- या सन्मानाच्या ५ श्रेणी पुढीलप्रमाणे: शेवलिएर (योद्धा), ऑफिसिएर (ऑफिसर), कॉमोडोर (कमांडर), ग्रँड ऑफिसिएर (ग्रँड ऑफिसर) आणि ग्रँड क्रॉइक्स (ग्रँड क्रॉस).
- यापूर्वी अमर्त्य सेन, पंडित रवी शंकर, झुबिन मेहता, लता मंगेशकर, जेआरडी टाटा, रतन टाटा, सौमित्र चॅटर्जी, शाहरुख खान, अमिताभ बच्चन व अझीम प्रेमजी या भारतीयांना हा सन्मान देण्यात आला आहे.

निलीना एम. एस. यांना एसीजे पुरस्कार २०१८ जाहीर

- मार्च २०१८मध्ये 'द कॅरारॉन' मासिकामध्ये प्रकाशित झालेल्या निलीना एम. एस. लिखित 'कोलगेट २.०' हे शीर्षक असलेल्या लेखाला अन्वेषण पत्रकारितेसाठीचा 'एसीजे पुरस्कार २०१८' मिळाला आहे.
- हा लेख कुप्रसिद्ध कोळसा घोटाळ्याशी संबंधित असून, या लेखामध्ये छत्तीसगडमधील कोळसा खाण वाटपाबाबत अन्वेषण करण्यात आले आहे.
- या लेखामध्ये जंगलतोड, लोकांचे पुनर्वसन, जीवितहानी आणि आदिवासींना नाकारण्यात आलेला वन अधिकार या सर्व बाबींचे सखोल पुनरावलोकन केले आहे.
- हा लेख अन्वेषण पत्रकारितेचे सर्वोत्कृष्ट उदाहरण आहे.

अन्वेषण पत्रकारितेसाठीचा एसीजे पुरस्कार

- या पुरस्काराची स्थापना आशियाई पत्रकारिता महाविद्यालयाद्वारे (एशियन कॉलेज ऑफ जर्नलिझम) मिडिया डेव्हलपमेंट फाउंडेशनच्या सहाय्याने करण्यात आली होती.
- जनहितासाठीच्या पत्रकारितेचा प्रसार करण्यासाठी भारतीय पाठक, वाचक आणि प्रेक्षकांसाठी निर्माण केलेल्या उत्कृष्ट अन्वेषण पत्रकारितेला मान्यता आणि प्रोत्साहन देण्याचे कार्य ही संस्था

करते.

- प्रशस्तीपत्र, मानचिन्ह आणि २ लाख रुपये असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

जी. डी. रॉबर्ट गोवेंदर यांना व्ही. के. कृष्ण मेनन पुरस्कार

- भारतीय वंशाचे दक्षिण आफ्रिकन पत्रकार जी. डी. रॉबर्ट गोवेंदर यांना २०१९ या वर्षासाठीच्या व्ही. के. कृष्ण मेनन पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.
- उत्कृष्ट पत्रकारितेसाठी त्यांना हा पुरस्कार मरणोत्तर देण्यात आला आहे. भारतीय राजकारणी व्ही. के. कृष्ण मेनन यांच्या १२३ व्या जयंतीच्या निमित्ताने व्ही. के. कृष्ण मेनन फाऊंडेशनने त्यांना या पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.
- व्ही. के. कृष्ण मेनन फाऊंडेशन ही संस्था निरक्षरता, दारिद्र्य यांच्या निर्मूलनासाठी व धर्म निरपेक्षतेच्या प्रसारासाठी कार्य करते.

व्ही. के. कृष्ण मेनन

- वेंगळील कृष्णन कृष्ण मेनन (जन्म: ३ मे १८९६) हे काँग्रेस पक्षाचे नेते होते. ते १९४७ ते १९५२ या काळात भारताचे इंग्लंडमधील राजदूत होते.
- ते १९५३ मध्ये राज्यसभेवर निवडून गेले आणि फेब्रुवारी १९५६ मध्ये त्यांचा जवाहरलाल नेहरूंच्या मंत्रीमंडळात समावेश झाला.
- ते १९५७ मध्ये तत्कालीन मुंबई प्रांतातील उत्तर मुंबई लोकसभा मतदारसंघातून लोकसभेवर निवडून गेले.
- त्यांनी संयुक्त राष्ट्रांच्या सुरक्षा परिषदेत भारताची काश्मीर प्रश्नावर बाजू मांडायला केलेले २३ जानेवारी १९५७ रोजी केलेले ८ तासांचे भाषण संयुक्त राष्ट्रांच्या इतिहासातील आजपर्यंत सर्वात जास्त चाललेले भाषण आहे.
- एप्रिल १९५८ मध्ये त्यांची भारताचे संरक्षणमंत्री म्हणून नियुक्ती झाली. १९६२ च्या चीनविरुद्धच्या युद्धात भारताच्या झालेल्या पराभवानंतर सर्वत्र होत असलेल्या टिकेमुळे त्यांना संरक्षणमंत्री पदाचा राजीनामा द्यावा लागला.
- १९६७ च्या लोकसभा निवडणुकीत त्यांचा उत्तर मुंबई लोकसभा मतदारसंघातून पराभव झाला. पण ते १९६९ मध्ये पश्चिम बंगाल राज्यातील मिदनापूर लोकसभा मतदारसंघातून लोकसभेवर निवडून गेले.
- तसेच १९७१ च्या लोकसभा निवडणुकीत ते केरळ राज्यातील तिरुवनंतपुरम लोकसभा मतदारसंघातून लोकसभेवर निवडून गेले. त्यांचे ६ ऑक्टोबर १९७४ रोजी निधन झाले.

संयुक्त राष्ट्रांकडून २ भारतीय शांतता रक्षकांचा सन्मान

- जगभरात शांततेसाठी झटणाऱ्या संयुक्त राष्ट्रांसाठी कर्तव्य बजावत असताना आपल्या जीवाचे बलिदान दिलेल्या २ भारतीयंसह ११५ शांतता रक्षकांचा सन्मान करताना संयुक्त राष्ट्र संघटनेकडून श्रद्धांजली अर्पण करण्यात आली.
- जितेंद्र कुमार व शिखा गर्ग अशी भारतीय शांतता रक्षकांची नावे आहेत. पोलीस अधिकारी जितेंद्र कुमार हे संयुक्त राष्ट्र अर्थात यूएन मिशनअंतर्गत कांगोमध्ये तैनात होते.
- तर भारतीय पर्यावरण, वन व हवामान बदल मंत्रालयाशी संबंधित शिखा गर्ग या यूएन विकास कार्यक्रमांतर्गत सल्लागार म्हणून कामाला होत्या.
- संयुक्त राष्ट्रांचे महासचिव अँतोनिया गुटेरस आणि संयुक्त राष्ट्रांचे उच्च अधिकारी यांनी ४३ देशांच्या या ११५ शांतता रक्षकांना श्रद्धांजली अर्पण केली. यापैकी १०३ जण आफ्रिकी होते.
- जितेंद्र कुमार यांचे निधन जानेवारी २०१९ मध्ये झाले होते. तर शिखा गर्ग यांचे निधन मार्च २०१९ मध्ये इथियोपियन एअरलाईन्सच्या अपघातामध्ये झाले होते.

मायक्रोसॉफ्ट इमॅजिन कप वर्ल्ड चॅम्पियनशिपमध्ये भारतीय संघाला दुसरे स्थान

- ३ भारतीय विद्यार्थ्यांची टीम 'Team Caeli' यांनी मायक्रोसॉफ्ट इमॅजिन कप वर्ल्ड चॅम्पियनशिपमध्ये दुसरा पुरस्कार जिंकला. या टीममध्ये भरत सुंदल, आकाश भदानी आणि वासु कौशिक यांचा समावेश होता.
- या स्पर्धेचे आयोजन सिएटल (अमेरिका) येथे आयोजित केला होता. भारतीय विद्यार्थ्यांच्या संघाला 'Caeli' नामक स्मार्ट स्वयंचलित प्रदूषण रोधी व ड्रग डिलीवरी मास्क विकसित

करण्यासाठी दुसऱ्या क्रमांकाचे पारितोषिक देण्यात आले.

Caeli

- हे मास्क अस्थमा आणि श्वसन रोग असलेल्या लोकांसाठी तयार करण्यात आले आहे.
- हे कोठेही घेऊन जाण्यास सोयीस्कर असून, याच्या औषधाच्या डोसची वेळ ॲपद्वारे निर्धारित केली जाऊ शकते.
- श्वासोच्छवासाला त्रास होऊ लागल्यास याचा इंटेलिजंट मोड सुरु केला जाऊ शकतो, ज्याद्वारे त्वरित रिलीफ औषधे प्रदान केली जातात.
- हे ॲप रिअल टाइममध्ये हवेच्या गुणवत्तेची देखरेख करते. या ॲपद्वारे लोकांना सर्वात कमी प्रदूषण असलेल्या मार्गाबाबत माहितीदेखील मिळते.
- या शोधासाठी Team Caeli ने फेब्रुवारी २०१९ मध्ये सिडनी येथे आयोजित आशियाई प्रादेशिक अंतिम स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला होता.

मायक्रोसॉफ्ट इमॅजिन कप वर्ल्ड चॅम्पियनशिप

- या स्पर्धेचे आयोजन दरवर्षी केले जाते. यामध्ये विद्यार्थ्यांचे संघ सहभागी होतात आणि त्यांच्या कल्पना सादर करतात.
- २०१९ मध्ये अमेरिकेची टीम इजीग्लूकोजने प्रथम स्थान पटकावले. स्क्वाटील ग्लूकोजच्या पातळीवर लक्ष ठेवण्यासाठी विकसित केलेल्या तंत्रज्ञानासाठी त्यांना हा पुरस्कार देण्यात आला.

प्रमोद कुमार मिश्रा यांना सासाकावा पुरस्कार

- संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या आपत्ती जोखीम कपात कार्यालयाने (UNDRR) भारताच्या पंतप्रधानांचे प्रधान सचिव डॉ. प्रमोद कुमार मिश्रा यांना आपत्ती जोखीम कपातीसाठी यावर्षीचा सासाकावा पुरस्कार २०१९ प्रदान करण्यात आला.
- या पुरस्कारांची घोषणा जिनिव्हा (स्वित्झर्लंड) येथे आयोजित आपत्ती जोखीम कपातीसाठीच्या वैश्विक मंचाच्या (GPDRR) ६ व्या सत्रामध्ये करण्यात आली.
- नैसर्गिक आपत्तींनी प्रभावित लोकांना मदत करण्यासाठी केलेल्या अथक प्रयत्नांसाठी सन्मानार्थ डॉ. मिश्रा यांना सासाकावा पुरस्कार दिला गेला आहे.

सासाकावा पुरस्कार

- आपत्ती जोखीम व्यवस्थापन क्षेत्रात संयुक्त राष्ट्रसंघाकडून दिला जाणारा हा सर्वात प्रतिष्ठित आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार आहे.
- संयुक्त राष्ट्रसंघाचे आपत्ती जोखीम कपात कार्यालय (United Nations Office for Disaster Risk Reduction - UNDRR) आणि निपॉन फाऊंडेशन यांच्याद्वारे संयुक्तपणे हा पुरस्कार दिला जातो.
- समाजाच्या सर्व स्तरांमध्ये आपत्ती जोखीम कमी करण्यासाठी कार्य करणाऱ्या व्यक्ती किंवा संस्थांना हा पुरस्कार प्रदान केला जातो.
- या पुरस्कार विजेत्याला ५०,००० डॉलरची रक्कम अनुदान स्वरूपात जाते.
- १९८६ मध्ये निपॉन फाऊंडेशनचे अध्यक्ष यॉर्ची सासाकावा यांनी ३ पुरस्कारांची सुरुवात केली.
 - संयुक्त राष्ट्रसंघाचा (UN) आपत्ती जोखीम कपातीसाठी सासाकावा पुरस्कार.
 - जागतिक आरोग्य संघटनेचे (WHO) सासाकावा आरोग्य पारितोषिक.
 - संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रमाचे (UNEP) सासाकावा पर्यावरण पारितोषिक.
- सासाकावा पुरस्कार २०१९: यावर्षी या पुरस्कारासाठी ३१ देशांमधून ६१ नामांकने संयुक्त राष्ट्रसंघाला प्राप्त झाली होती. 'संवेदनक्षम आणि समावेशक समाजाची बांधणी' (Building Inclusive and Resilient Societies) ही २०१९ च्या सासाकावा पुरस्कारांची मुख्य थीम होती.

आपत्ती जोखीम कपातीसाठीचा वैश्विक मंच

- GPDRR: Global Platform for Disaster Risk Reduction.
- आपत्ती जोखीम कमी करण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांच्या प्रगतीचा आढावा घेण्यासाठी, ज्ञान सामायिक करण्यासाठी आणि नवीनतम विकास आणि ट्रेंडची चर्चा करण्यासाठी हा बहु-हितधारक मंच आहे.
- संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेने (यूएनजीए) याची स्थापना केली आहे. या मंचाची दर दोन वर्षांनी एक

बैठक होती.

- अशी बैठक सर्वप्रथम २००७मध्ये आयोजित करण्यात आली होती. या बैठकीचे ध्वे सत्र १३ मे ते १७ मे २०१९ दरम्यान जिनिव्हा (स्वित्झर्लंड) येथे आयोजित करण्यात आले होते.

नॅसी पेलेसी यांना जॉन एफ केनेडी शौर्य पुरस्कार

- अमेरिकेच्या लोकप्रतिनिधी सदन्याच्या (अमेरिकन संसदेचे कनिष्ठ सभागृह) सभापती नॅसी पेलेसी यांना जॉन एफ केनेडी शौर्य पुरस्कार २०१९ प्रदान करण्यात आला.
- नॅसी पेलेसी १९८७ पासून अमेरिकेच्या लोकप्रतिनिधी सदन्याच्या सदस्य आहेत. अमेरिकेचे माजी राष्ट्राध्यक्ष बराक ओबामा यांच्या महत्वाकांक्षी हेल्थ केयर (ओबामा केयर) कायद्याला मंजुरी मिळवून देण्यात त्यांचे महत्वाचे योगदान होते.

जॉन एफ केनेडी शौर्य पुरस्कार

- हा पुरस्कार बोस्टनमधील जॉन एफ केनेडी अध्यक्षीय वाचनालय व संग्रहालयातर्फे दिला जातो. अमेरिकेचे माजी राष्ट्राध्यक्ष जॉन एफ केनेडी यांच्या परिवाराने १९८९मध्ये हा पुरस्कार सुरू केला.
- जॉन एफ केनेडी यांच्या सन्मानार्थ गुणवत्तापूर्ण राजकीय धैर्याला सन्मानित करण्यासाठी हा पुरस्कार प्रदान केला जातो.
- स्थानिक, फेडरल आणि राष्ट्रीय पातळीवरील असे सार्वजनिक अधिकारी ज्यांच्या कार्यात गुणवत्तापूर्ण राजकीय शौर्य दिसून येते, असे अधिकारी या पुरस्काराने सन्मानित केले जातात.
- हा पुरस्कार जॉन एफ केनेडी यांच्या 'प्रोफाईल इन क्रेज' (Profiles in Courage) या १९५७ मधील पुलिट्झर पुरस्कार विजेत्या पुस्तकाच्या स्मरणार्थ प्रदान केला जातो.
- यापूर्वी हा पुरस्कार अमेरिकेचे माजी राष्ट्राध्यक्ष बराक ओबामा व गेराल्ड फोर्ड तसेच कायदेतज्ञ जॉन लुईस व जॉन मॅककेन यांना देण्यात आला आहे.
- टीप: जॉन एफ केनेडी हे अमेरिकेचे ३५वे राष्ट्राध्यक्ष होते. ते जानेवारी १९६१ पासून नोव्हेंबर १९६३ मध्ये त्यांची हत्या होईपर्यंत या पदावर कार्यरत होते.

जितेंद्र कुमार यांना युएनचे डॅंग हॅमर्सकॉल्ड पदक

- भारतीय पोलिस अधिकारी जितेंद्र कुमार यांना त्यांचे शौर्य आणि बलिदानासाठी आंतरराष्ट्रीय संयुक्त राष्ट्रसंघ शांतीदूत दिनानिमित्त (२९ मे) मरणोत्तर 'डॅंग हॅमर्सकॉल्ड पदक' देऊन सन्मानित करण्यात येणार आहे.
- शांती प्रस्थापित करण्यासाठी बलिदान देणाऱ्या ११९ लष्करी, पोलीस आणि नागरी कर्मचाऱ्यांपैकी जितेंद्र कुमार एक आहेत. या सर्वांना यावर्षी डॅंग हॅमर्सकॉल्ड पदक देऊन सन्मानित केले जाणार आहे.
- भारतीय पोलीस अधिकारी राहिलेले जितेंद्र कुमार यांना कांगो येथे संयुक्त राष्ट्र मिशनसाठी तैनात करण्यात आले होते. जानेवारी २०१९ मध्ये इथियोपियाच्या विमान अपघातात त्यांच्या मृत्यू झाला होता.
- संयुक्त राष्ट्रांतील भारताचे राजदूत सय्यद अकबरुद्दीन हे जितेंद्र कुमार यांच्या वतीने हा सन्मान स्वीकारणार आहेत. हा सोहळा न्यूयॉर्क येथे होणार आहे.
- संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या शांती मोहिमांमध्ये कार्य करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या संख्येत भारत हा चौथा सर्वात मोठा योगदानकर्ता देश आहे.
- सध्या सायप्रस, कांगो, हैती, लेबेनॉन, दक्षिण सुदान आणि पश्चिमी सहारामध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या शांती मोहिमांमधील ६,४०० पेक्षा अधिक भारतीय सैनिक तैनात आहेत.

जोखा अलहार्थी मॅन बुकर आंतरराष्ट्रीय पुरस्काराने सन्मानित

- ओमानच्या जोखा अलहार्थी या साहित्यक्षेत्रातील प्रतिष्ठेचा मॅन बुकर आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार मिळवणाऱ्या पहिल्या अरबी लेखिका ठरल्या आहेत.
- त्यांच्या 'सेलेस्टियल बॉडीज' या कादंबरीला हा पुरस्कार मिळाला असून ओमान या त्यांच्या मूळ देशात वसाहतवादानंतर झालेली स्थित्यंतरे त्यांनी या पुस्तकात चितारली आहेत.
- पुरस्काराच्या स्वरूपात मिळालेली ५०,००० पौंडाची (सुमारे ४४ लाख रुपये) रक्कम अमेरिकेच्या मार्लिन बूथ व जोखा यांच्यात वाटली जाणार आहे. मार्लिन यांनी त्यांच्या पुस्तकाचा इंग्रजीत अनुवाद केला होता.

- सध्या त्या मस्कत येथील सुलताना काबूस विद्यापीठात प्राध्यापिका असलेल्या जोखा यांनी अभिजात अरबी कवितांचा अभ्यास एडिनबर्ग विद्यापीठात केला आहे.
- जोखा अलहार्थी यांनी यापूर्वीही दोन लघु कादंबऱ्या, मुलांसाठी एक पुस्तक व तीन अरबी कादंबऱ्या लिहिल्या आहेत.

मॅन बुकर आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार

- मॅन बुकर आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार प्रथम बुकर-मॅककोनेल पुरस्कार म्हणून ओळखला जात होता. या पुरस्काराची सुरुवात १९६९ मध्ये झाली.
- युनायटेड किंग्डममध्ये प्रकाशित झालेल्या सर्वोत्कृष्ट इंग्रजी कादंबरीसाठी हा पुरस्कार प्रतिवर्षी प्रदान केला जातो.
- पूर्वी हा पुरस्कार फक्त राष्ट्रकुल देशांच्या, आयरिश व दक्षिण आफ्रिकेच्या नागरिकांनी लिहिलेल्या अनुवादित इंग्रजी पुस्तकांसाठी दिला जात होता. मात्र २०१४ पासून कोणत्याही इंग्रजी कादंबरीसाठी तो देण्यात येऊ लागला.
- पूर्वी हा पुरस्कार दर २ वर्षांनी देण्यात येत होता. २०१६या वर्षापासून प्रत्येक वर्षी हा पुरस्कार देण्यात येतो. या पुरस्काराच्या विजेत्याला ५०,००० पौंडाची रक्कम पुरस्कारस्वरूप देण्यात येते.
- आतापर्यंत अरविंद अडिगा, किरण देसाई, अरुंधती रॉय या ३ भारतीय लेखकांना आणि भारतीय वंशाच्या सलमान रश्दी यांना मॅन बुकर पुरस्काराने गौरविण्यात आले आहे.

श्याम सरन यांना जपानचा दुसरा सर्वोच्च राष्ट्रीय पुरस्कार जाहीर

- माजी भारतीय परराष्ट्र सचिव श्याम सरन यांना जपानचा दुसरा सर्वोच्च राष्ट्रीय पुरस्कार 'द ऑर्डर ऑफ द राईजिंग सन, गोल्ड अँड सिल्वर स्टार' जाहीर झाला आहे.
- भारत आणि जपान यांच्या दरम्यान राजनैतिक संबंधांना बळकटी प्रदान करणे व परस्पर सामंजस्यता वाढविण्यात महत्वाची भूमिका बजावण्यासाठी त्यांना हा पुरस्कार देण्यात येत आहे.
- २००४ ते २००६ दरम्यान श्याम सरन भारताचे परराष्ट्र सचिव होते. त्यांच्या कार्यकाळात ५ वर्षांत पहिल्यांदाच जपानचे तत्कालीन पंतप्रधान जुनिचिरो कोइजुमी भारत भेटीवर आले होते.
- १९८८मध्ये जपानमध्ये 'इंडिया फेस्टिव्हल'चे आयोजन करण्यात आले होते, त्यावेळी श्याम सरन जपानमधील भारतीय दूतावासाचे उपप्रमुख होते.
- २०१७ पासून दोन्ही देशांमध्ये परस्पर सामंजस्य बळकट करण्यासाठी श्याम सरन कार्यरत आहेत. त्यांनी 'भारत-जपान कोलोकियम'चे यजमानपदही भूषविले होते.
- 'द ऑर्डर ऑफ द राईजिंग सन' हा जपानचा दुसरा सर्वोच्च राष्ट्रीय पुरस्कार असून, त्याची स्थापना जपानी सम्राट मेइजी याने १८७५ मध्ये केली होती. असाधारण नागरी किंवा लष्करी कार्यासाठी हा पुरस्कार प्रदान केला जातो.

डॉ. हेमा दिवाकर यांना ग्लोबल एशियन ऑफ द इयर पुरस्कार

- बेंगळुरू येथील चिकित्सक डॉ. हेमा दिवाकर यांना 'एशिया वन' मासिकाकडून 'ग्लोबल एशियन ऑफ द इयर २०१८-१९' हा पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले आहे.
- दुबई (UAE) येथे आयोजित झालेल्या 'एशियन बिझिनेस अँड सोशल फोरम २०१९' या कार्यक्रमात डॉ. हेमा दिवाकर यांना हा पुरस्कार दिला गेला.
- भारतात महिलांचे आरोग्य राखण्यात त्यांच्या समर्पित सेवेसाठी आणि योगदानासाठी त्यांना 'समाज आणि देशाची सेवा' या श्रेणीच्या अंतर्गत हा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला आहे.

डॉ. हेमा दिवाकर

- डॉ. हेमा दिवाकर या भारतातील प्रमुख स्त्री रोग तज्ञ असून, त्या बेंगळूरूमधील दिवाकर स्पेशालिटी हॉस्पिटल तसेच फेडरेशन ऑफ ओबस्टेट्रिक्स अँड गायनॉकॉलॉजिकल सोसायटीज ऑफ इंडियाच्या प्रमुख आहेत.
- याबरोबरच त्या भारतीय सार्वजनिक आरोग्य संस्था आणि आयआयएम बंगलोर येथे सल्लागार म्हणूनही कार्य करतात.
- डॉ. हेमा यांनी मुंबईतील वाडिया मॉर्निटी हॉस्पिटलमधून एमडी पदवी घेतली आहे. याशिवाय त्यांनी मेडिकल लॉ अँड एथिक्समध्ये स्नातकोत्तर डिप्लोमा व ऑल इंडिया इंस्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंटमधून डिप्लोमाही प्राप्त केला आहे.

- दिवाकर स्पेशालिटी हॉस्पिटल महिलांच्या आरोग्यासाठी कार्य करते आणि महिलांना आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे सर्वोत्तम उपचार देते.

आचार्य बाळकृष्ण यांना आरोग्य क्षेत्रातील प्रभावशाली व्यक्तीचा पुरस्कार

- भारतातल्या पतंजली आयुर्वेद लिमिटेड या कंपनीचे सहसंस्थापक आणि व्यवस्थापकीय संचालक आचार्य बाळकृष्ण यांना 'युएनएसडीजी मोस्ट इन्फ्लुएंटशीयल पीपल इन हेल्थकेयर' पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.
- युनायटेड नेशन्स सस्टेनेबल डेव्हलपमेंट गोल (UNSDG) या संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या संस्थेद्वारे योग व आयुर्वेद या क्षेत्रांमध्ये संशोधनासाठी आणि आरोग्य क्षेत्रात योगदानासाठी त्यांना हा पुरस्कार जिनिव्हा (स्विट्झर्लंड) येथे देण्यात आला.
- आचार्य बाळकृष्ण हे एक आयुर्वेदाचार्य असून, त्यांचा जन्म ४ ऑगस्ट १९७२ रोजी नेपाळच्या स्यांगजा जिल्ह्यात झाला होता.
- पतंजली आयुर्वेद लिमिटेड कंपनीचा ९८.६ टक्के हिस्सा त्यांच्याकडे आहे. ते योगगुरु स्वामी रामदेव यांच्यासोबत बऱ्याच काळापासून काम करत आहेत. त्यांची एकूण मालमत्ता सुमारे ६.८ अब्ज डॉलर्स आहे.
- पतंजली आयुर्वेद लिमिटेड विविध प्रकारच्या उपभोग्य वस्तूंचे उत्पादन करते. तिची स्थापना बाबा रामदेव आणि आचार्य बाळकृष्ण यांनी २००६ मध्ये केली होती.
- पतंजली आयुर्वेद ही भारतातील सर्वात वेगाने वाढणारी एफएमसीजी (फास्ट मूव्हिंग कंझ्युमर गुड्स) कंपनी आहे.

गाय गुणरत्ने यांना आंतरराष्ट्रीय डायलन थॉमस पारितोषिक जाहीर

- श्रीलंकन लेखक गाय गुणरत्ने यांना २०१९ वर्षासाठी स्वानसी विद्यापीठाचे आंतरराष्ट्रीय डायलन थॉमस पारितोषिक जाहीर झाले आहे.
- त्यांना 'इन अवर मॅड अँड फ्युरीयस सिटी' या त्यांच्या पहिल्याच कादंबरीसाठी हा पुरस्कार जाहीर झाला आहे. त्यांना पुरस्कारस्वरूप ३०,००० युरोची रक्कम प्रदान केली जाईल.
- गाय गुणरत्ने हे ३५ वर्षीय ब्रिटीश-श्रीलंकन पत्रकार, मानवाधिकार माहितीपट निर्माते व कादंबरीकार आहेत. इतर ५ लेखकांना मागे टाकून त्यांनी हे पारितोषिक जिंकले.
- पत्रकारीता आणि मानवाधिकार माहितीपट तयार करताना त्यांनी जगभरातील मानवी हक्कांशी संबंधित कथा जगासमोर आणल्या आहेत.
- 'इन अवर मॅड अँड फ्युरीयस सिटी' ही त्यांची पहिलीच कादंबरी असून, या कादंबरीला दि गोल्डन बर्न पुरस्कार, दि गोल्डस्मिथ्स प्राईज, रायटर्स गिल्ड अवॉर्डस व मॅन बुकर पुरस्कार २०१९ साठी नामांकन मिळाले होते.
- 'इन अवर मॅड अँड फ्युरीयस सिटी' या कादंबरीमध्ये उत्तर लंडनमध्ये ब्रिटीश सैनिकांच्या हत्येनंतरच्या ४८ तासांच्या घटनांचे काल्पनिक वर्णन करण्यात आले आहे.
- समाजातील दुर्लक्षित समुदायांच्या समस्यांना वाचा फोडण्यासाठी आणि मागासवर्गीय समुदायातील तरुणांच्या अनुभवांना प्रकाशझोतात आणण्यासाठी त्यांचा या पारितोषिकाने गौरव करण्यात आला आहे.

स्वानसी विद्यापीठ आंतरराष्ट्रीय डायलन थॉमस पारितोषिक

- ३९ वर्षे किंवा त्यापेक्षा कमी वयाच्या लेखकाने लिहिलेल्या इंग्रजी भाषेतील सर्वोत्तम साहित्यासाठी प्रत्येक वर्षी हे पारितोषिक दिले जाते.
- हे पारितोषिक जिंकणाऱ्या लेखकास ३०,००० युरोची रक्कम दिली जाते.

बलराम भार्गव यांना आरोग्य क्षेत्रातील योगदानासाठी प्रतिष्ठेचा पुरस्कार

- कार्डिओलॉजिस्ट प्राध्यापक बलराम भार्गव यांना अलीकडेच 'डॉ. ली जोंग वुक मेमोरियल प्राइज फॉर पब्लिक हेल्थ'ने सन्मानित करण्यात आले.
- त्यांना हे पारितोषिक स्विट्झर्लंडच्या जिनिव्हा येथे झालेल्या ७२व्या जागतिक आरोग्य परिषदेत प्रदान करण्यात आले.
- प्रा. भार्गव हे भारतीय आयुर्विज्ञान संशोधन परिषदेचे (ICMR: Indian Council of Medical Research) महासंचालक आहेत. त्यांना हा सन्मान त्यांच्या संशोधन व प्रशिक्षण कार्यासाठी

देण्यात आला आहे.

सार्वजनिक आरोग्य क्षेत्रासाठी डॉ. ली जोंग वुक मेमोरियल पारितोषिक

- या पारितोषिकाची सुरुवात २००८ मध्ये करण्यात आली.
- हे पारितोषिक सार्वजनिक आरोग्य क्षेत्रात उत्कृष्ट योगदान देणाऱ्या व्यक्ती, सरकारी संस्था आणि गैर-सरकारी (स्वयंसेवी) संस्थांना (NGO) प्रदान करण्यात येते.
- हे एक वार्षिक पारितोषिक असून, तो जागतिक आरोग्य परिषदेदरम्यान एका विशेष कार्यक्रमात प्रदान केला जातो.
- सन्मानचिन्ह आणि १ लाख डॉलरची रक्कम असे या पारितोषिकाचे स्वरूप आहे.

अॅनी झैदी यांना नाईन डॉट्स पारितोषिक २०१९

- भारतीय लेखिका अॅनी झैदी यांना नाईन डॉट्स पारितोषिक २०१९च्या (The Nine Dots Prize) विजेत्या घोषित करण्यात आले आहे.
- अॅनी झैदी मुंबईच्या लेखिका आहेत. 'ब्रेड, सीमेंट, कॅक्टस' या त्यांच्या पुस्तकासाठी त्यांना नाईन डॉट्स पारितोषिक २०१९ जाहीर झाले आहे.

नाईन डॉट्स पारितोषिक

- हे एक जागतिक पुस्तक पुरस्कार आहे. या पारितोषिकाचे नाव सर्जनशील विचारसरणीवर आधारित प्रसिद्ध '९ बिंदूचे कोडे' (Nine dots puzzle) यावरून ठेवण्यात आले आहे.
- सध्याचा युगातील समस्यांचे निवारण करण्यासाठी नाविन्यपूर्ण विचारांना प्रोत्साहन देणे आणि चौकटीबाहेरील विचारांना चालना देणे हा या पारितोषिकाचा उद्देश आहे.
- या पुरस्कारासाठी उमेदवारांना काही प्रश्न विचारले जातात, ज्याची उत्तर त्यांना इंग्रजी भाषेमध्ये व ३००० शब्दांमध्ये द्यायची असतात.
- या पारितोषिक विजेत्याला त्याच्या नाविन्यपूर्ण विचारांवर आधारित पुस्तक लिहिण्यासाठी १ लाख डॉलर्सचे पारितोषिक देण्यात येते.
- या पारितोषिकाच्या स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी उमेदवाराचे वय कमीतकमी १८ वर्षे असावे लागते. हा पुरस्कार कदास प्राईज फाउंडेशनद्वारे केंब्रीज विद्यापीठाच्या सहकार्याने दिला जातो.

टायगर वूड्सला अमेरिकेचा सर्वोच्च नागरी सन्मान

- अमेरिकेचे अध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांच्या हस्ते व्हाईट हाउस मध्ये जागतिक कीर्तीचा गोल्फर टायगर वूड्स याला देशाचा सर्वात मोठा सन्मान, प्रेसिडेंशीयल मेडल ऑफ फ्रीडम देण्यात आले.
- अलीकडेच त्याने ऑगस्टा (अमेरिका) येथे खेळल्या गेलेल्या '२०१९ मास्टर्स अजिंक्यपद' स्पर्धेचे जेतेपद पटकावले होते. त्याचा हा ५वा मास्टर्स किताब आहे.
- वूड्सने १९९७, २००१, २००२, २००५ या वर्षी मास्टर्स स्पर्धा जिंकली होती आणि त्यानंतर त्याने आता २०१९ मध्ये हा खिताब परत मिळविला आहे.
- ४३ वर्षीय वूड्स अमेरिकेचा प्रेसिडेंशीयल मेडल ऑफ फ्रीडम हा सर्वोच्च नागरी सन्मान मिळविणारा चौथा व सर्वात तरुण व्यावसायिक गोल्फपटू ठरला आहे.
- यापूर्वी हा पुरस्कार जॅक निकलॉस, अर्नाल्ड पाल्मर, पीजीए टूरचा पहिला पहिला आफ्रिकन-अमेरिकन खेळाडू चार्ली सिफोर्ड या गोल्फपटूंना मिळाला आहे.

टायगर वूड्स

- एल्ट्रिक टॉट टायगर वूड्स (जन्म : ३० डिसेंबर १९७५) हा अमेरिकेचा गोल्फ खेळाडू आहे. २ वर्षांचा असताना त्याने गोल्फ खेळण्यास प्रारंभ केला.
- मुख्य चॅम्पियनशिप्स आणि पीजीए टूर जेतेपदांच्या बाबतीत सध्या तो दुसऱ्या स्थानी आहे. तो जगातील सर्वोत्तम गोल्फपटूंपैकी एक आहे.
- जागतिक क्रमवारीत अव्वल १०मध्ये असलेल्या टायगरने आतापर्यंत १४२ विजेतेपद मिळवले आहे. त्यात पीजीए टूर मधील ८१ विजेतेपदांचा आणि १८ जागतिक अजिंक्यपदांचा समावेश आहे.
- द मास्टर्स, यु.एस. ओपन, द ओपन आणि पीजीए चॅम्पियनशिप या प्रतिष्ठेच्या स्पर्धा जिंकून करियर स्लॅम पूर्ती करणारा टायगर हा सर्वात कमी वयाचा खेळाडू आहे.
- त्याने पीजीए प्लेअर ऑफ द इयर हा पुरस्कार विक्रमी ११ वेळा तर बायरॉन नेल्सन पुरस्कार आतापर्यंत विक्रमी ८ वेळा मिळविला आहे.

प्रेसिडेंशीयल मेडल ऑफ फ्रीडम

- हा अमेरिकेचा सर्वोच्च नागरिक सन्मान आहे, हा सन्मान अमेरिकेचे राष्ट्रीय हित, जागतिक शांतता, सांस्कृतिक कार्य आणि सार्वजनिक कल्याण यांसारख्या कार्यासाठी प्रदान करण्यात येतो.
- या पारितोषिकाची सुरुवात 'मेडल ऑफ फ्रीडम' या नावाने युद्धात उत्कृष्ट कार्य करणाऱ्यांना सन्मानित करण्यासाठी अमेरिकेचे तत्कालीन राष्ट्रपती ट्रुमन यांनी १९४५ मध्ये केली होती.
- १९६३ मध्ये राष्ट्रपती जॉन एफ केनेडी यांनी शांतता काळात नागरी सेवेसाठी 'प्रेसिडेंशीयल मेडल ऑफ फ्रीडम' पुरस्कार पुन्हा देण्यास सुरुवात केली.
- हा पुरस्कार मुख्यत्वे अमेरिकन नागरिकांना दिला जातो, परंतु इतर देशांतील नागरिकांना देखील हा पुरस्कार दिला जाऊ शकतो.

वर्जिल वॅन दिकला पीएफए प्लेयर ऑफ द ईयर पुरस्कार

- फुटबॉलपटू वर्जिल वॅन दिक याने इंग्लंडमध्ये प्रोफेशनल फुटबॉलर्स असोसिएशनचा (पीएफए) प्लेयर ऑफ द ईयर पुरस्कार जिंकला.
- वॅन दिक प्रीमियर लीगमध्ये लिव्हरपूल फुटबॉल क्लबसाठी खेळतो. पीएफए प्लेअर ऑफ द ईयर खिताब जिंकणारा तो नेदरलँडचा चौथा खेळाडू आहे.
- २००५ नंतर हा पुरस्कार जिंकणारा वॅन दिक हा पहिला बचावफळीतील खेळाडू आहे. रहिम स्टर्लिंग, सर्जियो अगुएरो, बर्नार्डो सिल्वा, सादियो माने आणि इडन हॅझार्ड हे खेळाडू या पुरस्कारासाठीच्या स्पर्धेत होते.

वर्जिल वॅन दिक

- वर्जिल वॅन दिक एक डच फुटबॉलपटू आहे, त्याचा जन्म ८ जुलै १९९१ रोजी नेदरलँडमध्ये झाला. सध्या तो लिव्हरपूलसाठी सेंटर-बॅक या स्थानी खेळतो.
- त्याने आपल्या व्यावसायिक कारकिर्दीची सुरुवात ग्रोनिनजेनसह केली होती. नंतर २०१३ मध्ये त्याने सेल्टिक फुटबॉल क्लबमध्ये प्रवेश केला आणि स्कॉटिश प्रीमियरशिप जिंकली.
- त्याला पीएफए स्कॉटलंड टीम ऑफ द ईयरमध्येही समाविष्ट करण्यात आले होते. सप्टेंबर २०१५ मध्ये तो प्रीमियर लीगमधील साउथम्पटन क्लबमध्ये सामील झाला.
- जानेवारी २०१८ मध्ये ७५ दशलक्ष पौंडचा करार करत त्याने लिव्हरपूलमध्ये प्रवेश केला. डिफेंडरसाठी ७५ दशलक्ष पौंड ही एक विश्वविक्रमी फी आहे.
- जगातील सर्वोत्तम बचावपटूमध्ये वर्जिल वॅन दिकचा समावेश केला जातो.

रहीम स्टर्लिंगला फुटबॉल रायटर्स असोसिएशनचा फुटबॉलर ऑफ द ईयर खिताब

- इंग्लंडच्या रहीम स्टर्लिंगचा फुटबॉल रायटर्स असोसिएशनने २०१९चा फुटबॉलर ऑफ द ईयर खिताब देऊन गौरव केला आहे. फुटबॉल रायटर्स असोसिएशनच्या ४०० सदस्यांपैकी ६२ सदस्यांनी स्टर्लिंगला मत दिले.
- या पुरस्काराच्या शर्यतीत वर्जिल वॅन दिक, हॅरी केन, इडन हॅझार्ड, अलेक्झांडर लाकाजेते, बर्नार्डो सिल्वा व डेव्हिड सिल्वा हे खेळाडू होते.

रहीम स्टर्लिंग

- रहीम स्टर्लिंग इंग्लंडचा व्यावसायिक फुटबॉलर आहे, तो प्रीमियर लीगमध्ये मँचेस्टर सिटी क्लबसाठी विंगर आणि आक्रमक मिडफील्डर म्हणून खेळतो.
- त्याचा जन्म जमैकामध्ये ८ डिसेंबर १९९४ रोजी झाला. त्याच्या वयाच्या पाचव्या वर्षी त्याचे कुटुंब लंडनमध्ये स्थायिक झाले.
- त्याने आपल्या कारकिर्दीची सुरुवात क्वीन पार्क रेंजर्ससह केली. नंतर २०१० मध्ये त्याने लिव्हरपूल क्लबसाठी खेळायला सुरुवात केली. जुलै २०१५ मध्ये त्याने ४९ दशलक्ष पौंडचा करार करत मँचेस्टर सिटी क्लबमध्ये प्रवेश केला.
- त्याने लिव्हरपूलसाठी ९५ सामन्यांत १८ गोल, मँचेस्टर सिटीसाठी १२८ सामन्यांत ४८ गोल केले आहेत. इंग्लंडच्या राष्ट्रीय संघासाठी त्याने ४९ सामन्यांत ८ गोल केले आहेत.

निधनवार्ता

निधन: आधुनिक विधि शिक्षणाचे प्रणेते एन. आर. माधव मेनन

- आधुनिक विधि (कायदा) शिक्षणाचे प्रणेते व नॅशनल लॉ स्कूलचे संस्थापक एन. आर. माधव मेनन (वय ८४) यांचे तिरुअनंतपुरम येथील रुग्णालयात ८ मे रोजी निधन झाले. त्यांच्यावर वृद्धत्वामुळे झालेल्या आजारंवर उपचार सुरू होते.
- बंगळुरू येथील नॅशनल लॉ स्कूल ऑफ इंडिया युनिव्हर्सिटीच्या उभारणीत त्यांची महत्त्वाची भूमिका होती. ते १२ वर्षे या विद्यापीठाचे कुलगुरू होते.
- मेनन यांनी कायद्याच्या पदवी अभ्यासक्रमाचा कालावधी तीनवरून पाच वर्षे करून कायदा क्षेत्रात बदल घडवून आणला.
- एन. आर. माधव मेनन यांचा जन्म ४ मे १९३५ रोजी तिरुअनंतपुरम (केरळ) येथे झाला. ते वकील आणि कायद्याचे शिक्षणतज्ञ होते.
- मेनन यांनी आपली कायद्यातील कारकीर्द १९५६ साली केरळ उच्च न्यायालयातून वयाच्या २१ व्या वर्षी सुरू केली होती.
- नंतर ते दिल्लीला गेले आणि त्यांनी अलिगड मुस्लीम विद्यापीठात अध्यापन केले. १९८६ मध्ये त्यांनी बंगळुरू येथे नॅशनल लॉ इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडिया युनिव्हर्सिटी (NLSIU) ही संस्था स्थापन केली.
- ते नॅशनल लॉ स्कूल ऑफ इंडिया युनिव्हर्सिटी (बंगळूर), राष्ट्रीय न्यायिक अकादमी (भोपाळ) आणि पश्चिम बंगाल नॅशनल युनिव्हर्सिटी ऑफ जुडिशियल सायन्सेसचे संस्थापक-कुलगुरू होते.
- कायदा क्षेत्रातील उत्कृष्ट कामगिरीसाठी २००३ मध्ये त्यांना पद्मश्री पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. याशिवाय त्यांना लिक्विंग लीजेंड ऑफ लॉ, प्लाक ऑफ ऑनर व रोटरी क्लब अवॉर्ड वोकेशनल एक्सीलन्स या पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले आहे.
- मेनन यांच्या निधनाने शिक्षणतज्ञ, विद्वान आणि आधुनिक कायदा शिक्षण क्षेत्रातील मोठे व्यक्तिमत्त्व हरपले आहे.

चित्रपट अभिनेते मृणाल मुखर्जी

- टिह्नी मालिका आणि चित्रपट अभिनेते मृणाल मुखर्जी यांचे ७ मे रोजी वयाच्या ७४ व्या वर्षी कॅन्सरने निधन झाले. जॉन्डिस आणि पोटाच्या विकारानेही ते पीडित होते. कोलकाताच्या एका हॉस्पिटलमध्ये त्यांचे उपचार सुरू होते. उपचारादरम्यान त्यांचे निधन झाले.
- मृणाल एक चांगले अभिनेते आणि गायकही होते. त्यांनी १९५५ मध्ये 'दुई बॉन' या चित्रपटामध्ये बालकलाकार म्हणून काम केले होते. याशिवाय त्यांनी छुट्टी, श्रीराम पृथ्वीराज, ब्योमकेश इत्यादी चित्रपटांमध्येही काम केले आहे.
- त्याचबरोबर, त्यांनी बॉलिवूड आणि बंगाली चित्रपटांमध्ये काम केले आहे. गुलजार यांच्या 'मौसम' चित्रपटामध्ये त्यांची भूमिका उत्कृष्ट होती.
- त्यांनी सुमारे ५ दशके बंगाली चित्रपट उद्योग क्षेत्रात कार्य केले. अनेक बंगाली टिह्नी मालिकांमध्ये त्यांनी काम केले असून, ते बंगाली नाट्यसृष्टीतील एक प्रसिद्ध व्यक्ति होते.

अर्थतज्ञ बैद्यनाथ मिश्रा

- ८ मे २०१९ रोजी ओडिशातील भुवनेश्वर येथे बैद्यनाथ मिश्रा यांचे वयाच्या ९९ व्या वर्षी निधन झाले. ते प्रसिद्ध अर्थतज्ञ होते.
- १९४९ साली कटकमधील रेवनशॉ विद्यापीठात अध्यापक म्हणून त्यांनी आपली कारकीर्द सुरू केली होती. नंतर त्यांनी ओडिशा कृषी व तंत्रज्ञान विद्यापीठात काम केले.
- ते १९८१ ते १९८५ या काळात ओडिशा कृषी व तंत्रज्ञान विद्यापीठाचे उप-कुलपती होते. १९८५ ते १९९० दरम्यान ते राज्य नियोजन आयोगाचे अध्यक्ष होते.

सुप्रसिद्ध तमिळ कादंबरीकार थोपिल मीरान

- सुप्रसिद्ध तमिळ लेखक, कादंबरीकार आणि साहित्य अकादमी पुरस्काराने सन्मानित थोपिल मोहम्मद मीरान यांचे १० मे रोजी तिरुनेलवेल्ली येथे अल्पशः आजाराने निधन झाले. ते ७४ वर्षांचे होते.

- मीरान यांच्या 'साइवु नारवकाली' या कादंबरीला १९९७मध्ये साहित्य अकादमी पुरस्कार मिळाला होता. त्यांनी ५ कादंबऱ्या, ६ लघुकथा आणि मोठ्या प्रमाणात भाषांतर केले आहे.
- त्यांच्या कारकिर्दीत त्यांना साहित्य अकादमी व तामिळनाडू कलाई ल्लाक्कीया पेरुमंत्रम पुरस्कारासह एकूण ८ साहित्य पुरस्कार मिळाले आहे.
- त्यांच्या प्रसिद्ध कादंबऱ्या: ओरु कदलोरा ग्रामाथिन कताई, थुराईमुगम, कूनम थोप्पू, साइवु नारवकाली तथा अंजू वन्नम थेरु इ.
- त्यांच्या प्रसिद्ध लघुकथा: अन्बुकू मुतुमाई इल्लै, थान्गारासु, अनंतसयनम कॉलोनी, ओरु कुट्टी थीविन वेरिप्पदम, थोप्पिल मोहम्मद मीरन कथैगल आणि ओरु मामारामुम कॉजम परवैगलुम इ.

जेष्ठ उद्योगपती योगेश चंदर देवेश्वर

- जेष्ठ उद्योगपती आणि आयटीसीचे (इंडियन टोबॅको कंपनी) ग्रुप अध्यक्ष योगेश चंदर देवेश्वर ऊर्फ योगी देवेश्वर यांचे ११ मे रोजी अल्पशा आजाराने निधन झाले. ते ७२ वर्षांचे होते.
- १९१० सालापासून भारतात असलेल्या आयटीसी या कंपनीच्या आतापर्यंतच्या १०९ वर्षांच्या प्रवासात देवेश्वर यांची या कंपनीसाठी आपल्या आयुष्यातील ५१ वर्षे दिली.
- १९८०च्या दशकापूर्वी इंडियन टोबॅको किंवा विल्स नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या या कंपनीला एफएमसीजी क्षेत्रातील आघाडीची कंपनी बनविण्याचे श्रेय देवेश्वर यांना जाते.
- देवेश्वर १९६८ मध्ये आयटीसीमध्ये रुजू झाले. १९९६ मध्ये ते कंपनीचे कार्यकारी अध्यक्ष बनले. आपल्या ५ दशकांच्या कार्यकाळात देवेश्वर यांनी आयटीसीच्या उत्पादनांचा अनेक क्षेत्रांमध्ये विस्तार केला.
- १९९६ मध्ये कंपनीचा कारभार हाती आल्यापासून त्यांनी कंपनीच्या बहुमुखी विस्तारात स्वतःला झोकून दिले. तेव्हा ५ हजार कोटींचा असणारा महसूल त्यांनी दोन दशकांत ५० हजार कोटींवर नेला आणि आता तर तो ७० हजार कोटींच्या घरात आहे.
- सिगारेट व तंबाखूजन्य पदार्थांचे सेवन घटत जाईल, हा अंदाज असल्याने कंपनीने नवी उत्पादने काढली पाहिजेत, हे त्यांनी ओळखले.
- त्यामुळेच सद्यस्थितीत आयटीसीची अन्नपदार्थ, वैयक्तिक निगा, कपडे, सिगारेट, हॉटेल, कृषी उद्योग, माहिती तंत्रज्ञान अशा विविध क्षेत्रांमध्ये उत्पादने आहेत.
- देवेश्वर यांच्या नेतृत्वाखाली कंपनीने यशस्वी घोडदौड केली. त्यांच्या कार्यकाळात कंपनीचा नफा ४५२ कोटी रुपयांवरून १४,९५८ कोटी रुपयांवर पोहोचला.
- देवेश्वर हे २०१७मध्ये कंपनीच्या कार्यकारी अध्यक्षपदावरून पायउतार झाले. मात्र कंपनीचे ग्रुप अध्यक्षपद त्यांच्याकडेच होते.
- देवेश्वर हे रिझर्व्ह बँकेच्या मध्यवर्ती मंडळावर संचालक होते. २०११ मध्ये केंद्र सरकारने पद्मभूषण देऊन त्यांचा गौरव केला होता.
- त्यांच्या निधनाने उदारीकरणानंतर एका कंपनीचे विशाल उद्योगसमूहात रूपांतर करणारा द्रष्टा उद्योगपती हरपला आहे.

आधुनिक वास्तूशास्त्राचे जनक इहो मिंग पेइ

- आधुनिक वास्तूशास्त्राचे जनक म्हणून संबोधले जाणारे चिनी-अमेरिकन वास्तुरचनाकार इहो मिंग पेइ यांचे १६ मे रोजी न्युयॉर्कमध्ये वयाच्या १०२व्या वर्षी निधन झाले.
- चीनच्या ग्वांगडू प्रांतात २६ एप्रिल १९१७ रोजी जन्मलेले इहो मिंग पेइ वयाच्या १७व्या वर्षी अमेरिकेत शिकण्यासाठी आले.
- वास्तुरचनेचे शिक्षण त्यांनी 'एमआयटी'तून (मॅसाच्युसेट्स इंस्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी) घेतले. तर हॉवर्ड विद्यापीठातून त्यांनी स्थापत्यशास्त्रात पदव्युत्तर पदवी मिळविली.
- पेइ यांनी अधिकतर कार्य अमेरिकेत केले असले तरीही १९८०च्या दशकातील लॉरे संग्रहालयाच्या पुनर्विकासासाठी ते नेहमीच लक्षात राहतील.
- त्यांनी या संग्रहालयाच्या प्रवेशद्वारासह ३ लहान पिरेमिड आणि एक मोठे काचेचे पिरेमिड यांची रचना केली होती.
- जॉन एफ केनडी अध्यक्षीय ग्रंथालय (बोस्टन), लॉरे संग्रहालयातील काचेचा पिरेमिड (पॅरीस), बँक ऑफ चायना टॉवर (हॉंगकॉंग), म्युझियम ऑफ इस्लामिक आर्ट (दोहा) या त्यांच्या नेत्रदीपक वास्तू जगातील उल्लेखनीय वस्तूंमध्ये गणल्या जातात.

- अमेरिकेसह जगभरात त्यांनी साकारलेल्या ५०हून अधिक वास्तूंपैकी अर्ध्याधिक वास्तूंना आंतरराष्ट्रीय स्तरावर नामवंत पुरस्कार मिळाले आहेत.

सिनेनिर्मात्या, लेखिका, शिक्षणतज्ञ विजया मुख्

- हिंदी सिनेसृष्टीत 'अक्का' या नावाने प्रसिद्ध असलेल्या सिनेनिर्मात्या, लेखिका, शिक्षणतज्ञ आणि अभ्यासक विजया मुख् यांचे १९ मे रोजी वृद्धापकाळाने निधन झाले. त्या ९८ वर्षांच्या होत्या.
- विजया मुख् यांचा जन्म १६ मे १९२१ रोजी मुंबईमध्ये झाला. त्यांचे शिक्षण पटना आणि ब्रिटनमध्ये झाले.
- एक माध्यम म्हणून चित्रपटांचे, चित्रपट प्रवाहांचे, जागतिक चित्रपटांचे चिकित्सक विश्लेषण करण्याची त्यांची क्षमता विलक्षण होती.
- खेड्यातील मुलांना लघूपटांच्या माध्यमातून शिकवण्यासाठी 'सेंट फॉर एज्युकेशनल टेक्नॉलॉजी' या संस्थेची स्थापना झाली तेव्हा त्या संस्थेच्या प्रमुख म्हणून त्यांची नियुक्ती करण्यात आली.
- या प्रकल्पांतर्गत तयार केलेल्या 'एक अनेक और एकता' या छोट्याशा बोधप्रद लघूपटने त्यांना घराघरात पोचवले. या चित्रपटाला सर्वोत्तम शैक्षणिक चित्रपटाचा राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कारही मिळाला.
- फेडरेशन ऑफ फिल्म सोसायटीज ऑफ इंडियाचे अध्यक्षपदही त्यांनी भूषविले होते. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या 'कंट्रीवाईड क्लासरूम' या कार्यक्रमाची रूपरेषा आखण्याचे कार्यही त्यांनी केले.
- त्यांनी पटना फिल्म सोसायटीचीही स्थापना केली होती. मुंबई सेन्सॉर बोर्डाच्या सदस्या म्हणूनही त्यांनी काम पहिले होते. त्यांनी अनेक महत्त्वाच्या माहितीपटांची निर्मिती केली होती.
- दूरस्थ शिक्षणाचे ध्येय कितपत साध्य झाले याचा अभ्यास करताना त्यांनी २३ विद्यापीठांमधील अभ्यासक्रमांचा, त्यांच्या कामगिरीचा सखोल आढावा घेतला. तो या संदर्भातील आजवरचा सर्वोत्तम आणि मार्गदर्शक अहवाल समजला जातो.
- भारत सरकारने त्यांना २००२च्या मुंबई आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवात व्ही. शांताराम जीवनगौरव पुरस्काराने सन्मानित केले होते.

फॉर्म्युला वन चॅम्पियन निकी लौदा

- ऑस्ट्रियाच्या व्हिएन्ना येथे फॉर्म्युला वन चॅम्पियन निकी लौदा यांचे २० मे २०१९ रोजी निधन झाले. ते ३ वेळा फॉर्म्युला वन चॅम्पियन राहिले होते.
- त्यांनी १९७५ आणि १९७७ मध्ये फेरारीसाठी फॉर्म्युला वन खिताब जिंकला होता. त्यानंतर १९८४ मध्ये त्यांनी मॅक्लारेनसाठी फॉर्म्युला वन खिताब जिंकला होता.
- निकी लौदा ऑस्ट्रियन फॉर्म्युला वन ड्राइवर होते. त्यांना फॉर्म्युला वनच्या सर्वात महान ड्राइव्हर्सपैकी एक मानले जाते. त्यांचा जन्म २२ फेब्रुवारी १९४९ रोजी ऑस्ट्रियातील व्हिएन्ना येथे झाला.
- १९७१ मध्ये त्यांनी ऑस्ट्रियन ग्रँड प्रिक्सच्या माध्यमातून एफ-१ रेसिंगमध्ये प्रवेश केला. १९८५ची ऑस्ट्रेलियन ग्रँड प्रिक्स त्यांच्या कारकिर्दीची शेवटची शर्यत होती.
- आपल्या कारकिर्दीदरम्यान त्यांनी मार्च, बर्मा, फेरारी, ब्राबम व मॅक्लारेनसारख्या संघाचे प्रतिनिधित्व केले. फेरारी आणि मॅक्लारेन या दोन्ही संघांसाठी फॉर्म्युला वन खिताब जिंकणारे ते एकमेव फॉर्म्युला वन ड्राइवर आहेत.
- याव्यतिरिक्त त्यांनी लौदा एअर, निकी आणि लौदा नामक तीन एअरलाइन्स कंपन्यांची स्थापनाही केली. ते बोम्बार्डियर बिझनेस एअरक्राफ्टचे ब्रँड ॲम्बेसेडरही होते.
- त्यांनी स्कुदेरिया फेरारी संघासाठी सल्लागार व जॅंग्वार फॉर्म्युला वन रेसिंग टीमसाठी संघ व्यवस्थापक म्हणूनही काम केले.

प्रसिद्ध स्टंट दिग्दर्शक वीरू देवगन

- प्रसिद्ध स्टंट दिग्दर्शक आणि अभिनेता अजय देवगन यांचे वडील वीरू देवगन यांचे २७ मे २०१९ रोजी दीर्घ आजाराने निधन झाले. ते ८५ वर्षांचे होते.
- वीरू देवगन यांचा जन्म अमृतसर (पंजाब) येथे झाला होता. लाल बादशहा, इश्क यांसारख्या

८० हून अधिक चित्रपटांसाठी त्यांनी काम केले आहे.

- अमिताभ बच्चन, अजय देवगन, मनिषा कोइराला यांची प्रमुख भूमिका असलेल्या 'हिंदुस्थान की कसम' चित्रपटाचे दिग्दर्शनही त्यांनी केले होते.
- त्यांनी इंकार (१९७७), नटवरलाल (१९७९), क्रांति (१९८१), हिम्मतवाला (१९८३), शहंशाह (१९८८), त्रिदेव (१९८९), बाप नम्बरी बेटा दस नंबरी (१९९०), फूल और कांटे (१९९१) अशा अनेक चित्रपटांसाठी स्टंट दिग्दर्शन केले आहे.

नोबेल पारितोषिक विजेते शास्त्रज्ञ मुरे जेल-मॅन

- नोबेल पारितोषिक विजेते भौतिकशास्त्रज्ञ मुरे जेल-मॅन यांचे २४ मे रोजी वयाच्या ८९व्या वर्षी न्यू मेक्सिको येथे निधन झाले.
- त्यांचा जन्म १५ सप्टेंबर १९२९ रोजी न्यूयॉर्कमध्ये झाला होता. त्यांनी १९४८ मध्ये येल विद्यापीठातून भौतिकशास्त्रात पदवी प्राप्त केली.
- १९५१ मध्ये वयाच्या २२व्या वर्षी त्यांनी मॅसॅच्युसेट्स इंस्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी (एमआयटी) मधून पीएचडी प्राप्त केली.
- भाषाशास्त्र, पुरातत्त्वशास्त्र, तत्त्वज्ञान, मानसशास्त्र, जीवशास्त्र, सांस्कृतिक उत्क्रांती, निसर्ग इतिहास, गणित, भौतिकशास्त्र आदी विषयात त्यांना रुची होती.
- मूलकणांच्या अभ्यासाबद्दल आणि रचनेबद्दल त्यांना १९६९चे भौतिकशास्त्रातील नोबेल पारितोषिक देण्यात आले होते. मूलकणांचे अंतरंग उलगडून दाखविणारे ते एक महान वैज्ञानिक होते.
- अवकाशातून येणाऱ्या किरणांच्या (कॉस्मिक रे) अभ्यासातून केऑन नामक अतिसूक्ष्म कणांचे अस्तित्व सिद्ध झाले. शास्त्रज्ञांच्या संशोधनानुसार अपेक्षेपेक्षा कितीतरी पट अधिक काळ अस्तित्वात होते. त्याचे कारण मात्र सापडत नव्हते.
- मुरे जेल-मॅन यांनी या गुणधर्माची कारणमीमांसा करून ती विशद केली. एका विशिष्ट गुणधर्मामुळे असे होत असावे, असे सांगून त्या गुणधर्मास 'स्ट्रॅंजेनेस' नाव दिले.
- त्यांनी कण त्वरकही (पार्टिकल अक्सिलरेटर) निर्माण केले होते. त्याद्वारे त्यांनी त्यांनी प्रोटॉन, न्यूट्रॉन, इलेक्ट्रॉनसारखे कण क्वार्क नावाच्या आणखी सूक्ष्म कणांनी बनलेले असावेत असा सिद्धान्त मांडला.
- पुढे 'ओमेगा मायन' नावाचा मूलकण सापडला व त्याचे गुणधर्म जेल-मॅन यांनी सूचित केल्याप्रमाणेच होते. काही काळानंतर सर्व क्वार्क कण सापडले.
- पुढे जेल-मॅन आणि इतर शास्त्रज्ञांनी विश्वातील चार बलांपैकी तीन बलांच्या आंतरक्रिया व मूलकणांचे स्वरूप याविषयी मूलकणांची व्यवस्थित मांडणी केली. त्याला स्टॅंडर्ड मॉडेल म्हटले जाते.
- मॅडेलिफ यांनी ज्याप्रमाणे गुणधर्मांच्या आधारे मूलद्रव्यांची रचना आवर्तसारणीत केली, त्याप्रमाणे जेल-मॅन यांनी उपआण्विक कणांची किंवा मूलकणांची मांडणी करून एक तक्ता बनविला. या कणांची ८ प्रकारांत विभागणी केली.
- अशीच काहीशी रचना जपानी शास्त्रज्ञ युवाल निमन यांनीही केली होती. त्या रचनेस त्यांनी 'एट फोल्ड वे' असे नाव दिले. बौद्धांच्या ज्ञानसाधनेच्या 'अष्टांगसाधना' नावावरून हे नाव त्यांनी घेतले.
- जेल-मॅन यांनी आणखी काही सिद्धान्त मांडले. स्ट्रिंग थिअरीतील त्यांचे योगदान ग्रँड युनिफिकेशन थिअरीमधील योगदान हे महत्त्वपूर्ण समजले जाते. त्यामुळेच त्यांना २५हून अधिक पुरस्कार व सन्मान देऊन गौरविण्यात आले.

दिनविशेष

१ मे : जागतिक कामगार दिन

- जागतिक कामगार दिन किंवा आंतरराष्ट्रीय कामगार दिन (अन्य नाव : मे दिन) हा जगभरातील कामगार चळवळींच्या गौरवासाठी पाळण्यात येणारा दिन आहे.
- दर वर्षी १ मे रोजी जगभरातील ८०हून अधिक देशांमध्ये हा दिवस राष्ट्रीय सुटीचा दिवस म्हणून पाळला जातो; तसेच अन्य कित्येक देशांमध्येही अनधिकृतरीत्या हा दिवस साजरा केला जातो.

- देशाच्या पर्यायाने जगाच्या विकासात कामगारांच्या योगदानाला सलाम करण्यासाठी १ मे हा दिवस जगभरात कामगारदिन म्हणून पाळला जातो.
- श्रमिकांवरील अन्याय व अत्याचाराच्या विरुद्ध संघर्ष व एकजुटीची प्रेरणा देणारा हा दिवस असून त्याचे महत्त्व कामगारांसाठी चिरंतन राहील.
- कामगार दिनानिमित्त विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. कामगार संघटना तसेच उद्योजक व सरकारतर्फे उत्कृष्ट कार्य करणाऱ्या कामगारांचा गौरव करण्यात येतो.
- यंदाच्या कामगार दिनाचा मुख्य विषय 'सर्वांसाठी शाश्वत पेन्शन: सामाजिक भागीदारांची भूमिका' (Sustainable Pension for All : The Role of Social Partners) हा आहे.

कामगार दिनाचा इतिहास

- औद्योगिक क्रांती झाल्यानंतर कामगारांना रोजगार मिळू लागला परंतु त्यांची पिळवणूकही होत होती. कोणत्याही सुविधा न देता अल्प मजुरीच्या बदल्यास १२ ते १४ तास राबवून घेतले जात होते.
- याविरोधात कामगार एकत्र आले व कामगार संघटनांनी निर्मिती झाली. प्रत्येक कामगाराला केवळ ८ तास काम असावे, असा ठराव या संघटनांनी मंजूर केला.
- परंतु उद्योजक व भांडवलदार जुमानत नसल्याने मोठे आंदोलन उभारण्यात आले. कामगार संघटनांची १ मे १८८६ रोजी मोर्चे आणि धरणे यांची मालिका सुरु केली.
- अशाच एका मोर्चाला पांगवताना ४ मे १८८६ रोजी शिकागो मध्ये ६ आंदोलनकर्त्यांचा मृत्यू झाला. याच घटनेच्या स्मरणार्थ कामगार दिन साजरा केला जातो.
- या कामगारांच्या प्रमुख मागण्या:
 - कायद्याने ८ तासांचा दिवस.
 - लहान मुलांना कामाला लावण्यावर बंदी.
 - महिला कामगारांच्या कामावर मर्यादा.
 - रात्रीचे काम व धोक्याचे काम यासाठी खास नियम.
 - कायद्याने साप्ताहिक सुट्टी.
 - कामाचा मोबदला वस्तुच्या रूपात न देता नगद द्यावा.
 - समान कामासाठी समान वेतन आणि संपूर्ण संघटना स्वातंत्र्य.

भारतातील पहिला कामगार दिन

- भारतातील पहिला कामगार दिन तत्कालीन मद्रास शहरात १ मे १९२३ रोजी पाळण्यात आला. लेबर किसान पार्टी हिंदुस्थान या संघटनेने हा दिवस पाळला होता.
- याच दिवशी भारतात सर्वप्रथम लाल बावटा वापरण्यात आला. कामगार नेते सिंगरवेलू चेत्तीअर यांनी कामगार दिन कार्यक्रमाच्या आयोजनात पुढाकार घेतला होता. मद्रास उच्च न्यायालयासमोरील जागेत हा दिवस साजरा झाला होता.

३ मे : जागतिक वृत्तपत्र स्वातंत्र्य दिन

- संपूर्ण जगभर ३ मे हा दिवस जागतिक वृत्तपत्र स्वातंत्र्य दिन (World Press Freedom Day) म्हणून साजरा केला जातो.
- जगातील सर्व देशांमधील सरकारे, सत्ताधारी आणि राजे या सर्वांना वृत्तपत्र स्वातंत्र्याचे महत्त्व कायम लक्षात राहावे यासाठी जागतिक वृत्तपत्र स्वातंत्र्य दिन साजरा केला जातो.
- वृत्तपत्रांच्या व पत्रकारांच्या स्वातंत्र्याचे महत्त्व लोकांना पटावे आणि याविषयी जनतेमध्ये जागरूकता निर्माण व्हावी, हा यामागचा उद्देश आहे.
- विविध विचारधारेची वृत्तपत्रे जगभर निघत असतात. त्यांची वैचारिक गळचेपी होऊ नये म्हणून हा दिवस जागतिक वृत्तपत्र स्वातंत्र्यदिन म्हणून पाळला जातो.
- १९९१मध्ये आफ्रिकेतील पत्रकारांनी पत्रकारांच्या स्वातंत्र्यासाठी पुढाकार घेऊन एका विशेष मोहीमेला सुरुवात केली. ३ मे १९९१ रोजी नामेबियाची राजधानी विंडहोक येथे पत्रकारांची परिषद भरली होती.
- या परिषदेत पत्रकारांच्या लिखाणाच्या स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा (Declaration of Windhoek) प्रसिद्ध झाला. त्याच्या पुढील वर्षापासून (१९९२पासून) ३ मे हा दिवस वृत्तपत्र स्वातंत्र्य दिन म्हणून साजरा केला जाऊ लागला.
- १९९३ साली युनेस्कोच्या शिफारशीनुसार संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या महासभेत ३ मे हा दिवस

जागतिक पत्रकारिता स्वातंत्र्य दिन म्हणून साजरा करण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

- यंदाच्या जागतिक पत्रकारिता स्वातंत्र्य दिनाची थीम 'लोकशाहीसाठी प्रसार माध्यमे' (Media for Democracy) अशी आहे. माध्यमांनी निवडणुकांमध्ये आणि लोकशाही टिकवण्यासाठी मोठी आणि महत्वाची भूमिका निभाववी, असा संदेश याद्वारे देण्यात आला आहे.
- युनेस्कोने यावर्षी इथोपियाची राजधानी अदिस अबाबा येथे जागतिक पत्रकारिता स्वातंत्र्य दिनानिमित्त विशेष कार्यक्रमाचे आयोजन केले आहे.
- याच दिवशी युनेस्कोचे महासंचालक जगभरातील माध्यमांच्या स्वातंत्र्यासाठी लढणाऱ्या पत्रकारांना युनेस्कोचा मानाचा गुलेर्मो कॅनो वर्ल्ड प्रेस फ्रीडम प्राईज या पुरस्काराने गौरवणार आहेत.

युनेस्को गुलेर्मो कॅनो वर्ल्ड प्रेस फ्रीडम प्राईज

- हे पारितोषिक पत्रकारितेच्या स्वातंत्र्यासाठी व त्याच्या संरक्षणासाठी दिलेल्या अप्रतिम योगदानासाठी प्रदान केले जाते. याची सुरुवात १९९७ पासून झाली.
- द नामिबिया मिडिया ट्रस्ट, द हेल्सिंगीन सॅनोमॅट फाउंडेशन (फिनलंड) आणि गुलेर्मो कॅनो इसाझा फाउंडेशन (कोलंबिया) या संस्थांतर्फे पारितोषिक विजेत्यांना २५,००० डॉलर्सची रक्कम दिली जाते.
- या पुरस्काराला प्रसिद्ध कोलंबियन पत्रकार गुलेर्मो कॅनो इसाझा यांचे नाव देण्यात आले आहे. त्यांची १७ डिसेंबर १९८६ रोजी बोगोटा, कोलंबिया येथे त्यांच्या वृत्तपत्राच्या कार्यालयासमोर हत्या करण्यात आली होती.

यंदाचे पुरस्कार विजेते : वा लोन आणि क्यूव सो ओ

- रॉयटर्स वृत्तसंस्थेच्या वा लोन आणि क्यूव सो ओ या २ पत्रकारांचा २०१९ साठीच्या युनेस्कोच्या मानाच्या गुलेर्मो कॅनो वर्ल्ड प्रेस फ्रीडम प्राईजने गौरव करण्यात येणार आहे.
- म्यानमारमध्ये रोहिंया शरणार्थीवर होत असलेल्या हिंसेचे वार्ताकन करण्यासाठी दाखवलेल्या धैर्यासाठी या दोघांची या पारितोषिकासाठी निवड करण्यात आले आहे.
- रोहिंयाप्रकरणी वार्ताकन करताना सरकारी गोपनीयता कायद्याचे उल्लंघन केल्याच्या आरोपाखाली या दोघांना प्रत्येकी ७ वर्षांची शिक्षा म्यानमारमधील न्यायालयाने सुनावली असून, डिसेंबर २०१७ पासून ते तुरुंगात आहेत.
- त्यांना मिळालेला हा पुरस्कार त्यांच्या धैर्य व अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यासाठीच्या वचनबद्धतेस आदरांजली आहे.

७ मे : जागतिक अस्थमा दिन

- जागतिक अस्थमा दिन दरवर्षी मे महिन्याच्या पहिल्या मंगळवारी साजरा केला जातो. याचे आयोजन ग्लोबल इनिशिएटिव्ह फॉर अस्थमा (GINA) या संस्थेद्वारे केले जाते. १९९८ मध्ये प्रथम जागतिक अस्थमा दिवस आयोजित केला गेला होता.
- अस्थमा किंवा दमा या आजाराविषयी जागरूकता निर्माण व्हावी आणि जगभरातील रुग्णांची स्थिती सुधारावी याकरिता हा दिवस साजरा केला जातो.
- यंदाच्या जागतिक अस्थमा दिनाची थीम 'स्टॉप फॉर अस्थमा' (STOP for Asthma) ही आहे. यातील STOP या शब्दाचे पूर्णरूप खालीलप्रमाणे:
 - ❖ Symptom Evaluation.
 - ❖ Test Response.
 - ❖ Observe and Access.
 - ❖ Proceed to Adjust Treatment.

अस्थमा (दमा)

- दमा हा श्वासनलिकांचा विकार आहे. ज्यामध्ये काही काळासाठी श्वास वाहिन्या आकुंचन पावतात. या काळात रुग्णाला श्वास आत घेण्यास आणि बाहेर सोडण्यास त्रास होतो. या अवस्थेला अस्थमा किंवा दमा असे म्हणतात.
- दमा कोणत्याही वयाच्या व्यक्तीला होऊ शकतो. दमा हा संसर्गजन्य नसून, अनुवांशिक आजार आहे.
- दम लागणे, धाप लागणे, छातीवर दडपण आल्यासारखे वाटणे, खोकला येणे, श्वास घ्यायला त्रास होणे अशा मुख्य तक्रारी दम्याच्या असतात. काही व्यक्तींना रात्रीचा किंवा पहाटेचा खोकला

येतो.

- दमा हा दीर्घकाळ चालणारा आजार असून, त्याला योग्य आणि नियमित देखभालीची गरज आहे. औषधोपचार नियमित घेतले तर श्वासनलिका सुस्थितीत राहतात आणि दम्याचा त्रास होत नाही.
- आज दम्यावर वेगवेगळ्या प्रकारची उत्तम दर्जाची औषधे उपलब्ध आहेत. ज्यामध्ये श्वासावाटे घेण्याची औषधे रुग्णांना दिली जातात. ज्यांना इन्हेलर असे म्हटले जाते.
- आकडेवारीनुसार, दमा आजाराने ग्रासलेल्या देशांमध्ये चीननंतर भारताचा दुसरा क्रमांक लागतो.

ग्लोबल इनिशिएटिव्ह फॉर अस्थमा

- GINA: Global Initiative for Asthma.
- या संस्थेची स्थापना १९९३ साली अमेरिकेची राष्ट्रीय आरोग्य संस्था, राष्ट्रीय हृदय, फुफ्फुस व रक्त संस्था आणि जागतिक आरोग्य संघटनेच्या एकत्रित प्रयत्नातून करण्यात आली होती.
- अस्थमा किंवा दमा या आजाराविषयी व त्याच्या सार्वजनिक आरोग्यावर होणाऱ्या परिणामांविषयी जागरूकता निर्माण करणे, हे या संस्थेचे मुख्य कार्य आहे.
- याशिवाय दम्याच्या रुग्णांची संख्या व त्यामुळे होणाऱ्या मृत्यूंच्या संख्येत घट करणे, दम्यावरील औषधोपचार व थेरेपी उपलब्धता सुनिश्चित करणे, ही कार्येदेखील GINA द्वारे केली जातात.

८ मे : जागतिक रेडक्रॉस दिन

- ८ मे हा दिवस दरवर्षी जागतिक रेडक्रॉस दिन साजरा करण्यात येतो. रेडक्रॉस या आंतरराष्ट्रीय संस्थेचे संस्थापक जीन हेन्री ड्युनान्ट यांच्या जयंतीनिमित्त हा दिवस दरवर्षी साजरा करण्यात येतो.
- जीन हेन्री ड्युनान्ट यांना मानव सेवेसाठी १९०१ मध्ये पहिले नोबेल पारितोषिक (Nobel Prize) देण्यात आले होते.
- लोकांना कोणत्याही वेळी कोणत्याही ठिकाणी मदत करण्यासाठी जगभरातील अधिकारी व स्वयंसेवकांनी दिलेल्या असाधारण योगदानाचे स्मरण करण्यासाठी हा दिन साजरा केला जातो.
- जागतिक रेडक्रॉस दिनाला जागतिक रेडक्रॉस आणि रेड क्रीसेंट दिन असेही म्हंटले जाते. 'व्हाट डू यु लव्ह अबाउट रेडक्रॉस?' अशी यंदाच्या जागतिक रेडक्रॉस दिनाची संकल्पना होती.

आंतरराष्ट्रीय रेडक्रॉस समिती

- आंतरराष्ट्रीय रेडक्रॉस समिती ही एक मानवतावादी संस्था आहे, जी युद्धादरम्यान जखमी व आकस्मिक अपघात आणि आपत्काल स्थितीत मदत करते. तसेच लोकांना आरोग्याप्रती जागरूक करते.
- तिची स्थापना जीन हेन्री ड्युनान्ट यांनी १८६३ साली केली होती. या संस्थेचे मुख्यालय जिनिव्हा (स्वित्झर्लंड) येथे स्थित आहे.
- रेड क्रॉसने प्रथम आणि द्वितीय विश्व युद्धात आपली महत्वाची भूमिका निभावत जखमी सैनिकांची आणि नागरिकांची मदत केली होती.
- या संघटनेच्या अप्रतिम कार्यमुळेच या संघटनेला आतापर्यंत ३ वेळा (१९१७, १९४४ आणि १९६३ साली) नोबेल पारितोषिकाने सन्मानित करण्यात आले आहे.
- रेडक्रॉस समिती खालील ७ तत्वांवर कार्य करते.
 - ❖ मानवता : संकटात असलेल्या माणसांना सुखी आणि सुरक्षित, आरोग्यदायी आयुष्य लाभावे यासाठी काम करणे.
 - ❖ निःपक्षपातीपणा : माणसांमध्ये देश, धर्म, जात यावरून भेद न करता त्यांची मदत करणे.
 - ❖ तटस्थता : कोणत्याही देशाच्या, प्रांताच्या, भाषेच्या अथवा जात-धर्माच्या वादात न पडता तटस्थ राहून संकटात असलेल्यांची मदत करणे.
 - ❖ स्वातंत्र्य : रेडक्रॉसची मूळ तत्त्वे पाळणारी रेडक्रॉस ही स्वायत्त संस्था आहे.
 - ❖ ऐच्छिक सेवा : कोणत्याही फलाची अपेक्षा न करता लोकांना मदत करणे.
 - ❖ एकता : स्वातंत्र्य-समता-बंधुता ही मानवधर्माची त्रिसूत्री पाळून एकत्रितपणे काम करणे.
 - ❖ सार्वत्रिकपणा : एकमेकांना मदत करत सर्वांच्या सुखी, समृद्ध आयुष्यासाठी झटणे.

८ मे : जागतिक थॅलेसेमिया बचाव दिन

- जगभरात ८ मे रोजी जागतिक थॅलेसेमिया बचाव दिन दरवर्षी साजरा केला जातो. यंदाच्या थॅलेसेमिया बचाव दिनाची थीम 'थॅलेसेमियाच्या गुणवत्तायुक्त आरोग्य सुविधांची सार्वत्रिक उपलब्धता' अशी आहे.
- थॅलेसेमिया या आजारबाधल जनजागृती करणे व त्याला प्रतिबंध करण्यासाठी आवश्यक उपाय योजना करणे हा या दिनाचा मुख्य उद्देश आहे.

थॅलेसेमिया

- थॅलेसेमिया हा अनुवंशिक आजार असून, या आजारात थॅलेसेमिया जनुक आई किंवा वडिलांच्या माध्यमातून अपत्यात येते.
- हा रक्ताचा आजार असून हा जनुकीय बिघाड झाल्याने होतो. थॅलेसेमिया या रोगात शरीरातील (हिमोग्लोबिन) रक्त निर्माण होणाऱ्या प्रक्रियेत अडथळा येतो.
- यामुळे शरीरात रक्ताची कमतरता निर्माण होते आणि त्यामुळे थॅलेसेमिया रुग्णाला आठवड्यातून तीनदा रक्त चढवावे लागते.
- अशा रुग्णांच्या शरीरात तांबड्या रक्तपेशींची संख्या १२० दिवसांच्या जागी केवळ २० दिवस पुरेल इतकीच असते. या रुग्णांच्या तांबड्या रक्तपेशी निरोगी व्यक्तीपेक्षा फिवकट, निस्तेज व लहान आकाराच्या असतात.
- थॅलेसेमियाचे माइनर व मेजर असे दोन प्रकार आहे. माइनर थॅलेसेमियात फक्त १ गुणसूत्र प्रभावित होते. पण, मेजर थॅलेसेमियात दोन्ही गुणसूत्र निकामी होतात आणि त्या रुग्णाला जास्त रक्तपुरवठ्याची गरज भासते.
- थॅलेसेमियाची लक्षणे: अशक्तपणा, थकवा, अस्थीविकृती, शरीर पिवळे पडणे, शारीरिक विकास धिमे्या गतीने होणे, हृदयाची समस्या इत्यादी.
- थॅलेसेमिया व्याधीग्रस्तांना जगण्यासाठी नियमित रक्त देण्याची गरज असते. व्याधीमुक्त होण्यासाठी मुलांचा बोन मॅरो ट्रान्सप्लांट हा एक उपाय आहे.
- ज्यांच्या परिवारात आधीच कोणाला थॅलेसेमिया असल्यास त्यांना थॅलेसेमिया होण्याचा धोका अधिक असतो. हा रोग भूमध्यसागरी आणि दक्षिण आशियाई लोकांमध्ये जास्त आढळून येतो.

११ मे : जागतिक स्थलांतरित पक्षी दिवस

- जागतिक स्थलांतरित पक्षी दिवस २०१९ (The World Migratory Bird Day) ११ मे रोजी जगभरात साजरा केला गेला.
- या दिनाच्या निमित्ताने दरवर्षी जगभरातील लोक पक्षी उत्सव, प्रदर्शन, शिक्षण कार्यक्रम इ. कार्यक्रमांचे आयोजन करतात.
- पहिला जागतिक स्थलांतरित पक्षी दिवस २००६मध्ये साजरा केला गेला. ही एक वार्षिक जनजागृती मोहिम आहे, जी स्थलांतरित पक्ष्यांच्या व त्यांच्या अधिवासांच्या संवर्धनाची गरज अधोरेखित करते.
- याद्वारे स्थलांतरित पक्ष्यांना असलेल्या धोके, या पक्ष्यांचे पर्यावरणीय महत्त्व व त्यांच्या संवर्धनासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्याची गरज याबाबत जगभरात जागरूकता पसरविली जाते.
- द कन्व्हेन्शन ऑन मायग्रेटरी स्पिशिज (CMS), द आफ्रिकन-यूरोशियन वॉटरबर्ड ॲग्रीमेंट (AEWA) व एन्वायर्नमेंट फॉर अमेरिकाजद्वारे (EFTA) या दिनाचे आयोजन केले जाते.
- २०१८ सालापासून हा दिवस वर्षातून दोन वेळा (मे आणि ऑक्टोबर महिन्याचा दुसरा शनिवार) साजरा केला जाऊ लागला आहे.
- CMS आणि AEWA या २ आंतरराष्ट्रीय वन्यजीवन संधी (करार) असून, ते संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम (UNEP)द्वारे प्रशासित केले जातात.

जागतिक स्थलांतरित पक्षी दिवस २०१९

- २०१९ या वर्षात हा दिवस ११ मे व १२ ऑक्टोबर रोजी साजरा केला जाईल. या दिनाची २०१९ या वर्षासाठीची थीम 'Protect Birds: Be the Solution to Plastic Pollution!' अशी आहे.
- स्थलांतरित पक्ष्यांवर व त्यांच्या अधिवासांवर होणाऱ्या प्लास्टिक प्रदूषणाच्या नकारात्मक परिणामांवर प्रकाश टाकणे, असा या थीमचा उद्देश आहे.

११ मे : राष्ट्रीय तंत्रज्ञान दिवस

- ११ मे १९९८ रोजी भारताने केलेल्या अणुचाचणीने आपल्या तंत्रज्ञानातील प्रगती जगाला दाखवली. या प्रगतीचे प्रतीक म्हणून ११ मे हा दिवस दरवर्षी 'राष्ट्रीय तंत्रज्ञान दिवस' म्हणून साजरा केला जातो.
- ११ मे १९९८ रोजी भारताने दिवंगत शास्त्रज्ञ आणि माजी राष्ट्रपती डॉ. एपीजे अब्दुल कलाम यांच्या मार्गदर्शनाखाली राजस्थानच्या पोखरण येथे शक्ती-१ ही अण्वस्त्रचाचणी यशस्वीपणे पार पाडली.
- या प्रगतीचे द्योतक म्हणून भारताचे तत्कालीन पंतप्रधान अटलबिहारी वाजपेयी यांनी ११ मे हा दिवस राष्ट्रीय तंत्रज्ञान दिवस म्हणून घोषित केला.
- त्यामुळे भारताची तंत्रज्ञानातील प्रगती अधोरेखित करण्यासाठी व विविध क्षेत्रात तंत्रज्ञान विकासास प्रोत्साहन देण्यासाठी १९९९ पासून दरवर्षी तंत्रज्ञान विकास मंडळ यांच्या नेतृत्वात हा दिवस साजरा केला जातो.
- ११ मे १९९८ रोजी भारताने अणुगर्भीय चाचण्या साखळ्यांतील पोखरण-२ प्रकल्पातील शक्ती-१, शक्ती-२ आणि शक्ती-३ या अण्वस्त्रचाचण्या यशस्वीरीत्या घेतल्या. दोनच दिवसांनंतर म्हणजे १३ मे रोजी शक्ती-४ आणि शक्ती-५ आणखी दोन अणुचाचण्या घेतल्या.
- शक्ती-१ ही प्रभंजन प्रकारची (४ ते ६ किलोटन क्षमतेची), शक्ती-२ अणुसंमिलन प्रकारची (१२ ते २५ किलो टन क्षमतेची), शक्ती-३ ही १ किलो टनपेक्षा कमी क्षमतेची होती. १३ मेच्या अणुचाचण्या कमी क्षमतेच्या होत्या.
- या सर्व चाचण्या तत्कालीन संरक्षण संशोधन आणि विकास संस्थेचे (DRDO) प्रमुख दिवंगत शास्त्रज्ञ आणि माजी राष्ट्रपती डॉ. एपीजे अब्दुल कलाम यांच्या नेतृत्वाखाली झाल्या.
- या चाचणीचे सांकेतिक नाव 'ऑपरेशन शक्ती' होते. एपीजे अब्दुल कलाम यांच्या व्यतिरिक्त आर. चिदम्बरम आणि अनिल काकोडकर हे या चाचण्यांचे शिल्पकार होते.
- मे १९७४मध्ये केलेल्या पोखरण-१नंतर (सांकेतिक नाव: हसणारा बुद्ध) करण्यात आलेली ही भारताची दुसरी अण्वस्त्रचाचणी होती.
- १९९८च्या चाचण्यांना 'बुद्ध हसला' असेही सांकेतिक नाव दिले गेले होते. त्या यशाचे वर्णनही 'आणि बुद्ध हसला' असेच करण्यात आले होते.

११ मे रोजी घडलेल्या इतर महत्वपूर्ण घटना

- ११ मे रोजी राष्ट्रीय एअरोस्पेस लिमिटेडने विकसित केलेल्या भारताच्या पहिल्या स्वदेशी बनावटीच्या 'हंस-३' या विमानाच्या उड्डाणाची यशस्वी चाचणी बंगलूर येथे घेण्यात आली होती.
- ११ मे १९९८ रोजी डीआरडीओने आपल्या जमिनीवरून हवेत मारा करणाऱ्या कमी पल्ल्याच्या त्रिशूल या क्षेपणास्त्राची शेवटची चाचणी यशस्वीपणे घेतली. त्यानंतर हे क्षेपणास्त्र भारतीय लष्कर व वायुदलात सामील करण्यात आले होते.

१२ मे : जागतिक परिचारिका दिन

- आधुनिक परिचर्यांचा पाया घालणाऱ्या आद्य परिचारिका (नर्स) फ्लोरेंस नाइटिंगेल यांचा १२ मे हा जन्मदिवस जागतिक परिचारिका दिन म्हणून पाळला जातो.
- १८५४साली झालेल्या क्रिमियन युद्धात तसेच दुसऱ्या महायुद्धात फ्लोरेंस नाइटिंगेल यांनी जखमी सैनिकांची अहोरात्र सेवा केली आणि संपूर्ण जगाला त्यांनी सेवेचा पायंडा घालून दिला. त्यांच्या खडतर तपश्चर्यांमुळे परिचर्या क्षेत्राचा उगम झाला.
- आंतरराष्ट्रीय परिचारिका परिषदेने यंदाच्या परिचारिका दिनासाठी 'नर्स: ए वॉईस टू लीड - हेल्थ फॉर ऑल' (Nurses: A Voice to Lead - Health for All) ही संकल्पना (थीम) निवडली होती.
- फ्लोरेंस नाइटिंगेल यांचा जन्म इटलीत १२ मे १८२० रोजी झाला. परिचारिका होण्यास कुटुंबाचा तीव्र विरोध असतानाही त्यांनी सारे आयुष्य रुग्णांची सुशुषा-सेवा आणि सर्वोत्कृष्ट आरोग्यसेवांची उपलब्धी आणि स्वच्छतेच्या प्रचार-प्रसारासाठी समर्पित केले.
- महायुद्धाच्या काळात तिने हजारो परिचारिकांच्या सहाय्याने युद्धात जखमी झालेल्या हजारो सैनिकांची काळजी घेण्याचे काम केले.
- यातूनच आपल्यातल्या काही भगिनींना रोजगाराची संधी मिळेल या उद्देशाने १८६०साली त्यांनी लंडनमध्ये पहिल्या नर्सिंग स्कूलची स्थापना केली.
- मानवता आणि माणुसकीने ओतप्रोत भरलेल्या नाइटिंगेलच्या संपूर्ण आयुष्याने जगाला

रुग्णांकडे पाहण्याची नवी दृष्टी दिली. परिचारिकांनी समाजाप्रती दिलेल्या बहुमूल्य योगदानाची आठवण फ्लोरेन्स नाइटिंगेलच्या जयंतीला केली जाते.

- फ्लोरेन्स नाइटिंगेल यांना आधुनिक शुश्रूषा शास्त्राची संस्थापिका समजले जाते. त्यांच्या सेवेला प्रणाम म्हणून 'लेडी विथ द लॅम्प' ही उपाधी त्यांना प्रदान करण्यात आली.
- त्यांनी केलेल्या कार्याच्या स्मृती सदैव तेवत राहाव्या म्हणून त्यांचा जन्मदिवस 'जागतिक परिचारिका दिन' म्हणून संपूर्ण जगभर साजरा करण्यात येतो.
- या प्रसंगी, भारताचे राष्ट्रपती देशभरातील नर्सिंग कर्मचाऱ्यांना भक्ती, प्रामाणिकपणा, समर्पण आणि करुणेने केलेल्या निःस्वार्थ सेवेसाठी राष्ट्रीय फ्लोरेन्स नाइटिंगेल पुरस्कार प्रदान करतात.

फ्लोरेन्स नाइटिंगेल यांचे विशेष कार्य

- त्यांनी सेंट थॉमस हॉस्पिटलमध्ये 'नाइटिंगेल ट्रेनिंग स्कूल'ची स्थापना केली होती, ते परिचारिकांना प्रशिक्षित करणारे प्रथम व्यावसायिक प्रशिक्षण विद्यालय होते.
- त्यांनी किंग्स कॉलेजच्या हॉस्पिटलमध्ये त्यांनी 'स्कूल ऑफ मिडवाइफरी नर्सिंग'ची स्थापना केली, जी पुढे जाऊन देशासाठी एक आदर्श संस्था बनली.
- त्यांनी २०० पेक्षा जास्त पुस्तके आणि अहवाल इ. प्रकाशित केले.
- त्यांना पाय-चार्टच्या शोधासाठी देखील ओळखले जाते. रॉयल स्टॅटिस्टिकल सोसायटीमध्ये सामील होणारी ती पहिली महिला होती.
- १९०९मध्ये त्यांना 'फ्रीडम ऑफ द सिटी ऑफ लंडन' पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. हा पुरस्कार जिंकणारी ती पहिली महिला ठरली.

१५ मे : आंतरराष्ट्रीय कुटुंब दिन

- प्रतिवर्षी १५ मे रोजी 'आंतरराष्ट्रीय कुटुंब दिन' साजरा केला जातो. कुटुंबाचे महत्त्व आणि एकत्र कुटुंब पद्धतीचे शाश्वत विकासामधील योगदान अधोरेखित करण्यासाठी हा दिवस साजरा केला जातो.
- संयुक्त राष्ट्रसंघाने कुटुंबाला समाजाचे मुलभूत एकक म्हंटले आहे. त्यामुळेच १९९२ साली संयुक्त राष्ट्रसंघाने १५ मे हा दिवस आंतरराष्ट्रीय कुटुंब दिन म्हणून साजरा करण्याचा निर्णय घेतला.
- कुटुंब पद्धतीसंबंधी समस्यांबाबत जनजागृती करणे आणि कुटुंबाला प्रभावित करणाऱ्या आर्थिक, सामाजिक आणि लोकसंख्याशास्त्रीय प्रक्रियेचे ज्ञान वाढविणे हा या दिनाचा उद्देश आहे.
- आंतरराष्ट्रीय कुटुंब दिनाचे आयोजन संयुक्त राष्ट्रांच्या सामाजिक व आर्थिक व्यवहार विभागाच्या समावेशक सामाजिक विकास विभाग व ग्लोबल कम्युनिकेशन्स सिविल सोसायटीद्वारे केले जाते.
- यंदाच्या कुटुंब दिनाची थीम: Families and Climate Action: Focus on (Sustainable Development Goals) SDG 13
- ही थीम शाश्वत विकास उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी कुटुंबाच्या विविध भूमिकांवर भर देण्यासाठी प्रोत्साहित करते.
- कुटुंब आणि कुटुंब केंद्रित धोरणे १९३ देशांनी स्वीकारलेली शाश्वत विकास उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी अतिशय महत्त्वपूर्ण आहेत.

१६ मे : आंतरराष्ट्रीय प्रकाश दिन

- १६ मे रोजी जगभरात युनेस्कोद्वारे दुसरा आंतरराष्ट्रीय प्रकाश दिन (The International Day of Light) साजरा करण्यात आला. २०१८ सालापासून हा दिवस साजरा करण्यास सुरुवात झाली.
- प्रकाश व प्रकाश-आधारित तंत्रज्ञानाचे दैनंदिन जीवनात तसेच शिक्षण, कला, विज्ञान-तंत्रज्ञान व सट्टात विकास इत्यादी क्षेत्रातील महत्त्व अधोरेखित करण्यासाठी हा दिवस साजरा केला जातो.
- अभियंता व भौतिकशास्त्रज्ञ थिओडोर मेमन यांनी १६ मे १९६० रोजी पहिल्यांदा केलेल्या लेझरच्या यशस्वी वापराच्या स्मरणार्थ हा दिवस साजरा केला जातो.
- युनेस्कोने २०१५ हे वर्ष आंतरराष्ट्रीय प्रकाश व प्रकाश-आधारित तंत्रज्ञानाचे वर्ष म्हणून यशस्वीपणे साजरे केले होते. युनेस्कोच्या १४७ सदस्य देशांनी याप्रसंगी १३ हजारहून अधिक

कार्यक्रम राबविले होते.

- त्यामुळे युनेस्कोच्या संचालक मंडळाने त्याच्या २००व्या बैठकीत १६ मे हा दिवस आंतरराष्ट्रीय प्रकाश दिन म्हणून साजरा करण्याचा निर्णय घेतला. १६ मे २०१८ रोजी पहिला आंतरराष्ट्रीय प्रकाश दिन साजरा करण्यात आला होता.
- आंतरराष्ट्रीय प्रकाश दिन २०१९च्या पार्श्वभूमीवर युनेस्कोमध्ये 'इल्लुमिनेटिंग एज्युकेशन कॉन्फरेंस'चे आयोजन करण्यात आले होते.

युनेस्को (UNESCO)

- संयुक्त राष्ट्रांची शैक्षणिक, वैज्ञानिक आणि सांस्कृतिक संघटना
- UNESCO: United Nations Educational, Scientific & Cultural Organization.
- युनेस्को ही संयुक्त राष्ट्रांची एक विशेष संस्था आहे. तिची स्थापना १६ नोव्हेंबर १९४५ रोजी करण्यात आली.
- दुसऱ्या महायुद्धानंतर जागतिक शांततेसाठी अमेरिकेच्या सहकार्याने युनेस्कोची स्थापना करण्यात आली होती.
- ही संस्था प्रामुख्याने शिक्षण, विज्ञान आणि संस्कृतीमधील आंतरराष्ट्रीय सहयोग वाढवून जगामध्ये शांतता व सुरक्षा कायम ठेवण्याचे काम करते.
- युनेस्कोचे मुख्यालय पॅरिसमध्ये असून जगभरात ५० पेक्षा अधिक कार्यालये आहेत. सद्यस्थितीत १९३ देशांचा या संघटनेत समावेश आहे.
- जगभरात युनेस्कोला जागतिक ऐतिहासिक वारसा कार्यक्रमासाठी ओळखले जाते. ही संस्था जगभरातील सांस्कृतिक आणि ऐतिहासिक स्थळांचे संवर्धन करण्यास मदत करते.
- याचबरोबर प्रसारमाध्यमांचे स्वातंत्र्य, लैंगिक समानता व महिलांना साक्षर करण्यास प्रोत्साहन देण्याचे कामही युनेस्कोतर्गत केले जाते.

१७ मे : जागतिक दूरसंचार आणि माहिती समाज दिन

- जगभरात १७ मे हा दिवस ५०वा जागतिक दूरसंचार आणि माहिती समाज दिन (World Telecommunication and Information Society Day) म्हणून साजरा केला गेला.
- जागतिक दूरसंचार आणि माहिती समाज दिन पहिल्यांदा १७ मे १९६९ रोजी साजरा करण्यात आला होता. तेव्हापासून दरवर्षी हा दिवस साजरा करण्यात येतो.
- आंतरराष्ट्रीय दूरसंचार संघटनेच्या स्थापना दिनाच्या स्मरणार्थ हा दिवस जागतिक दूरसंचार आणि माहिती समाज दिन म्हणून साजरा केला जातो.
- समाज आणि अर्थव्यवस्थांमध्ये इंटरनेट आणि इतर माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या (आयसीटी) वापराद्वारे निर्माण करता येऊ शकणाऱ्या संधींबद्दल जागरूकता वाढविण्यास मदत करणे, हाय दिनाचा हेतू आहे.
- २०१९च्या जागतिक दूरसंचार व माहिती समाज दिनाची थीम 'Bridging the standardization gap' ही आहे.
- ही थीम आंतरराष्ट्रीय दूरसंचार संघटनेच्या सदस्यांना आणि इतर भागधारकांना पुढील संधींवर लक्ष केंद्रित करण्यास मदत करेल.
 - ❖ विकसनशील देशांमध्ये आंतरराष्ट्रीय मानकांच्या अंमलबजावणीस प्रोत्साहन देणे.
 - ❖ आयटीयूच्या मानके बनविण्याच्या प्रक्रियेत विकसनशील देशांचा सहभाग वाढविणे.
 - ❖ राष्ट्रीय, प्रादेशिक आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मानकीकरण प्रक्रियेत स्थानिक तज्ञांना सक्षम करणे.

आंतरराष्ट्रीय दूरसंचार संघटना

- ITU: International Telecommunication Union
- मुख्यालय: जिनीव्हा (स्वित्झर्लंड)
- स्थापना: १७ मे १८६५
- माहिती आणि दळणवळण तंत्रज्ञानाशी संबंधित समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी जबाबदार असलेली ही संयुक्त राष्ट्रांची एक विशेष संस्था आहे.
- आंतरराष्ट्रीय रेडिओ आणि दूरसंचार याचे नियमन आणि प्रमाणन करण्यासाठी ही संस्था स्थापन करण्यात आली होती.
- १८६९पासून भारत आयटीयूचा सक्रिय सदस्य असून, जागतिक समुदायातील दूरसंचार विकास

आणि प्रसार यासाठी प्रामाणिकपणे पाठींबा देत आहे.

- १९५२पासून भारत आयटीयू परिषदेचा नियमित सदस्य म्हणून कार्यरत आहे आणि भारताने सदैव समानता व सर्वसमंतीच्या भूमिकेचा आदर केला आहे.
- नोव्हेंबर २०१८मध्ये आंतरराष्ट्रीय दूरसंचार संघ (आयटीयू) परिषदेचा सदस्य म्हणून भारताची २०१९ ते २०२२ अशा ४ वर्षांच्या कालावधीकरीता फेरनिवड झाली आहे.

२० मे : जागतिक मापनशास्त्र दिन

- दरवर्षी २० मे रोजी जागतिक मापनशास्त्र दिन (World Metrology Day) म्हणून साजरा केला जातो. १८७५ साली मंजूर करण्यात आलेल्या मीटर कराराच्या (Metre Convention) वर्धापन दिनानिमित्त हा दिवस साजरा केला जातो.
- २० मे १८७५ रोजी पॅरिस येथे मीटर कन्व्हेंशन नावाच्या आंतरराष्ट्रीय करारावर स्वाक्ष्या करण्यात आल्या होत्या.
- या करारानुसार वजन आणि मापांच्या आंतरराष्ट्रीय ब्युरोची (BIPM: Bureau of Weights and Measures) स्थापना करण्यात आली होती.
- या कराराने विज्ञान व मापन क्षेत्रामध्ये जागतिक भागीदारी आणि त्याच्या व्यावसायिक, सामाजिक आणि औद्योगिक वापरासाठी कार्यचौकट (फ्रेमवर्क) तयार केले.
- मीटर कन्व्हेंशनला 'ट्रिट्री ऑफ द मीटर' म्हणूनही ओळखले जाते. हा करार जागतिक सुसंगत मोजमाप प्रणालीचा आधार प्रदान करतो, जो वैज्ञानिक शोध आणि नवकल्पना, आंतरराष्ट्रीय व्यापार, औद्योगिक उत्पादन आणि जागतिक पर्यावरण संरक्षणास प्रोत्साहन देते.

जागतिक मापनशास्त्र दिन २०१९

- जागतिक मापनशास्त्र दिन २०१९ची मुख्य संकल्पना (थीम) 'आंतरराष्ट्रीय मापन पद्धती - मूलभूतदृष्ट्या चांगली' (The International System of Units - Fundamentally better) अशी होती.
- नोव्हेंबर २०१८ मध्ये झालेल्या वजन आणि मापन या विषयावरील आंतरराष्ट्रीय परिषदेत ६० देशांनी एकत्रितरित्या मापन पद्धतीमध्ये मोठा बदल करण्याचा निर्णय घेतला होता. त्याची अंमलबजावणी जागतिक मापनशास्त्र दिनापासून सुरू झाली आहे. त्यामुळे या थीमची निवड करण्यात आली.

किलोग्रॅमसह ४ एककांच्या व्याख्येत बदल

- जागतिक मापनशास्त्र दिनी वजनाच्या किलोग्रॅम या एककासह अन्य तीन एककांची निसर्गाच्या कायद्यावर आधारित अत्यंत अचूक व्याख्या शास्त्रज्ञांनी स्वीकारली आहे. भारतानेही या नवीन बदलांचा स्वीकार केला आहे.
- या बदलानुसार, किलोग्रॅमची व्याख्या करण्यासाठी आजवर वापरण्यात येणारा दंडगोलाकृती ठोकळा आता बाद ठरणार असून त्याची जागा क्वांटम गुणोत्तरावर आधारित एकक घेणार आहे.
- किलोग्रॅम या एककासह विद्युत प्रवाहाचे एकक ॲम्पिअर, तापमानाचे आधारभूत एकक केल्विन तसेच विशिष्ट घटकाचे मापन करणारे मोल या अन्य ३ एककांच्या व्याख्येमध्येही बदल करण्यात आला.

बदल कशासाठी?

- जागतिक मापन मानके ही इंटरनॅशनल ब्युरो ऑफ वेट्स अँड मेजर्स या संस्थेकडून ठरवली जातात. भारत १९५७ पासून या संस्थेचा सदस्य आहे. ही संस्था पॅरिस येथे स्थित आहे.
- या संस्थेत असलेला 'ला ग्रँड के' या नावाने ओळखला जाणारा प्लॅटिनम-इरिडियम धातूचा ठोकळा गेली १३० वर्षे एक किलोग्रॅम वजनासाठी जगभरातील निकष ठरला होता.
- भारतात नॅशनल फिजिकल लॅबोरेटरीत असेच वजन एनपीके ५७ ठेवलेले असून ते या आंतरराष्ट्रीय ठोकळ्यासारखेच आहे, ते एक किलो मानले जाते.
- या दंडगोलाचेही स्वतःचे आयुर्मान असून त्यामध्ये बदल होऊ शकतो. त्यामुळे मापनाच्या एककामध्ये अचूकता साधण्यासाठी केवळ एका वस्तूआधारे नव्हे, तर प्लॅक स्थिरांकाद्वारे एक किलोग्रॅमची व्याख्या निश्चित करण्यात आली आहे.
- प्लॅक स्थिरांक हा क्वांटम सिद्धांतानुसार प्रकाशलहरीची तरंगलांबी आणि प्रकाशलहरीची ऊर्जा यांच्यातील संबंध दर्शवतो. तसेच विशिष्ट सापेक्षतावाद हा ऊर्जा आणि वस्तुमान

यांच्यातील संबंध दर्शवतो.

- त्यामुळे अशा रीतीने निश्चित केली गेलेली किलोग्रॅमची व्याख्या ही वस्तुरूपी एककावर अवलंबून नसून, तर ती लांबी व काळ या दोहोंच्या व्याख्यांप्रमाणेच फक्त स्थिरांकावर अवलंबून आहे.
- या नव्या व्याख्येनुसार १ किलो वजन निश्चित करण्यासाठी किबल बॅलन्स नावाचे यंत्र वापरण्यात आले, त्यावरून प्लॅकच्या स्थिरांकाची किंमत निश्चित करून किलोग्रॅमची फेरव्याख्या करण्यात आली आहे.

बदलामुळे काय फरक पडणार?

- या बदलांचे प्रत्यक्ष व्यवहारात त्याचे कुठलेही फार मोठे परिणाम जाणवणार नाहीत पण जिथे अगदी सूक्ष्म पातळीवरचे मापन महत्वाचे ठरते, अशा संशोधनात त्यामुळे मोठा फरक पडणार आहे.
- या नवीन व्याख्यांमुळे जीपीएस व इंटरनेटवरही परिणाम होणार आहे. तंत्रज्ञान, आरोग्य, किरकोळ व्यापार यात किलोग्रॅमच्या व्याख्येने फरक पडणार आहेत पण ते आपल्या नजरेस येतील इतके मोठे नसतील.
- किलोग्रॅमची व्याख्या बदलल्याने अगदी कमी वजनांच्या मापनात फरक होणार आहे. आपण हिऱ्यांचे किंवा मौल्यवान वस्तूंचे जेव्हा वजन करू, तेव्हा त्यात हा फरक नक्की जाणवेल. पदार्थ जितक्या कमी वजनाचा तेवढा हा फरक जास्त जाणवणार आहे.

प्लॅक स्थिरांकाचे मूल्य

- सेकंद, मीटर व कॅंडेला ही वेळ, लांबी, प्रकाशाची तीव्रता यांची मापन एकके आहेत. त्यांच्या व्याख्या आधीच बदलण्यात आल्या आहेत. किलोग्रॅमची नवी व्याख्या ही नवीन आधुनिक काळातील सेकंद, मीटरच्या व्याख्येशी सुसंगत आहे.
- आताच्या काळात सेकंदाची व्याख्या ही सेसियम-१३३च्या अणूतून एक विशिष्ट ऊर्जा बाहेर टाकली जाण्यासाठी लागणारा काळ अशी आहे.
- तर एक मीटर अंतर म्हणजे निर्वात पोकळीत १/२९९,७९२,४५८ इतक्या सेकंदाच्या भागात प्रकाशाने कापलेले अंतर होय.
- त्याचप्रमाणे प्लॅक स्थिरांकाचे अचूक मूल्य ६.६२६०६९ गुणिले १०^{-३४} ज्यूल-सेकंद एवढी निश्चित केले आहे.

२० मे : जागतिक मधमाशी दिवस

- दरवर्षी २० मे रोजी जागतिक मधमाशी दिवस (World Bee Day) म्हणून साजरा केला जातो. २० मे हा दिवस मधुमक्षिकापालनाचे प्रणेते ॲन्टोन जना यांचा जन्मदिवस आहे.
- मधमाशी व परागीकरण करणाऱ्या इतर जीवांचे महत्त्व, शाश्वत विकासामध्ये त्यांचे योगदान, त्यांना निर्माण झालेले धोके आणि पर्यावरणातील त्यांची भूमिका याबाबत जागरूकता वाढविण्यासाठी हा दिवस साजरा केला जातो.
- जागतिक मधमाशी दिन २०१९ची संकल्पना (थीम) 'मधमाश्यांना वाचवा' (Save the Bees) अशी होती.
- डिसेंबर २०१७ मध्ये स्लोव्हेनियाने सादर केलेला संयुक्त राष्ट्र महासभेने (यूएनजीए) एकमताने मंजूर करून, २० मे हा दिवस जागतिक मधमाशी दिवस म्हणून घोषित केला होते.
- या प्रस्तावामध्ये विशिष्ट संवर्धन उपायांचा अवलंब करण्याचे आवाहन करण्यात आले होते. तसेच मधमाश्यांच्या संवर्धनाचे महत्त्व यात अधोरेखित करण्यात आले होते.
- २० मे हा दिवस १८व्या शतकातील मधुमक्षिकापालनाचे प्रणेते ॲन्टोन जना यांचा जन्मदिवस आहे. त्यांनी त्याच्या मूळ देश स्लोव्हेनियामध्ये आधुनिक मधुमक्षिकापालनाचे तंत्र विकसित केले.

मधमाश्यांचे महत्त्व

- मधमाशी आणि परागीकरण करणारे इतर जीव जसे वटवाघळे, फुलपाखरे आणि हर्मिंगबर्ड्स हे अनेक वनस्पतींच्या पुनरुत्पादनासाठी कारणीभूत ठरतात.
- जगातील ३३ टक्के खाद्य उत्पादन मधमाश्यांवर अवलंबून असते. त्यामुळे पर्यावरणीय समतोल राखण्यासाठी, जैव विविधतेचे जतन करण्यासाठी व प्रदूषण कमी करण्यास मदत करण्यासाठी मधमाश्या महत्त्वपूर्ण आहेत.

- जागतिक अन्न सुरक्षेमध्ये थेट योगदान देण्याव्यतिरिक्त, मधमाश्या जैवविविधतेचे जतन करण्यासाठी देखील महत्वाच्या आहेत, जो शाश्वत विकास उद्दिष्टांचा (SDGs) आधारस्तंभ आहे.
- वाढत्या पर्यावरणीय धोक्यापासून मधमाश्या संरक्षण देतात आणि वातावरण बदलाविरुद्ध मानवाला सहकार्य करतात.

२१ मे : दहशतवाद विरोधी दिन

- दरवर्षी २१ मे हा दिवस भारतात दहशतवाद विरोधी दिन म्हणून पाळला जातो. २१ मे रोजी भारताचे माजी पंतप्रधान राजीव गांधी यांच्या पुण्यतिथीच्या स्मरणार्थ हा दिन पाळला जातो.
- हिंसा व दहशतवादाचा धोका तसेच त्याचा लोक, समाज आणि देशावर होणारा परिणाम याबद्दल लोकांमध्ये जागरूकता पसरविणे, हा त्याचा उद्देश आहे.
- २१ मे १९९१ रोजी चेन्नईतील एका निवडणूक प्रचार सभेदरम्यान, लिबेशन टायगर्स ऑफ तमिळ ईलमच्या (श्रीलंकेतील फुटीरवादी संघटना) महिला आत्महत्या बॉम्बरने राजीव गांधी यांची हत्या केली होती. यंदा राजीव गांधींची २८वी पुण्यतिथी आहे.
- विद्यापीठ अनुदान आयोगानेही यंदा सर्व उच्च शिक्षण संस्थानामध्ये २१ मे रोजी दहशतवाद विरोधी दिन पाळण्याचा निर्णय घेतला. तरुणांना हिंसा आणि दहशतवाद यापासून परावृत्त करणे, हा त्यामागील उद्देश आहे.
- याप्रसंगी विद्यापीठ अनुदान आयोगाने उच्च शैक्षणिक संस्थांना सेमिनार, चर्चासत्रे, वाद-विवाद इ. कार्यक्रमांचे आयोजन करण्याचे निर्देश दिले आहेत.

२१ मे : संवाद आणि विकासासाठी सांस्कृतिक विविधतेचा जागतिक दिवस

- २१ मे रोजी संवाद आणि विकासासाठी सांस्कृतिक विविधतेचा जागतिक दिवस (World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development) साजरा केला गेला.
- २००८ मध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या शैक्षणिक, वैज्ञानिक आणि सांस्कृतिक संघटनेने (युनेस्को) 'सांस्कृतिक विविधतेवर वैश्विक जाहीरनामा' प्रसिद्ध केला होता.
- त्यानंतर डिसेंबर २००२ मध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेने २१ मे हा दिवस संवाद आणि विकासासाठी सांस्कृतिक विविधतेचा जागतिक दिवस म्हणून साजरा करण्याची घोषणा केली.
- भाषिक विविधतेच्या महत्वाबद्दल जागरूकता निर्माण करण्यासाठी संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेने २०१९ हे वर्ष 'स्वदेशी भाषांचे आंतरराष्ट्रीय वर्ष' घोषित केले आहे.

हा दिन साजरा करण्यामागचा उद्देश

- सांस्कृतिक विविधतेच्या मूल्यांबद्दल आपली समज वाढविणे आणि युनेस्कोच्या 'सांस्कृतिक अभिव्यक्तीच्या संरक्षण आणि संवर्धनासाठीच्या करारा'ची खालील ४ उद्दिष्टे साध्य करणे.
 - ❖ शाश्वत यंत्रणा आणि सांस्कृतिक प्रशासन विकासाला समर्थन देणे.
 - ❖ सांस्कृतिक वस्तू आणि सेवांचा संतुलित प्रवाह प्राप्त करणे आणि सांस्कृतिक व्यावसायिक आणि कलाकारांच्या कलाकृतींना प्रोत्साहन देणे.
 - ❖ शाश्वत विकासाच्या चौकटीत संस्कृती समाकलित करणे.
 - ❖ मानवाधिकार आणि मूलभूत स्वातंत्र्यांना प्रोत्साहन देणे.

२२ मे : आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिवस

- जगभर २२ मे हा दिवस आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिवस म्हणून साजरा केला जातो. जैवविविधतेच्या विषयांबद्दल समज आणि जागरूकता वाढवण्यासाठी दरवर्षी हा दिवस साजरा केला जातो.
- संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेने १९९३ च्या अखेरीस सर्वप्रथम आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिनाची संकल्पना मांडली होती.
- २९ डिसेंबर रोजी आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता करार लागू झाला असल्याने, सुरुवातीला २९ डिसेंबर हा दिवस आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिन म्हणून पाळण्याचे ठरविण्यात आले होते.
- परंतु २००० साली संयुक्त राष्ट्रसंघाने २२ मे हा दिवस आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिन म्हणून साजरा करण्याचा निर्णय घेतला. कारण या दिवशी नैरोबी अंतिम कायद्याद्वारे जैवविविधतेवरील कराराचा मजकूर स्वीकारण्यात आला होता.
- आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिन २०१९ साजरा करण्यासाठी संयुक्त राष्ट्रसंघाने 'स्लो फुड

इंटरनॅशनल' संस्थेसोबत भागीदारी केली होती.

- यंदाच्या आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिनाचा मुख्य भर, 'जैवविविधता : आपले अन्न आणि आरोग्य यांचा पाया' यावर होता.
- आपली जैवविविधता, आपले अन्न, आपले आरोग्य (Our Biodiversity, Our Food, Our Health) ही यंदाच्या आंतरराष्ट्रीय जैवविविधता दिनाची मुख्य थीम होती.
- आपल्या अन्न आणि आरोग्य यंत्रणांचा जैवविविधतेशी असलेल्या परस्पर संबंधाबाबत जागरूकता निर्माण करणे, हा या थीमचा मुख्य उद्देश होता.

स्लो फुड इंटरनॅशनल

- हे एक स्थानिक समुदायांचे जागतिक नेटवर्क आहे, ज्याची स्थापना १९८९ साली करण्यात आली होती.
- ही संस्था स्थानिक परंपरा आणि स्थानिक खाद्य संस्कृतीचा होत असलेला न्यास आणि फास्ट फुड संस्कृतीचा वाढता प्रसार रोखण्यासाठी कार्य करते.

२५ मे: जागतिक थायरॉइड दिन

- जागतिक थायरॉइड दिन २५ मे रोजी जगभरात साजरा केला जातो. कंठग्रंथीशी (थायरॉइड) संबंधित आजारांबाबत जनजागृती करण्यासाठी हा दिवस साजरा केला जातो.
- अमेरिकन थायरॉइड असोसिएशन आणि युरोपियन थायरॉइड असोसिएशनकडून (ETA) २००८ साली जागतिक थायरॉइड दिनाची स्थापना करण्यात आली.
- या दिवशी कंठग्रंथीशी संबंधित रोगांना प्रतिबंध आणि त्यावरील उपचार यांविषयी शिक्षित करणे, यावर लक्ष केंद्रित केले जाते.
- हा दिन साजरा करण्याचे ५ प्रमुख उद्देश खालीलप्रमाणे:
 - ❖ थायरॉइड आणि आरोग्याविषयी जागरूकता वाढविणे.
 - ❖ थायरॉइड रोगांच्या उपचारांना समजून घेण्यास प्रोत्साहन देणे.
 - ❖ थायरॉइड रोगाचा प्रसार रोखणे.
 - ❖ शिक्षण आणि प्रतिबंध कार्यक्रमांच्या आवश्यक गरजांवर लक्ष केंद्रित करणे.
 - ❖ नवीन उपचार पद्धतींबद्दल जागरूकता वाढवणे.

कंठग्रंथी

- कंठग्रंथी (थायरॉइड ग्रंथी) ही सर्वात मोठ्या अंतःस्रावी ग्रंथींपैकी एक आहे, जी गळ्यामध्ये असते. तिचा आकार एका फुलपाखरासारखा असतो
- गळ्यात असलेली थायरॉइड ग्रंथी ही थायरॉक्सिन (T4) आणि ट्रायोडोथ्रोनाइन (T3) या दोन महत्त्वपूर्ण हार्मोन्सची निर्मिती करते.
- हे हार्मोन्स शरीराच्या अनेक महत्वाच्या क्रियांना नियंत्रित करत असते. शरीरातील पचनक्रिया समतोल राखण्याचे महत्त्वपूर्ण काम थायरॉइड ग्रंथी करते.
- यामधून स्रवणारं हार्मोन्स शरीराचे तापमान समतोल राखण्याचे, मेंदू तंदुरुस्त ठेवण्याचे, हृदयाची क्रिया सुरळीत ठेवण्याचे कार्य करतात.
- जर, या ग्रंथीच्या क्रियेत अडथळे आल्यास अनेक गंभीर विकारांना सामोरे जावे लागू शकते. वेळीच थायरॉइडची तपासणी करून योग्य उपाययोजना करून आपण थायरॉइडच्या विकारांमुळे पुढे होणारा त्रास टाकू शकतो.
- थायरॉइडचा त्रास हा स्त्रियांना अधिक होत असतो. एका अनुमानानुसार भारतात आठ पैकी एका स्त्रीला थायरॉइडचा त्रास होत असतो. याचे कारण म्हणजे शरीरात होणारे हार्मोनल बदल.
- महिलांमध्ये आयोडिनची कमतरता असण्याची शक्यता सर्वाधिक असते. त्यामुळेच महिलांमध्ये थायरॉइडचे प्रमाण जास्त असते.
- थायरॉइड संबंधित प्रमुख विकार:
 - ❖ हायपोथायरॉइडिझम (Hypothyroidism)
 - ❖ हायपरथायरॉइडिझम (Hyperthyroidism)
 - ❖ गलगंड (Goiter)

२८ मे: स्वातंत्र्यवीर विनायक दामोदर सावरकर जयंती

- २८ मे २०१९ रोजी स्वातंत्र्यवीर विनायक दामोदर सावरकर यांची जयंती साजरी केली गेली.

याप्रसंगी पंतप्रधान नरेंद्र मोदींनी विनायक दामोदर सावरकर यांना श्रद्धांजली अर्पण केली.

- विनायक दामोदर सावरकर हे भारतीय स्वातंत्र्यसैनिक, मराठी कवी व लेखक होते. सावरकरांचा जन्म २८ मे १८८३ रोजी नाशिक जिल्ह्यातील भगूर या गावी झाला.
- ते भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील एका क्रांतिकारक चळवळीचे धुरीण, स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर भारतीय राजकारणातील एक महत्त्वाचे राजकारणी होते.
- वि. दा. सावरकरांना स्वातंत्र्यवीर ही उपाधी प्रसिद्ध मराठी लेखक व पत्रकार प्रल्हाद केशव अत्रे यांनी दिलेली आहे.
- हिंदुसंघटक व हिंदुत्वाचे तत्त्वज्ञान मांडणारे तत्त्वज्ञ, विज्ञानाचा पुरस्कार व जातिभेदाला तीव्र विरोध करणारे समाज क्रांतिकारक, भाषाशुद्धी व लिपिशुद्धी चळवळीचे प्रणेते, प्रतिभावंत साहित्यिक आणि प्रचारक असे अनेक पैलू सावरकरांच्या व्यक्तिमत्त्वाला होते.
- त्यांचे प्राथमिक शिक्षण शिवाजी विद्यालयात व माध्यमिक शिक्षण फर्ग्युसन महाविद्यालयात झाले. १९०६ साली उच्च शिक्षणासाठी ते लंडनला गेले.
- आपल्या साथीदारांच्या साहाय्याने त्यांनी मित्रमेळा ही क्रांतिकारी स्थापन संघटना केली. याच संघटनेचे पुढे अभिनव भारत या संघटनेत रूपांतर झाले.
- ते लहानपणापासूनच अत्यंत बुद्धिमान होते. वक्तृत्व, काव्यरचना ह्यांवर त्यांचे प्रभुत्व होते. जिव्हा आणि लेखणी ते सारख्याच ताकदीने चालवत.
- त्यांनी वयाच्या १३व्या वर्षी लिहिलेला स्वदेशीचा फटका, स्वतंत्रतेचे स्तोत्र या तसेच यांसारख्या इतर अनेक रचना त्यांच्या प्रतिभेची साक्ष देतात.
- त्यांनी 'जोसफ मॅजिनी : जीवन कथा व राजनीती' हे पुस्तकही लिहिले. रत्नागिरीला तुरुंगात असताना त्यांना 'हिंदुत्व: व्हू इज हिंदू' हा ग्रंथही लिहिला.
- सावरकरांनी '१८५७चे स्वातंत्र्यसमर' हा ग्रंथ लिहीला. त्यात सावरकरांनी मांडले आहे की, १८५७ हे बंड नसून हा एक स्वातंत्र्यसंग्राम होता.
- वि. दा. सावरकर हे १९३७ ते १९४३ दरम्यान हिंदू महासभेचे अध्यक्ष होते. ते मुंबई येथे १९३८ साली भरलेल्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष होते.
- त्यांनी भारताला 'हिंदू राष्ट्र' म्हणून निर्माण करण्याचे समर्थन केले. त्यांनी राष्ट्रवादी राजनैतिक विचारधारा 'हिंदुत्व'चा विकास केला.
- स्वातंत्र्यवीर सावरकर यांना २४ डिसेंबर १९१० रोजी अंदामान आणि निकोबार या बेटसमूहाची राजधानी असलेल्या पोर्ट ब्लेयरमधील तुरुंगात काळ्या पाण्याची शिक्षा ठोठावण्यात आली होती.
- त्यांच्या सन्मानार्थ अंदामान आणि निकोबारमधील पोर्ट ब्लेयर येथील विमानतळाचे वीर सावरकर आंतरराष्ट्रीय विमानतळ असे नामकरण करण्यात आले आहे.

२९ मे : संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतीसैनिकांचा आंतरराष्ट्रीय दिन

- संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतीसैनिकांचा आंतरराष्ट्रीय दिन (International Day of UN Peacekeepers) प्रतिवर्षी २९ मे रोजी साजरा केला जातो.
- संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतता अभियानांमध्ये आतापर्यंत हुतात्मा झालेल्या सुमारे ३८०० शांतीसैनिकांना आदरांजली अर्पण करण्यासाठी हा दिन साजरा केला जातो.
- याशिवाय हा दिवस म्हणजे शांतता अभियानांमध्ये सध्या कार्यरत असलेल्या सर्व लोकांच्या समर्पण आणि ध्येयाला मानवंदना आहे.
- यंदा या दिनाची थीम 'नागरिकांचे रक्षण, शांततेचे रक्षण' (Protecting Civilians, Protecting Peace) अशी होती.
- संयुक्त राष्ट्रांनी हा दिन साजरा करण्याची घोषणा डिसेंबर २००२मध्ये केली होती. त्यानुसार २९ मे २००३ रोजी पहिला संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतीसैनिकांचा आंतरराष्ट्रीय दिन साजरा करण्यात आला होता.
- २९ मे १९४८ रोजी स्थापन केलेल्या संयुक्त राष्ट्र युद्धविराम देखरेख संघटनेच्या (UNTSO) स्थापना दिनाच्या स्मरणार्थ हा दिन साजरा केला जातो.
- १९४८च्या अरब-इस्रायली युद्धानंतर लागू झालेल्या शस्त्रसंधीवर देखरेख ठेवण्यासाठी UNTSOची स्थापना करण्यात आली होती. हे संयुक्त राष्ट्रांचे पहिले शांतता अभियान होते.
- संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतता अभियानांमध्ये कार्य करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या संख्येत भारत हा चौथा

सर्वात मोठा योगदानकर्ता देश आहे.

- सध्या सायप्रस, कांगो, हैती, लेबेनॉन, दक्षिण सुदान आणि पश्चिमी सहारामधील संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतता अभियानांमध्ये ६,४०० पेक्षा अधिक भारतीय सैनिक तैनात आहेत.

२९ मे : आंतरराष्ट्रीय एव्हरेस्ट दिन

- २९ मे हा दिवस आंतरराष्ट्रीय एव्हरेस्ट दिन (The International Everest Day) म्हणून साजरा केला जातो. या दिनाच्या प्रसंगी काठमांडू (नेपाळ) आणि एव्हरेस्ट क्षेत्रात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते.
- २९ मे १९५३ रोजी ब्रिटिश मोहिमेतील न्यूझीलंडचे एडमंड हिलरी व भारतीय-नेपाळी नागरिक शेरपा तेनसिंग नोर्गे हे माउंट एव्हरेस्ट शिखरावर सर्वप्रथम यशस्वी चढाई केली होती.
- या दिनाच्या स्मरणार्थ २००८ साली एडमंड हिलरी यांच्या निधनानंतर नेपाळ सरकारने २९ मे हा दिवस आंतरराष्ट्रीय एव्हरेस्ट दिन म्हणून साजरा करण्याचा निर्णय घेतला.

माउंट एव्हरेस्ट

- माउंट एव्हरेस्ट जगातील सर्वात उंच पर्वतशिखर आहे. हिमालय पर्वतातील या शिखराची उंची ८,८४८ मीटर (२९,०२९ फूट) इतकी आहे.
- हे शिखर नेपाळ व तिबेट (चीन) या देशांच्या सीमेजवळ आहे. नेपाळमध्ये याला सागरमाथा म्हणून ओळखतात तर तिबेटमध्ये चोमो लुंग्मा म्हणतात. पूर्वी हे शिखर पीक XV ह्या नावानेही ओळखले जात होते.
- १८३० ते १८४३ दरम्यान भारतीय सर्वेक्षण खात्याचे प्रमुख (सर्व्हेयर जनरल) असलेले कर्नल सर जॉर्ज एव्हरेस्ट यांचे नाव या शिखराला देण्यात आले आहे. १८६५ पासून यास माउंट एव्हरेस्ट म्हणू लागले.
- या शिखरावर सर्वात पहिली यशस्वी चढाई २९ मे १९५३ रोजी ब्रिटिश मोहिमेतील न्यूझीलंडचे एडमंड हिलरी व भारतीय-नेपाळी नागरिक शेरपा तेनसिंग नोर्गे यांनी केली होती.
- माउंट एव्हरेस्ट हा जगातील सर्वात उंच पर्वत असल्याने जगातील सर्वच गिर्यारोहकांचे याला सर करण्याचे स्वप्न असते. हे शिखर अतिउंच असले तरी केर अथवा कांचनगंगा या इतर शिखरांच्या तुलनेत चढाईस कमी अवघड आहे.

३१ मे : तंबाखू सेवनविरोधी दिन

- तंबाखूच्या व्यसनमुळे होणाऱ्या दृष्ट्यक्राला बदलण्यासाठी जनजागृती व्हावी यासाठी दरवर्षी ३१ मे रोजी जागतिक आरोग्य संघटना 'तंबाखू सेवनविरोधी दिन' साजरा करते.
- 'तंबाखू व त्याचे फुफ्फुसासंबंधित आरोग्यावरील दुष्परिणाम' हे या वर्षी जागतिक आरोग्य संघटनेच्या तंबाखूविरोधी दिनाचे घोषवाक्य आहे.
- जागतिक आरोग्य संघटनेच्या सदस्यांच्या सर्वसम्मतीनंतर ३१ मे १९८८ पासून या दिवसाला तंबाखू सेवनविरोधी दिनाच्या रूपाने साजरा करण्याचे ठरविण्यात आले.
- याचा उद्देश म्हणजे तंबाखूचे दुष्परिणाम लोकांचा समोर आणणे, जनजागृती करणे, लोकांच्या स्वास्थ समस्येवर वैश्विक लक्ष्य वेधणे असा आहे.
- या दिनाच्या निमित्ताने जागतिक आरोग्य संघटनेने तंबाखू उत्पादनांवर कर वाढविण्याची विनंती सर्व देशांना केली आहे, ज्यामुळे तंबाखूच्या आहारी जाणाऱ्या लोकांची संख्या अटोक्यात आणता येईल.
- जागतिक आरोग्य संघटनेच्या आकडेवारीनुसार, जगभरात प्रतिवर्षी प्रत्येक १० लोकांमधील किमान १ व्यक्ती आणि वर्षभरात एकूण ६० लाख लोकांचा तंबाखूमुळे होणाऱ्या रोगांमुळे मृत्यू होतो.
- ही समस्या नियंत्रित न केल्यास २०३० पर्यंत तंबाखूमुळे मृत्यू होणाऱ्या लोकांची संख्या ६० लाखांवरून वाढून ८० लाख होण्याचा अंदाज आहे.

भारताची स्थिती

- तंबाखूच्या उपभोक्त्यांमध्ये संपूर्ण विश्वात भारताचा दुसरा क्रमांक (सुमारे २७.५ कोटी लोकसंख्या) लागतो.
- भारतात प्रतिदिन २,७३९ लोक तंबाखूमुळे आपला जीव गमावतात. दरवर्षी भारतातील १० लाख पेक्षा जास्त लोक तंबाखू संबंधीत आजारांमुळे मृत्यूमुखी पडतात.

रवींद्रनाथ टागोर जयंती

- गुरुदेव रवींद्रनाथ टागोर यांची १५८वी जयंती ७ मे रोजी साजरी करण्यात आली. पश्चिम बंगाल आणि बांगलादेशमध्ये हा दिवस मोठ्या उत्साहाने साजरा केला जातो. रवींद्रनाथांचा जन्म ७ मे १८६१ रोजी ब्रिटिश भारतातील कलकत्ता येथे झाला होता.
- बंगाली कॅलेंडरनुसार त्यांचा जन्म बोइशाख महिन्याच्या २५ तारखेला झाला होता. त्यामुळे रवींद्र जयंतीला 'पोचिशो बोइशाख' असेही संबोधले जाते. यंदा बोइशाख महिन्याची २५ तारीख ९ मे रोजी आली आहे.
- रवींद्रनाथ टागोर ज्यांना गुरुदेव असे ही संबोधले जाते, हे एक ब्राह्मोपंथीय, चित्रकार, नाटककार, कादंबरीकार, बंगाली कवी, संगीतकार होते.
- १९ व्या शतकाच्या उत्तरार्धात व २० व्या शतकाच्या प्रारंभी यांच्या कार्यामुळे बंगाली साहित्यात व बंगाली संगीतात एक आमुलगा बदल घडून आला.
- बंगाली साहित्याची रवींद्रपूर्व आणि रवींद्रोत्तर अशी विभागणी करण्यात येते; यावरून बंगाली साहित्यावरील रवींद्रनाथांचा प्रभाव लक्षात यावा.
- रवींद्रनाथ हे भारताचे व आशियातील पहिले नोबेल पारितोषिक विजेते आहेत. त्यांना १९१३ साली बंगाली कविता संग्रह 'गीतांजली'च्या इंग्रजी अनुवादासाठी साहित्यातील नोबेल पारितोषिक मिळाले होते.
- कोलकात्याच्या पिराली ब्राह्मण कुटुंबात जन्म झालेल्या रवींद्रनाथांनी वयाच्या ८व्या वर्षी पहिली कविता लिहिली. वयाच्या १६व्या वर्षी त्यांनी भानुसिंह या टोपणनावाने बयाचशा कविता लिहिल्या.
- रवींद्रनाथांनी रचलेली जन गण मन व आमार शोनार बांग्ला ह्या रचना अनुक्रमे भारत व बांगलादेश यांची राष्ट्रगीते म्हणून स्वीकारण्यात आल्या आहेत. दोन राष्ट्रगीतांचे जनकत्व असलेले रवींद्रनाथ हे पृथ्वीवरील एकमेव कवी आहेत.
- त्यांच्या साहित्याचा इंग्रजी, डच, जर्मन, स्पॅनिश आणि अन्य युरोपीय भाषांमध्ये अनुवाद झालेला आहे. रवींद्रनाथांच्या प्रमुख रचना: गीतांजलि, गोरा, जन गन मन, रबीन्द्र संगीत, आमार शोनार बांग्ला इ.
- पारंपरिक शिक्षण केवळ पोपटपंची शिकवते या विचारातून शांतिनिकेतनाचा क्रांतिकारक प्रयोग त्यांनी राबवला होता.
- शांतिनिकेतनाची उभारणी, विस्तृत व उच्च दर्जाच्या साहित्याची निर्मिती व रवींद्रसंगीताचे सृजन हे रवींद्रनाथांचे प्रमुख जीवनकार्य होय.
- १९१५ साली त्यांना ब्रिटिश सरकारने 'सर' ही पदवी बहाल केली होती. १९१९ च्या जालियनवाला बाग हत्याकांडानंतर त्यांनी ती सरकारला परत केली.
- ७ ऑगस्ट १९४१ रोजी रवींद्रनाथांचा कोलकात्याच्या त्यांच्या वडिलोपार्जित जोरशंका ठाकूर बाडी येथे मृत्यु झाला.

भारतीय प्रतिस्पर्धा आयोगाचा १०वा स्थापना दिवस

- भारतीय प्रतिस्पर्धा आयोगाने २० मे २०१९ रोजी आपला १०वा वार्षिक दिवस साजरा केला. भारतीय प्रतिस्पर्धा आयोगाची स्थापना जरी २००३ मध्ये झाली असली, तरी या आयोगाने २० मे २००९ पासून पूर्ण क्षमतेने कार्य करण्यास सुरुवात केली होती.

भारतीय प्रतिस्पर्धा आयोग

- CCI: Competition Commission of India.
- अध्यक्ष: अशोक कुमार गुप्ता
- स्थापना: १४ ऑक्टोबर २००३
- मुख्यालय: नवी दिल्ली
- मुख्य उद्दिष्ट: प्रतिबद्धता आणि अंमलबजावणीद्वारे स्पर्धा संस्कृतीला प्रोत्साहन देणे आणि ती टिकवून ठेवणे, जी व्यवसायांना निष्पक्ष, स्पर्धात्मक आणि नाविन्यपूर्ण बनविण्यास प्रोत्साहित करणे; ग्राहक कल्याण व आर्थिक विकासाला चालना देणे.
- भारतीय प्रतिस्पर्धा आयोगाची ही एक अर्ध-न्यायिक घटनात्मक संस्था आहे. याची स्थापना भारतीय प्रतिस्पर्धा कायदा २००२ अन्वये करण्यात आली होती.

- १४ ऑक्टोबर २००३ रोजी हा आयोग स्थापन झाला, तर २० मे २००९ रोजी या आयोगाने पूर्ण क्षमतेने कार्य करण्यास सुरुवात केली.
- हा आयोग देशात निष्पक्ष स्पर्धा निर्माण करणे व टिकवून ठेवणे आणि ग्राहक कल्याणासाठी जबाबदार आहे.
- भारतीय प्रतिस्पर्धा कायदा २००२नुसार या आयोगात १ अध्यक्ष आणि किमान २ व कमाल ६ सदस्य असतात. सध्या अशोक कुमार गुप्ता या आयोगाचे अध्यक्ष आहेत. तर संगीता वर्मा आणि यु. सी. नाहता हे या आयोगाचे सदस्य आहेत.
- कंपनी व्यवहार मंत्रालयाच्या अंतर्गत हा आयोग कार्य करतो. हा आयोग सुरुवातीपासून एक कॉलेजिअमच्या स्वरूपात कार्य करीत आहे.
- स्पर्धेवर दुष्परिणाम करणाऱ्या घटकांना प्रतिबंध करणे, ग्राहकांच्या हिताची रक्षा करणे आणि मुक्त व्यापार सुनिश्चित करणे, ही सीसीआयची उद्दिष्टे आहेत.
- या आयोग एखाद्या घटनात्मक संस्थेला स्पर्धात्मकतेविषयी सल्ला देण्याचे तसेच स्पर्धात्मकतेबाबत जागरूकता पसरवण्याचेही कार्य करतो.